

การวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย
AN ANALYSIS OF BEAUTY OF SILK IN NAKHON-CHAIYA-BU-RIN
ACORDING TO THE THEORY OF OBJECTIVITY

พระมหาณัฐพันธ์ สุทสสนวิภาณี (หาญพงษ์)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การวิเคราะห์ความงามผืนผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีวัตุวิสัย

พระมหาณัฐพันธ์ สุธสสนวิภาณี (หาญพงษ์)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

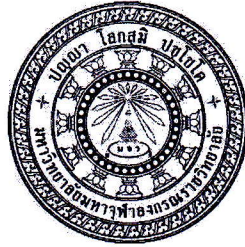
An Analysis of Beauty of Silk in Nakhon-Chaiya-Bu-Rin
According to the Theory of Objectivity

Phramaha Natthabhan Sudassanavibhānī (Hanpong)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Philosophy)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุณูปการ
เรื่อง “การวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัดวิสัย” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุณูปการ

ประธานกรรมการ

(ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ)

กรรมการ

(พระราชวรเมธี, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา)

กรรมการ

(พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น)

กรรมการ

(ผศ.ดร.จรัส ลีกา)

คณะกรรมการควบคุมคุณูปการ

พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

กรรมการ

ผศ.ดร.จรัส ลีกา

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาณัฐพันธ์ สุตสุนวิภาณี/หาญพงษ์)

ชื่อคุณนิพนธ์ : การวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย

ผู้วิจัย : พระมหาณัฐพันธ์ สุทสสนวิภาณี (หาญพงษ์)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ปรัชญา)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์

- : พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผศ. ดร., พธ.บ. (ศาสนา), M.A. (Philosophy), M.A. (Political Science), M.Phil. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
- ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น, พธ.บ. (ปรัชญา), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
- : ผศ.ดร.จรัส ลีภา, ปธ. ๗, พธ.บ. (ศาสนา), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑) ศึกษาความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ๒) ศึกษาผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์และ ๓) วิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ซึ่งเป็นการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้ทอผ้าไหมและกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ๒๐ คน กลุ่มผู้ส่งเสริม ๑๖ คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ๑๖ คน รวม ๕๒ คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

๑) ความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย เป็นการมองคุณค่าของสุนทรียะนั้นเป็นเรื่องของวัตถุอย่างเดี่ยวที่ประกอบด้วยองค์ประกอบของศิลปวัตถุ ได้แก่ สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่างและตัวประกอบเสริม โดยสามารถรับรู้คุณค่าของศิลปวัตถุนี้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งคนส่วนใหญ่เกิดความพึงพอใจหรือชอบในศิลปวัตถุชิ้นนั้นๆ

๒) ผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ได้แก่ ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา ผ้าไหมขอลันนารี จังหวัดชัยภูมิ ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์ เป็นงานหัตถศิลป์ประเภทผ้าทอมือที่มีความงามของผืนผ้าไหมและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น ด้วยสีสัน ลวดลาย เพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายการนำไปใช้ต่าง ๆ

๓) ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย เป็นความงามที่ผ่านกระบวนการทออย่างพิถีพิถัน บรรจงและประณีตประกอบกับความเพียรของตัวผู้ทอ ด้วยอาศัยความรู้ในศาสตร์และศิลป์เกี่ยวกับการทอผ้าเป็นอย่างดี เมื่อวิเคราะห์คุณค่าความงามตามทฤษฎีวัตถุ

วิสัย จะเห็นว่าคุณค่าความงามของผ้าไหมหางกระรอก ผ้าไหมขอมันนารี ผ้าไหมตีนแดง และผ้าไหมโฮล มีคุณสมบัติความงาม ๓ ประการ คือ ๑) ความงามเกิดจากเส้น สี ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่าง และสีสัน ๒) ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยศิลปะ และ ๓) ความงามเกิดจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส

Dissertation Title : An analysis of beauty of silk in Nakhon-Chaiya-Bu-Rin
according to the theory of objectivity

Researcher : Phramaha Natthabhan Sudassanavibhāñī (Hanpong)

Degree : Doctor of Philosophy (Philosophy)

Dissertation Supervisory Committee

: Phrakhrū Bhavanabodhikun, Asst. Prof. Dr., B.A. (Religion),
M.A. (Philosophy), M.A. (Political Science),
M.Phil. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)
Asst. Prof. Dr. Suwin Tongpan, B.A. (Philosophy),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Asst. Prof. Dr. Jaras Leeka, Pali. VII, B.A. (Religion),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : February 14, 2019

Abstract

This research aims to 1) To study the theoretical beauty object. 2) To study the Nakhon Chai Burin silk. And 3) To analyze the beauty of Nakhon Chai Bu Rin silk. According to the theory of objectivity This is a qualitative research. The in-depth interviews with the target group were Silk Weaving Group and 20 Folk Guru Group, 16 Promoters, 16 Generalized Information Users, and 52 Subjects and presented with a descriptive analysis method based on induction method.

The research found that :

1) Beauty according to objective theory. Is a look at the value of aesthetics that is the only object that consists of elements of art. Including colors, sizes, proportions, rhythm ranges, spaces, and supporting factors By being able to recognize the value of this art by sensory Which most people are satisfied with or like in that object.

2) Nakhon Chai Burin silk fabric, including silk, Hang-Kra-Rok silk Nakhon Ratchasima Province, Kho-khan-Na- Ri Silk Chaiyaphum Province, Red Footed Silk, Buriram Province, and Hol Silk Surin Province. Is a hand-crafted handicraft that has

the beauty of silk and has a unique character that is characterized by colors, patterns to fulfill the purpose of various uses.

3) The beauty of Nakhon Chai Burin silk according to the objective theory. Is a beauty that has been meticulously woven. Elaborate and elaborately combined with the perseverance of the weavers with the knowledge of science and art about weaving as well. When analyzing aesthetic values according to objective theory will see that the beauty of Hang-Kra-Rok silk, Kho-khan-Na- Ri Silk, Red Footed Silk and Hol Silk. There are 3 aesthetic qualities: 1) Beauty is caused by the color line, size, proportion, rhythm, space and color. 2) Beauty is caused by art description and 3) Beauty is caused by sensory perception.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยเมตตาธรรมของ พระครูภาวนาโพธิคุณ ผศ.ดร. ผศ.ดร.จรัส ลีกา และ ผศ.ดร. สุวิน ทองปั้น ที่ปรึกษาดุชนิพนธ์ที่ดูแลเอาใจใส่ คอยตรวจสอบความถูกต้อง ทั้งเนื้อหาวิชาการ และรูปแบบ ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งในความเมตตาของทุกๆ ท่าน

กราบขอบพระคุณในเมตตาของพระราชวรเมธี,รศ.ดร., ผู้ทรงวุฒิ และเจริญพรขอบคุณ คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ, ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา, ผศ.ดร. วิเชียร แสนมี, และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตลอดจนเพื่อนร่วมชั้นเรียน และนายภูริภัทร ภัทรสุขดำรงกุล ซึ่งได้อนุเคราะห์ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการศึกษา และเอื้อเฟื้อข้อมูลให้ดุชนิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วยดีมาตลอด

ขอเจริญพรขอบคุณมูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระครูสิริโชติคุณ ที่ปรึกษา เจ้าคณะอำเภอหนองแสง พระครูนิมิตสารวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอหนองแสง พระครูสิริชัยธรรม พระมหาวิชัย ปญญาทีโป เพื่อนสหธรรมิก และเจ้าภาพอุปถัมภ์ถวายทุนการศึกษาทุกๆ ท่าน ที่ได้สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ข้าพเจ้า

สุดท้ายนี้ ด้วยคุณค่าของดุชนิพนธ์เรื่องนี้ผู้วิจัยขอถวายบูชาคุณของพระรัตนตรัย ขอบุชาคุณครูบาอาจารย์ พระครูปริยัติสารวิมล พระอุปัชฌาย์ และทุกๆ ท่านที่มีคุณูปการแก่ข้าพเจ้าตลอดมา ขอบุชาคุณของนายชาติรี หาญพงษ์(บิดา) และนางกองเงิน หาญพงษ์(มารดา) ที่มอบร่างกาย และจิตวิญญาณให้ข้าพเจ้าได้ศึกษาเล่าเรียนจนมีวันนี้ จึงขอเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาณัฐพันธ์ สุทสสนวิภาณี

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ คำถามการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๑๗
๑.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)	๑๘
บทที่ ๒ ความงามตามทฤษฎีอัตวิสัย	๑๙
๒.๑ ความหมายของความงามตามทฤษฎีอัตวิสัย	๑๙
๒.๒ ขอบเขตของความงามตามทฤษฎีอัตวิสัย	๒๔
๒.๓ องค์ประกอบของความงามตามทฤษฎีอัตวิสัย	๒๕
๒.๓.๑ ปรัชญาศิลปะ	๒๕
๒.๓.๒ ความหมายและคุณค่าของศิลปะ	๒๖
๒.๓.๓ ประเภทของงานศิลปะ	๒๙
๒.๓.๔ องค์ประกอบของงานศิลปะ	๓๕
๒.๔ ความงามตามทฤษฎีอัตวิสัย	๔๓
๒.๕ เกณฑ์การตัดสินความงามตามทฤษฎีอัตวิสัย	๔๕
๒.๖ สรุป	๔๗
บทที่ ๓ ผ้าไหมนครชัยบุรินทร์	๔๙
๓.๑ ประวัติความเป็นมาและบริบทชุมชนและวัฒนธรรมนครชัยบุรินทร์	๔๙
๓.๑.๑ บ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา	๔๙

๓.๑.๒ บ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ	๕๑
๓.๑.๓ บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์	๕๓
๓.๑.๔ บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	๕๔
๓.๒ สภาพปัจจุบันกลุ่มผลิตผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์	๕๖
๓.๓ ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของผ้าไหม	๖๑
๓.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของผ้าไหม	๖๑
๓.๓.๒ ความหมายของผ้าไหม	๖๘
๓.๓.๓ ประเภทของผ้าไหม	๗๐
๓.๔ หลักศิลปะผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์	๘๑
๓.๕ ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์	๑๐๓
๓.๕.๑ ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา	๑๐๓
๓.๕.๒ ผ้าไหมขอมันนารี จังหวัดชัยภูมิ	๑๐๗
๓.๕.๓ ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์	๑๑๐
๓.๕.๔ ผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์	๑๑๕
๓.๖ สรุป	๑๑๙
บทที่ ๔ วิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ตามทฤษฎีอัตถิวิสัย	๑๒๑
๔.๑ คุณสมบัติความงามตามหลักทฤษฎีอัตถิวิสัย	๑๒๑
๔.๒ คุณสมบัติวัตถุของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์	๑๒๕
๔.๒.๑ คุณสมบัติวัตถุความงามของผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา	๑๒๕
๔.๒.๒ คุณสมบัติวัตถุความงามของผ้าไหมขอมันนารี จังหวัดชัยภูมิ	๑๒๗
๔.๒.๓ คุณสมบัติวัตถุความงามของผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์	๑๒๘
๔.๒.๔ คุณสมบัติวัตถุความงามวัตถุของผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์	๑๓๐
๔.๓ ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ตามทฤษฎีอัตถิวิสัย	๑๓๑
๔.๔ ลักษณะทั่วไป ลักษณะเฉพาะ ความแตกต่างของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์	๑๔๕
๔.๕ วิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ในการส่งเสริมคุณค่าในมิติต่างๆ	๑๕๑
๔.๖ สรุป	๑๕๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๕๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๙
๕.๒ อภิปรายผล	๑๖๔
๕.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๖๗
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๑๖๙

บรรณานุกรม	๑๗๐
ภาคผนวก	๑๘๐
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๑๘๑
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยและการให้สัมภาษณ์	๑๘๓
ภาคผนวก ค. แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เพื่อการวิจัย	๑๘๖
ภาคผนวก ง. ภาพถ่ายผ้าไหม	๑๘๗
ภาคผนวก จ. ประกอบการสัมภาษณ์	๒๐๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๑๑

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๘
ภาพที่ ๓.๑ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง บ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา	๕๐
ภาพที่ ๓.๒ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง บ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ	๕๓
ภาพที่ ๓.๓ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์	๕๔
ภาพที่ ๓.๔ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์	๕๕
ภาพที่ ๓.๕ กรรมวิธีการผลิตผ้าไหม	๗๔
ภาพที่ ๓.๖ ศิลปะในการทอ ลายเส้นตรงหรือลายขาด (เส้นตรง)	๘๙
ภาพที่ ๓.๗ ศิลปะในการทอ ลายเส้นตรงหรือลายขาด (เส้นหยัก/ฟันปลา)	๙๐
ภาพที่ ๓.๘ ศิลปะในการทอ ลายเส้นตรงหรือลายขาด (เส้นกากบาท)	๙๐
ภาพที่ ๓.๙ ศิลปะในการทอ ลายเส้นขดเป็นวงเหมือนกันหอย	๙๑
ภาพที่ ๓.๑๐ ศิลปะในการทอ ลายรูปนกยูง	๙๔
ภาพที่ ๓.๑๑ ศิลปะในการทอ ลายรูปผีเสื้อ	๙๕
ภาพที่ ๓.๑๒ ศิลปะในการทอ ลายรูปช้าง	๙๖
ภาพที่ ๓.๑๓ ศิลปะในการทอ ลายรูปช้าง	๙๗
ภาพที่ ๓.๑๔ ศิลปะในการทอ ลายรูปนาคนาค	๙๘
ภาพที่ ๓.๑๕ ศิลปะการทอ รูปดอกแก้ว	๙๙
ภาพที่ ๓.๑๖ ศิลปะการทอ รูปสร้อยดอกหมาก	๑๐๐
ภาพที่ ๓.๑๗ ศิลปะการทอ รูปดอกพุดซ้อน	๑๐๐
ภาพที่ ๓.๑๘ ศิลปะการทอ รูปดอกผักแว่น	๑๐๑
ภาพที่ ๓.๑๙ ผ้าไหม หางกระรอก บ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา	๑๐๗
ภาพที่ ๓.๒๐ ศิลปะลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ขอขึ้นนารี	๑๑๐
ภาพที่ ๓.๒๑ ผ้าไหมตีนแดง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์	๑๑๕
ภาพที่ ๓.๒๒ ศิลปะผ้าไหมโฮล อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	๑๑๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมถือว่าเป็นงานศิลปะทางภูมิปัญญาที่สำคัญและมีกระบวนการการถ่ายทอดศิลปะจากรุ่นสู่รุ่นและมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นโดยศิลปะทางภูมิปัญญาการทอผ้าไหมนี้มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมาผ่านมาหลายยุคหลายสมัย โดยอาศัยความชำนาญของแต่ละบุคคล ผ้าไหมของแต่ละพื้นจะมีเพียงหนึ่งพื้นในโลกเท่านั้น เพราะการทอจะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับเวลาและโอกาสในการทอ ถึงแม้ว่าบางทีลวดลายบนพื้นผ้าไหมอาจจะมีคล้ายคลึงกันก็ตามแต่ไม่เหมือนกันแน่นอน ขนาดคนเดิมมาทออีกครั้งก็ยังไม่ได้เหมือนเดิม ต้องอาศัยความชำนาญประสบการณ์และที่สำคัญคือ อารมณ์ของศิลปินผู้ทอ ด้วยอารมณ์เป็นของไม่แน่นอน จึงทำให้ผ้าไหมแต่ละพื้นสอดแทรกความแตกต่างไว้ภายในผ่านลวดลาย จังหวะและองค์ประกอบอื่นๆ ปัจจุบันนี้ผ้าไหมทอมือเริ่มเป็นสิ่งที่หายากขึ้นทุกวันจึงทำให้ราคาผ้าไหมพุ่งสูงขึ้นอย่างมาก

ปัจจุบันการผลิตผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาได้มีการรวมกลุ่มกันผลิต เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมขึ้น เพื่อให้เกิดกลไกที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยหลักการที่มีความสอดคล้องและเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ที่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศ คือ การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนพื้นฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่า สินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน ในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ ที่มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งสร้างระบบบำเพ็จวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการตลาดและทักษะในการประกอบอาชีพ^๑ จึงนับว่าการพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก

^๑ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.), **กรอบการวิจัย ประเภทบัณฑิตศึกษา ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐**, (กรุงเทพมหานคร: หจก.สามลดา, ๒๕๕๙), หน้า ๕๒-๕๘.

ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทย จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคง และยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาวคือ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และการวิจัยเรื่องนี้ยังตรงตามกรอบการวิจัยตามที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้วางไว้ในกรอบการวิจัยประเภทที่ ๗ เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME)^๒

ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของกลุ่มนครชัยบุรีรินทร์เป็นการรวมกลุ่ม ๔ จังหวัดภาคอีสาน ตอนล่าง มี นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์และสุรินทร์ อันเป็นพื้นที่ในการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม การทอผ้าไหมที่มีชื่อเสียง กลุ่มทอผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์นับเป็นกลุ่มผลิตผ้าไหมที่ทรงคุณค่าทางด้านหัตถกรรมที่ได้รับการสืบทอดทางภูมิปัญญาจากผู้คนในแต่ละยุคสมัยจากอดีตสู่ปัจจุบัน ในแต่ละพื้นที่ล้วนหลากหลายภูมิปัญญาที่เกิดการถักทอสายใยเส้นไหมจากรุ่นสู่รุ่น ผ้าไหมจึงจัดเป็นศิลปวัตถุที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ที่เรียกว่า หัตถศิลป์ นั่นคือ การทอผ้าที่สร้างสรรค์ผ่านการออกแบบและกรรมวิธีการผลิตจนกลายเป็นผืนผ้าที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ การทอผืนผ้าไหมเป็นการนำวัสดุจากธรรมชาติ มาปรับปรุงประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตและมีการสอดแทรกแนวคิด ผ่านศิลปะที่มีความงดงาม ผ้าไหมจึงมีความสำคัญในด้านของการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ผ้าไม่เพียงแต่มีประโยชน์ในการใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มหรือเพื่อป้องกันความหนาวเย็นหรือเป็นอาภรณ์ปกปิดร่างกายเท่านั้น แต่ผืนผ้าไหมที่มีความวิจิตรงดงามด้วยลวดลายเป็นสิ่งสะท้อนค่านิยมวัฒนธรรมและสังคมของผู้ทอหรือผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี^๓ ผืนผ้ายังสามารถสอดแทรกเรื่องราวความเป็นมาและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตไว้ ๓ ประเภท คือ ๑) เรื่องราวของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ๒) เรื่องราวของกลุ่มชนพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น และ ๓) เรื่องราวเกี่ยวกับคุณค่าของฝีมือการสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยมือ^๔ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้ถือเป็นต้นทางแห่งภูมิปัญญาชาวบ้านที่สำคัญและในปัจจุบันได้ก่อให้เกิดการพัฒนารูปแบบ เทคนิคการผลิต การทอ การย้อมสี ให้เป็นลวดลายผ้าต่าง ๆ ที่มีความงดงามอย่างมากมายและหลากหลายมากขึ้นด้วย

ผ้าไหมจึงเป็นความงามแห่งศิลปวัตถุที่เกิดจากการสร้างสรรค์จากฝีมือมนุษย์ล้วนๆ ที่ผ่านการรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสเป็นความงามที่มีอยู่ในธรรมชาติของวัตถุ เป็นความงามที่แสดงออก

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^๓ วิมลพรรณ ปิธวัชชัย, **ผ้าอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร: พิชฌเนศ, ๒๕๖๓), หน้า ๓๓.

^๔ วิลาวัณย์ วีรานุวัตต์, **มัดหมี่ไทย...สายใยชนบท**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๓), หน้า ๔๐.

ได้ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจจากการรับชมวัตถุชิ้นนั้นๆ คุณค่าทางสุนทรียะจึงมีลักษณะเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ (Absolute) คือ คุณค่าของความงามย่อมเป็นสิ่งที่คงที่และแน่นอนตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกหรือพึงพอใจของใคร เป็นอิสระจากความรู้สึก^๕ แม้ว่าไม่มีใครไปรับรู้มัน มันยังคงอยู่ ดังนั้น ความงามจึงเป็นศาสตร์แห่งคุณค่าอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า สุนทรียศาสตร์ ซึ่งความงามนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับศิลปะ ทำให้ศิลปะมีคุณค่าโดยอาศัยเกณฑ์ตัดสินมาอธิบายคุณค่าเพื่อให้เกิดความสมเหตุสมผล ศิลปะนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความคิดและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้เกิดความงามและความพึงพอใจผ่านวัตถุต่าง ๆ มนุษย์ได้สร้างสรรค์สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน ที่เรียกว่า ภูมิปัญญา โดยมีการสร้างสรรค์ พัฒนารูปแบบต่าง ๆ ออกไปอย่างมากมายไม่มีที่สิ้นสุด

ความงามที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมจึงเป็นงานศิลปะที่เกิดจากความคิด เมื่อความคิดต้องการมีที่อยู่อาศัยที่แน่นอน ความคิดได้รวมตัวกันเป็นภาพอันเป็นนามธรรมเพื่อรอการถ่ายทอดให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ศิลปะนั้นถือว่ามีประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตและมนุษย์ หากพิจารณาผืนผ้าผ่านหลักการและทฤษฎีศิลปะ จะพบว่าลวดลายของผืนผ้ามีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่รวมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว คือการรู้จักใช้ส่วนประกอบพื้นฐานทางศิลปะ ได้แก่ สี เส้น รูปร่าง รูปทรง สัดส่วน จนเกิดความรู้สึกรับรู้ได้ถึงคุณค่าความงาม โดยความงามที่สอดแทรกได้ผ่านรูปแบบที่แสดงให้เห็นผ่านภาพที่มีความเข้าใจในรูปแบบที่ตัดทอน (Distortion) หรือรูปแบบนามธรรม (Abstract)^๖ การอธิบายความงามศิลปะบนผืนผ้าไหมจึงจำเป็นที่จะต้องนำหลักทฤษฎีเกณฑ์ตัดสินทางสุนทรียศาสตร์มาอธิบายจึงจะทำให้มีความสมเหตุสมผล (Valid) และน่าเชื่อถือก่อให้เกิดคุณค่า อรรถประโยชน์ ประโยชน์และความเชื่อและเสริมสร้างรายได้ที่เกิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างมากมาย

ดังนั้นผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์จึงโดดเด่นด้วยมีเอกลักษณ์เฉพาะด้วยอาศัยกรรมวิธีในการผลิตที่เน้นวัสดุจากธรรมชาติ มีการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่มีความแปลกใหม่ของศิลปะผ่านการทอเป็นผืนผ้าไหมที่มีความงามและสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ที่เราควรจะอนุรักษ์ สืบสานพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาเหล่านี้เอาไว้ เพราะลึก ๆ ของกรรมวิธีการทอผ้าไหมของกลุ่มเกษตรกรทอผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นี้ ล้วนแฝงคุณค่าทางด้านสุนทรียะผ่านผลงานที่มีความสอดคล้องคล้อยคลึงกันเอาไว้ที่น่าสนใจ และยังเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงสภาพวัฒนธรรมของ

^๕ จรูญ โกมุทรัตนานนท์, สุนทรียศาสตร์กรีก - ยุคฟื้นฟู, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

^๖ วัฒนะ จุฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๖๕.

ชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนไว้อย่างเข้มแข็งผ่านการลงทุนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ และภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมนครชัยบุรินทร์นี้ ควรค่าแก่การรักษาและสืบทอดไว้ชั่วลูกชั่วหลานท่ามกลางความเจริญของเทคโนโลยีและความหลากหลายของวัฒนธรรมตะวันตก นับวันเรายิ่งจะละเลย ไม่สนใจ ไม่ช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาอันเกิดจากการคิดและทำด้วยฝีมืออันประณีตบรรจงของปราชญ์ภูมิปัญญาชาวบ้านก็อาจจะสูญหายไป จากความสำคัญของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ดังที่กล่าวมานี้จึงทำให้เกิดประเด็นปัญหาต่างๆ ตามมาว่า ทฤษฎีวัตถุวิสัยทางสุนทรียศาสตร์เป็นอย่างไร ผ้าไหมนครชัยบุรินทร์เป็นอย่างไร และความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์เมื่อนำทฤษฎีวัตถุวิสัยมาอธิบายแล้วจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะนำหลักทฤษฎีวัตถุวิสัยมาเป็นเครื่องตัดสิน และอธิบายความงามบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรินทร์เพื่อให้เห็นความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างลงตัวจนก่อให้เกิดความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย และเป็นการส่งเสริมคุณค่า และอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาวบ้านซึ่งถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าควรแก่การส่งเสริม และเป็นการเพิ่มคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจให้กับชุมชน และเป็นการสร้างคุณค่าทางวิชาการให้กับภูมิปัญญาการทอผ้าไหม และงานวิจัยนี้เมื่อสำเร็จแล้วจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ และสารสนเทศแก่ผู้สนใจต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาผ้าไหมนครชัยบุรินทร์
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย

๑.๓ คำถามการวิจัย

- ๑.๓.๑ ความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัยเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ผ้าไหมนครชัยบุรินทร์มีลักษณะเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ เมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัยแล้วจะมีลักษณะความงามเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็นดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเอกสารในการวิจัยครั้งนี้

ก. เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่

๑) หนังสือสุนทรียศาสตร์กรีก- ยุคฟื้นฟู ของจอร์จ โทมัสตันนันท

หนังสือสุนทรียศาสตร์ ของ กำจร สุนพงษ์ศรี

หนังสือสุนทรียศาสตร์ ของ รศ.ดร.ลักษณะวัต ปาละรัตน์

หนังสือสุนทรียศาสตร์ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ

ของสุเชาวน์ พลอยชุม

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

ข. เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร ตำรา บทความวิชาการ บทความวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีความงามตามวัตถุวิสัย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัยไว้ดังนี้

๑. ทฤษฎีวัตถุวิสัย เป็นการศึกษาองค์ประกอบความงามของวัตถุบนผืนผ้าไหม ได้แก่ สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่าง และตัวประกอบเสริม ที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

๒. ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ เป็นการศึกษาผืนผ้าไหม จำนวน ๔ ผืน ได้แก่ ๑) ผ้าไหมหางกระรอก ๒) ผ้าไหมขोकัณนารี ๓) ผ้าไหมตีนแดง และ ๔) ผ้าไหมโฮล

๓. ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย เป็นการศึกษาความงามของผ้าไหม จำนวน ๔ ผืน ได้แก่ ๑) ผ้าไหมหางกระรอก ๒) ผ้าไหมขोकัณนารี ๓) ผ้าไหมตีนแดง และ ๔) ผ้าไหมโฮล ผ่านองค์ประกอบของวัตถุได้แก่ สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่าง และตัวประกอบเสริมที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผ้าไหมในพื้นที่นครชัยบุรีรินทร์ ประกอบด้วย ๔ จังหวัด โดยศึกษาผ้าไหม พื้นที่ละ ๑ ผืน ซึ่งผ้าไหมที่นำมาศึกษานี้เป็นผ้าไหมที่ชนะเลิศการประกวดของกรมหม่อนไหม กระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ และได้รับการรับรองมาตรฐานผ้าไหมด้วยตรานกยูงพระราชทาน คือ

๑. ผ้าไหมหางกระรอก บ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอบึงขัง จังหวัดนครราชสีมา
๒. ผ้าไหมมัดหมี่ขอนแก่น บ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
๓. ผ้าไหมตีนแดง บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
๔. ผ้าไหมโฮล บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ซึ่งพื้นที่การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือก โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

๑. เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีประวัติการทอผ้าไหมโดยใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมมายาวนาน และยังคงมีการทอผ้าไหมอยู่จนถึงปัจจุบัน
๒. เป็นหมู่บ้านที่มีกิจกรรมการถ่ายทอดศิลปะการผลิตผ้าไหมด้วยองค์ความรู้ทางภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาผ้าไหมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน
๓. เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มผลิตผ้าไหมและจำหน่ายผ้าไหมที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป
๔. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับผ้าไหมจำหน่ายเป็นของฝากที่มีชื่อเสียงของภาคอีสาน
๕. เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่สร้างรายได้และสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน โดยอาศัยการสร้างรายได้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตาม ทฤษฎีวิวัฒวิสัย ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกโดยใช้วิธีคัดเลือกจากกลุ่มชาวบ้าน ผู้ประกอบการทอผ้าไหม ที่เน้นการผลิตผ้าไหมโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และมีการต่อยอดพัฒนาองค์ความรู้เรื่องการทอผ้าไหม จนเป็นเอกลักษณ์ผ้าไหมที่มีความงาม และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องซึ่งผู้วิจัยพิจารณาแล้วบุคคลดังกล่าวมานี้จะให้ข้อที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย โดยทำการเก็บ ข้อมูลจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ จำนวน ๓ กลุ่ม ดังนี้

- ๑) กลุ่มผู้ทอผ้าไหมและกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๒๐ คน ประกอบด้วย

ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และลวดลายผ้าไหมในพื้นที่นครชัย บุรินทร์ แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

๑.๑) เกษตรกรผู้ทอผ้าไหมบ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอบึงขัง จังหวัดนครราชสีมา
จำนวน ๓ คน

๑.๒) เกษตรกรผู้ทอผ้าไหมบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
จำนวน ๓ คน

๑.๓) เกษตรกรผู้ทอผ้าไหม บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
จำนวน ๓ คน

๑.๔) เกษตรกรผู้ทอผ้าไหม บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
จำนวน ๓ คน

๑.๕) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดละ ๒ คน

๒) **กลุ่มผู้ส่งเสริม** จำนวน ๑๖ คน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการจำหน่ายผ้าไหมในกลุ่มนครชัยบุรีรินทร์และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในกลุ่มนครชัยบุรีรินทร์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับส่งเสริมผ้าไหม แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๒.๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมในพื้นที่นครชัยบุรีรินทร์ จังหวัด
ละ ๓ คน รวมจำนวน ๑๒ คน

๒.๒) เจ้าหน้าที่ศูนย์หม่อนไหมในพื้นที่นครชัยบุรีรินทร์ จังหวัดละ ๑ คน รวมจำนวน ๔
คน

๓) **กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป** เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับผ้าไหม จำนวน ๑๖ คน
ได้แก่

๓.๑) ผู้ซื้อผ้าไหมในพื้นที่นครชัยบุรีรินทร์ จังหวัดละ ๒ คน รวมจำนวน ๘ คน

๓.๒) นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมผ้าไหมในพื้นที่นครชัยบุรีรินทร์ จังหวัดละ ๒ คน
รวมจำนวน ๘ คน

รวมผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น ๕๒ คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นครชัยบุรีรินทร์ หมายถึง จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ (อีสานใต้)
ประกอบด้วย ๔ จังหวัด ดังนี้

นคร หมายถึง จังหวัดนครราชสีมา

ชัย หมายถึง จังหวัดชัยภูมิ

บุรีรัมย์ หมายถึง จังหวัดบุรีรัมย์

รินทร์ หมายถึง จังหวัดสุรินทร์

ผ้าไหม หมายถึง ผ้าที่ทอด้วยเส้นใยจากหนอนไหม ในงานวิจัยชิ้นนี้ หมายถึง ผ้าไหมหาง
กระรอก ผ้าไหมหมี่ขอนารี ผ้าไหมตีนแดง และผ้าไหมโฮล

ความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย หมายถึง คุณค่าที่เกิดจากผืนผ้าไหม อันได้แก่ สี ขนาด
สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่าง ตัวประกอบเสริมบนผืนผ้าไหมที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส และ
คนส่วนใหญ่เกิดความพึงพอใจ

ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ตามทฤษฎีวัดภูวีสัย หมายถึง คุณค่าของผ้าไหม ๔ ประเภท ได้แก่ ๑) ผ้าไหมหางกระรอก ๒) ผ้าไหมหมี่ขอนารี ๓) ผ้าไหมตีนแดง และ ๔) ผ้าไหมโฮล ที่มีองค์ประกอบของวัตถุ ได้แก่ สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่าง ตัวประกอบเสริมและสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สุเชาว์ พลอยชุม ได้กล่าวถึง ความงามของศิลปะ ว่าศิลปะสามารถเปลี่ยนคุณค่าของชีวิตและของโลกมีอยู่ ๒ แบบ คือ ศิลปะอันเกิดจากความฝัน และศิลปะอันเกิดจากความเพ็ดลิตเพลิน ศิลปะอันเกิดจากความฝันนั้นสามารถสร้างโลกให้สวยงามและสงบในเชิงรูปแบบ ความงามตามรูปแบบ มีอยู่ในจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และกวีนิพนธ์ ส่วนศิลปะอันเกิดจากความเพ็ดลิตเพลิน ช่วยให้เราได้รับความเพ็ดลิตเพลินในชีวิต ด้วยเหตุนี้โลกที่น่าเกลียดจึงเปลี่ยนไปเป็นโลกที่น่ารักเพราะศิลปะ^๗

กำจร สุนพงษ์ศรี กล่าวถึง สุนทรียธาตุ ว่าคือสิ่งต่างๆที่งานศิลปะและธรรมชาติสำแดงความมีสุนทรียภาพออกมา มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น ความรู้สึกพึงพอใจเชิงสุนทรียภาพ ความแปลกหูแปลกตา ความสละสลวย ไพเราะ น่าดูน่าชม หรือความงามดจในจินตนาการ ความน่าทึ่ง ประเสริฐ เลิศ บริสุทธิ์ และอื่น ๆ อีก ปรากฏกับศิลปะทุกสาขา และจากธรรมชาติที่สามารถรับรู้ได้^๘

ลักษณะวัด ปาละรัตน์ กล่าวถึง การศึกษาสุนทรียศาสตร์ ว่า ความงามนั้นเป็นเรื่องความชอบความพึงพอใจของแต่ละบุคคล สิ่งใดที่เราชอบ เราพอใจ สิ่งนั้นก็เป็สิ่งทีงามและมีคุณค่าแก่เรา สิ่งใดที่เราไม่ชอบ ไม่พอใจ สิ่งนั้นก็ไม่งาม ไม่มีค่ากับเรา ดังนั้น ความงามจึงไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว ไม่มีความจริงในตัว ความงามเป็สิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประสบการณ์ และโอกาส^๙

^๗ สุเชาว์ พลอยชุม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๕.

^๘ กำจร สุนพงษ์ศรี, สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔๕.

^๙ ลักษณะวัด ปาละรัตน์, สุนทรียศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

บุญ นิลเกษ ได้ทำการรวบรวมและแปลเรื่อง สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น โดยมีประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับที่มาและเป้าหมายของสุนทรียศาสตร์ซึ่งกล่าวถึงคุณสมบัติของความงามและลักษณะของ สุนทรียภาพภาพตามแนวคิดของนักปรัชญาต่างๆ นับตั้งแต่พลาโต อริสโตเติล และเฮเกิล ด้วยทฤษฎีที่ต่างกันว่า ความงามเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับจิตวิสัยหรือวัตถุวิสัย รวมทั้งประเด็นที่ว่า ศิลปะคืออะไร และมีจุดมุ่งหมายตามทฤษฎีของ โซเพน ฮาวเวอร์ ได้พูดกล่าวยกย่องว่า ศิลปะเป็นสถานะนิรันดร์ ศิลปวัตถุหรือศิลปกรรม ผู้ที่สามารถสร้างวิญญาณและความงามให้ปรากฏอยู่ในศิลปะได้ ถือได้ว่าเป็นอัจฉริยบุคคล เนื่องจากผลงานทางด้านศิลปะนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจ^{๑๐}

ไพฑูรย์ พัฒนไญยยิ่ง ได้อธิบายความหมายของคำว่า สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ว่าเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยมาตรฐานทางด้านความงามในเชิงทฤษฎี อันเกี่ยวกับประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ กฎเกณฑ์ทางศิลปะ สุนทรียศาสตร์นับว่าเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาคคุณค่า ทางคุณวิทยา (Axiology)^{๑๑}

จรรยา โกมุทธนันท์ ได้กล่าวถึงคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของวัตถุ คุณค่าทางสุนทรียะจึงมีลักษณะเป็นสัมบูรณ์ (Absolute) สิ่งที่เป็นสัมบูรณ์ ค่าของมันย่อมเป็นสิ่งคงที่และแน่นอนตายตัวไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกหรือพึงพอใจของใครแม้ว่าไม่มีใครไปรับรู้มัน มันยังคงอยู่ คุณค่าทางสุนทรียะคือคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุเป็นอิสระจากความรู้สึกของใครทั้งสิ้น^{๑๒} จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าวัตถุหรือแบบมีความสมบูรณ์อยู่ในตัวของมันเอง แม้ปราศจากความรู้สึกความสมบูรณ์ของวัตถุก็ยังคงอยู่

ปานทิพย์ ศุภนคร ได้กล่าวถึง โครงสร้างองค์ประกอบและลักษณะของศิลปะที่ดี ไว้ว่า องค์ประกอบของเส้น รูปร่าง ลักษณะ ช่องว่าง แสง สี เสียง ฯลฯ เพื่อให้เกิดคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คือเกิดความสมดุลของเส้น สี ขนาด โดยได้สัดส่วน จังหวะและกลมกลืน และลักษณะของศิลปะที่ดี นั้น มีลักษณะ ๓ ประการ คือ มีจุดมุ่งหมาย มีความงามที่ผู้พบเห็นแล้วเกิดความสะเทือนใจและมีความคิดสร้างสรรค์ตามแบบของศิลปิน^{๑๓}

^{๑๐} บุญ นิลเกษ, **สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น**, (ฝ่ายผลิตตำราเอกสารทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๓), หน้า ๑ – ๑๑๓.

^{๑๑} ไพฑูรย์ พัฒนไญยยิ่ง, **สุนทรียศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาธรรม, ๒๕๒๑), หน้า ๒๐

^{๑๒} จรรยา โกมุทธนันท์, **สุนทรียศาสตร์กรีก-ยุคฟื้นฟู**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

^{๑๓} ปานทิพย์ ศุภนคร และคณะอาจารย์ภาควิชาปรัชญา, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๙-๒๓๑.

กิริติ บุญเจือ ได้กล่าวถึง ความงามของศิลปวัตถุ ไว้ว่า ในทัศนะของอริสโตเติล (Aristotle, 184 - 322 B.C) แล้วไม่เห็นด้วยกับโลกแห่งแบบของเพลโต แต่เขากล่าวว่า ความงามไม่ได้มีอยู่ในโลกแห่งแบบตามที่บางคนเข้าใจกัน ความงามมีอยู่ในโลกศิลปวัตถุเท่านั้น รับรู้ผ่านกระบวนการทางประสาทสัมผัสที่สะท้อนความจริงออกมาสู่โลกแห่งผัสสะนี้เองและมีความกลมกลืนทางสัดส่วนของวัตถุสุนทรีย์แล้วก่อให้เกิดความงามขึ้นมาได้^{๑๔}

วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย ได้กล่าวถึงความสำคัญของผ้าไหมว่า การทอผืนผ้าเป็นนำวัสดุจากธรรมชาติมาปรับประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตและมีการสอดแทรกแนวคิด ผ่านศิลปะที่มีความงดงาม ผ้ามีความสำคัญในด้านของการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ผ้าไม่เพียงแต่มีประโยชน์ในการใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มหรือเพื่อป้องกันความหนาวเย็นหรือเป็นอาภรณ์ปกปิดร่างกายเท่านั้น แต่ผืนผ้าที่มีความวิจิตรงดงามเป็นสิ่งสะท้อนค่านิยมวัฒนธรรมและสังคมของผู้ทอหรือผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี^{๑๕}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิเชษฐ์ เปียร์กลีน ได้วิจัย “การเดินทางเข้าสู่วิหารแห่งจิต” ผลการวิจัยพบว่า ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะนั้นล้วนเกิดขึ้นจากแนวความคิด แง่มุม ทัศนะจากความรู้สึกของผู้สร้างสรรค์ และเกิดจากความพึงพอใจจากผลงานแต่ละชิ้น ซึ่งผลงานที่ปรากฏล้วนผ่านกระบวนการตัดสินใจ ทั้งในด้านความคิดและการแก้ปัญหาในงานมาแล้วทั้งสิ้น การจัดวางองค์ประกอบทางศิลปะในผลงาน เช่น การใช้เส้น สี รูปร่าง รูปทรงและพื้นผิว ตลอดจนศึกษาการตัดสินใจเรื่องหลักของการจัดองค์ประกอบ ก็เพื่อให้ผลงานมีเอกภาพและคุณค่าทางสุนทรีย์มากยิ่งขึ้น^{๑๖}

พริยา สระมาลา ได้วิจัย “การพัฒนาเส้นด้ายจากเศษไหมไทยเหลือใช้เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าถัก” ผลการวิจัยพบว่า ผ้าไหมไทยเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ การปลูกหม่อนไหมไทยเริ่มศตวรรษที่ผ่านมา การปลูกหม่อนไหมเป็นศิลปะของการเลี้ยงไหมเพื่อการผลิตรังไหมเป็นวัตถุดิบในการผลิตผ้าไหม จากบันทึกแสดงให้เห็นว่าในปี ๑๙๐๓ AD (พ.ศ. ๒๔๔๖) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อตั้ง “กรมช่างผ้าไหม” ในกรุงเทพฯ เพื่อส่งเสริมการปลูกหม่อนไหมไทย ดังนั้นการพัฒนาของไทยหม่อนไหมมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงก่อตั้ง “มูลนิธิส่งเสริมอาชีพเสริมและที่เกี่ยวข้องเทคนิคสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ” เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนสิ่งนี้ต่อไป สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

^{๑๔} กิริติ บุญเจือ, **ปรัชญาศิลปะ**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐.

^{๑๕} วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย, **ผ้าอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร: พิษณุศิลป, ๒๕๒๓), หน้า ๓๓.

^{๑๖} พิเชษฐ์ เปียร์กลีน, “การเดินทางเข้าสู่วิหารแห่งจิต”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘), หน้า ๒๑๒-๒๑๓.

พระบรมราชินีนาถ ได้กล่าวว่า “การปลูกหม่อนไหมเป็นส่วนหนึ่งของการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร นอกจากนี้ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและสุนทรียภาพของประเทศไทยที่สืบทอดมาจาก รุ่นต่อรุ่นมาเป็นเวลานาน ดังนั้นหากเศรษฐกิจไทยมีการเปลี่ยนแปลงหม่อนไหมไทยควรพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ”^{๑๗}

นวลอนงค์ ประทุมเนตร ได้วิจัย “อัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน: การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ และพัฒนากระบวนการผลิต” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิต โดยได้นำเอาลวดลายมัดหมี่โบราณมาต่อกันเพื่อพัฒนาให้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน ส่วนการขีด การจกและการเกาะ และมุ่งเน้นการย้อมเส้นไหมด้วยวัตถุดิบให้สีธรรมชาติ ส่วนลวดลายนั้นได้ประยุกต์ลายขึ้นใหม่และผสมผสานกับลายดั้งเดิมของ และยังพบว่า ผ้าไหมทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ครอบครัวและสังคมด้วยการนำพื้นฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านแบบดั้งเดิมของชาวอีสานมาใช้ต่อยอดพัฒนา^{๑๘}

Phra Nam Sukhasilathera (Cheng) ได้วิจัย “ความงามรูปแกะสลักเชิงสุนทรียะใน อังกอร์วัต” ผลการวิจัยพบว่า คุณสมบัติความงามไว้ว่า คุณสมบัติความงาม คือ ความกลมกลืน ความมีระเบียบแบบแผนขององค์ประกอบส่วนย่อยของสิ่งเหล่านั้น ตัวอย่าง สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย เช่น วัว ควาย ต้นไม้ เป็นสิ่งสวยงามและปลุกความเพลิดเพลินชนิดหนึ่ง เพราะสัดส่วนหรือองค์ประกอบย่อยของมันรวมตัวกันอย่างมีระเบียบและเหมาะสมกลมกลืน^{๑๙}

พระมหาณัฐพันธ์ สุตสุนทวิภาณี (หาญพงษ์) ได้วิจัย “ความงามแห่งศิลปะที่ปรากฏบน ผืนผ้าไหม ๑๒ ราศรี จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มปรนัยนิยม (Objectivism) เห็นว่าคุณค่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัววัตถุสุนทรียะ คุณสมบัตินี้มีมาแต่ดั้งเดิมและมีอยู่ตลอดไปแม้จะไม่มีผู้รับรู้ต่อวัตถุสุนทรียะนั้นก็ตาม คุณค่าทางสุนทรียะของวัตถุนั้นก็ยังคงอยู่เหมือนเดิม คุณสมบัติทางความงามดังกล่าว คือ วัตถุสุนทรียะนั้นมีคุณภาพดี เช่น สี สัน รูปทรง ลวดลาย สัดส่วนกลมกลืนสมดุลประณีต คุณสมบัตินี้จะทำให้วัตถุสุนทรียะนั้นมีคุณค่าทาง

^{๑๗} พริยา สระมาลา, “การพัฒนาเส้นด้ายจากเศษไหมไทยเหลือใช้เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าถัก”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรนานาชาติ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐), หน้า ๔๓.

^{๑๘} **นวลอนงค์ ประทุมเนตร**, “อัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน: การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิต”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๙} Phra Nam Sukhasilathera (Cheng), “การศึกษาวิเคราะห์ความงามรูปแกะสลักเชิงสุนทรียะใน อังกอร์วัต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๘ - ๗๙.

สุนทรียะ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะอยู่ที่วัตถุสุนทรียะเพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกใด ๆ ของผู้รับรู้ การรับรู้คุณค่าทางสุนทรียะเป็นการรับรู้ได้โดยตรง (Intuition) คือ ไม่ต้องใช้สติปัญญาและความรู้สึกใด ๆ เข้าไปสัมผัส เพราะความงามของวัตถุสุนทรียะมีอยู่แล้ว จะเห็นได้ว่า พวกทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับวัตถุสุนทรียะเพียงสิ่งเดียว^{๒๐}

สร้างสี แก้วพิจิตร ได้วิจัย ผ้าไหมปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ผ้าไหมปักธงชัยเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งในอดีตชาวบ้านทอผ้าไหมด้วยการใช้กี่ทอมือในการทอผ้า แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้กี่กระตุกซึ่งเร็วกว่าการทอด้วยมือ โดยทั่วไปผ้าไหมปักธงชัยที่ผลิตมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ผ้าไหมทอมือพื้นเรียบและผ้าไหมลวดลาย ผ้าไหมสีพื้นธรรมดาไม่มีลวดลายเพิ่มขึ้น เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าหางกระรอก ผ้าไหมลายประยุกต์ การทอผ้าไหมปักธงชัยแต่ละชนิดเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย จึงเน้นที่การทอผ้าไหมสีพื้น หรือเรียกอีกอย่างว่าผ้าแพชั่น^{๒๑}

วิมลศิลป์ ประชัยภูมิ ได้วิจัย “ผ้าไหมบ้านเขว้า: จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า การผลิตผ้าไหมบ้านเขว้า ไว้ว่า การผลิตผ้าไหมของอำเภอบ้านเขว้าจังหวัดชัยภูมินั้น ได้อาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านในการมัดหมี่ การประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้า ผ้าไหมของอำเภอบ้านเขว้าจึงมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของคนทั่วไป โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ดั้งเดิมที่มีไม่กี่ลายที่เป็นที่นิยม เช่น หมี่ขอ หมี่ชั้น และหมี่ขอนารี ที่นำชื่อเสียงมาให้ชาวอำเภอบ้านเขว้า เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง เพราะผ้าไหมมัดหมี่เป็นผ้าที่มีกรรมวิธีการผลิตที่พิเศษกว่าผ้าพื้น การทำลวดลายหรือการประดิษฐ์ลวดลายบ่งบอกถึงความสามารถของช่างผู้ประดิษฐ์และลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ คือลายหมี่ชั้นขอนารี ซึ่งได้รับพระราชทานชื่อลายจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ^{๒๒}

^{๒๐} พระมหาณัฐพันธ์ สุทสนวิภาณี (หาญพงษ์), “การวิเคราะห์ความงามแห่งศิลปะที่ปรากฏบนผืนผ้าไหม ๑๒ ราศรี จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๙ - ๑๓๐.

^{๒๑} สร้างสี แก้วพิจิตร, “ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัยเพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๙.

^{๒๒} วิมลศิลป์ ประชัยภูมิ, “ได้ทำการศึกษาผ้าไหมบ้านเขว้า: การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตและแนวทางการพัฒนาการทอผ้าไหมบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๙.

นิตยา ฉัตรเมืองปัก ได้วิจัย “ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดบุรีรัมย์ มีการทอผ้าไหมแทบทุกพื้นที่ของจังหวัด แต่ที่มีการทำกันมากสามารถนำออกจำหน่ายในท้องตลาดได้ ได้แก่อำเภอนาโพธิ์ เป็นกลุ่มทอผ้าไหมที่เข้มแข็งที่มีชื่อเสียงมานานและยังดำเนินการทอผ้าไหมอย่างต่อเนื่อง และมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง^{๒๓} ได้แก่ผ้าไหมตีนแดง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ชินตีนแดง หรือหมี่รวด ซึ่งเป็นผ้าเอกลักษณ์ของอำเภอนาโพธิ์ อำเภอพุทไธสง ซึ่งเป็นผ้ามัดหมี่ที่ทอหวัชขึ้นและตีนขึ้นจะย้อมเป็นสีแดง ตรงกลางเป็นพื้นดำ มัดหมี่เล่นสีเหลือง แดง ขาว มีเขี้ยวปนบ้าง ไม่มีลวดลาย ส่วนลายตัวขึ้นนิยมใช้ลายพื้นเลื้อยและลายนาคร เป็นต้น ลายที่ทอส่วนใหญ่เป็นลายดั้งเดิม ผ้าไหมตีนแดงถือเป็นผ้าไหมที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น เพราะการทอไม่พบทั่วไปในภาคอีสาน^{๒๔}

ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และชูชีวรรณ ตมิตานนท์ ได้ “วิจัยลิขสิทธิ์ในงานผ้าไหม: กรณีศึกษางานผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า เอกลักษณ์สำคัญของผ้าไหมสุรินทร์ คือ ผ้าไหมสุรินทร์เป็นผ้าไหมทอมือที่มีลวดลายสวยงาม ทั้งกระบวนการผลิตและวัตถุดิบตามธรรมชาติ เป็นสำคัญ ประกอบกับทักษะการทอของช่างทอผ้าไหมที่สามารถทอลวดลายและเพิ่มความหนาของเส้นไหมในเวลาเดียวกันได้ ทั้งหมดนี้ทำให้ผ้าไหมสุรินทร์เป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้บริโภคว่า ผ้าไหมสุรินทร์มีลวดลายที่สวยงามและเหมาะต่อการใช้งาน เช่น ผ้าโฮลสุรินทร์ ซึ่งผ้าโฮลนี้จะมีสีถึง ๕ สีในผืนเดียวกัน โดยแต่ละสีจะมีการผสมกันอย่างลงตัวในเนื้อผ้าไหม ภายใต้กระบวนการมัดย้อมของช่างผู้ชำนาญงาน และด้วยความโดดเด่นของผ้าไหมทอมือสุรินทร์ทำให้ภาครัฐส่งเสริมการผลิตและเป็นสินค้าผ้าไหมที่มีคุณภาพและความสวยงามรวมทั้งยังผลิตได้เพียงจังหวัดสุรินทร์เท่านั้น^{๒๕}

จากการศึกษาเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยมาตรฐานของความงาม ในวัตถุชิ้นหนึ่งๆ จะมีความสมบูรณ์ของความงามอยู่ในตัวของมันเองและถ้าปราศจากความสมบูรณ์ของวัตถุความงามนั้นก็ยังคงอยู่ ความงามจึงเป็นเรื่องของความพึงพอใจของแต่ละบุคคลสิ่งใดที่เราชอบเราพอใจสิ่งนั้นก็งามและมีคุณค่าความงามเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับจิตวิสัยหรือวัตถุวิสัย ซึ่งอาศัยองค์ประกอบออกทางศิลปะ คือ เส้น รูป ร่าง ลักษณะ ช่องว่างเป็นต้น เพื่อให้เกิดคุณค่าทางสุนทรีย โดยอาศัยองค์ประกอบที่มีสัดส่วน จังหวะและมีความกลมกลืนกันจึงทำ

^{๒๓} นิตยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๕๗.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๒๕} ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจงและชูชีวรรณ ตมิตานนท์, “ลิขสิทธิ์ในงานผ้าไหม: กรณีศึกษางานผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์”, **รายงานการวิจัย**, (ทุนวิจัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๔๖.

ให้เกิดความสะเทือนใจและเกิดเป็นความงามในที่สุด ความงามเองไม่ได้มีอยู่ในโลกแห่งแบบตามที่ทุกคนเข้าใจแต่ความงามนั้น มันมีอยู่ในโลกของศิลปะวัตถุเท่านั้น ที่เราสามารถรับรู้ผ่านกระบวนการทางประสาทสัมผัส จึงสะท้อนความจริงออกมาสู่โลกแห่งการสัมผัสนี้ได้ด้วยวัตถุทางสุนทรีย์

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า คุณสมบัติของความงาม คือ ความกลมกลืน ความมีระเบียบแบบแผนขององค์ประกอบจากสิ่งย่อยของสิ่งนั้นวัตถุจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่ทำให้เกิดความงาม ในกลุ่มปรีวิสัย เห็นว่า คุณค่าทางสุนทรีย์ คือคุณค่าของคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวของวัตถุ คุณสมบัติดังกล่าวมีมาตั้งแต่เดิมและมีอยู่ตลอดไปแม้จะไม่มีผู้รับรู้ต่อวัตถุสุนทรีย์ก็ตาม คุณค่าทางสุนทรีย์ของวัตถุนั้นก็ยังคงอยู่เหมือนเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป คุณสมบัติทางความงามดังกล่าว ก็คือวัตถุสุนทรีย์นั้นต้องมีคุณภาพดี เช่น สี สัน รูปทรง ลวดลาย สัดส่วน กลมกลืน สมดุล เป็นต้นดังนั้นการรับรู้คุณค่าทางสุนทรีย์ในทัศนะของวัตถุนิยมจึงเป็นการรับรู้ได้โดยตรงไม่เกี่ยวข้องกับสติปัญญาหรือความรู้สึกใด ๆ เข้าไปสัมผัส ความงามของวัตถุสุนทรีย์มีอยู่แล้วพวกวัตถุวิสัยจึงให้ความเห็นว่าวัตถุเพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่ทำให้เกิดความงาม ผ้าไหมนครชัยบุรินทร์เป็นกลุ่มผ้าไหมทอมือในเขตอีสานใต้ ๔ จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์และสุรินทร์ ผ้าไหมปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านมีการผลิตอยู่ ๒ อย่าง คือ ผ้าไหมทอมือพื้นเรียบและผ้าไหมลวดลายผ้าไหมสีพื้นธรรมดาไม่มีลวดลาย เช่น ผ้ามัดหมี่ผ้าหางกระรอก ผ้าไหมลายประยุกต์ การทอผ้าไหมปักธงชัยนั้นเป็นการการผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายจึงเน้นการที่การทอผ้าไหมสีพื้นหรือเรียกอีกอย่างว่า สีแพชั่น การผลิตผ้าไหมของอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิได้อาศัยภูมิปัญญาในการมัดหมี่ประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้า ผ้าไหมของอำเภอบ้านเขว้าจึงมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของคนทั่วไปโดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ดั้งเดิม เช่น หมี่ขอ หมี่ชั้นและหมี่ขอนารี ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์เป็นกลุ่มผ้าไหมที่มีความเข้มแข็งที่มีชื่อเสียงมายาวนานและยังดำเนินการทอผ้าไหมอย่างต่อเนื่องและมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ได้แก่ ผ้าไหมตีนแดง ที่ชาวบ้านเรียกว่า ชิ่นตีนแดงหรือหมี่ลวด ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผ้าไหมสุรินทร์เป็นผ้าไหมทอมือที่มีลวดลายสวยงามทั้งกระบวนการผลิตและวัตถุดิบทำธรรมชาติเป็นสำคัญโดยอาศัยทักษะการทอของช่างทอผ้าไหมที่สามารถทอลวดลายและเพิ่มความหนาของเส้นไหมในเวลาเดียวกัน ผ้าไหมสุรินทร์ที่มีลวดลายสวยงามและเหมาะสมต่อการใช้งานและเป็นที่ยอมรับก็คือ ผ้าไหมโฮลสุรินทร์

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเอกภาพความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรัมย์ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เกี่ยวกับความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรัมย์ ตามทฤษฎีวัตุวิสัย

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๕๒ คน โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกด้วยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น (In-depth interview) ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สัมภาษณ์นี้ได้มาโดยเกณฑ์การคัดเลือกคือ ประกอบด้วย ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มผู้ทอผ้าไหมและกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน

ได้แก่ ผู้ทอผ้าไหมและผู้มีความรู้มีประสบการณ์การทอผ้าไหม ซึ่งคาดว่าจะให้ข้อมูลในเชิงลึกได้ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและลวดลายผ้าไหมในพื้นที่นครชัยบุรีรัมย์ จำนวน ๒๐ คน

กลุ่มผู้ส่งเสริม

ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการจำหน่ายผ้าไหมในกลุ่มนครชัยบุรีรัมย์และเจ้าหน้าที่ศูนย์หม่อนไหมในกลุ่มนครชัยบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าไหม จำนวน ๑๖ คน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับผ้าไหม จำนวน ๑๖ คน
รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน ๕๒ คน

๑.๗.๓ การสร้างเครื่อง และการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยผู้วิจัยได้มีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิดความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย ศึกษาแนวคิดผ้าไหมนครชัยบุรีรัมย์ แล้วนำข้อมูลทั้งสองด้านมาวิเคราะห์สังเคราะห์จนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความงามผ้าไหมนครชัยบุรีรัมย์ตามทฤษฎีวัตุวิสัย แล้วนำมาสร้างคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus group) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สร้างแบบสอบถามความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรัมย์ตามทฤษฎีวัตุวิสัย

๒) นำแบบคำถามในการสนทนากลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีวัตุวิสัย ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ

๓) ปรับปรุงแบบคำถามในการสนทนากลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีวัตุวิสัย ตามข้อเสนอแนะของปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่านในการตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ภาษา และวิจัย

๔) นำแบบคำถามในการสนทนากลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีวัตุวิสัย จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่านให้ข้อเสนอแนะไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ

๕) ปรับปรุงแบบคำถามในการสนทนากลุ่มแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถามความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีวัตุวิสัย ตามข้อเสนอแนะของปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา

๖) พิมพ์เครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น แล้วพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญเพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการสัมภาษณ์ กลุ่มทอผ้าไหมในพื้นที่นครชัยบุรินทร์ประกอบไปด้วย

- (๑) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดนครราชสีมา
- (๒) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
- (๓) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
- (๔) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๒) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึกการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่มมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้การแปรความด้วยวิธีการตีความ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีวัตุวิสัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทาง

ในการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ตามหลักการอุปนัยวิธี (Inductive Method)

๑.๗.๖ ขั้นตอนในการทำวิจัย

๑) ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ มีตำราหลักและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักและข้อมูลชั้นทุติยภูมิ มีตำรา เอกสารวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความงามตามทฤษฎีวิวัฒวิสัยและผ้าไหม ในการศึกษาข้อมูลขั้นที่ ๑ ผู้วิจัยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลใช้ระยะเวลา ๓ เดือน จากเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ๒๕๖๑

๒) ขั้นตอนที่ ๒ จากการรวบรวมข้อมูลในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วทำเป็นแบบสัมภาษณ์โดยการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) และการสังเกต รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) พร้อมทั้งการสังเกตจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๕๒ คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ ๑ จำนวน ๒๐ คน กลุ่มที่ ๒ จำนวน ๑๖ คน และกลุ่มที่ ๓ จำนวน ๑๖ คน ใช้ระยะเวลา ๓ เดือน จากเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม ๒๕๖๑

๓) ขั้นตอนที่ ๓ การนำข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงข้อมูลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลรวมถึงการสรุปผลการวิจัย ใช้ระยะเวลา ๔ เดือน จากเดือน สิงหาคม – พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้มีความรู้และเข้าใจความงามตามทฤษฎีวิวัฒวิสัย

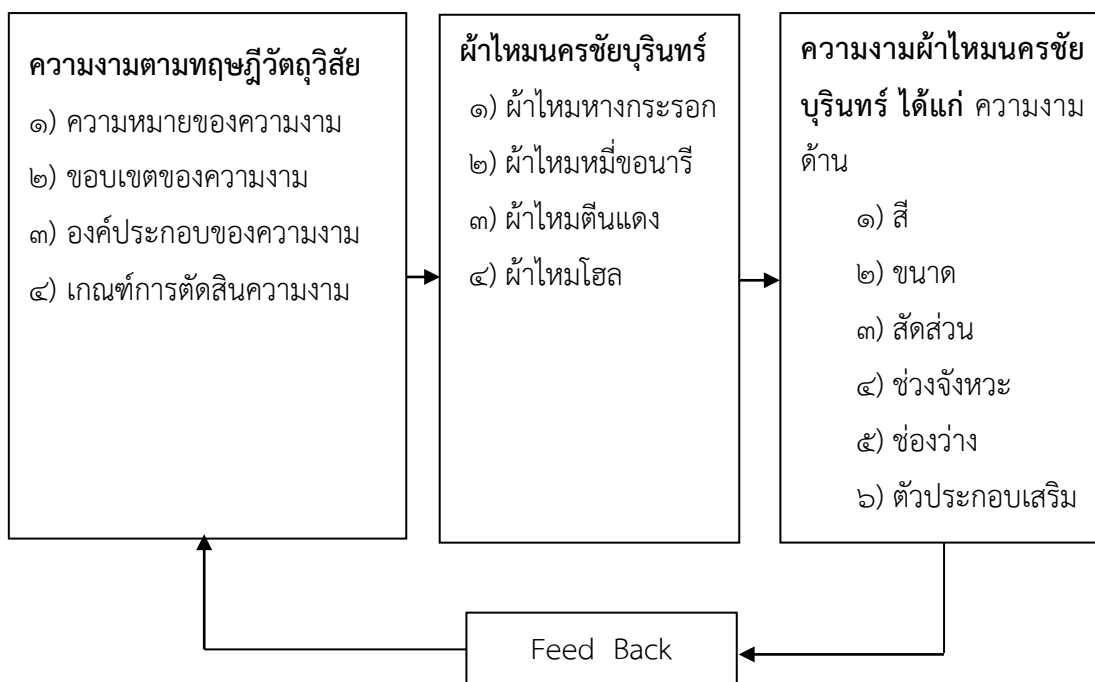
๑.๘.๒ ทำให้มีความรู้และเข้าใจผ้าไหมนครชัยบุรินทร์

๑.๘.๓ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีวิวัฒวิสัย เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์การผลิตผ้าไหมอันเป็นมรดกทางภูมิปัญญา และยังเป็นการพัฒนาส่งเสริมคุณค่าทางวิชาการในการผลิตผ้าไหมของกลุ่มอีสานใต้ (นครชัยบุรินทร์)

๑.๘.๔ ผลจากวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้สนใจในการศึกษาเกี่ยวกับความงามของผ้าไหมต่อไป

๑.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีสุนทรียศาสตร์และแนวคิดเกี่ยวกับผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ตามเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๒

ความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย ในประเด็นที่เกี่ยวกับ ความหมายของ ความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย ขอบเขตของความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย องค์ประกอบของความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย ที่มีความเชื่อมโยงกับปรัชญาศิลปะ ความหมายและคุณค่าของศิลปะ ประเภทของงานศิลปะ องค์ประกอบของงานศิลปะ และเกณฑ์การตัดสินความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวในลำดับต่อไป

๒.๑ ความหมายของความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย

ความงามในทางปรัชญาจัดเป็นศาสตร์ที่เรียกว่าสุนทรียศาสตร์ ที่เป็นการกล่าวถึงเรื่องของคุณค่าของสิ่งนั้น ดังนั้น เมื่อเรากล่าวถึงเรื่องของความงามเราจึงมักจะพูดถึงหลักสุนทรียศาสตร์อยู่เสมอ

ความงามนั้นจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับ (๑) ระบบ (System) (๒) จังหวะ(Rhyth) ของภาวะต่าง ๆ และ (๓) เอกภาพ (Harmony) พูดโดยย่อคือความมีเอกภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากภาวะต่าง ๆ นั้นเอง สำหรับปัจจุบันหรือรุ่นใหม่เมื่อพูดถึงความงามจึงมักจะกล่าวถึงในลักษณะที่เป็น (๑) สิ่งที่มีความหมาย (Signification) (๒) สิ่งที่มีความเด่นชัด (Expressiveness) หรือ (๓) ความมีชีวิตจิตใจ (Lively) เนื่องจากศิลปวัตถุด้วย อนึ่งเราอาจจะพูดให้แน่ชัดลงไปอีกว่า ความงามเป็นสิ่งที่มีความพิเศษหรือเด่นชัดในตัวเอง หากเรายอมรับกันว่า แนวความคิดทั้งสองข้างต้นนั้นเป็นลักษณะทั่วไปแล้ว เราก็จะได้คำนิยามของคำว่า ความงามจึงมีความหมายในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ความงาม คือ ภาวะที่มีความเด่นชัดของสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เรามีการรับรู้หรือมีอารมณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นจิตใจของเราหรือภาวะที่ปรากฏตัวให้เด่นชัดของศิลปกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะใดก็ตาม

๒. ความงาม คือ ภาวะที่ปรากฏตัวให้เด่นชัดของศิลปกรรมต่าง ๆ ไม่ว่ามันจะอยู่ในลักษณะหรือภาวะใด ๆ ก็ตาม^๑

^๑ บุญ นิลเกษ, สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕), หน้า ๖-๗.

นั่นคือการแสดงความหมายรวมในทัศนะต่าง ๆ ว่า ความงามเป็นลักษณะพิเศษของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอย่างเด่นชัด เพื่อการรับรู้ทางประสาทสัมผัส หรือนำไปสู่ภาวะแห่งการสร้างสรรค์อารมณ์ทางสุนทรียศาสตร์ของถ่ายทอดผลงาน

สรุปได้ว่า ความงาม เป็นคุณค่าที่ประกอบด้วยองค์ประกอบของศิลปวัตถุ เช่น สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่างและตัวประกอบเสริม โดยสามารถรับรู้คุณค่าของศิลปวัตถุนี้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งคนส่วนใหญ่เกิดความพึงพอใจหรือชอบในศิลปวัตถุชิ้นนั้นๆ

๒.๑.๑ องค์ประกอบของความงาม

ความงามนั้นมียุคประกอบพื้นฐานที่เรียกว่า “สุนทรียธาตุ” ที่หมายถึง ธาตุแห่งความงามที่มีอยู่ทั้งในธรรมชาติและในมนต์ของมนุษย์ แม้แต่ความรู้สึกนึกคิดหรือจินตนาการล้วนเกิดจากธาตุ ธาตุจึงเป็นองค์ประกอบของสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิต ไม่มีชีวิต มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนทุก ๆ อย่างย่อมเกิดจากธาตุของความงาม อย่างหนึ่งที่เรียกว่า ความงาม (Beauty)^๒ ในธรรมชาติหรือในศิลปะบนผืนผ้าไหมชิ้นใดชิ้นหนึ่งจะปรากฏธาตุแห่งความงามนี้อยู่เสมอ

สุนทรียธาตุ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศิลปะบนผืนผ้าไหม และธรรมชาติ รับรู้ด้วยอารมณ์และความรู้สึกให้คุณค่าในทางบวก เช่น ความเพลิดเพลินหรือความสุขใจเมื่อได้พบเห็นสุนทรียธาตุจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือหรือแนวทางหนึ่งในการแสวงหาความสุขของมนุษย์และสังคม^๓ และยังมีความหมายครอบคลุมความงามในส่วนที่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และในส่วนที่ไม่สามารถวัดคุณค่าได้ในทางวิทยาศาสตร์ แต่สามารถวัดค่าได้ในทางปรัชญา

๒.๑.๑.๑ ความงาม (Beauty)

ความงาม คือ สภาวะที่มีความเด่นชัดในการปรากฏต่ออารมณ์แห่งการรับรู้ของสิ่งต่างๆ ในจิตใจที่มีต่อลวดลาย ก่อให้เกิดการประยุกต์ลวดลายของศิลปะให้ทันสมัย เป็นที่นิยม แปรแตกต่างจากรูปแบบของลายผ้าไหมเดิม ซึ่งผ้าไหมที่งดงามนั้นต้องปรากฏความกระจ่างชัดของลวดลายและเต็มไปด้วยชีวิตชีวาเมื่อพบเห็น ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความคิด จินตนาการของศิลปินผู้ออกแบบ ย่อมและทอดได้เป็นอย่างดี

^๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ปรัชญาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๒.

^๓ จรูญ โกมุทรัตนานนท์, **สุนทรียศาสตร์**, (นนทบุรี: เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๓๙), หน้า ๙๖-๙๗.

ความแตกต่างระหว่างความงามตามธรรมชาติและความงามทางศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยที่ความงามตามธรรมชาติเป็นสภาวะที่อยู่ในกระบวนการการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติที่มีในตัวเอง แต่ความงามทางศิลปะเป็นความงามที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยเก็บรวบรวมจากประสบการณ์แห่งอารมณ์ที่เคยได้สัมผัสในชีวิตประจำวัน แล้วถ่ายทอดโดยผ่านทางมโนภาพ จินตนาการ หรืออุดมคติ^๔

ประสบการณ์ทางสุนทรียะจะเกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยเรื่องของสุนทรียธาตุ เมื่อสุนทรียธาตุมีความสำคัญต่อสุนทรียะแล้ว จึงมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องสุนทรียธาตุในปรัชญานั้น จากการตีความของสุนทรียธาตุมีความหมายในทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ถือว่ามีสุนทรียะได้ ไม่ว่าจะเป็นความงามตามธรรมชาติ หรือความงามในศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นแม้กระทั่งความน่าเกลียดน่ากลัวในจินตนาการ และความประเสริฐ ความบริสุทธิ์ ความศรัทธาต่อคำสอนทางศาสนา ฯลฯ ล้วนเป็นเรื่องของความงามได้ครอบคลุมความหมายของความงามทุกประการ

ดังที่นักสุนทรียศาสตร์ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับเรื่องความงามไว้ ดังต่อไปนี้

โทมัส มอนโร (Thomus Munro, 2759–1833) กล่าวไว้ใน The World book Encyclopedia กล่าวถึงนักสุนทรียศาสตร์ จักต้องเชื่อมั่นยิ่งกว่าสิ่งที่เขาสังเกตเห็นว่า ศิลปินสร้างสรรค์งานกันอย่างไร นักสุนทรียศาสตร์ จะต้องศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศิลปะทั้งหมด เปรียบเทียบพัฒนาการของประวัติศาสตร์ และต้องเข้าหาด้วยทฤษฎีถึงศิลปกรรมต่าง ๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัยมากมาย พวกเขาจะต้องศึกษาเรื่องราวอันหลากหลายเกี่ยวกับศิลปะที่สัมพันธ์กับส่วนที่เป็นเรื่องกายภาพ เรื่องสังคมและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของผู้คนด้วย ตัวอย่างเช่น ทางด้านสังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา โบราณคดี และสังคมวิทยา สามารถช่วยอธิบายเรื่องรูปทรง (Forms) ที่ศิลปะได้นำเอา มาโดยแสดงให้เห็นว่า ศิลปะนั้น มีความผูกพันเกี่ยวกับเรื่องราวของศาสนา วิทยาศาสตร์ รัฐ ประชาธิปไตยและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนในด้านจิตวิทยานั้นช่วยให้นักสุนทรียศาสตร์เข้าใจว่า ประชาชนมอง ฟัง จินตนาการ คิด รู้สึก ประารณา เรียนรู้และกระทำในสิ่งที่สัมพันธ์กับวัสดุและปัญหาเกี่ยวกับศิลปะกันอย่างไร จิตวิทยาสุนทรียะ (Aesthetic psychology) คือวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์และประสบการณ์ทางสุนทรียะ^๕

^๔ พ่วง มินอก, **สุนทรียศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๒๗๒- ๒๗๓.

^๕ โทมัส มอนโร (Thomus Munro) อ้างใน สมเกียรติ ตั้งนโม, “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในพุทธศาสนากับปรัชญาของเพลโต”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔), หน้า ๖.

เพลโต (Plato, ก่อน ค.ศ. ๔๒๗-๓๔๗) เชื่อว่าในความงามสมบูรณ์ หรือความงามในอุดมคติ ความงามสมบูรณ์นั้น ได้แก่ มโนภาพหรือรูปแบบของสิ่งที่สวยงาม เป็นความงามนิรันดร์^๖

โพลติอุส (Plotinus, ค.ศ. ๒๐๕ - ๒๗๐) ถือว่าความงามเป็นการแสดงออกซึ่งสิ่งสมบูรณ์หรือเป็นเหตุผลของพระผู้เป็นเจ้าที่แสดงออกมาให้ปรากฏ ศิลปินเป็นผู้เห็นความงามของพระผู้เป็นเจ้าจึงถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะให้ปรากฏในโลกนี้ ทศนะของโพลติอุสเป็น ทฤษฎีว่าด้วยความงามทางจิต^๗

เซนต์ โทมัส อควินัส (Saint Thomas Aquinas, ค.ศ. ๑๒๒๗-๑๒๗๔) ถือว่า สิ่งที่งามคือ สิ่งที่ทำให้ความเพลิดเพลินเมื่อเราได้รับรู้ เพราะถ้าเรารู้ความงามได้ด้วยสติปัญญา ความงามนั้นมีเงื่อนไข ๓ ประการคือ ความสมบูรณ์ ความได้สัดส่วน และความขัดแย้ง สิ่งที่บกพร่องไม่ได้สัดส่วน และคลุมเครือ หรือขาดความขัดแย้งเป็นสิ่งไม่งาม^๘

คานท์ (Immanuel Kant, ค.ศ. ๑๗๒๔-๑๘๔๐) ถือว่า ความงามเป็นผลของความรู้สึกว่างาม ความงามไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของวัตถุ แต่เกิดจากความรู้สึกว่างามเท่านั้น แสดงว่า คานท์ถือว่าความงามเป็นจิตวิสัย คือ ขึ้นอยู่กับจิตเพียงอย่างเดียว^๙

เฮเกิล (Hegel, ค.ศ. ๑๗๗๐-๑๘๑๒) ถือว่าความงามเป็นอาการปรากฏของจิตสมบูรณ์ จิตสมบูรณ์ ปรากฏเป็นความงามทางสื่อ คือประสาทสัมผัส ความงามปรากฏออกมาทางศิลปะและศิลปะ คือการที่จิตมีอำนาจเหนือวัตถุ^{๑๐}

โชเพน เฮาเออร์ (Arthur Schopenhauer, ค.ศ. ๑๗๘๘-๑๘๖๐) ถือว่าจิตงานสมบูรณ์แสดงอาการปรากฏเป็นความงามโดยตรงในมโนภาพหรือความคิด และแสดงอาการปรากฏเป็นความงามโดยอ้อมในวัตถุ วัตถุต่าง ๆ งามเพราะมีสัดส่วนใกล้เคียงกับมโนภาพ เราซาบซึ้งในความงามด้วยความคิดล้วน ๆ ในขณะที่ความอยากหรือความต้องการต่าง ๆ ระงับไป ศิลปะยกระดับจิตของเราขึ้นเหนือความอยาก หรือความต้องการ และช่วยให้เรามองเห็นมโนภาพอันเป็นสิ่งนิรันดร์เบื้องหลังวัตถุ

^๖ เพลโต (Plato) อ้างใน สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, สุนทรียภาพของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: เจริญเทพ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^๗ เซนต์ โทมัส อควินัส (Saint Thomas Aquinas) อ้างใน กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาศิลปะ, หน้า ๗-๘.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

ในมโนภาพทางสุนทรียศาสตร์นั้นเราจะพ้นจากปัจเจกภาพของตัวเองพ้นจากความอยากพ้นจากความทุกข์ และพ้นจากกาล คงมีแต่จิตที่รับรู้ล้วน ๆ^{๑๑}

นิทเช่ (Nietzsche, ค.ศ. ๑๘๔๔ - ๑๙๐๐) ถือว่าโลกนี้เป็นสิ่งชั่วร้ายและน่าเกลียดแต่เปลี่ยนไปเป็นโลกที่งดงามและน่ารื่นรมย์ เพราะศิลปะและจริยธรรม เชื่อว่าศิลปะที่เปลี่ยนคุณค่าของชีวิตและของโลกมี ๒ แบบคือ ศิลปะอันเกิดจากความฝัน (Apollonian art) และศิลปะอันเกิดจากความเพลิน (Dionysian art) สัญลักษณ์เทพพระเจ้าอพอลโล เป็นเทพเจ้าแห่งความฝัน ศิลปะอันเกิดจากความฝันสร้างโลกให้สวยงาม และสงบในเชิงรูปแบบ ความงามตามรูปแบบ มีอยู่ในจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และกวีนิพนธ์ ส่วนไดโอนิซุสเป็นเทพเจ้าแห่งเหล้าองุ่นหรือความเมา ศิลปะอันเกิดจากความเมาหรือความเพลินช่วยให้เราได้รับความเพลิดเพลินในชีวิต ด้วยเหตุนี้โลกที่น่าเกลียดจึงเปลี่ยนไปเป็นโลกที่น่ารัก เพราะศิลปะ^{๑๒}

แต่กระนั้นปัญหาเรื่องสุนทรียธาตุในปรัชญาก็มักมีการถกถึง ถึงเรื่องของความหมายการตีความของสุนทรียธาตุในทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ถือว่ามีสุนทรียะได้ ไม่ว่าจะเป็นความงามตามธรรมชาติ หรือความงามในศิลปกรรม แม้กระทั่งความประเสริฐ ความบริสุทธิ์ ความศรัทธาต่อคำสอนทางศาสนา ฯลฯ ล้วนเป็นเรื่องของความงามได้ครอบคลุมความหมายของความงามทุกประการ

จากการศึกษาองค์ประกอบของความงามนั้น ผู้วิจัยพบว่า ความงามคือคุณค่าของสิ่งต่างๆ ที่มีองค์ประกอบทางสุนทรียธาตุ คือ ความงาม (Beauty) เป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งเป็นสิ่งที่เราสามารถอยู่ในสภาวะนั้นได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะเจอสิ่งที่สวยงาม โดดเด่น ความแปลกหูแปลกตา แปลกสถานที่ การเจอสิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่คุ้นเคย ในสิ่งที่เราไม่เคยเห็นไม่คิดว่าจะได้เจอหรือจะมีสิ่งนี้เป็นสิ่งที่อยู่เหนือความคาดหมายและรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เมื่อเราสนใจและเข้าใจศิลปะได้เป็นอย่างดีแล้ว เราก็จะสามารถเข้าใจศิลปะแขนงอื่นได้เช่นกัน และจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

^{๑๑} โซเพน เฮาเออร์ (Arthur Schopenhauer) อ้างใน สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, *สุนทรียภาพของชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^{๑๒} นิทเช่ (Nietzsche) อ้างใน จี ศรีนิวาสน์, *สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ*, แปลและเรียบเรียงโดย สุเชาว์ พลอยชุม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑ - ๕.

๒.๒ ขอบเขตของความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย

เมื่อเรากล่าวถึงขอบเขตการศึกษาความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย เราจึงมักจะศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัตถุที่มีคุณค่าความงาม ที่สามารถสัมผัสได้ด้วย อาศัยปรัชญาศิลปะมาอธิบายอยู่เสมอๆ ซึ่งปรัชญาศิลปะ (Philosophy of art) ก็คือ วิชาว่าด้วยศิลปะโดยทั่วไป^{๑๓} ประเด็นเรื่องความงามจึงเป็นการศึกษาที่ไม่ใช่หมายถึงเฉพาะเพียงคุณสมบัติของศิลปกรรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการศึกษาที่รวมถึงคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติได้ด้วย เช่น ความงามของแสงอาทิตย์ยามรุ่งอรุณ หรือแสงจันทร์ยามเที่ยงคืน เป็นต้น

ปรัชญาศิลปะ (Philosophy of art) คือ การศึกษาความงามหรือมโนทัศน์ทางศิลปะ ซึ่งอาศัยความรู้จากปรัชญาบริสุทธิ์ สุนทรียศาสตร์รวมทั้งความรู้ในสาขาอื่นๆ ประกอบกัน ดังนั้น ปรัชญาศิลปะจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทางสุนทรียศาสตร์ แม้ว่าปรัชญาศิลปะจะมีขอบข่ายการศึกษาที่คล้ายกับปัญหาทางสุนทรียศาสตร์ จนทำให้นักปรัชญาบางท่านถือว่าสุนทรียศาสตร์กับปรัชญาศิลปะคือศาสตร์อันเดียวกัน

แต่ก็มีขอบเขตการศึกษาที่ต่างกันดังที่ จอห์น ฮอสเปอร์ (John Hospers, ค. ศ. ๑๙๑๘-๑๙๗๒) กล่าวว่า “ปรัชญาศิลปะมีขอบเขตที่มุ่งพิจารณาเฉพาะมโนทัศน์และปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างผลงานศิลปะกับสิ่งอื่นๆ การแสดงออกทางศิลปะคืออะไร มีความจริงในผลงานศิลปะหรือไม่ สัญลักษณ์เชิงศิลปะคืออะไร สิ่งที่ได้จากผลงานศิลปะคืออะไร มินิยามทั่วไปของศิลปะหรือไม่และอะไรที่ทำให้งานศิลปะนั้นเป็นงานศิลปะที่ดี ซึ่งคำถามทั้งหมดนี้เป็นคำถามของสุนทรียศาสตร์ที่มีพื้นที่ของมันเองในขอบข่ายของศิลปะและไม่ได้เกิดขึ้นเมื่อเรามุ่งพิจารณาวัตถุทางสุนทรียะอื่นๆ นอกเหนือจากงานศิลปะ”^{๑๔}

ประเด็นปัญหาปรัชญาศิลปะมุ่งสนใจวิเคราะห์เฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ แต่มิได้ครอบคลุมถึงสิ่งที่ไม่ใช่ศิลปะหรือวัตถุที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ส่วนสุนทรียศาสตร์ มีขอบข่ายการศึกษาวิเคราะห์ที่ครอบคลุมถึงความงามของวัตถุต่างๆ ทั้งที่เป็นวัตถุที่มีอยู่ตามธรรมชาติและในผลงานศิลปะ การนำเสนอความคิดปรัชญาโดยตรงผู้อ่านจึงจับประเด็นปรัชญาได้ง่ายกว่า ส่วนศิลปินนั้นตามปกติมิได้มุ่งเสนอความคิดปรัชญาโดยตรงและศิลปกรรมก็มิได้แสดงความคิดเพียงอย่างเดียว แต่

^{๑๓} กิริติ บุญเจือ, *ปรัชญาศิลปะ*, หน้า ๓.

^{๑๔} อันธิมา แสงชัย, “สุนทรียศาสตร์ ศาสตร์แห่งสุนทรียะ”, *วารสารไพน์อาร์ท*, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๘ (กันยายน ๒๕๔๗): ๗๓.

ทว่าแสดงอารมณ์และเทคนิคของศิลปินด้วย ปรัชญาที่มีอยู่ในศิลปกรรมจึงมีอยู่ในฐานะผลพลอยได้มากกว่าจะเป็นจุดมุ่งหมายโดยตรง^{๑๕}

สรุปได้ว่า ขอบเขตการศึกษาความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย จึงเป็นการศึกษาคุณค่าของวัตถุผ่านหลักการปรัชญาศิลปะ โดยการศึกษาความงามหรือมนต์เสน่ห์ทางศิลปะ ล้วนจำเป็นต้องอาศัยความรู้จากปรัชญาบริสุทธิ์ นั่นคือหลักสุนทรียศาสตร์รวมทั้งความรู้ในสาขาอื่นๆ ประกอบกัน

๒.๓ องค์ประกอบของความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย

ความงามของวัตถุนั้น เป็นการมองและตัดสินภายใต้ลักษณะทางกายภาพของวัตถุโดยโดยมุ่งความสนใจต่อปรากฏการณ์ของวัตถุคือการรับรู้ต่อคุณสมบัติของวัตถุที่ปรากฏต่อประสาทสัมผัสของเรา ได้แก่ คุณสมบัติของสี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่างและตัวประกอบเสริม ดังนั้นจึงผู้ศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบของความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ผ่านปรัชญาศิลปะ ดังที่จะได้ศึกษาต่อไป

๒.๓.๑ ปรัชญาศิลปะ

ปรัชญาศิลปะ (Philosophy of art) คือ การศึกษาความงามหรือมนต์เสน่ห์ทางศิลปะ ซึ่งอาศัยความรู้จากปรัชญาบริสุทธิ์ สุนทรียศาสตร์รวมทั้งความรู้ในสาขาอื่นๆ ประกอบกัน ดังนั้นปรัชญาศิลปะจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทางสุนทรียศาสตร์ แม้ว่าปรัชญาศิลปะจะมีขอบข่ายการศึกษาที่คล้ายกับปัญหาทางสุนทรียศาสตร์จนทำให้นักปรัชญาบางท่านถือว่าสุนทรียศาสตร์กับปรัชญาศิลปะคือศาสตร์อันเดียวกัน

สรุปคือ ปรัชญาศิลปะ เป็นการศึกษาที่ศิลปะโดยมุ่งสนใจวิเคราะห์เฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศิลปะแต่มีได้ ครอบคลุมถึงสิ่งที่ไม่ใช่ศิลปะหรือวัตถุที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งมีความต่างจากสุนทรียศาสตร์ที่มีขอบข่ายการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ที่ครอบคลุมถึงความงามของวัตถุต่างๆ ทั้งที่เป็นวัตถุที่มีอยู่ตามธรรมชาติและในผลงานศิลปะ แต่กระนั้นในการศึกษาคุณค่าความงามของวัตถุ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำปรัชญาศิลปะมาเป็นหลักในการอธิบายความงามของวัตถุนั้นๆ

^{๑๕} กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาศิลปะ, หน้า ๕๙.

๒.๓.๒ ความหมายและคุณค่าของศิลปะ

๑) ความหมายของศิลปะ

ศิลปะ คืออะไร เป็นการถามถึงแก่นสารหรือสาระของผลงานศิลปะว่าคืออะไรและศิลปะที่แท้จริงมีคุณสมบัติอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของศิลปะที่มีต่อสิ่งอื่นๆ เช่น สังคม ศาสนา ศีลธรรมหรือคุณค่าของชีวิตรวมถึงเกณฑ์ในการประเมินตัดสินคุณค่าของศิลปะอันเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปิน อีกทั้งมีความสำคัญต่อนักวิจารณ์ศิลปะและช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจและการซาบซึ้งต่องานศิลปะให้แก่ผู้ชม ในแวดวงสุนทรียศาสตร์ ได้มีการจำกัดขอบเขตของคำว่า ศิลปะ ให้อยู่เพียงในบริบทของสุนทรียศาสตร์เท่านั้นซึ่งหมายความว่า ศิลปะเป็นผลผลิตที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะซึ่งผลผลิตนั้นมีลักษณะทางสุนทรียะและต้องทำขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกสำนึก (Sentient beings) ซึ่งหมายถึงต้องทำขึ้นโดยมนุษย์^{๑๖} ที่มีต่อสิ่งที่พบเห็นแล้วสร้างสรรค์ออกมาด้วยความวิริยะอุตสาหะ ศิลปะเป็นผลงานการสร้างสรรค์

ในสมัยต่อมา มีผู้ให้ความหมายของศิลปะว่า ศิลปะเป็นผลงานการสร้างสรรค์ ซึ่งในความหมายนี้ เราต้องมาตีความหมายของคำว่า “การสร้างสรรค์” กันเสียก่อน การสร้างสรรค์หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Creative” นั่นคือ การทำให้เกิดบางสิ่งบางอย่างขึ้นมา ซึ่งบางสิ่งบางอย่างนั้นไม่เคยมีอยู่มาก่อน ทั้งที่เป็นผลผลิตหรือกระบวนการ หรือความคิด ดังนั้นสิ่งที่จะเป็นงานสร้างสรรค์ได้จะต้องเป็นประดิษฐ์กรรมใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในโลก หรือเป็นกระบวนการใหม่ๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อกระทำการบางสิ่งบางอย่างให้ประสบผลสำเร็จ หรือเป็นการสร้างแนวคิดใหม่ที่จะนำไปสู่วิธีการใหม่ๆ แนวคิดใหม่นี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์ เพราะแนวคิดใหม่ จะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการ หรือวิธีการใหม่ๆ ที่จะนำไปสู่ผลผลิตหรือประดิษฐ์กรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นมาในโลก และตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ ของมนุษย์ได้เพื่อแทนที่ผลผลิต หรือประดิษฐ์กรรมเดิมที่ตอบสนองได้ไม่พอเพียง หรือไม่เป็นที่พอใจ การสร้างสรรค์ในอีกความหมายหนึ่งจึงเกิดขึ้นคือ เป็นการทำให้ดีขึ้นกว่าเดิมซึ่งมีหลายๆ วิธี โดยอาจเป็นการปรับปรุงกระบวนการใหม่ ให้ได้ผลผลิตมากกว่าเดิม หรือเป็นการปรับปรุงรูปแบบผลผลิตใหม่ โดยใช้วิธีการเดิม แต่ผลผลิตมีคุณภาพมากขึ้น แต่ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดๆ ก็ตาม เป็นการกระทำให้เกิดขึ้นจากการใช้แนวคิดแบบใหม่ๆ ทั้งสิ้นและเป็นผลของวิธีการคิดที่เรียกว่า “ความคิดสร้างสรรค์” ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่อยู่ในมนุษย์ทุกคน และสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้โดยอาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวย ความคิด

^{๑๖} อันธิมา แสงชัย, “ความคิดเชิงสุนทรียะในศิลปะสกุลหลังสมัยใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

สร้างสรรค์เป็นความคิดที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะอย่างแยกกันไม่ออก หรืออาจกล่าวได้ว่า ศิลปะเป็นผลงานจากความคิดสร้างสรรค์

ศาสตร์ของศิลปะจึงเป็นผลจากความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้น สิ่งใดก็ตามที่มีความคิดสร้างสรรค์ก็สามารถสร้างงานศิลปะได้ จากตอนต้นที่กล่าวว่า ศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น แสดงว่ามนุษย์เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถสร้างงานศิลปะได้แน่นอนเหนือจากมนุษย์แล้วจะยังมีสิ่งอื่นๆ อีกหรือไม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์จากประวัติศาสตร์ของมนุษย์และการศึกษา ค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เราจะพบว่า สัตว์โลกหลายๆ ชนิดมีความคิด รู้จักความรักและมีสัญชาตญาณ แต่สิ่งเหล่านั้นจะจัดเป็นความคิดสร้างสรรค์หรือไม่ สัตว์ทั้งหลายสามารถสร้างหรือกระทำการสิ่งใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการได้ดีกว่าเดิมหรือไม่ รู้จักพัฒนาแนวคิด กระบวนการ และผลผลิตให้ดีกว่าเดิมหรือไม่ หากเราจะเปรียบเทียบย้อนหลังไปเมื่อหลายหมื่น-แสนปีก่อนหน้านั้นเมื่อมนุษย์ยังอยู่ในถ้ำ ยังไม่สวมเสื้อผ้า เก็บผลไม้กินหรือไล่จับสัตว์กินเป็นอาหารซึ่งมีชีวิตไม่ต่างจากสัตว์ทั้งหลายในทุกวันนี้ แต่ปัจจุบันมนุษย์มีบ้านอยู่สบาย มีเครื่องแต่งกายสวยงาม มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย สามารถไปได้ทั้งบนน้ำ ในน้ำ ในอากาศและอวกาศ มีเมือง มีระบบสังคม มีระเบียบปฏิบัติร่วมกัน มีกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่จะสืบทอดดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไป มีจริยศาสตร์ มีศาสนาและพิธีกรรม มีรูปแบบการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันอย่างหลากหลายกระจายไปทั่วโลก ขณะที่สัตว์โลกอื่นๆ ยังคงดำรงชีวิตอยู่เดิมๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ข้อแตกต่างนี้ บางทีอาจเป็นสิ่งพิสูจน์ได้ว่า มนุษย์ เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ เพียงหนึ่งเดียวบนโลกนี้ ดังนั้นศิลปะจึงเป็นเรื่องของมนุษย์ สร้างขึ้นโดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์เท่านั้น

เมื่อใดก็ตามที่เราพูดถึง ศิลปะ เรามักจะหมายถึง ความงาม แต่ความงามในที่นี้เป็นเรื่องของคุณค่า (Value) ที่เป็นคุณค่าทางสุนทรีย์แตกต่างจากคุณค่าทางเศรษฐกิจ ที่เป็นราคาของวัตถุ แต่เป็นคุณค่าต่อจิตใจความงามเกิดขึ้นด้วยอารมณ์มิใช่ด้วยเหตุผล ความคิด หรือข้อเท็จจริง คนที่เคร่งครัดต่อเหตุผลหรือเพ่งเล็งไปที่คุณค่าทางวัตถุจะไม่เห็นความงาม คนที่มีอารมณ์ละเอียดอ่อนไหวจะสัมผัสความงามได้ง่ายและรับได้มาก ความงามให้ความยินดี ให้ความพอใจได้ทันทีโดยไม่ต้องมีเหตุผล ความยินดีนั้นเกิดขึ้นเองโดยไม่มีการบังคับ ความงามนั้นเกี่ยวข้องกับวัตถุก็จริงแต่มิได้เริ่มที่วัตถุ มันเริ่มที่อารมณ์ของคนดังนั้น ความงามจึงเป็นอารมณ์ ที่จัดเป็นประเภทสุนทรียธรรมหรือเป็นอารมณ์ที่ก่อให้เกิดความสุข เป็น ๑ ใน ๓ สิ่งที่เกิดความสุขกับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความดี ความงาม และความจริง ผู้ที่ยอมรับและเห็นในคุณค่าของทั้งสามสิ่งนี้จะเป็นผู้มีความสุข เนื่องจากความงามเป็นอารมณ์ เป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิด ความงามจึงเป็นนามธรรม ดังนั้นการสร้างสรรค์งานศิลปะก็เป็นการถ่ายทอดความงามผ่านสื่อวัสดุต่างๆ ออกมาเพื่อให้ผู้อื่นได้สัมผัสได้พบเห็น ได้รับรู้สื่อต่างๆ จะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ทางความงามที่แตกต่างกันตามค่านิยมของแต่ละบุคคล ความงามไม่ใช่ศิลปะ เนื่องจากว่าความงามไม่จำเป็นต้องเกิดจากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ในธรรมชาติก็มีความงาม

เช่นกัน เช่น บรรยากาศขณะที่พระอาทิตย์ขึ้นหรือตกดินความสวยงามสดชื่นของดอกไม้ ทิวทัศน์ธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น

สรุป ความหมายของศิลปะก็คือสิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งในความหมายเช่นนี้ แสดงว่า สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นกระทำขึ้นมาที่เป็นการกระทำใหม่ๆ หรือเป็นการกระทำสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้นกว่าเดิมล้วนแต่เป็นงานศิลปะทั้งสิ้น ดังนั้นงานศิลปะที่ดีจึงให้ความพึงพอใจในความงามแก่ผู้ชมในขั้นแรก และจะให้ความสะท้อนใจที่คลี่คลายกว้างขวางยิ่งขึ้นด้วยอารมณ์ทางสุนทรียะของผลงานศิลปะนั้นในขั้นต่อไป

๒) คุณค่าของศิลปะ

เมื่อเรากล่าวถึงคุณค่าของศิลปะแล้ว เรามักจะพูดถึงศิลปะที่ดีจะให้ความพึงพอใจในความงามแก่ผู้ชมในขั้นแรก และจะให้ความสะท้อนใจที่คลี่คลายกว้างขวางยิ่งขึ้นด้วยอารมณ์ทางสุนทรียะของผลงานศิลปะนั้น โดยคุณค่าความงามในงานศิลปะให้คุณค่าใน ๒ ด้าน คือ

(๑) คุณค่าความงามทางกาย (Physical Beauty) เป็นคุณค่าความงามของรูปทรงที่กำหนดเรื่องราว หรือเกิดจากการ ประสานกลมกลืนกันของทัศนธาตุ เป็นผลจากการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ

(๒) คุณค่าความงามทางใจ (Moral Beauty) ได้แก่ ความรู้สึก หรืออารมณ์ที่แสดงออกมาจากงานศิลปะหรือ ที่ผู้ชมสัมผัสได้จากงานศิลปะนั้น ๆ^{๑๗}

นอกจากนี้เราสามารถแบ่งคุณค่าที่มีอยู่ในผลงานศิลปะออกได้เป็น ๕ ประการ คือ ๑) คุณค่าทางความรู้สึก อันเป็นความรู้สึกที่กระทบกับจิตใจซึ่งเป็นลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ ๒) คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย เป็นคุณค่าของสิ่งของเครื่องใช้และที่อยู่อาศัยซึ่งอำนวยความสะดวกและเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ๓) คุณค่าทางการสร้างสรรค์ ถือว่าเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นหรือเป็นพรสวรรค์อันพิเศษของศิลปิน ที่สามารถสร้างสรรค์และนำเสนอในสิ่งที่เป็นคุณค่าทางนามธรรมให้ปรากฏ

^{๑๗} โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม, **คุณค่าและความหมายของศิลปะ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.chaiwbi.com/0drem/web_children/2550/c505201/505202/101.html [๓ เดือนกันยายน ๒๕๖๑].

ออกมาเป็นผลงานรูปธรรมได้ ๔) คุณค่าทางด้านเนื้อหา เป็นสิ่งที่ศิลปินตั้งใจถ่ายทอด อารมณ์ความรู้สึกของตนออกมาให้ผู้อื่นรับรู้หรือมีความรู้สึกคล้ายตาม และ ๕) คุณค่าทางด้านรูปทรง ที่มีความงามอันเด่นชัด มีความหมายลึกซึ้งและเป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกตอบสนองของผู้ชม^{๑๘}

ดังนั้นในงานศิลปะชิ้นหนึ่ง ๆ จึงปรากฏมีคุณค่าความงามทั้ง ๒ ประเภทอยู่ร่วมกัน แต่อาจแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง มากน้อยขึ้นอยู่กับประเภทของงาน เจตนาของผู้สร้างและการรับรู้ของผู้ชมด้วย คุณค่าความงามในศิลปะ เป็นการสร้างสรรค์ล้วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องกับความงามวัตถุในธรรมชาติ เป็นความงามที่แสดงออกได้ความงามจึงเป็นสุนทรียธรรม และความงามที่เกิดจากอารมณ์ที่ศิลปินแสดงออกจึงมีคุณค่า ความงามจึงเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่ว่าด้วยความงามที่ศิลปินแสดงออกในงานศิลปะ ซึ่งเรียกว่า “สุนทรียศาสตร์” มีข้อความที่ชักัน มาตั้งแต่สมัยเรอเนซองส์จนถึงทุกวันนี้ว่า “ศิลปะมิได้จำลองความงาม แต่สร้างความงามขึ้น”

วิธีการทางปรัชญาชี้ให้เห็นข้อสรุปเชื่อว่า “ศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความงาม และความพึงพอใจ” ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์สืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน และจะสร้างสรรค์ต่อไปในอนาคตให้อยู่คู่กับเผ่าพันธุ์มนุษย์ไปตราบนานเท่านาน โดยมีการสร้างสรรค์ พัฒนารูปแบบต่างๆ ออกไปอย่างมากมายไม่มีที่สิ้นสุด

สรุปได้ว่า คุณค่าของศิลปะ เป็นเรื่องราวของศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความงาม และความพึงพอใจโดยการสะท้อนออกจากองค์ประกอบของวัตถุผ่านความรู้สึกเกิดเป็นคุณค่าของงานศิลปะนั้นๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์สืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน และจะสร้างสรรค์ต่อไปในอนาคตให้อยู่คู่กับเผ่าพันธุ์มนุษย์ไปตราบนานเท่านาน โดยมีการสร้างสรรค์ พัฒนารูปแบบต่าง ๆ ออกไปอย่างมากมายไม่มีที่สิ้นสุด

๒.๓.๓ ประเภทของงานศิลปะ

ประเภทของงานศิลปะนั้น ถือเป็นวัตถุทางสุนทรียะที่นำมาพิจารณาการรับรู้คุณค่าทางความงามของงานศิลปะสามารถแบ่งออกอย่างกว้างๆ ตามลักษณะรูปแบบของผลงานและคุณค่าทางความงามซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ วิจิตรศิลป์ (Pure Art หรือ Fine Art) และ ศิลปะประยุกต์ (Applied Art) ซึ่งนักสุนทรียศาสตร์นั้นให้ความสำคัญกับผลงานศิลปะประเภทวิจิตรศิลป์มากกว่าผลงาน

^{๑๘} นางสาวเดือนรุ่งฟ้า เพ็ญโพธิ์, “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมของอาจารย์ทวี นันทขว้าง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๕.

ศิลปะประยุกต์ โดยมีลักษณะที่ต่างกัน ดังนี้

๒.๓.๓.๑ วิจิตรศิลป์ (Fine arts) หมายถึง ศิลปะที่งดงามหรืองานสร้างสรรค์ของมนุษย์เพื่อตอบสนองทางด้านอารมณ์และจิตใจเป็นสำคัญ ประกอบด้วย ๖ สาขา คือ ๑) จิตรกรรม (Painting) ๒) ประติมากรรม (Sculpture) ๓) สถาปัตยกรรม (Architecture) ๔) วรรณกรรม (Literature) ๕) ดุริยางคศิลป์หรือดนตรี (Musical arts) และ ๖) นาฏศิลป์ การละคร การเต้นรำ ภาพยนตร์ (Performing arts)^{๑๙}

๒.๓.๓.๒ ประยุกต์ศิลป์ (Applied arts) หมายถึง งานสร้างสรรค์ที่สร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายแสดงความงดงามร่วมกับประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อสนองตอบความต้องการทางด้านร่างกายของมนุษย์ แบ่งออกได้ดังนี้^{๒๐}

ก. อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial art) เป็นผลงานที่นำเอาศิลปะไปช่วยออกแบบเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยให้ดูสวยงามน่าบริโภค โดยทำการผลิตออกมาจำนวนมาก ต้องใช้เครื่องจักรกลและระบบการทำงานของโรงงานเข้ามาช่วยเพื่อลดต้นทุน และทำให้ผลงานมีรูปแบบรวมทั้งคุณภาพคงที่สม่ำเสมอ เป็นงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์ (Product) สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ให้สวยงามและเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยมากขึ้นด้วยวิธีการในระบบอุตสาหกรรม ซึ่งมีการทำงานเป็นระบบ เป็นขั้นตอนมีมาตรฐานมีการใช้เครื่องจักรกลเข้าช่วย ทำให้ต้นทุนต่ำ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้แก่ เครื่องยนต์ เครื่องจักรกล เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ เพอร์นิเจอร์ สุขภัณฑ์ ครุภัณฑ์ เสื้อผ้า เครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ตลอดจนถึงภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์ต่างๆ ด้วยผู้สร้างสร้งงานเรียกว่า นักออกแบบ (Designer)

ข. หัตถกรรม (Handicraft) หมายถึง ผลงานที่จัดทำขึ้นมาโดยไม่ได้อาศัยเครื่องจักรกลมาช่วยหรืออาจนำมาใช้เพียงบางส่วนของขั้นตอนการทำงาน เป็นผลงานที่มุ่งเน้นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน และใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้นๆ มักเป็นรูปแบบที่ทำกันมาช้านาน มีลักษณะเป็นงานฝีมือในครัวเรือน หรือเรียกว่าศิลปะพื้นบ้าน “Folk art” ผลงานเหล่านี้มีเสน่ห์อยู่ที่เป็งานที่ทำด้วยมือ (Handmade) ผลิตออกมา แต่ละชิ้นมีความแตกต่างกันไป คุณภาพไม่สม่ำเสมอ เช่น รมบ่อสร้าง งานเครื่องปั้นดินเผา งานจักสาน การทำเครื่องเงิน

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

^{๒๐} อ้างแล้ว.

ค. การออกแบบ (Design) การออกแบบ หมายถึง การถ่ายทอดรูปแบบจากความคิดออกมาเป็นผลงาน ที่ผู้อื่นสามารถมองเห็น รับรู้ หรือสัมผัสได้ เพื่อให้มีความเข้าใจในผลงานร่วมกัน ความสำคัญของการออกแบบ มีอยู่หลายประการ กล่าวคือ

๑) ในแง่ของการวางแผนการทำงาน งานออกแบบจะช่วยให้การทำงานเป็นไปตาม ขั้นตอน อย่างเหมาะสม และประหยัดเวลา ดังนั้นอาจถือว่าการออกแบบ คือการวางแผนการทำงานก็ได้

๒) ในแง่ของการนำเสนอผลงาน ผลงานออกแบบจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจตรงกันอย่างชัดเจน ดังนั้น ความสำคัญในด้านนี้คือ เป็นสื่อความหมายเพื่อความเข้าใจระหว่างกัน

๓) เป็นสิ่งที่อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับงาน งานบางประเภทอาจมีรายละเอียดมากมาย ซับซ้อน ผลงานออกแบบจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้อง และผู้พบเห็นมีความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นหรืออาจกล่าวได้ว่า ผลงานออกแบบ คือ ตัวแทนความคิดของผู้ออกแบบได้ทั้งหมด

๔) แบบ จะมีความสำคัญอย่างที่สุด ในกรณีที่ นักออกแบบกับผู้สร้างงานหรือผู้ผลิตเป็นคนละคนกัน เช่น สถาปนิกกับช่างก่อสร้าง นักออกแบบกับผู้ผลิตในโรงงานหรือถ้าจะเปรียบเทียบแล้วนักออกแบบก็เหมือนกับคนเขียนบทละครนั่นเอง

ผลงานจากการออกแบบ เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์และฝีมือของนักออกแบบ แบบมีอยู่หลายลักษณะดังนี้ คือ

๑. เป็นภาพวาดลายเส้น (Drawing) ภาพระบายสี (Painting) ภาพถ่าย (Pictures) หรือแบบร่าง (Sketch) แบบที่มีรายละเอียด (Draft) เช่น แบบก่อสร้าง ภาพพิมพ์ (Printing) ฯลฯ ภาพต่าง ๆ ใช้แสดงรูปลักษณะของงาน หรือแสดงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับงานที่เป็น ๒ มิติ

๒. เป็นแบบจำลอง (Model) หรือของจริง เป็นแบบอีกประเภทหนึ่งที่ใช้แสดงรายละเอียดของงานได้ชัดเจนกว่าภาพต่างๆ เนื่องจากมีลักษณะเป็น ๓ มิติ ทำให้ สามารถเข้าใจในผลงานได้ดีกว่า นอกจากนี้ แบบจำลองบางประเภทยังใช้งานได้เหมือนของจริงอีกด้วยจึงสามารถใช้ในการทดลอง และทดสอบการทำงาน เพื่อหาข้อบกพร่องได้

ความเป็นมาของศิลปะและการสร้างสรรค์ มนุษย์มีความปรารถนาในสิ่งต่างๆ ไม่มีที่สิ้นสุด มีความต้องการที่จะได้รับความสุขทางกาย สบายทางใจมักไม่ค่อยพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ชอบแสวงหาสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ เมื่อพิจารณาย้อนหลังไปยังอดีตกาลมนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ และสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นมาเพื่อใช้สอยด้วยความจำเป็นต่อมา มนุษย์ได้ใช้สติปัญญาที่มีอยู่เหนือสัตว์ทั้งปวงสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ การต่อสู้กับสิ่งต่างๆ เพื่อความอยู่รอด และความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตจนเกิดเป็นสิ่งต่างๆ ที่เราสัมผัสได้ในสมัยปัจจุบัน

ก. จุดเริ่มต้นของศิลปะ

การที่มนุษย์ต้องประดิษฐ์และสร้างสรรค์สิ่งอำนวยความสะดวกและเพื่อความ เป็นอยู่ที่ปลอดภัย สำหรับการดำรงชีพและความอยู่รอด ได้แก่ ที่พักอาศัยอย่างง่าย อาวุธที่สร้างขึ้น อย่างหยาบๆ สร้างภาชนะที่ทำจากเครื่องปั้นดินเผาอย่างง่าย ล้วนเป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อ แก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นไปในลักษณะที่แตกต่างจาก ธรรมชาติ ในระยะต่อมา เมื่อมนุษย์ได้สัมผัสกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งบางเหตุการณ์เป็นสิ่งที่ เห็นคำอธิบายได้ในยุคนั้น ด้วยความเกรงกลัวในอิทธิฤทธิ์อำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ จึงได้ เกิดพิธีกรรมต่างๆ พัฒนามาเป็นลัทธิ ความเชื่อ จนกลายเป็นศาสนาในปัจจุบัน ศิลปะจึงได้ถูก สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประกอบในพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ด้วย การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นรากฐาน และแรงบันดาลใจให้มนุษย์ในสมัยต่อๆ มา สร้างงานที่มีลักษณะแปลก แตกต่างและพัฒนาให้เกิด ผลงานที่ดีขึ้นต่อไป

ข. การสร้างสรรค์

สิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ เป็นการดำเนินการในลักษณะต่างๆ เพื่อให้ เกิดสิ่ง แปลกใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนสิ่งที่มีชีวิตเท่านั้นที่จะมีความคิดอย่างสร้างสรรค์ได้ ความคิด สร้างสรรค์เป็นความคิดระดับสูง เป็นความสามารถทางสติปัญญาแบบหนึ่งที่จะคิดได้หลายทิศทาง หลากหลายรูปแบบโดยไม่มีขอบเขต นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อสร้างสิ่งแปลกใหม่ หรือเพื่อการ พัฒนาของเดิมให้ดีขึ้นทำให้เกิดผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตน เป็นตัวของตัวเอง อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์ เป็นสิ่งมีชีวิตเพียงชนิดเดียวในโลก ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมา มีแต่มนุษย์ เท่านั้นที่สามารถสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบในการดำรงชีวิต และสามารถพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้ดี ขึ้นกว่าเดิม รวมถึงมีความสามารถในการพัฒนาตน พัฒนาสังคม พัฒนาประเทศ และรวมถึงพัฒนา โลกที่เราอยู่ให้มีลักษณะที่เหมาะสมกับมนุษย์มากที่สุด ในขณะที่สัตว์ชนิดต่างๆ ที่ มีวิวัฒนาการมา เช่นเดียวกับเรายังคงมีชีวิตความเป็นอยู่แบบเดิมอย่างไม่มี การเปลี่ยนแปลงมากกว่าครึ่งหนึ่งของการ พบที่ยิ่งใหญ่ของโลกได้ถูกกระทำขึ้น มาโดยผ่าน "การค้นพบโดยบังเอิญ" หรือการค้นพบบางสิ่งขณะที่ กำลังค้นหาบางสิ่งอยู่ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การ สร้างสรรค์อาจไม่จำเป็นต้องยิ่งใหญ่ถึงขนาดการพัฒนาบางสิ่งขึ้นมาให้กับ โลกแต่มีอาจเกี่ยวข้องกับ พัฒนาการบางอย่างให้ใหม่ขึ้นมา อาจเป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เพื่อตัวของเราเอง เมื่อ เราเปลี่ยนแปลงตัว เราเอง เราจะพบว่าโลกก็จะเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับเรา และในวิถีแห่งการเปลี่ยนแปลงเราได้มี ประสบการณ์กับโลก ความคิดสร้างสรรค์จึงมีความหมายที่ค่อนข้างกว้างและสามารถนำไปใช้ ประโยชน์กับการผลิต การสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ กระบวนการวิธีการที่คิดค้นขึ้นมาใหม่เรา

คาดหวังว่าความคิดสร้างสรรค์จะช่วยให้การดำเนินชีวิตและสังคมของเราดีขึ้นเราจะมีสุขมากขึ้น โดยผ่านกระบวนการที่ได้ปรับปรุงขึ้นมาใหม่นี้ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

ค. จุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์

งานศิลปะโดยเฉพาะงานศิลปะสมัยปัจจุบัน ศิลปะจะสร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้นทำให้มีขอบข่ายกว้างขวางมาก แต่ไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะใดก็ตาม งานศิลปะทุกประเภท จะให้คุณค่าที่ตอบสนองต่อมนุษย์ ในด้านที่เป็นผลงานการแสดงออกของอารมณ์ ความรู้สึกและความคิด เป็นการสื่อถึงเรื่องราวที่สำคัญ หรือเหตุการณ์ที่ประทับใจ เป็นการตอบสนองต่อความพึงพอใจทั้งทางด้านจิตใจและความสะดวกสบายด้านประโยชน์ใช้สอยของศิลปวัตถุ

ง. องค์ประกอบของการสร้างสรรค์งานศิลปะ

การสร้างสรรค์จะประสบความสำเร็จเป็นผลงานได้นอกจากต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ เป็นตัวกำหนดแนวทางและรูปแบบแล้ว ยังต้องอาศัยสามารถที่ยอดเยี่ยมของศิลปิน ซึ่งความสามารถเฉพาะตน เป็นความชำนาญที่เกิดจากการฝึกฝนและความพยายามอันน่าทึ่ง เพราะฝีมืออัน เยี่ยมยอดจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีความงามอันเยี่ยมยอดได้ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มาใช้ในการสร้างสรรค์ด้วยเช่นกัน วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ แบ่งออกเป็นวัตถุดิบที่ใช้เป็นสื่อในการแสดงออก และเครื่องมือที่ใช้สร้างสรรค์ให้เกิดผลงาน ตามความชำนาญของศิลปินแต่ละคน แนวทางในการสร้างสรรค์งานศิลปะของศิลปินแต่ละคน อาจมีที่มาจากแนวทางที่ต่างกัน บางคนได้รับแรงบันดาลใจจากความงาม ความคิด ความรู้สึก ความประทับใจ แต่บางคนอาจสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อแสดงออกถึงฝีมืออันเยี่ยมยอดของตนเอง เพื่อประกาศความเป็นเลิศอย่างไม่มีที่เปรียบปานโดยไม่เน้นที่เนื้อหาของงาน และบางคนอาจสร้างสรรค์งานศิลปะจากการใช้วัสดุที่สนใจ โดยไม่เน้นรูปแบบและแนวคิดใดๆ เลยก็ได้

นักปรัชญาแต่ละท่านต่างก็มีทัศนะเกี่ยวกับศิลปะที่ต่างกัน ดังนี้

อริสโตเติล มีทัศนะว่า “ศิลปะช่วยให้ทั้งศิลปินและผู้ชมได้ระบายนอารมณ์หรือระบายนความเครียดและความกดดันที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจได้ออกไป ศิลปะจึงเป็นการถ่ายทอดธรรมชาติ แต่โดยหมายความว่า ศิลปะ คือ การเลียนแบบอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกระจกเงาสท้อนธรรมชาติ ศิลปะไม่ใช่การถ่ายแบบรูปร่างภายนอกวัตถุ แต่เป็นการถ่ายแบบเนื้อแท้ภายใน การเลียนแบบธรรมชาติเสียทุกอย่างแต่ศิลปินต้องทำหน้าที่เข้าใจธรรมชาติศึกษาหาความจริงจากธรรมชาติแล้วรู้จัก

ถ่ายทอดธรรมชาติออกมา โดยคัดเลือกตัดตอนเอาเฉพาะที่เป็นความงามหรือเกิดความรู้สึกประทับใจมา
ปรุงแต่งงานศิลปะ”^{๒๑}

โครเซ (Benedetto croce, ค. ศ. ๑๘๖๖-๑๙๕๒) ก็มีทรรศนะที่สอดคล้องกับอริสโตเติล
เชื่อว่า “ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เรียบง่าย เป็นความงามแท้ ศิลปินเป็นผู้ช่วยชี้แนะและแสดงให้เห็นถึงความงาม
ของธรรมชาติ ดังนั้นศิลปะจึงสูงส่งกว่าความงามของธรรมชาติ” นอกจากนี้จะกล่าวถึงคุณค่าของผลงาน
ศิลปะแล้วยังเป็นการเน้นถึงความสำคัญของศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานด้วย

ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ฟรอยด์ (Sigmund freud, ค.ศ. ๑๘๕๖-๑๙๓๙) ได้จำแนกพลังจิต
ของมนุษย์ออกเป็น ๓ ส่วน คือ อิด (Id) เป็นพลังงานทางจิตเบื้องต้น อีโก้ (Ego) เป็นพลังแห่ง ความ
สำนึก และ ซุปเปอร์อีโก้ (Super ego) เป็นสิ่งที่เหนือหลักแห่งความเป็นจริง

เหตุผลของฟรอยด์เชื่อว่า พลังของจิตเหล่านี้มีผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะ เพราะศิลปะ
คือการแสดงออกอย่างหนึ่งของความปรารถนาที่มาจากจิตไร้สำนึก (Unconscious) ที่ถูกเก็บกดไว้
โดยมีเหตุผลเป็นตัวบังคับซึ่งอาจจะเป็นอิดหรืออีโก้ แล้วแสดงออกมาในรูปแบบของศิลปะ^{๒๒}

โดยเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ ศิลปินเป็นบุคคลพิเศษที่สามารถเปลี่ยนสัญชาตญาณให้เป็น
พลังสร้างสรรค์ที่อยู่ในรูปแบบของศิลปะซึ่งนับว่าเป็นความสามารถของศิลปินในการเคลือบแฝง
อารมณ์ได้อย่างแนบเนียน

ทัศนะของเฮเกล มองว่าศิลปะเกี่ยวข้องกับกระบวนการของจิตเช่นกันโดยกล่าวว่า
“ศิลปะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางจิตและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของจิตวิญญาณ และ
จำแนกศิลปะออกเป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มหนึ่งเป็นศิลปะที่เน้นทางวัสดุแต่ให้ความรู้สึก ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง
เป็นศิลปะที่เน้นสาระทางจิตวิญญาณโดยตรง ศิลปะทั้ง ๒ กลุ่มนี้สามารถจำแนกได้เป็น ๓ ลักษณะคือ
ศิลปะที่ปรากฏอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ (Symbolic art) เป็นศิลปะที่ต้องอาศัยวัตถุเป็นสื่อกลางในการ
ให้ความหมาย เช่น เทวรูปต่างๆ หรือปิรามิดของอียิปต์ ศิลปะแบบฉบับ (Classical art) เป็นศิลปะที่
ต้องอาศัยมโนคติและสื่ออย่างประสานกลมกลืนกัน เช่น รูปสลักเทพเจ้าของกรีก และ ศิลปะแบบโร
แมนติก (Romantic art) ที่มีลักษณะในเชิงจินตนาการที่เนื่องมาจากจิตโดยตรงจึงไม่มีวัตถุอะไรที่จะ

^{๒๑} อริสโตเติล อ้างใน ประเสริฐ ศิลรัตน์, **สุนทรียทางทัศนศิลป์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอ
เดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

^{๒๒} ฟรอยด์ (Sigmund freud) อ้างใน วนิดา ขำเขียว, **สุนทรียศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: พรวนการ
พิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

สามารถใช้เป็นสัญลักษณ์แทนได้อย่างสมบูรณ์ เช่น วีรกรรมความกล้าหาญของนักรบ ความรักและความภักดี”^{๒๓}

คอลลิงวูด เชื่อว่า ศิลปะคือการแสดงออกของอารมณ์ซึ่งเป็นอารมณ์บางอย่างที่คล้ายจะกระตุ้นให้เราทำอะไรบางอย่างขึ้นและเป็นการแสดงออกที่สามารถกระตุ้นเร้าอารมณ์ของผู้ชม

ตอลสตอย เชื่อว่า ศิลปะคือเงื่อนไขอันหนึ่งของชีวิตคือเป็นเครื่องมืออันหนึ่งในการสื่อสารความรู้สึกระหว่างมนุษย์ให้เป็นอันเดียวกัน^{๒๔}

ซานตายานา เชื่อว่า ศิลปะเป็นความรู้สึกของความงามที่แสดง ออกมาในวัตถุ (The feeling of beauty objectified) นั่นคือลักษณะอัตนัยของศิลปะซึ่งขึ้นอยู่กับจิตวิทยาของศิลปินไม่ใช่ขึ้นอยู่กับจิตวิทยาของผู้^{๒๕}

จากการศึกษาวิจัยความหมายของศิลปะ พบว่า ความหมายของศิลปะมีความแตกต่างอย่างหลากหลาย แต่ก็สามารถสรุปคำตอบต่างๆ ออกมาเป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปในหมู่นักสุนทรียศาสตร์ นักวิจารณ์ผลงานศิลปะรวมถึงศิลปินอยู่ด้วยกัน ๓ ทฤษฎีซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะที่ต่างกัน คือ ทฤษฎีการเลียนแบบ (Representation theory) ทฤษฎีรูปทรงนิยม (Formalist theory) และ ทฤษฎีการแสดงออก (Expression theory)

๒.๓.๔ องค์ประกอบของงานศิลปะ

การสร้างงานศิลปะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยหลักการและองค์ประกอบหลายอย่างของวัตถุจึงจะทำให้สามารถอธิบายความงามผ่านองค์ประกอบของศิลปะได้ ซึ่งอาจอธิบายรายละเอียดขององค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ประกอบด้วย

๑. เส้น (Line)
๒. รูป (Figure)
๓. มวลและปริมาตร (Mass and volume)
๔. ลักษณะพื้นผิว (Texture)
๕. บริเวณว่างหรือช่วงระยะ (Space)
๖. แสงและเงา (Light & shade)
๗. สี (Color)

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓.

^{๒๔} ตอลสตอย อ้างใน กิรติ บุญเจือ, **ปรัชญาศิลปะ**, หน้า ๘ .

^{๒๕} ซานตายานา อ้างใน ประเสริฐ ศิลรัตน์, **สุนทรียทางทัศนศิลป์**, หน้า ๒๙.

๒.๓.๔.๑ เส้น (Line)

สิ่งที่ลากจากจุดเริ่มต้น ไปยังจุดที่กำหนดไว้ อาจมีลักษณะบางหนา ตรง หยัก หรือ คด โค้ง เส้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นภาพ และเรื่องราวต่างๆ ตามมา รวมทั้งสามารถใช้ตกแต่งภาพให้สวยงามอ่อนช้อยและสมบูรณ์ขึ้นไปกว่าเดิมอีกด้วย เส้น คือ ร่องรอยที่เกิดจากเคลื่อนที่ของจุด หรือ ถ้าเรานำจุดมาวางเรียงต่อๆ กันไป เส้นมีมิติเดียว คือ ความยาว ไม่มีความกว้าง ทำหน้าที่เป็นขอบเขต ของที่ว่าง รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก สี ตลอดจนกลุ่มรูปทรงต่างๆ รวมทั้งเป็นแกนหรือ โครงสร้างของรูปร่างรูปทรง เส้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญของงานศิลปะทุกชนิด เส้นสามารถให้ความหมาย แสดง ความรู้สึกและอารมณ์ได้ด้วยตัวเอง และด้วยการสร้างเป็นรูปทรงต่างๆ ขึ้น เส้นมี ๒ ลักษณะคือ เส้นตรง (Straight line) และ เส้นโค้ง (Curve line) เส้นทั้งสองชนิดนี้เมื่อนำมาจัดวาง ในลักษณะต่างๆ กันจะมีชื่อเรียกต่างๆ และให้ความหมาย ความรู้สึกที่แตกต่างกันอีกด้วย

๒.๓.๔.๒ รูป (Figure)

๑) รูปร่าง (Shape) หมายถึงรูปแบบ ๒ มิติ มีแต่ด้านกว้างกับด้านยาว ลักษณะแบนราบเรียบ

๒) รูปทรง (Form) หมายถึง รูป ๓ มิติ มีด้านกว้าง ด้านยาว และมีด้านสูงหรือหนา เพิ่มขึ้นมาอีก อาจนูนหรือเว้าเข้าไปได้

๒.๓.๔.๓ มวลและปริมาตร (Mass and volume)

การรวมตัวของเส้นและรูปทรงต่างเข้าด้วยกันเป็นกลุ่ม ทำให้ดูเป็นหมวดหมู่ดูแล้วมีน้ำหนัก เกิดความรู้สึกหนักแน่น ทึบตัน เช่น การมองดูตึกแถวข้างถนน ซึ่งมีเส้นและรูปร่าง รวมทั้งขนาดต่างๆ กันทำให้ภาพรวมดูแน่นหนาเป็นปึกแผ่นเป็นต้น

๒.๓.๔.๔ ลักษณะพื้นผิว (Texture)

ส่วนที่อยู่ชั้นนอกสุดของวัตถุที่จะนำมาสร้างงานศิลปะ ซึ่งอาจจะเป็นผิวของวัตถุจริงหรือ สร้างขึ้นให้ดูมีลักษณะเรียบ มัน ด้าน ขรุขระ ซึ่งอาจทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกคล้อยตามเรื่องราว ที่ศิลปินที่ต้องการแสดงออก ลักษณะที่สัมผัสได้ของพื้นผิว มี ๒ ประเภท พื้นผิวลักษณะต่างๆ จะให้ความรู้สึกต่องานศิลปะที่แตกต่างกัน พื้นผิวหยาบจะให้ความรู้สึกกระตุ้นประสาท หนักแน่น มันคง แข็งแรง ถาวร ในขณะที่ผิวเรียบ จะให้ความรู้สึกเบา สบาย การใช้ลักษณะของพื้นผิวที่แตกต่างกัน เห็นได้ชัดเจน จากงานประติมากรรม และมากที่สุดในงานสถาปัตยกรรมซึ่งมีการรวมเอาลักษณะต่างๆ กันของพื้นผิววัสดุหลายๆ อย่าง เช่น อิฐ ไม้ โลหะ กระฉก คอนกรีต หิน ซึ่งมีความขัดแย้งกัน แต่สถาปนิกได้นำมาผสมกลมกลืนได้อย่างเหมาะสม ลงตัวจนเกิดความสวยงาม

๒.๓.๔.๕ บริเวณที่ว่างหรือช่วงระยะ (Space)

บริเวณที่ว่าง หรือบางครั้งนิยมเรียกว่า “ช่องไฟ” ซึ่งการที่จะมีบริเวณว่างเกิดขึ้นนั้นต้องมีบริเวณส่วนที่กำหนดให้เป็นรูป (Figure) และบริเวณส่วนที่กำหนดให้เป็นพื้น (Ground) เสียก่อน ดังนั้นถ้าส่วนใหญ่เป็นรูปส่วนที่เหลือย่อมเป็นพื้น และส่วนพื้นนั่นเองเรียกว่า บริเวณว่าง (Space) ซึ่งจะต้องออกแบบให้มีความพอดี มีจังหวะช่วงห่างต่างๆ อย่างลงตัว ไม่ชิดหรือห่างจนเกินไป บริเวณว่างเหล่านี้ อาจทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึก สบาย อึดอัด หรือรู้สึกใกล้ ไกล ตื่น ลึก ไปด้วย

๒.๓.๔.๖ แสงและเงา (Light & Shade)

เป็นองค์ประกอบของศิลปะที่อยู่คู่กันแสง เมื่อส่องกระทบกับวัตถุจะทำให้เกิดเงา แสงและเงา เป็นตัวกำหนดระดับของค่าน้ำหนัก ความเข้มของเงาจะขึ้นอยู่กับความเข้มของแสงในที่ที่มีแสงสว่างมาก เงาจะเข้มขึ้น และในที่ที่มีแสงสว่างน้อย เงาจะไม่ชัดเจน ในที่ที่ไม่มีแสงสว่าง จะไม่มีเงา และเงาจะอยู่ในทางตรงข้ามกับแสงเสมอ ค่าน้ำหนัก ของแสงและเงาที่เกิดบนวัตถุ สามารถจำแนกเป็นลักษณะที่ ต่างๆ ได้ดังนี้

๑) บริเวณแสงสว่างจัด (Hi-light) เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด จะมีความสว่างมากที่สุด ในวัตถุที่มีผิวมันวาวจะสะท้อนแหล่งกำเนิดแสงออกมาให้เห็นได้ชัด

๒) บริเวณแสงสว่าง (Light) เป็นบริเวณที่ได้รับแสงสว่างรองลงมาจากบริเวณแสงสว่างจัด เนื่องจากอยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงออกมา และเริ่มมีค่าน้ำหนักอ่อนๆ

๓) บริเวณเงา (Shade) เป็นบริเวณที่ไม่ได้รับแสงสว่าง หรือเป็นบริเวณที่ถูกบดบังจากแสงสว่าง ซึ่งจะมีค่าน้ำหนักเข้มมากขึ้นกว่าบริเวณแสงสว่าง

๔) บริเวณเงาเข้มจัด (Hi-shade) เป็นบริเวณที่อยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด หรือ เป็นบริเวณที่ถูกบดบังมากๆ หลายๆ ชั้น จะมีค่าน้ำหนักที่เข้มมากไปจนถึงเข้มที่สุด

๕) บริเวณเงาตกทอด เป็นบริเวณของพื้นหลังที่เงาของวัตถุทาบลงไป เป็นบริเวณเงาที่อยู่ ภายนอกวัตถุ และจะมีความเข้มของค่าน้ำหนักขึ้นอยู่กับ ความเข้มของเงา น้ำหนักของพื้นหลังทิศทางและระยะของเงา

๒.๓.๔.๗ สี (Color)

เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างงานศิลปะ สีจะทำให้ผลงานที่สำเร็จแล้ว มีความสวยงาม เด่น สะดุดตา และสร้างจินตนาการ ให้ผู้ชมรู้สึกว่าเป็นของจริง เป็นการสร้างบรรยากาศ และจินตนาการ ให้เรื่องราวในการเขียน คุณค่ายุติธรรมที่เกิดขึ้นจริง นอกจากนั้นยังช่วยปกปิดผิววัสดุที่ไม่ต้องการจะแสดงให้ผู้ชมเห็นอีกด้วย

ทฤษฎีสี หมายถึง หลักวิชาเกี่ยวกับสีที่สามารถมองเห็นได้ด้วยสายตา สี คือลักษณะของแสงที่ปรากฏแก่สายตาให้เห็นเป็นสี ในทางศิลปะสีคือ ทัศนธาตุอย่างหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของงานศิลปะ และใช้ในการสร้างงานศิลปะ ในทางวิทยาศาสตร์ให้คำจำกัดความของสีว่า เป็นคลื่นแสงหรือความเข้มของแสงที่สายตาสามารถมองเห็นโดยจะทำให้ผลงานมีความสวยงาม ช่วยสร้างบรรยากาศ มีความสมจริง เด่นชัดและน่าสนใจมากขึ้น

สีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิต ซึ่งมนุษย์รู้จัก สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ในอดีตกาล มนุษย์ได้ค้นพบสีจากแหล่งต่างๆ จากพืช สัตว์ ดิน และแร่ธาตุนานาชนิด จากการค้นพบสีต่างๆ เหล่านั้น มนุษย์ได้นำเอาสีต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยนำมาระบายลงไปบนสิ่งของ ภาชนะเครื่องใช้ หรือระบายลงไปบนรูปปั้น รูปแกะสลัก เพื่อให้รูปเด่นชัดขึ้น มีความเหมือนจริงมากขึ้น รวมไปถึงการใช้สีวาด ลงไปบนผนัง ถ้ำ หน้าผา ก้อนหิน เพื่อใช้ถ่ายทอดเรื่องราว และทำให้เกิดความรู้สึกถึงพลังอำนาจที่มีอยู่เหนือสิ่งต่างๆ ทั้งปวง การใช้สีทาตามร่างกายเพื่อ กระตุ้นให้เกิดความฮึกเหิม เกิดพลังอำนาจ หรือใช้สีเป็นสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสมัยเริ่มแรก มนุษย์รู้จักใช้สีเพียงไม่กี่สี สีเหล่านั้นได้มาจากพืช สัตว์ ดิน แร่ธาตุต่างๆ รวมถึงขี้เถ้า เขม่าควันไฟ เป็นสีที่พบทั่วไปในธรรมชาติ นำมาถู ทา ต่อมาเมื่อทำการย่างเนื้อสัตว์ ไขมัน น้ำมันที่หยดจากการย่างลงสู่ดินทำให้ดินมีสีที่น่าสนใจ สามารถนำมาระบายลงบนวัตถุและติดแน่นทนนาน ดังนั้นไขมันนี้ จึงได้ทำหน้าที่เป็นส่วนผสม (Binder) ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นสารชนิดหนึ่งที่เป็นส่วนประกอบของสี ทำหน้าที่เกาะติดผิวหน้าของวัสดุที่ถูกนำไปทาหรือระบาย นอกจากไขมันแล้วยังได้นำไขขาว ขี้ผึ้ง (Wax) น้ำมันลินสีด (Linseed) กาวและยางไม้ (Gum arabic) เคซีน (Casein: ตะกอนโปรตีนจากนม) และสารพลาสติกโพลีเมอร์ (Polymer) มาใช้เป็นส่วนผสม ทำให้เกิดสีชนิดต่างๆ ขึ้นมา

ก. ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสี

สรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาลประกอบไปด้วยสี ดังนั้นสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์จึงประกอบไปด้วยสี สีจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือสีที่เกิดจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น สีของแสง สีผิวของวัตถุตามธรรมชาติ หรือสีที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น สีของแสงไฟฟ้า สีของพลู สีที่ใช้เขียนภาพ และย้อมสีวัสดุต่างๆ เหตุที่มนุษย์รู้จักใช้สี เพราะมนุษย์มีธรรมชาติรักสวยรักงาม เมื่อเห็นความงามตามธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ สัตว์ วัตถุ ตลอดจนทิวทัศน์ที่งดงาม มนุษย์ก็อยากจะเก็บความงามเอาไว้ จึงได้นำเอาใบไม้ หินสี เปลือกหอย มาประดับร่างกาย และยังรู้จักเอาดินสีและเขม่ามาทาตัว หรือขีดเขียนส่วนที่ต้องการให้งาม รวมทั้งการเขียนภาพตามผนังถ้ำอีกด้วย สำหรับในปัจจุบันได้มีการสังเคราะห์สีจากวัตถุขึ้นมาใช้ในงานต่างๆ อย่างกว้างขวางทั่วไป สีเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของงานศิลปะ และเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก อารมณ์

และจิตใจ ได้มากกว่าองค์ประกอบอื่นๆ ในชีวิตของมนุษย์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสีต่างๆ อย่างแยกไม่ออก โดยที่สีจะให้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี

ข. องค์ประกอบของสี

เมื่อมนุษย์มีวิวัฒนาการมากขึ้น เกิดคตินิยมในการรับรู้ และชื่นชมในความงามทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) สีได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางและวิจิตรพิสดาร จากเดิมที่เคยใช้สีเพียงไม่กี่สี ซึ่งเป็นสีตามธรรมชาติ ได้นำมาซึ่งการประดิษฐ์ คิดค้น และผลิต สีใหม่ๆ ออกมาเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ความงามอย่างไม่มีขีดจำกัด โดยมีการพัฒนามาเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

ค. วงจรสี (Color circle)

สีขั้นที่ ๑ คือ แม่สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีนํ้าเงิน สีขั้นที่ ๒ คือ แม่สีผสมกันในอัตราส่วนที่เท่ากัน จะทำให้เกิดสีใหม่ ๓ สี ได้แก่ สีแดง ผสมกับสีเหลือง ได้สี ส้มสีแดง ผสมกับสีนํ้าเงิน ได้สีม่วง สีเหลือง ผสมกับสีนํ้าเงิน ได้สีเขียว เป็นต้น

ง. คุณลักษณะของสี

การใช้สีในลักษณะต่างๆ เพื่อเกิดความสวยงามและความรู้สึกต่างๆ ตามความต้องการของผู้สร้าง คุณลักษณะของสีที่ใช้ โดยทั่วไป มีดังนี้ คือ สีเอกรงค์ (Monochrome) เป็นการ ใช้สีเพียงสีเดียว แต่มีหลายๆ น้ำหนัก ซึ่งไล่เรียงจากน้ำหนักอ่อนไปแก่ เป็นการ ใช้สีแบบดั้งเดิม ภาพจิตรกรรมไทย แบบดั้งเดิมจะเป็นลักษณะนี้ ต่อมาเมื่อมีการใช้สีอื่นๆ เข้ามาประกอบมากขึ้น ทำให้มีหลายสี ซึ่งเรียกว่า “พหุรงค์” ภาพแบบสี เอกรงค์ มักดูเรียบๆ ไม่ค่อยน่าสนใจ

จ. วรรณะของสี (Tone)

สีมีอยู่ ๒ วรรณะ คือ วรรณะสีร้อน และสีเย็น สีร้อนคือสีที่ดูแล้วให้ความรู้สึกร้อน สีเย็นคือสีที่ดูแล้วรู้สึกเย็น ซึ่งอยู่ใน วงจรสี สีม่วงกับสีเหลืองเป็นได้ทั้งสีร้อนและสีเย็น แล้วแต่ว่าจะอยู่กับกลุ่มสีใด การใช้สีในวรรณะเดียวกันจะทำให้เกิดรู้สึกกลมกลืนกัน การใช้สีต่างวรรณะจะทำให้เกิดความแตกต่าง ชัดแจ้ง การเลือกใช้สีในวรรณะใดๆ ขึ้นอยู่กับความต้องการ และจุดมุ่งหมายของงาน

ฉ. น้ำหนักสี (Value of color)

น้ำหนักของสี หมายถึง น้ำหนักอ่อนแก่ของสีเมื่อเทียบกับน้ำหนักอ่อนแก่ของสีขาว สีดำ ปรากฏการณ์ของภาพธรรมชาติ จะพบว่ามีความแก่อ่อนของสีหลายระดับ วัตถุ ๓ มิติจะประกอบไปด้วยสีของแสงและเงา คือ ประกอบด้วยด้วยสีอ่อนแก่หลายระดับนั่นเอง ดังนั้นในธรรมชาติซึ่งมีวัตถุ ๓ มิติจำนวนมาก เมื่อสัมพันธ์กับแสงและเงา ย่อมปรากฏความอ่อนแก่ของสี

เดียว และความอ่อนแก่ของสีหลายสีที่มีน้ำหนักแตกต่างกันด้วย ในการออกแบบโดยใช้น้ำหนักสี จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้ดังนี้

- ๑) ช่วยให้สีต่างกันกลมกลืนกัน หรือตัดกัน
- ๒) ช่วยให้ภาพมี ๓ มิติ
- ๓) ช่วยให้เกิดความรู้สึกหนัก-เบา และเคลื่อนไหว

สีที่มีน้ำหนักใกล้เคียงกันเมื่อใช้ร่วมกันจะกลมกลืนกัน ส่วนสีที่มีน้ำหนักต่างกันเมื่อใช้ร่วมกันจะเกิดการตัดกัน ในการสร้างภาพให้เป็น ๓ มิติ จะต้องใช้น้ำหนักของสีประกอบกัน เมื่อใช้สีต่างกันน้ำหนักจะพบว่า สีอ่อนรู้สึกเบา สีแก่รู้สึกหนัก นอกจากนั้นการใช้น้ำหนักสีสลับกันยังช่วยให้รู้สึกเคลื่อนไหวได้อีกด้วย

ข. ความเข้มของสี (Intensity)

เกิดจาก สีแท้ คือสีที่เกิดจากการผสมกัน ในวงจรสี เป็นสีหลักที่ผสมขึ้นตามกฎเกณฑ์ และไม่ถูกผสมด้วยสีกลาง หรือสีอื่นๆ จะมีค่าความเข้มสูงสุด หรือแรงจัดที่สุด เป็นค่าความแท้ของสีที่ไม่ถูกเจือปน เมื่อสีเหล่านี้ อยู่ท่ามกลางสีอื่นๆ ที่ถูกผสมให้เข้มขึ้น หรือ อ่อนลง ให้มืด หม่น หรือเปลี่ยนค่าไปแล้ว สีแท้จะแสดงความแรงของสีปรากฏออกมาให้เห็น อย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้เกิดจุดสนใจขึ้นในผลงาน เช่น ดอกเฟื่องฟ้าสีชมพูสดๆ หรือบานเย็น ที่อยู่ท่ามกลางใบเฟื่องฟ้าที่เขียวจัดๆ หรือ พลุที่ถูกจุดส่องสว่างในยามเทศกาล ตัด กับสีมืดๆ ทึบๆ ทึมๆ ของท้องฟ้ายามค่ำคืน เป็นต้น

ข. จิตวิทยาแห่งสี (Psychology of color)

การใช้สีให้สอดคล้องกับหลักจิตวิทยา จะต้องเข้าใจว่าสีใดให้ความรู้สึกต่อมนุษย์อย่างไร จึงจะใช้ได้อย่างเหมาะสม ความรู้สึกเกี่ยวกับสี สามารถจำแนกออกได้ดังนี้

สีแดง ให้ความรู้สึกร้อน รุนแรง กระตุ้น ทำท่าย เคลื่อนไหว ตื่นเต้น เร้าใจ มีพลัง ความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง ความรัก ความสำคัญ อันตราย

สีส้ม ให้ความรู้สึก ร้อน ความอบอุ่น ความสดใส มีชีวิตชีวา วัยรุ่น ความคึกคะนอง การปลดปล่อย ความเปรี้ยว การระวัง

สีเหลือง ให้ความรู้สึกแจ่มใส ความสดใส ความร่าเริง ความเบิกบานสดชื่น ชีวิตใหม่ ความสด ใหม่ ความสนุกสนาน การแผ่กระจาย อำนาจบารมี

สีเขียว ให้ความรู้สึก สงบ เย็น ร่มรื่น ร่มเย็น การพักผ่อน การผ่อนคลาย ธรรมชาติ ความปลอดภัย ปกติ ความสุข ความสุขุม เยือกเย็น

สีน้ำเงิน ให้ความรู้สึกสงบ สุขุม สุภาพ หนักแน่น เคร่งขรึม เอาการเอางาน ละเอียดรอบคอบ สง่างาม มีศักดิ์ศรี สูงศักดิ์ เป็นระเบียบถ่อมตน

สีม่วง ให้ความรู้สึก มีเสน่ห์ น่าติดตาม เร้นลับ ซ่อนเร้น มีอำนาจ มีพลังแฝงอยู่
ความรัก ความเศร้า ความผิดหวัง ความสงบ ความสูงศักดิ์

สีฟ้า ให้ความรู้สึก ปลอดภัย โปร่งโล่ง กว้าง เบา โปร่งใส สะอาด ปลอดภัย ความสว่าง
ลมหายใจ ความเป็นอิสระเสรีภาพ การช่วยเหลือ แบ่งปัน

สีขาว ให้ความรู้สึก บริสุทธิ์ สะอาด สดใส เบาบาง อ่อนโยน เปิดเผย การเกิด ความ
รัก ความหวัง ความจริง ความเมตตา ความศรัทธา ความดีงาม

สีดำ ให้ความรู้สึก มีด สกปรก ลึกลับ ความสิ้นหวัง จุดจบ ความตาย ความชั่ว
ความลับ ทารุณ โหดร้าย ความเศร้าหนักแน่น เข้มแข็ง อดทน มีพลัง

สีชมพู ให้ความรู้สึก อบอุ่น อ่อนโยน นุ่มนวล อ่อนหวาน ความรัก เอาใจใส่ ้วยรุ่น
หนุ่มสาว ความน่ารัก ความสดใส

สีเทา ให้ความรู้สึก เศร้า อาลัย ท้อแท้ ความลึกลับ ความหดหู่ ความชรา ความสงบ
ความเงียบ สุภาพ สุขุม ถ่อมตน

สีทอง ให้ความรู้สึก ความหรูหรา โอ่อ่า มีราคา สูงค่า สิ่งสำคัญ ความเจริญรุ่งเรือง
ความสุข ความมั่งคั่ง ความร่ำรวย การแผ่กระจาย

ณ. การใช้สีตามหลักจิตวิทยา

สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ได้หลายประการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้งาน
ประโยชน์ที่ได้รับนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

ประโยชน์ในด้านแสดงเวลาของบรรยากาศในภาพเขียน เพราะสีบรรยากาศใน
ภาพเขียนนั้น จะแสดงให้เห็นว่าเป็นภาพตอนเช้าตอนกลางวันหรือตอนบ่าย เป็นต้น

ประโยชน์ในการการค้า คือ ทำให้สินค้าสวยงาม น่าซื้อหา นอกจากนี้ยังใช้กับงาน
โฆษณา เช่น โปสเตอร์ต่างๆ ช่วยให้จำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น

ประโยชน์ในด้านประสิทธิภาพของการทำงาน เช่น โรงงานอุตสาหกรรม ถ้าทาสี
สถานที่ทำงานให้ถูกหลักจิตวิทยา จะเป็นทางหนึ่งที่ช่วยสร้างบรรยากาศให้น่าทำงาน คนงานจะ
ทำงานมากขึ้น มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้น

ประโยชน์ในการตกแต่ง สีของห้อง และสีของเฟอร์นิเจอร์ ช่วยแก้ปัญหาเรื่อง
ความสว่างของห้อง รวมทั้งความสุขในการใช้ห้อง ถ้าเป็นโรงเรียนเด็กจะเรียนได้ผลดีขึ้น ถ้าเป็น
โรงพยาบาลคนไข้จะหายเร็วขึ้น

ญ. การใช้สีในเชิงสัญลักษณ์

สีแดง มีความอบอุ่น ร้อนแรง เปรียบดังดวงอาทิตย์ นอกจากนี้ยังแสดงถึง ความมี
ชีวิตชีวา ความรัก ความปรารถนา เช่น ดอกกุหลาบแดงวัน วาเลนไทน์ในทางจราจรสีแดงเป็น

เครื่องหมายประเพณีห้าม แสดง ถึงสิ่งที่อันตราย เป็นสีที่ต้องระวัง เป็นสีของเลือด ในสมัยโรมัน สีของราชวงศ์เป็นสีแดง แสดงความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์และอำนาจ

สีเขียว แสดงถึงธรรมชาติสีเขียว ร่มเย็น มักใช้สื่อความหมายเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ธรรมชาติ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การเกษตร การเพาะปลูก การเกิดใหม่ ฤดูใบไม้ผลิ การงอกงาม ในเครื่องหมายจราจร หมายถึง ความปลอดภัย ในขณะเดียวกัน อาจหมายถึงอันตราย ยาพิษ เนื่องจากยาพิษ และสัตว์มีพิษ ก็มักจะมีสีเขียวเช่นกัน

สีเหลือง แสดงถึงความสดใส ความเบิกบาน โดยเรามักจะใช้ดอกไม้สีเหลือง ในการไปเยี่ยมผู้ป่วย และแสดงความรุ่งเรืองความมั่งคั่ง และฐานันดร ศักดิ์ ในทางตะวันออกเป็นสีของกษัตริย์ จักรพรรดิของจีนใช้ฉลอง พระองค์สีเหลือง ในทางศาสนาแสดงความเจิดจ้า ปัญญา พุทธศาสนาและยังหมายถึงการเจ็บป่วย โรคระบาด ความริษยา ทฤษฎี หลอกลวง

สีน้ำเงิน แสดงถึงความเป็นสุภาพบุรุษ มีความสุขุม หนักแน่น และยังหมายถึง ความสูงศักดิ์ ในธงชาติไทย สีน้ำเงินหมายถึงพระมหากษัตริย์ ในศาสนาคริสต์เป็นสีประจำตัวแม่พระ โดยทั่วไป สีน้ำเงินหมายถึงโลก ซึ่งเราจะเรียกว่า โลกสีน้ำเงิน (Blue Planet) เนื่องจากเป็นดาวเคราะห์ที่มองเห็น จากอวกาศโดยเห็นเป็นสีน้ำเงินสดใส เนื่องจากมีพื้นน้ำที่กว้างใหญ่

สีม่วง แสดงถึงพลัง ความมีอำนาจ ในสมัยอียิปต์สีม่วงแดงเป็นสีของกษัตริย์ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยโรมัน นอกจากนี้ สีม่วงแดงยังเป็นสีชุดของพระสังฆราช สีม่วงเป็นสีที่มีพลังหรือการมีพลังแอบแฝงอยู่ และเป็นสีแห่งความผูกพัน องค์การลูกเสือโลกก็ใช้สีม่วง ส่วนสีม่วงอ่อนมักหมายถึงความเศร้า ความผิดหวังจากความรัก

สีฟ้า แสดงถึงความสว่าง ความปลอดโปร่ง เปรียบเหมือนท้องฟ้า เป็นอิสเรล เป็นสีขององค์การสหประชาชาติ เป็นสีของความสะอาด ปลอดภัย สีขององค์การอาหารและยา (อย.) แสดงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานอย่างสะอาด แสดงถึงอิสรภาพ ที่สามารถโยกบินเป็นสีแห่งความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการที่ไม่มีขอบเขต

สีทอง มักใช้แสดงถึง คุณค่า ราคา สิ่งของหายาก ความสำคัญ ความสูงส่งสูงศักดิ์ ความศรัทธาสูงสุด ในศาสนาพุทธ หรือเป็นสีกายของพระพุทธรูป ในงานจิตรกรรมเป็นสีกายของพระพุทธเจ้า พระมหากษัตริย์ หรือเป็นส่วนประกอบของเครื่องทรง เจดีย์ต่าง ๆ มักเป็นสีทองหรือขาว และเป็นเครื่องประกอบยศศักดิ์ ของกษัตริย์และขุนนาง แสดงถึงความสะอาด บริสุทธิ์ เหมือนเด็กแรกเกิด แสดงถึงความว่างเปล่า ปราศจากกิเลส ตัณหา เป็นสีอารมณ์ของผู้ทรงศีล ความเชื่อถือ ความดีงาม ความศรัทธาและหมายถึงการเกิดโดยที่แสงสีขาว เป็นที่กำเนิดของแสงสี ต่าง ๆ เป็นความรักและความหวัง ความหวังใเอื้ออาทรและเสียสละของ พ่อแม่ ความอ่อนโยน จริงใจ บางกรณีอาจหมายถึง ความอ่อนแอ ยอมแพ้

สีดำ แสดงถึงความมืด ความลึกลับ สิ้นหวัง ความตายเป็นที่สิ้นสุดของทุกสิ่ง โดยที่สีทุกสี เมื่ออยู่ในความมืด จะเห็นเป็นสีดำ นอกจากนี้ยังหมายถึง ความชั่วร้าย ในคริสต์ศาสนาหมายถึง ซาตาน อาถรรพ์เวทมนต์ มนต์ดำ ไสยศาสตร์ ความชิงชัง ความโหดร้าย ทำลายล้าง ความลุ่มหลงเมา มัว แต่ยังหมายถึง ความอดทน กล้าหาญ เข้มแข็ง และเสียสละได้ด้วย

สีชมพู แสดงถึงความอบอุ่น อ่อนโยน ความอ่อนหวาน นุ่มนวล ความน่ารัก แสดงถึงความรักของมนุษย์โดยเฉพาะรุ่นหนุ่มสาว เป็นสีของความ เอื้ออาทร ปลอดภัย เอาใจใส่ดูแล ความปรารถนาดี และอาจหมายถึงความเป็นมิตร เป็นสีของวัยรุ่น โดยเฉพาะผู้หญิง และนิยมใช้กับสิ่งของเครื่องใช้ของเด็กวัยรุ่นเป็นส่วนใหญ่

สรุป องค์ประกอบของความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย เป็นการอาศัยหลักปรัชญาศิลปะ ศิลปะ ประเภทของงาน และหลักของงานศิลปะมาอธิบายคุณค่าความงามของวัตถุจึงจะสามารถ เข้าถึงเข้าใจในคุณค่าความงามของสิ่งต่างๆ ได้ ดังนั้นการที่จะเข้าใจเข้าถึงคุณค่าความงามของศิลปะ ผ่านงานหัตถกรรมหรือทัศนศิลป์ที่จัดว่าเป็นงานฝีมือละเอียดด้วย ภูมิปัญญา เกิดแรงบันดาลใจ สร้างสรรค์งานต่างๆ มีสีสัน ลวดลาย มีทั้งความงามและคุณค่าเป็นเอกลักษณ์นั้นล้วนแต่จำเป็นต้อง องค์ประกอบเหล่านี้แทบทั้งสิ้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

๒.๔ ความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย

ความงามตามหลักทฤษฎีวัตถุวิสัย นั้นเป็นการศึกษาคุณค่าทางความงามของวัตถุ โดยอาศัยสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยผัสสะ สิ่งนี้นักปรัชญาและนักสุนทรียศาสตร์ได้เสนอทัศนะทางความงามถึงความมีอยู่ของคุณค่าความงามไว้ โดยมีแนวคิด ดังนี้

นักปรัชญาทฤษฎีปรนัยนิยม (Objective Theory) เป็นแนวคิดของลัทธิวัตถุนิยมหรือ สสารนิยม (Materialism) ที่เชื่อว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ (Beauty as quality of an object) และเป็นคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุนั้นมาตั้งแต่เริ่มแรก ไม่ว่าเราจะสนใจในวัตถุนั้นหรือไม่ก็ตาม การที่เราให้ความสนใจต่อวัตถุสิ่งนั้นก็เพราะเราพบว่า วัตถุนั้นมีความงามอยู่ในตัวของวัตถุเอง เมื่อความงามมีอยู่จริงในวัตถุ เกณฑ์ในการตัดสินความงามจึงมีลักษณะที่แน่นอนตายตัว

มุมมองต่อความงามในด้านดังกล่าวนี้มีนักสุนทรียศาสตร์กลุ่มวัตถุวิสัยได้เสนอทัศนะความงาม ไว้ดังนี้

อริสโตเติล (Aristotle, ก่อน ค.ศ. ๓๘๔ - ๓๒๒) เคยกล่าวว่า ความงามไม่ได้มีอยู่ในโลก แห่งแบบตามที่บางคนเข้าใจกัน ความงามมีอยู่ในโลกศิลปวัตถุเท่านั้น รับรู้ผ่านกระบวนการทางประสาทสัมผัสที่สะท้อนความจริงออกมาสู่โลกแห่งผัสสะนี้เองและมีความกลมกลืนทางสัดส่วนของวัตถุ

สุนทรียะนั้นแล้วก้าวไปสู่วิธีแห่งความงามขึ้นมาได้ เพื่อความผ่อนคลายของประสาทรับรู้หรือในอวัยวะภาคส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่ศิลปินผู้ถ่ายทอดความงามอย่างกลมกลืนลงไปอย่างยิ่งใหญ่^{๒๖}

เซนต์ โทมัส อควินัส (St. Thomas of Aquinas, ค.ศ. ๑๒๒๗ - ๑๒๗๔) ก็มีทัศนะที่สอดคล้องกันว่า “ความงามคือสิ่งที่ให้ความเพลิดเพลิน เมื่อมีความรู้เกี่ยวกับมัน มันให้ความเพลิดเพลินขณะที่รู้ ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์เป็นความรู้ภายใน ความเพลิดเพลินไม่ใช่จะเพลิดเพลินในขณะที่รู้ แต่เป็นความเพลิดเพลินมาจากการที่วัตถุถูกรู้ ความงามรู้ได้ด้วยสติปัญญา มันทำให้จิตเพลิดเพลินเพราะมันเป็นความงามซึ่งมีคุณสมบัติ ๓ ประการ คือ ความสมบูรณ์ ความได้สัดส่วน และความเด่นชัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่วิเศษซึ่งมีอยู่ในวัตถุ จิตเกิดความพอใจในสิ่งที่งาม เพราะมันทำให้เกิดความซาบซึ้งในสิ่งที่แจ่มแจ้งแก่มัน ความงามกับความดีโดยเนื้อแท้แล้วเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะทั้งสองขึ้นอยู่กับแบบสัดส่วนลำดับความกลมกลืนความงามขึ้นอยู่กับแบบของวัตถุที่มีความงาม ความดีขึ้นอยู่กับลำดับแห่งความต้องการและความอยากความจริงชัดเจน ส่วนความงามนั้นน่าเพลิดเพลิน”^{๒๗}

เบลล์ (Clive Bell, ค.ศ. ๑๘๘๑ - ๑๙๖๔) นั้นเห็นว่ารูปทรงแห่งนัยะ (Significant form) คือ สิ่งสำคัญซึ่งเป็นความจริงที่อยู่เบื้องหลังหรือแฝงอยู่ในผลงานศิลปะแต่ละชิ้นและรูปทรงแห่งนัยะนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกทางสุนทรียะ ดังนั้น ผลงานศิลปะจึงเป็นสื่อที่ทำให้เราสามารถเข้าถึงความงามได้^{๒๘}

ซานตายานา (George Santayana, ค.ศ. ๑๘๖๓ - ๑๙๕๒) เห็นว่า ความงามเป็นคุณค่ามันไม่ได้เป็นการรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงในสิ่งนั้น ๆ ความงามเป็นความรู้สึก เป็นความพึงพอใจของธรรมชาติอันมีลักษณะเป็นอิสระแล้วมีความโน้มเอียงในการรักสวยรักงามของมนุษย์ ความรู้สึกพึงพอใจนี้จะต้องไม่เป็นผลอันเกิดมาจากประโยชน์ของสิ่งนั้น ๆ หรือของเหตุการณ์นั้น ๆ แต่จะต้องเป็นความพึงพอใจในการรับรู้โดยตรงถึงสิ่ง ๆ นั้นของแต่ละคน^{๒๙}

ทฤษฎีวัตถุวิสัย จึงเป็นทฤษฎีที่อธิบายคุณค่าของวัตถุ คือคุณค่าของความงามนั้นมีอยู่ตายตัวในวัตถุนั้น ๆ เช่น ลายสร้างสรรค์ รูปต่างๆบนผืนผ้าไหมอันมีคุณค่าเป็นยิ่ง ความงามเป็น

^{๒๖} อริสโตเติล (Aristotle) อ้างใน กิริติ บุญเจือ, **ปรัชญาศิลปะ**, หน้า ๑๐.

^{๒๗} เซนต์ โทมัส อควินัส (St. Thomas of Aquinas) อ้างใน พระทักษิณ คณาธิกร, **ปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๒๗๙.

^{๒๘} **เบลล์** (Clive Bell) อ้างใน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ปรัชญาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘.

^{๒๙} ซานตายานา (George Santayana) อ้างใน นิพาดา เทวกุล, “ธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสุนทรียศาสตร์”, **ศิลปกรรมศาสตร์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน - กันยายน ๒๕๓๗): ๑๘.

คุณสมบัติของวัตถุเนื่องจากเป็นคุณสมบัติของวัตถุหรือของศิลปะของลายผ้าใหม่นั้น ๆ สารัตถะของศิลปะลายผ้าใหม่ที่มีอยู่ติดมากับวัตถุลายผ้าใหม่มาตั้งแต่ดั้งเดิม วัตถุมีความสวยงามในตัวของมันเอง จึงจะทำให้สามารถกำหนดเห็นความมีอยู่ของคุณค่าทางสุนทรียะได้ เพราะฉะนั้น ตัวศิลปะชิ้นนั้น ๆ เองเป็นแหล่งที่ตั้งให้เห็นคุณค่าทางสุนทรียะได้จริง ถ้าปราศจากวัตถุเป็นที่ตั้งแล้วแน่นอนการมองหาคุณค่าความงามย่อมอ่อนไหว ไม่มีความถาวรมั่นคงดังกับแนวคิดอัตนัยนิยม แต่ข้อด้อยของทฤษฎีนี้คือ แนวคิดไปทางสุดโต่งมาก

สรุปได้ว่า กลุ่มวัตถุนิยมหรือทฤษฎีวัตถุนิยม เชื่อว่า ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุเป็นคุณสมบัติที่แน่นอนตายตัวและอยู่ติดกับวัตถุมาตั้งแต่แรก โดยไม่ขึ้นกับความรู้สึคนึกคิดของมนุษย์ และมีเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนตายตัวที่จะใช้ชี้วัดได้ แต่จากการที่ทฤษฎีปรนัยนิยมให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของศิลปินผู้สร้างงานและผู้รับรู้ อีกทั้งยังไม่สามารถอธิบายถึงลักษณะของคุณสมบัติทางความงามนั้นออกมาให้ชัดเจนได้ รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ตัดสินก็ยังคงคลุมเครือไม่ชัดเจนและกลายเป็นจุดบกพร่องของทฤษฎีนี้

จากการศึกษาทฤษฎีวัตถุนิยม ผู้วิจัยพบว่า สารสำคัญของกระบวนการหาคุณค่าทางสุนทรียะนั้นคือ เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการหาคุณค่าไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่ก่อน คุณค่าทางสุนทรียะมิใช่สิ่งเดียวกันกับสิ่งที่เรารู้ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติของมัน ในขณะนั้นคุณค่านั้นเกิดจากความรู้จักคุณค่าของเราตัววัตถุเองนั้นก็มิใช่ตัวคุณค่าและจะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าขึ้นมาได้ก็ต่อเมื่อ เรารู้จักคุณค่าของมันตามระดับความพอใจทางสุนทรียะของเราและเปลี่ยนแปลงได้ตามหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินคุณค่าแม้ว่าจะมีทฤษฎีใหม่ ๆ ที่มีเหตุผลหนักแน่นน่าเชื่อถือเป็นอย่างมากก็ตามแต่ก็ยังมีข้อบกพร่องในเรื่องที่ถือว่าความงามเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ระหว่างความสัมพันธ์ของตัวบุคคลและวัตถุซึ่งต้องใช้หลักเกณฑ์มากมายซึ่งข้อพิจารณาประกอบโดยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามเงื่อนไขปัจจัยของบุคคลผู้ตัดสินทำให้ในที่สุดแล้วเราก็ไม่สามารถหาข้อสรุปที่แน่นอนชัดเจนอย่างเด็ดขาดได้เช่นเดียวกัน

๒.๕ เกณฑ์การตัดสินความงามตามทฤษฎีวัตถุนิยม

เกณฑ์ในการตัดสินความงามที่จะนำมาอธิบายหรือตัดสินคุณค่าความงามของสิ่งต่างๆ ตามหลักทฤษฎีวัตถุนิยม ดังนี้

๒.๕.๑ ทฤษฎีวัตถุนิยม (Objective Theory)

ตามแนวคิดของทฤษฎีวัตถุนิมนั้น เห็นว่า คุณค่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัววัตถุสุนทรียะ คุณสมบัติดังกล่าวมีมาแต่ดั้งเดิมและมีอยู่ตลอดไปแม้จะไม่มีใครรับรู้ต่อวัตถุสุนทรียะนั้นก็ตามคุณค่าทางสุนทรียะของวัตถุนั้นก็ยังคงอยู่เหมือนเดิม คุณสมบัติทางความงามดังกล่าว คือ วัตถุ

สุนทรียะนั้นมีคุณภาพดี เช่น สี สัน รูปทรง ขนาดของเส้นใย ลวดลาย สัดส่วน ความกลมกลืนสมดุล ประณีตของชิ้นงาน คุณสมบัติดังกล่าวนี้จะทำให้วัตถุสุนทรียะนั้นมีคุณค่าทางสุนทรียะ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะอยู่ที่วัตถุสุนทรียะเพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกใด ๆ ของผู้รับรู้ การรับรู้คุณค่าทางสุนทรียะเป็นการรับรู้ได้โดยตรง (Intuition) คือไม่ต้องใช้สติปัญญาและความรู้สึกใด ๆ เข้าไปสัมผัส เพราะความงามของวัตถุสุนทรียะมีอยู่แล้ว จะเห็นได้ว่า วัตถุวิสัยให้ความสำคัญกับวัตถุสุนทรียะเพียงสิ่งเดียว

กฎเกณฑ์ในการตัดสินค่าของความงามตามแนวคิดของกลุ่มวัตถุวิสัย ๓ ประการ ได้แก่

๑) วัตถุสุนทรียะ (Aesthetical object) คือ สิ่งเป็นมวลสาร มีรูปร่าง มีขนาดกั้นที่^{๓๐} มีทรวดทรงสี สัน เช่น แดง ดำ เหลืองและอื่น^{๓๑}

คำว่า วัตถุ นั้นนักปรัชญาให้ความหมายว่า “สสาร”^{๓๒} เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้สัมผัสด้วยอายตนะทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย

๒) คุณสมบัติของวัตถุ (Material properties) คือ สิ่งที่มีอยู่ในตัวของมันเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับความเห็นหรือข้อกำหนดของใครทั้งสิ้น ในหนังสือปรัชญาศิลปะ ของอารี สุธิพันธุ์ ได้อธิบายเรื่องคุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรียะไว้ ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การยอมรับว่าสวยงามนั้นเพราะเหตุว่าสิ่งนั้น มีลักษณะของความงามแสดงให้เห็นปรากฏชัดเจน เช่น ผิวงาม รูปทรงงาม

๓) ความงามในวัตถุทางสุนทรียะ (Beauties inner aesthetic object) คือ แต่ดั้งเดิมนั้นความงามมีปรากฏอยู่แล้วในตัวของศิลปวัตถุชิ้นนั้น ๆ แม้ว่าไม่มีใครไปยึดเหนี่ยวให้มัน ดังที่กลุ่มวัตถุวิสัยกล่าวว่า ความงามเป็นวัตถุวิสัยและเขาก็หาเหตุผลหลายข้อเพื่อกล่าวสนับสนุนทัศนะของฝ่ายตน ดังนี้^{๓๓}

ก) ความงามของวัตถุเกิดจากสี และทรวดทรงของวัตถุเองและเนื่องจากสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่อยู่ในวัตถุนั้น เพราะฉะนั้นความงามจึงเป็นสิ่งที่อยู่ในเนื้อของวัตถุนั้นนั่นเอง

^{๓๐} พระสุวรรณ ปัญญาวิโร (รัตนรักษ์), “การศึกษาวิเคราะห์ความงามศิลปะบนลายเส้นอีสานเชิงสุนทรียศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗๓.

^{๓๑} ลักษณะวัด ปาละรัตน์, สุนทรียศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

^{๓๒} โสวิทย์ บำรุงศักดิ์, แนวคิดการวิจัยทางพุทธศาสนาและทางปรัชญา, (ขอนแก่น: บริษัท เพ็ญ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๗๓.

^{๓๓} พวง มินอก, สุนทรียศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๒๖๙ - ๒๗๔.

ข) ความงามเป็นสิ่งที่เรามีอาจจะอธิบายได้โดยไม่ต้องมีวัตถุ หรือตัวกลางและเนื่องจากตัวกลางนั้นต้องเป็นวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งเพราะฉะนั้นความงาม ซึ่งเราต้องอาศัยวัตถุเป็นเครื่องอธิบายนั้น จึงเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุอย่างแน่นอน

ค) ความงาม ในเรื่องราวของวรรณคดีบางเรื่องขึ้นอยู่กับความประทับใจชั่วขณะเวลาหนึ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไปความประทับใจก็อาจเปลี่ยนไปแต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าความงามนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่ด้วยเหตุผลแล้วเราก็ต้องยอมรับว่า วัตถุนั้นยังคงไว้ ซึ่งความงามอยู่และจะคงมีอยู่ตลอดไปไม่ว่าเราจะสนใจหรือไม่สนใจมันเลยก็ตาม

ง) ความงามได้โดยอาศัยเพนทาการทางสุนทรียะเช่นเดียวกันกับเรารู้ข้อเท็จจริงได้โดยอาศัยความประจักษ์ทางประสาทสัมผัสเราตัดสินความผิดถูกของความประจักษ์ โดยอาศัยข้อเท็จจริงทางวัตถุได้ฉนั้น นอกจากนั้นการที่เราเอาความผิดพลาดของความประจักษ์ทางกายมาเป็นเหตุผลตัดสินว่า ข้อเท็จจริงมิใช่เป็นวัตถุวิสัยนั้นคงไม่เป็นการถูกต้อง ฉนั้นใดกันนั้น

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความงามที่ปรากฏนั้นเป็นเรื่องของวัตถุล้วน ๆ คือเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นตัววัตถุ คุณสมบัติของวัตถุ เมื่อมาผสมกันจึงสะท้อนออกมาเป็นคุณสมบัติของความงามอย่างที่ปรากฏเห็นนั่นเอง

๒.๖ สรุป

ความงาม เป็นคุณค่าที่ประกอบด้วยองค์ประกอบของศิลปวัตถุ เช่น สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่างและตัวประกอบเสริม โดยสามารถรับรู้คุณค่าของศิลปวัตถุนี้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งคนส่วนใหญ่เกิดความพึงพอใจหรือชอบในศิลปวัตถุขึ้นนั้นๆ ชอบเขตการศึกษาความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย จึงเป็นการศึกษาคุณค่าของวัตถุผ่านหลักการปรัชญาศิลปะ โดยการศึกษาความงามได้ด้วยประสาทสัมผัส ความงามมีองค์ประกอบทางสุนทรียธาตุที่สำคัญ คือ ความงาม (Beauty) เมื่อเราสนใจและเข้าใจศิลปะแล้ว เราก็จะสามารถเข้าใจศิลปะแขนงอื่นได้เช่นกัน และจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ด้วยอาศัยสุนทรียธาตุนี้ จึงทำให้งานศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์มีคุณค่า คุณค่าของศิลปะ จึงเป็นเรื่องราวของศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความงาม และความพึงพอใจโดยการสะท้อนออกจากองค์ประกอบของวัตถุผ่านความรู้สึกเกิดเป็นคุณค่าของงานศิลปะนั้นๆ

ทฤษฎีวัตถุวิสัย (Objectivism Theory) เชื่อว่า ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุที่แน่นอนตายตัวและอยู่ติดกับวัตถุมาตั้งแต่แรกโดยไม่ขึ้นกับความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์และมีเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนตายตัวที่จะใช้ชี้วัดได้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของวัตถุนิยมหรือคุณค่าทางความงามของผืนผ้าไหม

องค์ประกอบของงานตามทฤษฎีวัตถุวิสัย เป็นการอาศัยหลักปรัชญาศิลปะ ได้แก่ สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่างและตัวประกอบเสริมมาช่วยอธิบาย เกณฑ์การตัดสินความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑) วัตถุสุนทรีย์ ๒) คุณสมบัติของวัตถุ และ ๓) ความงามในวัตถุทางสุนทรีย์

บทที่ ๓

ผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาเรื่องราวผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ในประเด็นดังต่อไปนี้ ๑) ประวัติความเป็นมาและบริบทชุมชนและวัฒนธรรมนครชัยบุรีนทร์ ๒) สภาพปัจจุบันกลุ่มผลิตผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ๓) ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของผ้าไหม ๔) หลักศิลปะผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ และ ๕) ผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ เพื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาผ่านผืนผ้าไหม ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาในลำดับต่อไป

๓.๑ ประวัติความเป็นมาและบริบทชุมชนและวัฒนธรรมนครชัยบุรีนทร์

๓.๑.๑ บ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอกันทรชัย จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติความเป็นมา

ตำบลตะคุเป็นตำบลเก่าแก่จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าแก่และจากหลักฐานประวัติศาสตร์ เมื่อครั้งแผ่นดินมหากษัตริย์ศักราชทิพย์ไปตีเวียงจันทร์ พ.ศ. ๒๓๒๑ – ๒๓๒๒ เมื่อได้ชัยชนะแล้วได้ตั้งเมืองเวียงจันทร์ส่วนหนึ่งมากับกองทัพไทย เจ้าพระยานครราชสีมาได้ขอให้ครอบครัวที่ถูกตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ด่านจะโปะ ปัจจุบันเป็นอำเภอกันทรชัย และบางครอบครัวยึดทำเลที่ลำสาละบาย บ้านเตื่อ บ้านตูม บ้านห้วย ตะคุ ปัจจุบันเป็นบ้านตะคุ ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอกันทรชัย แบ่งการปกครองออกเป็น ๒๑ หมู่บ้าน^๑

พื้นที่

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินร่วนปนทราย มีคลองธรรมชาติและคลองชลประทานไหลผ่าน อุดมสมบูรณ์ด้วยนาข้าว พืชสวน พืชไร่ และอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีพื้นที่ ๑๐๖ ตารางกิโลเมตร/ประมาณ ๖,๖๒๕ ไร่

^๑ ไทยตำบล ดอท คอม, ประวัติบ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอกันทรชัย จังหวัดนครราชสีมา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.thai-tambon.com/tambon/301402. [๒๔ เมษายน ๒๕๖๑]

เขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดต่อ ตำบลหนองตะไก้ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ทิศใต้ ติดต่อ ตำบลตูม ตำบลสุขเกษม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันออก ติดต่อ ตำบลธงชัยเหนือ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ ๓.๑ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง บ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

อาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน ทำไร่

อาชีพเสริม ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทอผ้าไหม

สาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. ๒,๖๐๕ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๙๕.๐๐

จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ ๕๘๘ หลังคาเรือน

การเดินทาง

เดินทางจากจังหวัดนครราชสีมาไปตามถนนสาย ๔๐๓ นครราชสีมา - กบินทร์บุรี ระยะทาง ๓๒ กม. ถึงอำเภอบึงขัง ผ่าน รพ.บึงขัง ตรงไปประมาณ ๒ กม. ถึงทางแยกไปบ้านหันเลี้ยวขวาตรงไประยะทาง ๕ กม. เข้าสู่ตำบลตะคุ

ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ

ผ้าไหมปักธงชัย อำเภอบึงขัง ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่มีเนื้อดี สีไม่ตกจึงมีโรงงานทอ ผ้าไหมแบบชาวบ้านให้ได้ชมตลอดปี การทอผ้าไหมของอำเภอบึงขัง มีการทอผ้าทั้งสีพื้น ผ้าโปร่ง ผ้าหางกระรอก โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ที่มีลวดลายสวยงามเป็นที่นิยมชื่นชอบของคนทั่วไป มีวิธีการทำที่ยุ่งยากซับซ้อนกว่าผ้าไหมพื้น การทอผ้าไหมมัดหมี่จะทอด้วยไหมยืนที่ย้อมเป็นสีเดียวกัน และไหมพุ่งย้อมสีเป็นลวดลาย ไหมเนื้องาม ความสำคัญของการทออยู่ที่ฝีมือในการออกแบบ ความชำนาญในการมัด การย้อมเส้นไหมและการทอให้ได้ลวดลายตรงตามที่ต้องการไว้ ผ้าไหมของอำเภอบึงขัง จึงเป็นสินค้าที่ต้องการของชาวไทยและต่างประเทศ สามารถทำรายได้ให้แก่อำเภอบึงขังปีละหลายร้อยล้านบาท

๓.๑.๒ บ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

ประวัติความเป็นมา

ได้มีราษฎรกลุ่มหนึ่งประมาณ ๕-๙ ครอบครัว อพยพจากโคราช (นครราชสีมา) โดยมีนายเขว้า เป็นผู้นำได้มาเห็นภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำซึ่งเป็นหมู่ ๑ และหมู่ที่ ๒ ของตำบลบ้าน เขว้าปัจจุบัน เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์จึงได้ยึดหลักตั้งถิ่นฐานอยู่ และได้มีประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย จึงเรียกชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านเขว้า” จนถึงปัจจุบันนี้^๒

พื้นที่

ตำบลบ้านเขว้า แบ่งการปกครองออกได้ดังนี้ หมู่บ้านอยู่ในเขตเทศบาล ๖ ชุมชน นอกเขตเทศบาล ๘ หมู่บ้าน รวม ๑๔ หมู่บ้าน พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม โดยใช้ลำน้ำชีเป็นแม่น้ำสายหลักในการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์

^๒ อ้างแล้ว.

เขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลโนนแดง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ทิศใต้ ติดกับ ตำบลลุ่มลำน้ำชี อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลชีลอง อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ, ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลตลาดแร้ง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

ภาพที่ ๓.๒ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง บ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ^๓

อาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม ทอผ้าไหม เลี้ยงสัตว์

สาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. ๑,๔๕๑ ครัวเรือน จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ ๑๕๐ หลังคาเรือน

การเดินทาง

การเดินทางเข้าสู่ตำบลโดยถนนสายชัยภูมิ-นครสวรรค์ ระยะทางห่างจากตัวจังหวัด ๑๓ กม.

ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ

การผ้าไหมมัดหมี่ ชาวบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพชน นานเกือบ ๒๐๐ ปี นับแต่มีการก่อตั้งชุมชนบ้านเขว้า เริ่ม จากการทอเพื่อใช้ในครัวเรือน ต่อมาได้เข้าไปมี

^๓ สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านเขว้า, แผนที่บ้านเขว้า ชัยภูมิ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://bankhwao.chaiyaphum.doae.go.th/page4.html> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๑].

ส่วนร่วมในงานประเพณีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน ใช้เป็นเครื่องแต่งกายของเจ้าบ่าว เจ้าสาว ใช้เป็นของไหว้สำหรับญาติฝ่ายชายในงานแต่งงาน งานบวชใช้แต่งตัวนาคและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งงานบุญ งานทาน งานประเพณีต่างๆ ผู้คนจะแต่งกายด้วยผ้าไหม ทั้งหญิงและชาย เป็นการประกวด ประชันทั้งฝีมือการทอและการตัดเย็บกันไปในที่

๓.๑.๓ บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ประวัติความเป็นมา

ต้นปี พ.ศ. ๒๔๑๖ ชาวบ้านแวงใหญ่ ได้ออกสำรวจหาทำเลที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกและตั้งบ้านเรือน ครั้งแรกพบเนินป่าฟังกี ซึ่งอยู่ใต้หนองสะแบง ในบริเวณนั้นยังมีลำห้วยเล็ก ๆ ไหลผ่าน จึงอพยพครอบครัวพร้อมลูกหลานมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เนินป่าฟังกีนั้น ได้ทำการเพาะปลูกพืชผักเจริญงอกงามดี จากการสำรวจดูบริเวณรอบ ๆ บึงพบว่าเนินเมืองร้าง มีครกมอง (กระตังตำข้าว) แต่มีสภาพเก่าเสาไม้ผุพังชำรุดแล้ว จึงเรียกเมืองร้างนั้นว่า เมืองจอก จากนั้นได้สำรวจบริเวณรอบ ๆ เนินหมู่บ้าน พบหนองน้ำอีกแห่งหนึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของคลอง ได้เดินสำรวจต่อลงมาทางทิศใต้เรื่อย ๆ จนมาพบหนองน้ำที่เป็นหนองตามธรรมชาติ กลางหนองน้ำพบว่ามีโครงกระดูกช้างเพศเมีย กองติดอยู่ตามโคลนตม จึงเหมาะที่จะปลูกสร้างบ้านเรือนอย่างเช่นในปัจจุบัน^๔

พื้นที่

อำเภอนาโพธิ์ ตั้งอยู่เหนือสุดของจังหวัดบุรีรัมย์ มีพื้นที่ ๒๕๕ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๕๙,๓๗๕ ไร่ ห่างจากจังหวัดบุรีรัมย์ ๘๐ กิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๕ ตำบล ๖๕ หมู่บ้าน มีประชากรจำนวน ๓๓,๓๕๕ คน มีจำนวนครัวเรือน ๖,๙๘๘ ครัวเรือน การปกครองส่วนท้องถิ่น มีเทศบาล ๑ แห่ง คือ เทศบาลตำบลนาโพธิ์ และมีองค์การบริหารส่วนตำบล ๕ แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์ องค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคู องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดู่ และองค์การบริหารส่วนตำบลดอนกอก^๕

เขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบ้านคู และ ตำบลศรีสว่าง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

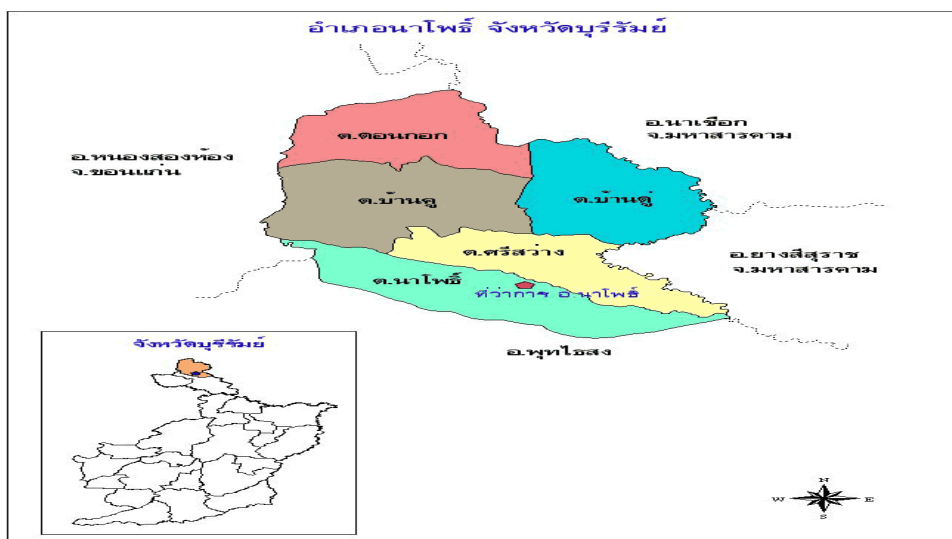
ทิศใต้ ติดกับ ตำบลบ้านเป่า อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

^๔ ไทยตำบล, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitambon.com/tambon/311301>. [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^๕ ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ, อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.amphoe.com/menu.php?am=326&pv=26&mid=1>. [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑].

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลบ้านแว่ง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดกับ จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ ๓.๓ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

สาธารณูปโภค : จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. ๖๕๓ ครัวเรือน จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ ๒๕๐ หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ ของจำนวนหลังคาเรือน

ผลิตภัณฑ์ : ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมตีนแดง^๗

๓.๑.๔ บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ประวัติความเป็นมา

บ้านท่าสว่างชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่เน้นมีอาชีพทำนา ส่วนอาชีพเสริม คือ การปลูกผัก รับประทานในครัวเรือน, กรุงเทพมหานคร และปัจจุบันนี้ ชาวบ้านทั้งหญิงและชาย เมื่อว่างเว้นจากการทำนา ก็จะทำการทอผ้า หรือรับจ้างทอผ้า ซึ่งเป็นงานที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้ส่วนตัว และจำหน่ายซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย จากวิถีชีวิตในอดีตของชาวบ้านท่าสว่างส่วนใหญ่ เมื่อว่างจากฤดูกาลทำนา จะปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อนำเส้นไหมที่ได้มาทอเป็นผ้า

^๖ สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านเขว้า, แผนที่บ้านเขว้า ชัยภูมิ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://bankhwao.chaiyaphum.doae.go.th/page4.html> [๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^๗ ไทยตำบล, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitambon.com/tambon/311301>. [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑].

เพื่อใช้ในครอบครัว และใช้ในงานมงคลต่าง ๆ เป็นการแสดงถึงฐานะความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีตด้วยการทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง มีการสืบทอดกันมานาน และสะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่ทำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นมรดกของชุมชนที่บ่งบอกถึงสติปัญญาและความจงรักภักดีของชุมชน

พื้นที่

บ้านท่าสว่าง หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด จำนวน ๒๐๑ ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น ๖๔๙ คน ประกอบด้วย เพศชาย จำนวน ๒๘๗ คน เพศหญิง จำนวน ๓๖๒ คน

เขตพื้นที่

ทิศเหนือ	จด บ้านละเอาะ หมู่ที่ ๗ ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์
ทิศใต้	จด บ้านโคกยาง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์
ทิศตะวันออก	จด บ้านแกน้อย หมู่ที่ ๒ ตำบลแกใหญ่ อำเภอเมืองสุรินทร์
ทิศตะวันตก	จด บ้านอังกัญ หมู่ที่ ๖ ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์

ภาพที่ ๓.๔ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง บ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

^๔ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์, ประวัติบ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://district.cdd.go.th/muang-surin/services>. [๒๔ เมษายน ๒๕๖๑].

การคมนาคม

บ้านท่าสว่างหมู่ที่ ๑ ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดสุรินทร์ บนเส้นทางสายสุรินทร์-เมืองลิง ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดสุรินทร์ ประมาณ ๘ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับบ้านใกล้เคียง

ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ

ผ้าไหมมัดหมี่ ลายเอกลักษณ์ชาวสุรินทร์ รวมถึงลายประยุกต์ใหม่ ๆ ตั้งแต่ ๒-๓๔ ตะกอล เช่น ผ้าลายอัมปรม ลายโฮล ผ้าพื้นบ้าน เป็นต้น และได้รับการคัดสรรผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับสี่ดาวและห้าดาว ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านท่าสว่าง^๙

๓.๒ สภาพปัจจุบันกลุ่มผลิตผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันกลุ่มผลิตผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ กล่าวคือประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตไหมไทยและผลิตภัณฑ์ไหมไทยที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งของโลก การผลิตไหมมีขั้นตอนการผลิตที่ใช้แรงงานคนไทยเป็นหลักโดยเฉพาะแรงงานในชนบท การผลิตไหมนับว่าเป็นการสร้างรายได้ให้แรงงานไทยในชนบท ผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของไทยเป็นเอกลักษณ์ไทยที่ได้รับการกล่าวขานมานานในด้านความงดงามของสีสันทัน และลวดลาย รวมถึงฝีมือการทอผ้าของคนไทยที่ได้รับการถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ไหมของไทยนั้น ต่างได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ^{๑๐}

๓.๒.๑ ด้านกระบวนการผลิตและพัฒนาคุณภาพ

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในประเทศไทย อาจจะเริ่มต้นโดยคนไทยที่อพยพลงมาจากประเทศจีน การเลี้ยงไหมในสมัยนั้นไม่ทำกันเป็นล่ำเป็นสันเพียงเลี้ยงไหมไว้เพื่อทอเป็นเครื่องนุ่งห่มใช้เองเท่านั้น มาถึงในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกันทั่วไป โดยเฉพาะภาคอีสานมีการเลี้ยงไหมมากที่สุด แต่เส้นไหมที่ทำได้นั้นเส้นหยาบไม่สม่ำเสมอ จะนำไปใช้ทอเป็นผ้าอย่างดีไม่ได้ ต้องมีการสั่งซื้อไหมดิบและผ้าไหมชนิดต่าง ๆ จากต่างประเทศเข้ามาใช้เป็นจำนวนมาก รัชกาลที่ ๕ จึงทรงมีพระราชดำริจะบำรุงอุดหนุนการทำไหม เพื่อให้เพียงพอแก่การอุปโภคภายในประเทศไม่ต้อง

^๙ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์, ประวัติบ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://district.cdd.go.th/muang-surin/services>. [๒๔ เมษายน ๒๕๖๑].

^{๑๐} ผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.otoptoday.com>. [๒๔ เมษายน ๒๕๖๑].

สั่งซื้อจากต่างประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔-๒๔๔๕ กระทรวงเกษตรธิการ จึงได้ให้ คณะผู้เชี่ยวชาญ หม่อนไหมชาวญี่ปุ่น ทำการทดลองปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการสาวไหม เพื่อหาความรู้สำหรับการจะ ปรับปรุงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในประเทศไทย โดยสร้างเป็นสถานทดลองปลูกหม่อนเลี้ยงไหมใน พื้นที่ ๒๓,๗๑๖ ตารางเมตร ที่ตำบลทุ่งศาลาแดง กรุงเทพมหานคร^{๑๑}

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้มีการก่อตั้งสาขากองช่างไหมขึ้นที่มณฑลนครราชสีมา เรียกว่า กอง ช่างไหม จังหวัดนครราชสีมา และเกิดโรงเรียนช่างไหมขึ้นที่ตำบลทุ่งศาลาแดง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สอนกุลบุตรให้รู้จักวิธีการทำไหม ต่อมาแพร่ขยายไปอุบลราชธานี ร้อยเอ็ด สุรินทร์ ชัยภูมิ และศรี สะเกษ^{๑๒} ส่งผลให้ประชาชนในภูมิภาคนี้ได้อาชีพที่เกี่ยวกับการเลี้ยงและทอผ้าไหมจนมีชื่อเสียงมา จนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ประเทศไทยมีเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ประมาณ ๑๙๓,๕๐๐ ครัวเรือน มีพื้นที่หม่อนทั้งหมดประมาณ ๒๑๘,๙๐๐ ไร่ ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๘๐ เป็นเกษตรกรอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะรูปแบบการเลี้ยงไหมจะสามารถจำแนก เป็นรูปแบบการเลี้ยงไหม เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร คือ การเลี้ยงไหมพันธุ์ไทย ไหม ลูกผสม เพื่อการสาวไหมระดับครัวเรือน และการเลี้ยงไหมเพื่อเป็นอาชีพหลัก คือ การเลี้ยงไหมพันธุ์ ลูกผสมต่างประเทศ เพื่อผลิตรังไหมสู่ภาคอุตสาหกรรม ผลผลิตเส้นไหมภายในประเทศผลิตได้ทั้งหมด ปีละ ๑,๒๐๐ ตัน โดยสามารถแบ่งแหล่งการสาวในประเทศได้ ๒ แหล่ง คือ โรงงานสาวไหมสามารถ ผลิตเส้นไหมได้ถึง ๓๐๐ ตัน และเส้นไหมที่ได้จากการสาวไหมในครัวเรือน ประมาณ ๙๐๐ ตัน นอกจากนี้ทั้งสองแหล่งนี้แล้วยังมีการนำเข้าเส้นไหมจากต่างประเทศปีละประมาณ ๓๐๐ ตัน คิดเป็น เงินประมาณ ๓๐๐ ล้านบาท ประเทศส่วนใหญ่ที่นำเข้าเส้นไหมคือ จีน เวียดนามและลาว^{๑๓}

๓.๒.๒ ด้านการบริหารจัดการตลาดผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่ผ่านมา จังหวัดนครราชสีมาได้มีการดำเนิน “โครงการจัดตั้งกลุ่ม อุตสาหกรรมและการพัฒนาเชื่อมโยงของกลุ่มอุตสาหกรรมไหม (Silk Cluster) ขึ้นตามแผน ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา” โดยมีหน่วยงานดำเนินงานหลัก คือ ศูนย์พัฒนากลุ่ม อุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

^{๑๑} สำนักพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร, **ความเป็นของของนครชัยบุรีรินทร์**, (มุกดาหาร: สำนักพาณิชย์ จังหวัดมุกดาหาร, ๒๕๓๔), หน้า ๒-๓.

^{๑๒} ศูนย์พัฒนากลุ่มอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง, **ความเป็นของของนครชัย บุรีรินทร์**, (มุกดาหาร: ศูนย์พัฒนากลุ่มอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง), ๒๕๔๗.

^{๑๓} กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, **ความเป็นของของนครชัยบุรีรินทร์**, (มุกดาหาร: กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, ๒๕๔๔), หน้า ๔.

การดำเนินโครงการดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่แบบรวมกลุ่ม (Cluster) และส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม ภายในทุกระดับของอุตสาหกรรมใหม่ เพื่อพัฒนาทั้งภาคการผลิต และด้านการจัดการให้เป็นมาตรฐาน และเพื่อเป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจอันจะส่งผลให้อุตสาหกรรมใหม่มีมาตรฐานการผลิต มีภาพลักษณ์ที่ดีขึ้น ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของรายได้ของกลุ่มธุรกิจ การดำเนินโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการโดยมีการกำหนดตัวชี้วัด ด้วยกัน ๒ ประการ คือ จำนวนผู้ประกอบการที่เข้าร่วมเครือข่ายต้องไม่น้อยกว่า ๑๒๐ ราย และสามารถเกิดความเชื่อมโยงของกิจกรรมภายในกลุ่มอุตสาหกรรม ในด้านการใช้ระบบสารสนเทศร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกัน การร่วมมือกันด้านการตลาด การร่วมมือกันด้านการจัดซื้อ และการร่วมมือกันด้านการผลิต ซึ่งนอกจากจะมีการพัฒนาใหม่ในจังหวัดนครราชสีมาแล้วนั้น ในจังหวัดอื่น ๆ ของ “กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์” ต่างนำยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับใหม่มาเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ นอกจากความสำคัญของใหม่แล้วนั้น กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ เป็นกลุ่มจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ที่สำคัญคือ การมุ่งส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ธรรมชาติและวิถีชีวิต^{๑๔} ทั้งนี้เนื่องจากความได้เปรียบในด้านพื้นที่ ประกอบกับการมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ความหลากหลายและมีศักยภาพเหมาะในการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและเพียงพอในระดับหนึ่ง ทำให้ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยวและพักผ่อน แต่ถึงแม้ว่าตัวเลขจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรินทร์” มีอยู่จำนวนมากแต่กว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ยังเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย^{๑๕}

๓.๒.๓ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากสถิติตัวเลขจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรินทร์” แล้วพบว่ามียอดเพิ่มมากขึ้นทุกปี ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสดีในการที่จะมีแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านสินค้าหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรินทร์” และเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจในการจูงใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมามากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาร่องท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด “นครชัย

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางสาวพิลาภลักษณ์ พินิจนราญ, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ, ๒๖ กันยายน ๒๕๖๑

^{๑๕} นครชัยบุรีรินทร์, ความเป็นของของนครชัยบุรีรินทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.nakhonchaiburin.net/index.php?option=com_content&view=article&id=45&Itemid=53. 24/พฤษภาคม/2018. [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

บุรีรัมย์” มีศักยภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ผ้าไหมจะเป็นสินค้าหัตถกรรมที่สำคัญของกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรัมย์”มายาวนาน แต่เนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อการขายของสินค้าหัตถกรรมผ้าไหมของจังหวัดนครราชสีมา และผู้ซื้อที่สนใจผ้าไหมก็มีจำนวนน้อยลงไปด้วย ตลอดจนปัญหาในการทำการตลาดของกลุ่มผู้ผลิตไหม โดยเฉพาะผู้ผลิตที่เป็นชาวบ้าน ทำให้กลุ่มผู้ประกอบการบางพื้นที่ต้องหยุดการผลิตไป ดังนั้นการพัฒนาหมู่บ้านสินค้าหัตถกรรมเพื่อการท่องเที่ยวอาจเป็นโอกาสที่ดีสำหรับผู้ประกอบการในพื้นที่กลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรัมย์” ได้มีโอกาสในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาผ้าไหมไว้ให้คนรุ่นหลังต่อไป^{๑๖} จากความโดดเด่นและความสำคัญของภูมิปัญญาผ้าไหมของกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรัมย์”และความสำคัญของการท่องเที่ยว ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่หันมาสนใจการท่องเที่ยวในชุมชนและสนใจความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่าง และเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากกว่าการเดินทางท่องเที่ยวแบบฉาบฉวย จึงเป็นโอกาสที่ดีในการทำการศึกษารูปแบบของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหม เพื่อให้เป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อยอดเป็นหมู่บ้านสินค้าหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมเพื่อการท่องเที่ยว และเป็นแหล่งที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เมื่อเกิดการท่องเที่ยว และเป็นการสร้างตลาดการขายสินค้าหัตถกรรมผ้าไหมให้กับคนในกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรัมย์” ได้ดีมากขึ้น^{๑๗}

๓.๒.๔ ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อความยั่งยืน

ในปัจจุบันกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรัมย์ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ นับว่าเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่สำคัญ มีเทคนิคการทอสดลายที่มีความสวยงาม เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่ทอขึ้นมาจากเส้นไหมอันเป็นเส้นใยจากธรรมชาติ มีเอกลักษณ์ของตัวเองที่ไม่เหมือนกับผ้าไหมจากประเทศอื่น ๆ ประเทศไทยเป็นประเทศผู้ผลิตเส้นไหมและผ้าไหมรายสำคัญของโลกรองจากจีนและอินเดีย โดยมีมูลค่าการส่งออกผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ไหมปีละ ๙๐๐-๑,๐๐๐ ล้านบาท และจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวอีกปีละประมาณ ๓,๐๐๐ ล้านบาท^{๑๘} ซึ่งนครชัยบุรีรัมย์...เป็นการ รวมกลุ่ม ๔ จังหวัดภาคอีสานตอนล่าง มีนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ กับ สุรินทร์ อันเป็นพื้นที่ในการ สืบสานมรดกทางวัฒนธรรม มายาวนาน คือ...ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหม โดยเฉพาะเมื่อปี ๒๕๕๑ ครั้งที่ไทยเป็น

^{๑๖} อ้างแล้ว.

^{๑๗} หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์, ความเป็นของของนครชัยบุรีรัมย์, ฉบับวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dailynews.co.th/agriculture/172847>. [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

^{๑๘} สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, ผ้าไหมกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรัมย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitextile.org>. [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

เจ้าภาพการประชุม อาเซียน ชัมมิท ผู้นำแต่ละชาติที่เข้าร่วมจะแต่งตัวใส่เสื้อผ้าไหมไทย ซึ่งทอจาก จังหวัดสุรินทร์ เป็นที่ประทับใจและ สร้างชื่อเสียงไปอย่างขจรไกล และเพื่อให้ผ้าไหมอันเป็นงานศิลปาชีพที่มีศักยภาพในการแข่งขันทางด้านธุรกิจ และสร้างความมั่นคงในอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ได้กำหนดยุทธศาสตร์ “การพัฒนาคุณภาพและผลิตภัณฑ์ไหม” ด้วยการผสมผสานหัตถกรรม (อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น) กับเทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้าและทันสมัย

จนได้รับการรับรองคุณภาพและมาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) หรือสินค้า OTOP ระดับ ๔-๕ ดาว โดยเฉพาะเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน ตรานกยูงพระราชทาน ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ จากเหตุและผล กลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์จึงกำหนดการพัฒนา Market Positioning สู่การเป็น ศูนย์กลางการผลิตและการค้าผ้าไหมในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Silk Sourcing Hub) เพื่อสร้างความได้เปรียบในทางเศรษฐกิจและโอกาสให้กับเกษตรกรในพื้นที่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ด้วยผ้าไหมของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ถือเป็นกลุ่มทอผ้าไหมที่ใหญ่ในแถบอีสานใต้ จึงทำให้มีอิทธิพลต่อการยอมรับนับถือและได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ด้วยผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์เป็นผ้าไหมที่มีลวดลายเอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัด ได้แก่ ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา, ผ้าไหมลายหมี่คั่นขอนารี จังหวัดชัยภูมิ, ผ้าไหมตีนแดงลายหางกระรอกหมี่ภูริรัมย์ หรือ LAVA SILK จังหวัดบุรีรัมย์ และผ้าไหมมัดหมี่ลายสมอ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสะท้อนได้ถึงความเอาใจใส่ในทุกกระบวนการผลิต ก่อนที่จะมาเป็นผ้าไหมให้ได้เลือกใช้สวมใส่และนุ่งห่ม

ผ้าไหมของกลุ่มนครชัยบุรีรินทร์ ซึ่งประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพสูง ทั้งในด้านของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ บุคลากร และโครงสร้างพื้นฐานส่วนต่างๆ เป็นศูนย์กลางภาคอีสาน โดยเฉพาะในเรื่องผ้าไหมเป็นอีกยุทธศาสตร์หนึ่งของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ เพราะทั้ง ๔ จังหวัดนี้มีผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัด มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทั้งนี้จึงมียุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาและส่งเสริมผ้าไหมให้มีคุณภาพและมาตรฐานกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ออกสู่สากล จะเห็นได้ว่าในแต่ละจังหวัดจะมีเอกลักษณ์ของผ้าไหมแตกต่างกันออกไป ในจังหวัดนครราชสีมาผ้าไหมหางกระรอก ซึ่งกรรมวิธีการทำก็ต่างจากที่อื่นโดยใช้ไหม ๒ เส้นมาปั่นให้เป็นเส้นเดียวแล้วจึงนำไปทอ จังหวัดชัยภูมิมีผ้าไหมมัดหมี่ มีวิธีทำแตกต่างกัน จังหวัดบุรีรัมย์ มีการผลิตผ้าไหม ผ้าซิ่น และจังหวัดสุรินทร์นิยมใช้ไหมน้อยในการทอ ซึ่งไหมน้อยคือไหมที่สาวมาจากเส้นใยภายในรังไหม มีลักษณะนุ่มเรียบ เงามาม มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ โดยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากกัมพูชา ความแตกต่างทั้งเทคนิครูปแบบและวิธีการทอ เป็นจุดเด่นที่แตกต่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตผ้าไหม เป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิตภูมิปัญญาของคนในชุมชน ขณะนี้กำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจึง

จำเป็นต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนาผ้าไหมให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และรูปแบบใหม่ๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันสู่สากลจนสามารถนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจฐานราก และสร้างโอกาสสร้างรายได้ที่ต้องดำเนินการทันที

จากประเด็นเรื่องของการสร้างรายได้ของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นี้จึงนำมาสู่การดำเนินการพัฒนาศิลปหัตถกรรมและส่งเสริมเศรษฐกิจจากฐานที่เป็นจุดเด่นของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีนทร์ คือการทอผ้าไหม ซึ่งมีผู้ผลิตผ้าไหมจำนวนมากที่มีชื่อเสียงมานาน แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ทำให้กลุ่มผู้ผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ไหมจำนวนมากไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ตลาดโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับกระทรวงอุตสาหกรรมได้ปรับเกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมใหม่ ส่งผลให้ผู้ผลิตผ้าไหมในกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีนทร์ไม่ได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมถึงร้อยละ ๘๐ ด้วยสาเหตุหลายด้าน ตั้งแต่กระบวนการฟอก, ย้อมสี, การทอ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าไหมต่าง ๆ^{๑๙} ซึ่งผ้าไหมที่ผลิตขึ้นในแถบกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีนทร์จึงเป็นการผสมผสานหัตถกรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น กับเทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้าและทันสมัย ทำให้การผลิตผ้าไหมมีความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าในตลาดต่างประเทศได้อย่างกว้างขวาง การย้อมไหมทองอินทรีย์ ต้องทำอย่างประณีต สีสันท้องสวยงาม และคงทน โดยเน้นเป็นแบบฉบับของชาวสุรินทร์ เป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากออเดอร์การทอผ้าไหมสำหรับนำมาผลิตเป็นสินค้าที่ระลึก กระเป๋า เสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากไหมทองอินทรีย์^{๒๐}

๓.๓ ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของผ้าไหม

๓.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของผ้าไหม

ผ้าไหมมีถิ่นกำเนิดเริ่มแรกในประเทศจีนและประเทศอินเดียการทอผ้าไหมมีขึ้นราว ๒,๖๔๐ ปีก่อนคริสตกาล พ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาเผยแพร่ผ้าไหมสู่พื้นที่อื่นในแถบเอเชีย สำหรับ

^{๑๙} โคราชคนอีสาน, คัดสรรสุดยอดครุช่างทอ ยกกระต๊บนครชัยบุรีนทร์ ‘กุชชี’ สักไหมทองสุรินทร์, นสพ.โคราชคนอีสาน ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒๑๔๘ วันพุธที่ ๑๐-วันศุกร์ที่ ๑๙ เดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.koratdaily.com/blog.php?id=1806&like=1>. [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

^{๒๐} อ้างแล้ว.

ประเทศไทยนักโบราณคดีพบหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี^{๒๑} ซึ่งบ่งชี้ว่ามีการใช้ผ้าไหมเมื่อ ๓,๐๐๐ ปีก่อน^{๒๒}

สังคมอีสานมีสภาพภูมิประเทศและสภาพตามธรรมชาติ มีความสอดคล้องการดำรงอยู่ของคนโบราณมีความคิดสร้างสรรค์วิสดต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้ในการเป็นอยู่สังเกตได้จากกลุ่มวัฒนธรรมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความน่าสนใจไม่น้อย เนื่องจากเป็นที่ราบสูงมีอาณาเขตกว้างใหญ่และมีประชากรมากเป็นดินแดนที่เก่าแก่ มีร่องรอยของมรดกทางคตินิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของกลุ่มชนในแต่ละยุคสมัยได้อย่างน่าสนใจยิ่ง^{๒๓}

ผ้าไหมมัดหมี่ถือว่าเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ของภาคอีสาน โดยผ้าไหมอีสานได้ชื่อว่าเป็น “ราชินีแห่งไหม”^{๒๔} ด้วยความมีเอกลักษณ์พิเศษที่ผสมผสานกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ โดยพื้นเพของชนในภาคอีสานประกอบด้วยกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ มากกว่า ๒๐ ชาติพันธุ์ ส่วนมากเป็นกลุ่มชนชาวไทยเชื้อสายไท - ลาว หรือชนเผ่าไท - ลาว (ผู้ไท) ที่คนไทยภาคอื่นมักเรียกว่า “ลาว” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่สุดของภาคอีสาน กลุ่มไท - ลาวเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไปแทบทุกจังหวัดและสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้ กลุ่มชนที่อยู่ในเขตจังหวัดเลยนครราชสีมาและชัยภูมิ มีความใกล้ชิดกับหลวงพระบาง กลุ่มชนในเขตจังหวัดหนองคาย อุดรธานี ขอนแก่น มีความใกล้ชิดกับเวียงจันทน์ กลุ่มชนในเขตจังหวัดนครพนม สกลนครและกาฬสินธุ์ เป็นกลุ่มผู้ไทหรือกูไท กลุ่มชนที่อยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด มุกดาหารและมหาสารคาม ไน้มเอียงไปทางจำปาสัก กลุ่มชนในบริเวณภาคอีสานมิได้มีเฉพาะคนไทย - ลาวเท่านั้น ยังมีกลุ่มชนเผ่าอื่น ๆ เช่น ข่า กระสือ กะเลิง ส่วย และเขมร โดยเฉพาะเขมรและส่วยซึ่งกระจายกันอยู่ในบริเวณจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์^{๒๕}

^{๒๑} ไพรัช ฐังจิเมฆ, ภาษาวิจิตร, (โครงการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไทยในชนบท: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, ม.ป.ป.), หน้า ๑.

^{๒๒} วิกีพีเดีย, ผ้าไหมไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki> [๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๒๓} วิบูลย์ ลีสุวรรณ, ศิลปะชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^{๒๔} ศิริ ผาสุก, ผ้าไหมพื้นบ้าน: Handwoven Thaisilk, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), อารัมภบท.

^{๒๕} วิบูลย์ ลีสุวรรณ, ศิลปหัตถกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๒), หน้า ๘๔ - ๘๕.

กลุ่มชนเชื้อสายลาวมีวัฒนธรรมการทอผ้าเป็นกลุ่มชนใหญ่ที่มีเอกลักษณ์ กรรมวิธี และรูปแบบของผ้าเป็นของตนเองแล้ว ยังมีกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเอกลักษณ์พิเศษของกลุ่มชนในภาคอีสานที่มีลักษณะชอบอยู่เป็นกลุ่มอย่างโดดเดี่ยวเป็นอิสระในกลุ่มเผ่าพันธุ์ของตนเอง แต่เมื่ออยู่ร่วมกันมาก่อนเป็นเวลานานจึงมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อบางอย่างกับพวกกลุ่มลาวอยู่ไม่น้อย เมื่อเข้ามาอยู่ในภาคอีสานแล้ว ก็มีการอพยพเคลื่อนย้ายกระจัดกระจายกันอยู่ตามที่ราบเชิงเขาและบนเขาในเขตจังหวัดนครพนม มุกดาหาร สกลนคร กาฬสินธุ์ ชนกลุ่มนี้มีวัฒนธรรมในการทอผ้าที่ค่อนข้างเด่นทั้งด้านสีสันทันและเทคนิควิธีการทอและแต่ละกลุ่มมีการทอผ้าที่เป็นลักษณะพิเศษเป็นของตนเอง^{๒๖} ซึ่งผ้าทอพื้นบ้านของกลุ่มอีสานไท - ลาว ผู้ไท เขมร ที่เรารู้จักกันทั่วไป คือ ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าจก และผ้าพื้น

“เมื่อเสร็จจากหน้านาผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก”^{๒๗} จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการแบ่งหน้าที่ระหว่างชายและหญิงเป็นการแสดงออกถึงเพศหญิงและอุปนิสัยของผู้หญิง ข้อความดังกล่าวมีความสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ในตอนหนึ่งที่ว่า “เกิดเป็นชายให้หัดหาแต่งของไว้หาอยู่หา กิน ส่วนหญิงหาหัดเพียรเรียนทอผ้างานปราณีต”^{๒๘} ข้อความดังกล่าวล้วนแต่สะท้อนให้เห็นสภาพการดำรงชีวิตและสังคมของชาวอีสาน โดยทั่วไปชาวอีสานมีสังคมแบบเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำนา ดังนั้นการทอผ้าจึงเป็นงานสำคัญของผู้หญิง^{๒๙} และการทอผ้าที่สำคัญของชาวอีสาน คือ การทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ในครัวเรือน ผ้าที่ทอจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ เสื้อ ชิน (ผ้านุ่ง) ช่ง (กางเกง) โสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้านวมไหล่ เครื่องนอน หมอน มุ้ง ผ้าห่ม เป็นต้น นอกจากการทอผ้าเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว การทอผ้าผู้ยังทอตามคติความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมค่านิยมไว้อีกด้วย “พอบุญเดือนสี่มาฮอดจอดใกล้แห่งกองบุญ คุณของข้าแท้ ๆ เอาผ้าต่ำ (ทอ) มาถวาย” จากคำกล่าวนี้นสะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดวัฒนธรรมทางการทอผ้า คือ การนำผ้าไหมที่ทอถวายพระในงานบุญตามประเพณี ความเชื่อ ศาสนาของชาวอีสานที่สืบทอดกันมาช้านาน เช่น การทอธงบูชาในประเพณีบุญเดือน ๔ การทอผ้ากฐิน ผ้ากราบ ผ้าพระเวส เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นค่านิยมที่เป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต

^{๒๖} ผ้าและอัญมณีไทย, ผ้าไทย ๔ ภาค ผ้าไทยภาคอีสาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thaiunique.wordpress.com> [๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๒๗} วัฒนธรรม จุฬารัตน, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๖๒.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ศรีบุตร, ผู้เชี่ยวชาญงานทอผ้าไหม, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๒๙} กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๑๔.

แม้ว่าจะไม่มีผู้ใดสามารถหาหลักฐานที่แน่ชัดมาใช้อธิบายจุดกำเนิดของการทอผ้าไหมในประเทศไทยก็ตาม แต่ก็อาจจะกล่าวได้ว่า การทอผ้าเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่งที่มนุษย์ในสมัยโบราณที่อาศัยอยู่ในดินแดนนี้รู้จัก โดยมีการทำขึ้นเพื่อใช้งานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากภาพเขียนสีบนผนังถ้ำ เช่นที่ เขาปลาร้า จังหวัดอุทัยธานี อายุประมาณ ๒,๕๐๐ ปี มีรูปมนุษย์โบราณกับสัตว์เลี้ยง เช่น กระบือและสุนัข แสดงว่ามนุษย์ยุคนั้นรู้จักเลี้ยงสัตว์แล้ว ลักษณะการแต่งกายของมนุษย์ยุคนั้นดูคล้ายกับจะเปลือยท่อนบน ส่วนท่อนล่างสันนิษฐานว่าจะใช้หนังสัตว์หรือผ้าหยาบ ๆ ร้อยเชือกผูกไว้รอบสะโพก บนศีรษะประดับด้วยขนนก

จากภาพเขียนเครื่องปั้นดินเผาโบราณที่พบบริเวณถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอน อายุประมาณ ๗,๐๐๐-๘,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้ว พบว่ามีการตกแต่งด้วยรอยเชือกและรอยตาข่ายทาบ สันนิษฐานว่ามนุษย์น่าจะรู้จักทำเชือกและตาข่ายก่อนแล้ว โดยนำพืชที่มีใยมาปั่นให้เป็นเชือก แล้วนำเชือกมาผูกหรือถักเป็นตาข่าย จากการถักก็พัฒนาขึ้นเป็นการทอด้วยเทคนิคง่าย ๆ แบบการจักสาน คือนำเชือกมาผูกกับไม้หรือยึดไว้ให้ตายเป็นเส้นยืน แล้วนำเชือกอีกเส้นหนึ่งมาพุ่งขัดกับด้ายเส้นยืน เกิดเป็นผืนผ้าหยาบ ๆ ขึ้น ลักษณะคล้ายกับผ้ากระสอบหยาบ ๆ จากการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่า การทอผ้าในดินแดนอีสานมีมาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ คือหลักฐานทางโบราณคดีที่บริเวณบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และที่ดอนกอก อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เช่น กำไลสำริด ซึ่งมีสนิมและมีเศษผ้าติดอยู่กับคราบสนิม นักวิทยาศาสตร์อธิบายว่า สนิมเป็นตัวกัดกร่อนโลหะซึ่งเป็นอนินทรีย์วัตถุ แต่กลับเป็นตัวอนุรักษ์ผ้าซึ่งเป็นอินทรีย์วัตถุไว้ไม่ให้เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา นอกจากนี้ที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงยังพบลูกฝั้ง และดินเผา ปรากฏอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ทอและปั่นด้ายแบบง่าย ๆ และพบลูกกลิ้งดินเผาแกะลายสำหรับใช้ทำลวดลายบนผ้าเป็นจำนวนมาก จึงทำให้นักโบราณคดีพอจะสันนิษฐานได้ว่า มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณบ้านเชียงเมื่อ ๒,๐๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว รู้จักการปั่นด้าย ทอผ้า ย้อมสี และพิมพ์ลวดลายลงบนผืนผ้ามาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์^{๓๐}

ประวัติความเป็นมาของไทยไม่มีหลักฐานยืนยันที่แน่นอน ทราบแต่ว่าประเทศไทยมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมานานกว่าสองพันปี ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ราว พ.ศ. ๒๓๖๐ ชาวเวียงจันทน์ที่มาตั้งถิ่นฐานในอีสาน มีความชำนาญในการเลี้ยงไหม สาวไหมและทอผ้าไหม จากนั้นการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทอผ้าไหมก็เริ่มแพร่หลายในภาคอีสาน แม้ว่าชาวอีสานจะมีการผลิตผ้าไหมเพื่อใช้เองเป็นหลัก แต่ในช่วงก่อนปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ได้มีการรวบรวมไหมเป็นสินค้าท้องถิ่นอีสานส่งขายภายในประเทศร่วมกับสินค้าอื่น ๆ ที่ส่งไปกับขบวนค้าโค-กระบือของนายฮ้อย และไหมส่วนหนึ่งจาก

^{๓๐} ขลิท ชัยครรชิต, ภูมิหลังบ้านเมืองตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๙, (ขอนแก่น: ศูนย์วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๔, หน้า ๒๕.

อีสานยังใช้เป็น "ส่วย" ที่หลายเมืองในภาคอีสานต้องรวบรวมส่งให้กับรัฐส่วนกลางเป็นราชบรรณาการ ทำให้ผ้าไหมอีสานเป็นส่วนหนึ่งของสินค้าส่งออกในอดีต^{๓๑} ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ คือราวปี พ.ศ. ๒๔๔๔ ราชอาณาจักรสยามได้รับอิทธิพลจากความสำเร็จในการพัฒนาประเทศของญี่ปุ่นในรัชสมัยจักรพรรดิเมจิ ที่มีไหมเป็นสินค้าส่งออกสำคัญอย่างหนึ่ง ประกอบกับภัยคุกคามจากฝรั่งเศสในช่วงนั้นและการแสดงความคิดเห็นของอำมาตย์ ข้าราชการให้ปรับปรุงเศรษฐกิจทั้งด้านเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม พระองค์จึงได้ทรงดำริและโปรดเกล้าฯ ให้ทางราชการส่งเสริมการเลี้ยงไหม และอีกไม่กี่ปีต่อมาได้ว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญชาวญี่ปุ่นมาสำรวจแนวทางการผลิตไหมและส่งเสริมการเลี้ยงไหมในจังหวัดต่าง ๆ และได้มีการก่อตั้งกรมช่างไหมขึ้นในกระทรวงเกษตรธิการเพื่อทำการทดลองและพัฒนาการเลี้ยงไหมในภาคอีสาน โดยทางราชการได้มีการส่งเสริมการเลี้ยงไหมกันเรื่อยมาเป็นขั้นเป็นตอน จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๖ จึงได้ยุติบทบาทลงและปล่อยให้ราษฎรเลี้ยงไหมกันเองเป็นอาชีพ^{๓๒}

จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทางราชการได้กลับมาส่งเสริมการเลี้ยงไหมอีกครั้ง โดยได้จัดตั้งโรงงานสาวไหมขึ้นเป็นแห่งแรกที่จังหวัดนครราชสีมา ต่อมาโรงงานประสบปัญหาทางวัตถุดิบ เนื่องจากราษฎรไม่มีความชำนาญในการเลี้ยงไหม ประกอบกับพันธุ์ไหมที่ทางการส่งเสริมให้ราษฎรเลี้ยง ผลผลิตที่ออกมาได้ไม่ดีเท่าที่ควร มีเส้นใยสั้นและเป็นปุย ใช้กับเครื่องจักรที่สั่งซื้อมาจากต่างประเทศได้ไม่ดี อุตสาหกรรมการผลิตเส้นใยไหมก็ได้รับผลกระทบ จนกระทั่งเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา กิจการสาวไหมจึงต้องยุติลง^{๓๓}

การผลิตผ้าไหมยังเป็นไปตามวิถีดั้งเดิมคือผลิตไว้ใช้เอง มีขายบ้างเป็นบางส่วน ซึ่งขณะนั้นผ้าไหมไทยไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในตลาดโลกมากนัก แม้กระทั่งคนไทยก็ยังไม่นิยมนำผ้าไหมมาตัดเย็บเสื้อผ้า เพราะผ้าไหมถูกจำกัดวงอยู่ในเฉพาะ ชนชั้นสูงเท่านั้น ต่อมาได้ขยายสู่สามัญชนแต่ก็ถูกวางกรอบให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้น จนหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๙๑ เมื่อจิม ทอมสัน (Jim Thomson) ชาวอเมริกัน ผู้หลงใหลในผ้าไหมไทย ได้ปรับปรุงคุณภาพผ้าไหมไทยให้ดีขึ้น

^{๓๑} ราชบัณฑิตยสถาน, **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒๒๑๙.

^{๓๒} จารุพิชญ์ เรืองสุวรรณ, “นโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการผลิตไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๔-๒๕๐๓”, **ปริญญาณิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖.

^{๓๓} นวลแข ปาลิวนิช, **ความรู้เรื่องผ้าและเส้นใย (ฉบับปรับปรุงใหม่)**, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยุคเข่น, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๑.

และพื้นฟูอุตสาหกรรมไหมไทยขึ้นมาใหม่ และส่งผ้าไหมไทยไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นจุดเริ่มต้นความนิยมผ้าไหมไทยให้แพร่หลายในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ^{๓๔} ซึ่งความนิยมผ้าไหมไทยที่เพิ่มขึ้นประกอบกับการที่ประเทศต่าง ๆ เช่น ญี่ปุ่น อิตาลี ฯลฯ ที่เคยเป็นผู้นำการผลิตไหมดิบที่สำคัญของโลกหันไปลงทุนในอุตสาหกรรมอื่นแทน จึงลดการผลิตไหมดิบลง แต่ความต้องการเส้นไหมและผ้าไหมในตลาดโลกสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้อุตสาหกรรมทอผ้าไหมไทยขยายตัวขึ้น ราคาเส้นไหมที่เกษตรกรรวมขายได้ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙ จึงสูงขึ้นทุกปี^{๓๕} ทางราชการจึงส่งเสริมพัฒนาการผลิตไหมด้วยการปรับปรุงพันธุ์ไหมให้สามารถเพิ่มผลผลิต จากเดิมที่ชาวอีสานเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นบ้านที่ส่วนใหญ่มีฝักเล็ก เส้นใยน้อย ก็ได้หันมาเลี้ยงไหมลูกผสม ซึ่งเป็นพันธุ์ปรับปรุง ทำให้ได้เส้นไหมมากขึ้น แม้ว่าจะต้องลงทุนในการผลิตเพิ่มขึ้นเพราะการเลี้ยงไหมลูกผสมต้องอาศัยโรงเรือนที่ถูกหลักวิชาการ เหมือนพันธุ์ปรับปรุงที่ให้ใบมากเพียงพอกับความต้องการของตัวไหม และสารเคมีเพื่อกำจัดโรค-ศัตรูไหม ทำให้การเลี้ยงไหมจึงเริ่มเข้าสู่กระบวนการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าไหมสามารถเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญของครัวเรือนได้ แต่ก็ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนพิถีพิถัน ดูแลเอาใจใส่ตัวไหมประดุจเลี้ยงเด็กอ่อน และอดทนต่อขั้นตอนการทำงานมากมาย กว่าจะได้เส้นไหม ความนิยมปลูกพืชไร่ ทำให้มีการบุกเบิกพื้นที่ป่าและสวนหม่อนให้กลายเป็นที่ไร่ และใช้แรงงานเข้มข้นในบางช่วง ครัวเรือนจำนวนมากจึงต้องการแรงงานที่เคยดูแลรักษาสวนหม่อนและเลี้ยงตัวไหมไปช่วยในการผลิตพืชไร่แทน ทั้งยังมีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในภาคอีสานที่ต้องการคนงานมากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา รวมถึงการอพยพแรงงานชาวอีสานไปทำงานภูมิภาคอื่น^{๓๖} ประกอบกับผ้าราคาถูกลงจากโรงงานอุตสาหกรรมสามารถเข้าถึงอีสาน เมื่อโครงข่ายการคมนาคมขนส่งระหว่างอีสานกับกรุงเทพฯ ได้รับการพัฒนามากขึ้น ความจำเป็นในการทอผ้าใช้เองจึงหมดไป แม้ว่าจะยังนิยมใช้ผ้าไหมเป็นของสมมา (ของไหว้ญาติผู้ใหญ่) ในงานแต่งงานก็สามารถหาซื้อได้ง่าย ทั้งจากชาวบ้านที่ยังทอผ้าไหมหรือซื้อจากผ้าไหมโรงงานที่ร้านค้าในเมืองมีขาย ดังนั้น จำนวนผู้เลี้ยงไหมโดยรวมและปริมาณไหมที่ผลิตจึงลดลงเรื่อย ๆ

^{๓๔} ชาญชัย ถาวรอนุกุลกิจ, **การผลิตหม่อนไหม**, (ขอนแก่น: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), หน้า ๖๕.

^{๓๕} ฌมรัตน์ สัตว์วานนท์, **ผลิตภัณฑ์ไหม**, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิจัยสินค้าอุตสาหกรรมกรมเศรษฐกิจพาณิชย์, ๒๕๒๔), หน้า ๕๐-๕๑.

^{๓๖} สุวิทย์ ธีรศาวด์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, **ประวัติศาสตร์อีสาน หลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๕-๑๒๕.

พ.ศ. ๒๕๑๙ มูลนิธิศิลปาชีพในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่ออนุรักษ์ สืบสานและส่งเสริมงานฝีมือภูมิปัญญาไทยทุกแขนง ประกอบกับที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำริที่จะส่งเสริมงานฝีมือภูมิปัญญาไทย ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าแพรวา ผ้าจากผ้าหางกระรอก ซึ่งเป็นศิลปะอีกแขนงหนึ่งที่ทรงให้ความสำคัญ พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในการเผยแพร่ชื่อเสียงของไทย โดยทรงฉลองพระองค์ด้วยผ้าไหมไทย ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศหรือเสด็จต่างประเทศก็ตาม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างกระแสนิยมไหมไทยในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น จนมีผู้นิยมสวมใส่ชุดไหมไทยในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ตลาดเส้นไหมและผ้าไหมขยายตัวมากขึ้น^{๓๗} ทำให้ตลาดเส้นไหมและผ้าไหมขยายตัวมากขึ้น ความนิยมผ้าไหมทอมือฝีมือชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น จึงเริ่มปรากฏวิธีการผลิตไหมอีสานที่แยกขั้นตอน “การเลี้ยงไหม” ออกจากการ “ทอผ้า” ดังปรากฏในหมู่บ้านนาดอกไม้ อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีชื่อเสียงในฐานะแหล่งผลิตผ้าไหมสำคัญแห่งหนึ่ง เลิกเลี้ยงไหมในช่วงปี ๒๕๑๔ (หันไปปลูกปอ เพราะราคาดี) แล้วมีการซื้อเส้นไหมมาทอในปี ๒๕๒๑ และพากันนิยมซื้อเส้นไหมมาทอผ้าขายเป็นประจำตั้งแต่ช่วงปี ๒๕๓๔-๒๕๓๕ ซึ่งผ้าไหมขายดี^{๓๘} พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างในการเผยแพร่ชื่อเสียงของไทย โดยการทรงฉลองพระองค์ด้วยผ้าไหมไทย ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศหรือเสด็จต่างประเทศก็ตาม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างกระแสนิยมไหมไทยในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น จนมีผู้นิยมสวมใส่ชุดไหมไทยในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ตลาดเส้นไหมและผ้าไหมขยายตัวมากขึ้น

ทศวรรษ ๒๕๒๐-๒๕๓๐ มีการส่งเสริมของทางราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ทอผ้าไหมรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหมหรือกลุ่มทอผ้า ซึ่งพัฒนาต่อมาเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ทำการผลิตและขายรัง/เส้นไหมและ/หรือผ้าไหม การเลี้ยงไหมจึงกลายเป็นกิจกรรมเพื่อการขายเป็นหลัก เน้นการใช้ไหมพันธุ์ไทยลูกผสมที่ต้องขอจากกรมส่งเสริมการเกษตร เลี้ยงในโรงเรือนที่ถูกหลักวิชาการ และใช้สารเคมีในบางขั้นตอนซึ่งเป็นการทำตามองค์ความรู้ทางราชการ^{๓๙} ส่งผลให้ละเลยภูมิปัญญาในการเลี้ยงไหมแบบพื้นบ้าน จนกระทั่งทศวรรษ ๒๕๔๐ จึงมีองค์กรพัฒนาเอกชนบางแห่งส่งเสริมให้ชาวบ้านเลี้ยงไหมในหมู่บ้านห้วยผาย จังหวัดขอนแก่น หันมาเลี้ยงไหมพื้นบ้านโดยมีกระบวนการคัดพันธุ์เพื่อให้ได้คุณภาพรังและเส้นไหมดีขึ้น เป็น

^{๓๗} สุภาพรณ หาญเทพินทร์, “สู่ทางการพัฒนาการส่งออกผ้าไหมไทยและผลิตภัณฑ์”, งานวิจัยสินค้าอุตสาหกรรม ๒, (ฝ่ายวิจัยสินค้าอุตสาหกรรม : กองวิจัยสินค้าและการตลาด, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒.

^{๓๘} มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สนทนากลุ่มผู้เลี้ยงไหมและผู้นำชุมชนบ้านนาดอกไม้ จ. ขอนแก่น, ๒๖ กันยายน ๒๕๔๖. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://boss.kku.ac.th/esandb/en.html>. [๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๓๙} อ้างแล้ว.

การรื้อฟื้นภูมิปัญญาด้านการเลี้ยงไหมให้กลับคืนมาอีกครั้ง^{๔๐} แต่ผลความสำเร็จยังไม่แพร่ขยายสู่หมู่บ้านอื่น ๆ อาจเนื่องจากผู้เลี้ยงไหมส่วนใหญ่ขาดความเชื่อมั่นต่อไหมพื้นบ้าน เห็นว่าคุณภาพและปริมาณเส้นไหมที่ได้น้อยกว่าไหมพันธุ์ไทยลูกผสม รวมถึงการคัดพันธุ์เองยุ่งยากกว่าการขอรับพันธุ์ไหมไทยลูกผสมที่ทางราชการผลิตด้วย

นอกจากนี้ตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ธุรกิจการผลิตไหมที่ใช้วิธีการแบ่งขั้นตอนการผลิตด้วยการจ้างชาวบ้านเลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศให้ได้รังไหม ส่งขายคืนบริษัทซึ่งจะนำไปสาวเป็นเส้นไหมด้วยเครื่องจักรและใช้ทอผ้าในระบบอุตสาหกรรม ทำให้ผู้เลี้ยงไหมส่วนหนึ่งเปลี่ยนไปเลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศ ด้วยวิธีการและอุปกรณ์การผลิตที่ซื้อจากบริษัท ทำให้ต้องลงทุนสูงขึ้นใช้สารเคมีมากขึ้นแต่ขายรังไหมให้บริษัทได้ในราคาสูง รายได้จึงสูงกว่าการเลี้ยงไหมโดยทั่วไป แต่เสี่ยงสูงเพราะไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศมีความต้านทานโรคต่ำ ตายง่าย สัตว์ส่วนใหญ่เลี้ยงไหมที่ประสบผลสำเร็จในการเลี้ยงไหมแบบนี้จึงน้อยกว่าการเลี้ยงไหมแบบอื่น แต่ก็กลายเป็นแหล่งเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการเลี้ยงไหม เช่น จอกระดาษ จอพลาสติก ลังเลี้ยงไหมวียอ่อน เป็นต้น ที่ผู้เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสมบางส่วนนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตไหมของตน เช่นเดียวกับผู้เลี้ยงไหมพื้นบ้านบางส่วนก็ปรับใช้วิธีการและ/หรืออุปกรณ์เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยลูกผสมกับการเลี้ยงไหมพื้นบ้าน

ปัจจุบัน การเลี้ยงไหมของอีสานจึงมีรูปแบบหลัก ๓ แบบ ที่แตกต่างกันทั้งพันธุ์ไหมและวิธีการ/อุปกรณ์การเลี้ยง ซึ่งผู้เลี้ยงไหมแต่ละรายมักเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับความพร้อมของตนเองในแต่ละช่วง ปัจจุบันดีไซน์เนอร์ชั้นนำทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นิยมนำผ้าไหมไทยทั้งผ้าพื้น ผ้ามัดหมี่ ผ้าแพรวา ผ้าหางกระรอก ผ้าไหมยกดอก ผ้าจกไปตัดเย็บ จัดแสดงแฟชั่นโชว์ให้เห็นเป็นประจำ ทำให้ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมนำผ้าไหมไทยไปตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อสวมใส่ นับได้ว่าผ้าไหมไทยได้กลายเป็นสินค้าสำคัญของประเทศและเป็นที่ต้องการของตลาดโลกไปแล้ว^{๔๑}

๓.๓.๒ ความหมายของผ้าไหม

ผ้าไหม เกิดจากคำสองคำ คือ คำว่า “ผ้า” และคำว่า “ไหม” ซึ่งไหมจัดได้ว่าเป็นผ้าประเภทหนึ่ง ดังที่ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ต่อไป

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (ติสสมหาเถระ) ได้กล่าวถึงความหมายของ “ผ้า” และคำว่า “ไหม” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมภาคอีสาน - ภาคกลางไว้ดังนี้

^{๔๐} อ้างแล้ว.

^{๔๑} อ้างแล้ว.

ผ้า (ผ่า) หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยด้าย ไหม หรือใยวิทยาศาสตร์อื่น ๆ^{๔๒}

ไหม หมายถึง ใยของผีเสื้อที่ดึงออกมาจากรังของตัวไหมเพื่อใช้ทอผ้าและอย่างอื่น เครื่องนุ่งห่มที่ทำด้วยไหม เรียกว่า ผ้าไหม^{๔๓}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของ “ผ้า” และคำว่า “ไหม” ไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ไว้ดังนี้

ผ้า หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยใย เช่น ผ้าฝ้าย ไหม ขนสัตว์ โดยวิธีทอหรืออัดให้เป็นผืน มีเรียกตามลักษณะสิ่งที่ใช้ทำ เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์^{๔๔}

ไหม หมายถึง ชื่อผีเสื้อชนิด *Bombyx mori* ในวงศ์ Bombycidae ตัวอ่อนป้อมมีขนสีขาวและสีครีมคลุมเต็ม ปีกมีลายเส้นสีน้ำตาลอ่อนพาดตามขวางหลายเส้น ตัวหนอนสีขาวหรือครีม มียางค์เล็ก ๆ สั้น ๆ คล้ายเขาที่ปลายหาง กินใบหม่อนได้อย่างเดียว เมื่อโตเต็มที่จะถักใยหุ้มดักแด้ ซึ่งใยนี้สามารถนำมาสาวเป็นเส้นไหม นำมาทอเป็นเสื้อผ้าได้ ใยของสัตว์ชนิดนี้เรียกว่า ไหม เรียกเครื่องนุ่งห่มที่ทำด้วยไหมนี้ว่า ผ้าไหม^{๔๕}

จากการศึกษาข้างต้นผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของผ้าไหมได้ว่า ผ้าไหม หมายถึง ผ้าที่เกิดจากการทอด้วยใยวัสดุที่เกิดจากธรรมชาติ นั่นคือเส้นไหม โดยเส้นไหมนั้นได้มาจากการเพาะเลี้ยงหนอนไหม และผ่านกรรมวิธีการทอใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ

ผ้าไหมนั้นเป็นศิลปวัตถุที่เกิดจากการรังสรรค์ขึ้นของมนุษย์ผ้าไหมถือว่าเป็นงานศิลปประเภทหนึ่ง ผ้าไหมจึงมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของศิลปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการทอผ้าเป็นงานศิลปะที่ต้องอาศัยความสามารถพิเศษของผู้ทอ และผู้ทอต้องมีความอดทน เพียรพยายาม มีจินตนาการจึงจะสร้างสรรค์ศิลปะให้เกิดบนผืนผ้าไหมทั้งงดงามได้ เหตุใดผู้วิจัยจึงกล่าวเช่นนั้น ?

คำว่า “ศิลปะ” (Art) เป็นคำนาม หมายถึงฝีมือทางช่างที่แสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์เห็น โดยเฉพาะวิจิตรศิลป์ เป็นการแสดงออกด้วยฝีมืออันยอดเยี่ยมงานอันเป็นความเพียร

^{๔๒} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสสมหาเถระ), พจนานุกรมภาคอีสาน - ภาคกลาง, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๒๗๔.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖๖.

^{๔๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๗๗๗.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๕.

ของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิด จนเป็นการแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงามและน่าพิงชมและเกิดอารมณ์สะเทือนใจ^{๔๖}

ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ยืนยันว่า ปรัชญาศิลปะ หมายถึง ความงามอันเป็นความ پاکเพียรของมนุษย์ซึ่งนอกจากจะใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิดแล้ว ยังต้องมีการพวยพุ่งแห่งพุทธิปัญญาออกมาด้วย ศิลปะจึงเป็นสะพานที่เชื่อมระหว่างคติความเชื่อทางวัตถุกับทางจิตใจ ผู้ใดรู้คุณค่าและเข้าใจศิลปะแล้วผู้นั้นอาจถึงซึ่งสุขที่แท้จริงได้

ศาสตราจารย์วฒนะ จูฑะวิภาต ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของผู้ที่ทำงานศิลปะทอผ้าไว้ว่า ต้องเป็นคนขยัน อดทน พยายาม และมีความละเอียดอ่อนประณีต^{๔๗}

๓.๓.๓ ประเภทของผ้าไหม

ผ้าไหม แบ่งประเภทตามคุณสมบัติวิธีการทอ สามารถแบ่งได้ ๖ ประเภท^{๔๘} ดังนี้

๑. ผ้าไหมทอมือลายขัด

เป็นผ้าไหมที่ทอด้วยวิธีการธรรมดาด้วยวิธีการสานขัดกันโดยใช้เส้นยืนและเส้นพุ่งอาจเป็นสีเดียวกันหรือใช้สีต่างกัน ขัดสานกัน โดยเนื้อผ้าที่ได้จะเป็นเนื้อเรียบตลอดทั้งผืน เป็นผ้าที่นิยมใช้กันทั่วไปเพื่อนำมาตัดเป็นเสื้อผ้าหรือประดิษฐ์ใช้ประโยชน์อื่น ๆ อาทิ หมอน บุเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น นอกจากนี้ผ้าไหมไทยยังเป็นสินค้าที่ส่งออกไปขายต่างประเทศอีกด้วย

๒. ผ้าไหมมัดหมี่

เป็นศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองชนิดหนึ่งนิยมทำมานานแล้ว ในภาคอีสานและบางท้องถิ่นในเขตภาคกลาง เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี อุทัยธานี กาญจนบุรี ลพบุรี และชัยนาท

วิธีการทำผ้ามัดหมี่ คือ การมัดด้ายให้เป็นลายที่เส้นพุ่งหรือเส้นยืนด้วยเชือกแล้วนำไปย้อมสี โดยบริเวณที่ถูกมัดจะไม่ถูกการย้อมติดสีแล้วจึงนำมาทอเป็นผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายตามต้องการ ทั้งนี้อาจต้องย้อมมัดหมี่หลายครั้งเพื่อให้เกิดลวดลายที่มีสีสัน และสวยงามมากขึ้น บางแห่งมีการทอผ้ามัดหมี่สลับกันกับลายขิด เพื่อเพิ่มความงดงามให้แก่ผ้าไหมมากยิ่งขึ้น ส่วนผ้ามัดหมี่จากสุรินทร์มี

^{๔๖} พวง มินอก, *สุนทรียศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔๘.

^{๔๗} วฒนะ จูฑะวิภาต, *ศิลปะพื้นบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๒.

^{๔๘} นิตยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอโนนโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑ - ๒๒.

ชื่อเสียงทั้งในด้านความสวยงามของเส้นไหม และลวดลายซึ่งได้รับอิทธิพลจากเขมร ในปัจจุบันมีการทอผ้ามัดหมี่กับหลายรูปแบบ มีการดัดแปลงลายพื้นบ้านผสมกับลายโบราณที่ถ่ายทอดสืบต่อมาเรื่อย ๆ อีกทั้งปัจจุบันผ้าไหมมัดหมี่ได้มีการนำมาออกแบบเสื้อผ้าสตรี บุรุษได้อย่างสวยงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นมาก

๓. ผ้าไหมขิด

เป็นการทอผ้าไหมชนิดหนึ่งด้วยการยกสายด้วยไม้ที่เรียกว่า ไม้เก็บขิด ใช้เป็นตัวยกเส้นยืนในแต่ละแถวขึ้นให้เส้นพุ่งพิเศษสอดผ่านจากริมผ้าด้านหนึ่งไปสู่ริมผ้าอีกด้านหนึ่ง ที่เรียกว่าการเก็บขิด เกิดเป็นลวดลายขิดตลอดหน้ากว้างของผืนผ้า ลักษณะของผ้าลายขิดสังเกตได้จาก ลายซ้ำของเส้นพุ่งที่ขึ้นเป็นแนวสีเดียวกันตลอด อาจจะเหมือนกันทั้งผืนหรือไม่ก็ได้ แต่ต้องมีลายซ้ำที่มีจุดจบ

ผ้าขิดที่นิยมทอโดยทั่วไปมีอยู่ ๓ ชนิด ตามลักษณะประโยชน์การใช้สอย ได้แก่

๑) ผ้าขิดตีนขึ้น เป็นผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้ต่อชายล่างของตัวขึ้น

๒) ผ้าขิดหัวขึ้น เป็นผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้ต่อชายบนของตัวขึ้น

๓) ผ้าขิดหมอน เป็นผ้าที่ทอขึ้นโดยเฉพาะ

๔. ผ้าไหมจก

เป็นผ้าไหมที่มีการทอลักษณะคล้ายผ้าขิด ต่างกันที่ผ้าไหมจกสามารถสร้างลวดลายได้หลายสีในแถวเดียวกัน ด้วยการควักเส้นไหมขึ้นมาจากข้างล่างสอดสลับเป็นลวดลายตามต้องการโดยใช้ชนเเมน แต่ลายขิดแต่ละหน่วยไม่อาจทำหลายสีสลับกันได้เพราะใช้เส้นพุ่งเส้นเดียวตลอดในแต่ละครั้ง ผ้าจกส่วนมากนิยมทำเป็นผ้าสบ (ผ้าเปียง) ที่รู้จักกันดีได้แก่ ผ้าไหมแพรวาของจังหวัดกาฬสินธุ์ นอกจากนั้นยังนิยมทำเป็นตีนขึ้นอีกด้วย

๕. ผ้าไหมยก

เป็นการทอผ้าไหมที่ทอยกสายให้สูงจากพื้นผ้า โดยใช้เส้นพุ่งพิเศษ เป็นดินเงิน ดินทอง หรือไหมสีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดลวดลายตามแนวที่ต้องการ โดยวิธีการเก็บตะกอลักษณะเดียวกับการทอขิด ผ้ายกถือเป็นผ้าที่หาซื้อยาก ราคาแพง นิยมใส่ในกลุ่มชนชั้นสูง เนื่องด้วยเป็นการทอที่ต้องใช้ความประณีต มีความสลับซับซ้อน และใช้เวลาทอนานมาก ถ้ามีลวดลายหรือต้องแต่งพิเศษต้องใช้ความละเอียดประณีตในการทอมากเช่นกัน บางครั้งผ้าที่มีความยาว ๓ หลา ต้องใช้เวลาทอถึง ๓ เดือน นอกจากนั้น ยังเป็นผ้าทอที่ใช้ในพระราชวัง ทั้งชุดแต่งกายหรือเนื่องในโอกาสพิเศษเท่านั้น

๖. ผ้าไหมลายน้ำไหล หรือเรียกชื่ออื่น อาทิ ผ้าเกาะหรือผ้าล้ง

เป็นผ้าไหมที่ทอให้มีลวดลายโดยใช้เทคนิคการทอลายขัดแต่ใช้เส้นด้ายพุ่งหลายสี ทอ (เกาะ) เป็นช่วง ๆ โดยการเกี่ยวและผูกเป็นห่วงรอบเส้นด้ายยืน เพื่อเพิ่มความแข็งแรงให้กับเนื้อผ้า อาจผสมผสานกับลวดลายอื่น ๆ เช่น ลายจก ลายขิด เป็นต้น

นอกจากนี้ผ้าไหมยังแบ่งตามลักษณะของการผลิตรังไหม ซึ่งเป็น ๒ ประเภท^{๔๔} คือ

๑. ไหมหัตถกรรม คือ การนำรังไหมที่เกษตรกรเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นเมืองหรือพันธุ์ไทยลูกผสมมาเป็นวัสดุในการทอ โดยรับไขไหมจากทางราชการหรือเกษตรกรต่อสายพันธุ์เอง เป็นการเลี้ยงไหมที่เกษตรกรจะสาวเส้นไหมและทอผ้าเองในครัวเรือน ให้ผลผลิตเป็นรังไหมสีเหลือง มีลักษณะพิเศษเฉพาะ คือ รังไหมมีรูปร่างทรงรูปไข่ (Oval) เปลือกรงหนาพอควร ความยาวเส้นไหมประมาณ ๘๐๐ เมตร/รัง มีปูไหมบ้างเล็กน้อย ผลผลิตรังไหมประมาณ ๑๘ - ๒๐ กิโลกรัม/ แผ่น หรือมีจำนวนรังไหมประมาณ ๙๐๐ รัง/ กิโลกรัม

๒. ไหมอุตสาหกรรม คือการนำรังไหมที่เกษตรกรเลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศมาเป็นวัสดุในการทอ โดยใช้ไขไหมที่ผลิตในประเทศและนำเข้าจากต่างประเทศ ให้ผลผลิตเป็นรังไหมสีขาว ซึ่งมีลักษณะพิเศษเฉพาะคือ รังไหม โดยส่วนใหญ่เป็นรูปร่างทรงรูปไข่ หรือรูปถั่วลิสง (peanut) เปลือกรงหนา ความยาวเส้นไหม ๑,๒๐๐ เมตร/ รัง มีปูไหมเล็กน้อย ผลผลิต ๑ แผ่น ได้ประมาณ ๓๐ - ๓๕ กิโลกรัม หรือมีจำนวนรังไหม ประมาณ ๖๐ รัง/ กิโลกรัม

จากการศึกษาประเภทของผ้าไหม ผู้วิจัยเห็นว่า ผ้าไหมแต่ละประเภทมีการนำรังไหมทั้งที่เป็นไหมพันธุ์พื้นเมืองและไหมผสมมาใช้ผลิตเส้นใย ซึ่งจากการเลือกสรรวัสดุเส้นไหมนี้ส่งผลต่อคุณภาพและความงามของผืนผ้าไหมอย่างเห็นได้ชัดและกรรมวิธีในการทอนั้นจะทำให้ผ้าไหมมีความหลากหลาย มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมอีสานที่เลื่องชื่อ และก่อให้เกิดวัฒนธรรมและพัฒนากรรมวิธีการทอผ้าไหมตามมาอีกด้วย ดังที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

๓.๓.๔ กรรมวิธีในการผลิตผ้าไหม

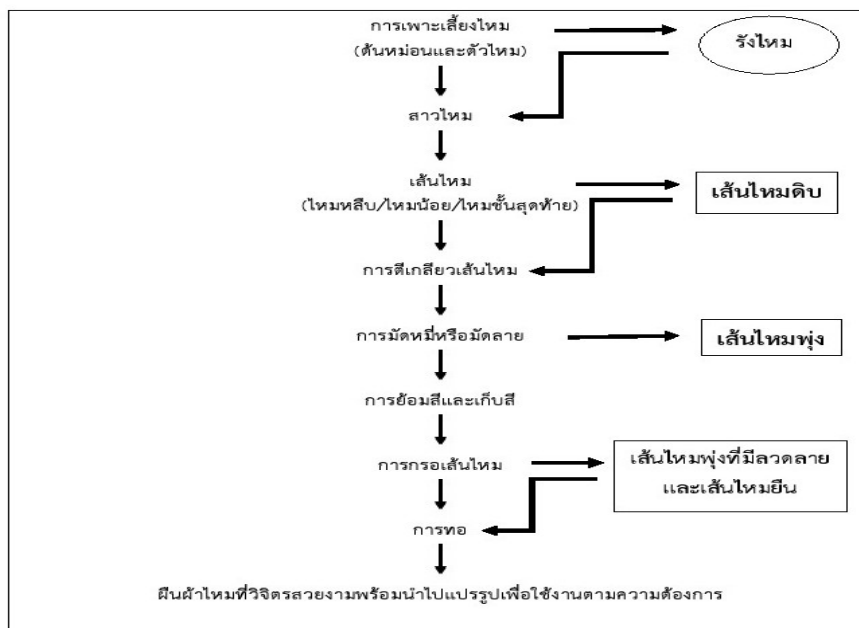
จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากรรมวิธีการผลิตผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหม นครชัยบุรินทร์ นั้น ผู้วิจัยจะได้สรุปกรรมวิธีในการผลิตผ้าไหมให้มีความวิจิตร ประณีต สวยงามนั้นต้องมีขั้นตอนกรรมวิธีในการผลิตตามลำดับ ดังนี้

^{๔๔} สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, ลักษณะของการผลิตรังไหม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitextile.org/grandliving/content>. [๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

๑) การเตรียมวัตถุดิบ อุปกรณ์ในการผลิตผ้าไหม

การเตรียมวัตถุดิบและส่วนประกอบ ประกอบไปด้วย

๑. เส้นไหม เป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า
๒. สีเคมีหรือสีธรรมชาติ ใช้สำหรับย้อมเส้นไหมให้เกิดสี
๓. ด่างฟอกไหมหรือ สบู่ซัลไลต์ ใช้สำหรับฟอกไหมให้เนียน
๔. กะละมังหรือกระทะใบใหญ่ ใช้สำหรับย้อมสีและต้มไหม
๕. กี่ ใช้สำหรับใส่ฟืม ซึ่งเครื่องทอให้ตั้ง และนั่งทอผ้า
๖. ฟืม มีลักษณะเป็นกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตัวฟืมประกอบไปด้วยไม้และเหล็ก มีหลายขนาด แล้วแต่ผู้ทอจะเลือกทอผ้าหน้ากว้างหรือแคบเพียงใด (ความกว้างของหน้าผ้าจะขึ้นอยู่กับขนาดของฟืม) ใช้สำหรับทอผ้าเพื่อกระทบให้เส้นไหมแน่น
๗. เขา หรือตะกอ ทำด้วยด้ายถักเรียงกับไม้ไผ่ที่เหลาจนเรียบให้ได้ขนาดกับความยาวของฟืมพอดี เป็นส่วนประกอบของฟืม เพื่อเรียงเส้นไหมให้เป็นระเบียบ
๘. อัก สำหรับกวักม้วนไหมออกจากกงเพื่อให้เส้นไหมเรียบพร้อมที่จะปั่นเป็นหลอดไหม เพื่อใส่ในกระสวย
๙. ไม้เหยียบ สำหรับเหยียบให้ฟืมอัดขึ้นเป็นช่องสำหรับทอ
๑๐. ไม้ค้ำผืน ไม้สำหรับพันผ้าที่ทอเสร็จแล้ว
๑๑. กระสวย สำหรับใส่หลอดเส้นไหมพุ่งกลับไปมาเวลาทอผ้าทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ยาวประมาณ ๑ ฟุต
๑๒. หลอด สำหรับกรอเส้นไหมพุ่งเตรียมไว้ทอ
๑๓. ไนกรอด้ายระวิง (ไน) สำหรับตีเกลียวเส้นไหม หรือปั่นไหมใส่หลอด
๑๔. กง สำหรับใส่ปอยไหม เพื่อจะสาวหรือกวักเส้นไหมใส่อัก กงทำด้วยไม้ไผ่เป็นโครงทรงกลมมีขาตั้งเพื่อถ่างปอยไหมเป็นวงกลม เพื่อสะดวกแก่การสาวเส้นไหมลงสู่อัก
๑๕. โองหมี่ สำหรับมัดหมี่ให้ได้ลายที่ต้องการ
๑๖. เครื่องโยกหมี่ สำหรับพันเส้นพุ่ง
๑๗. เครื่องคันหมี่ สำหรับพันเส้นยืน
๑๘. แปรง ทำด้วยเส้นใยจากต้นตาล สำหรับหวีเครื่องทอ หรือเส้นยืน ช่วยหวีให้เรียงเป็นระเบียบไม่ยุ่งเหยิง ทำให้ทอง่ายและสะดวกในการทอ
๑๙. ไม้ทาบทอ เพื่อโยกฟืมให้ติดกับกี่ ให้มีระดับสูงตามที่ต้องการ

ภาพที่ ๓.๕ กรรมวิธีการผลิตผ้าไหม

๒) ขั้นตอนกรรมวิธีการผลิตผ้าไหม

๑. ต้นหม่อนและใบหม่อน

เป็นวัตถุดิบที่มีความสำคัญมากในกระบวนการเลี้ยงตัวไหม เพราะใบหม่อนนั้นเป็นอาหารเพียงอย่างเดียวของตัวหนอนไหม หากไม่มีใบหม่อนก็ไม่สามารถที่จะเลี้ยงไหมได้ เริ่มต้นจึงต้องมีการปลูกและดูแลต้นหม่อนให้เกิดใบ ลักษณะทั่วไปของต้นหม่อนคือ เป็นพืชที่ปลูกขึ้นง่าย เจริญเติบโตเร็ว โดยไม่ต้องรดน้ำมาก การปลูกหม่อนของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าไหมนี้ มีการใช้หม่อนพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง คือมีใบใหญ่ ให้ใบมาก มีสารอาหารสำหรับหนอนไหมครบถ้วน โดยใบหม่อนที่ปลูกนี้เป็นใบหม่อนมีคุณภาพเหมาะสมที่จะนำมาเลี้ยงตัวหนอนไหมเป็นอย่างมาก^{๕๐}

๒. ตัวไหม

เป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้ได้รังไหมขึ้นมา เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมจะทำการเลือกพันธุ์ไหมหรือที่เรียกว่า “ขอแนวหม่อน” ซึ่งหมายถึงพันธุ์ไหม ซึ่งสามารถขอได้จากเพื่อนบ้านที่มีไข่ไหม พันธุ์

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายสันติ กลึงกลางดอน, ผู้อำนวยการศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ ฯ จังหวัดนครราชสีมา, ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

ไหมที่นำมาเพาะเลี้ยงก็เป็นพันธุ์ไหมพื้นเมืองแต่ข้อด้อยของไหมพันธุ์พื้นเมืองคือ ให้คุณภาพของเส้นใยต่ำไม่เหมือนไหมพันธุ์ทาง หรือที่เรียกว่า “ไหมอุตสาหกรรม”^{๕๑}

การเลี้ยงตัวไหมต้องเริ่มเลี้ยงตั้งแต่ยังเป็นไข่เล็ก ๆ เท่าปลายเข็ม จนเติบโตเป็นตัวหนอนไหมวัยอ่อนและวัยแก่ ตัวไหมนั้น เป็นหนอนของพวกแมลงจำพวกผีเสื้อชนิดหนึ่ง เกษตรกรผู้ทอผ้าไหม เรียกว่า “ตัวบี” เมื่อถึงวัยก็จะผลิตใยไหมออกมาหุ้มตัวเป็นรังไหมพื้นบ้านที่เกษตรกรเลี้ยงกันอยู่ไหมพันธุ์นี้สามารถฟักตัวไหมได้ตลอดปี เมื่อตัวหนอนเติบโตจะมีลักษณะสีขาวนวล และเมื่อแก่ขึ้นจะมีสีเหลือง เมื่อถึงเวลาทำรังรังไหมก็จะมีสีเหลือง

การเลี้ยงไหม วงจรชีวิตไหม มีระยะเวลา ๔๕ - ๕๒ วัน^{๕๒} มีขั้นตอนการเลี้ยง ดังนี้

๑) คัดเลือกรังไหมที่สมบูรณ์ คือ มีลักษณะ ผักโต ไม่ยุบ

๒) นำรังไหมไปวางบนกระดังที่รองไว้ด้วยกระดาษสีขาว ระยะเวลา ๑๐ วัน ตัวผีเสื้อไหมจะกัดรังไหมออกมาจากรังไหม เกษตรกรก็จะคัดเลือกพ่อพันธุ์ คือเลือกเพศผู้ ด้วยมีลักษณะตัวเล็ก และแม่พันธุ์ เพศเมีย ด้วยวิธีการสังเกตลักษณะตัวอ้วนกลม และแยกให้พ่อพันธุ์แม่พันธุ์อยู่ด้วยกันโดยใช้ภาชนะครอบตัวผีเสื้อไหมนั้นไว้ ผีเสื้อไหมก็จะผสมพันธุ์กันและวางไข่และนำไปเพาะให้เป็นหนอนไหมต่อไป

๓) หนอนไหมจะฟักตัวออกมาจากไข่ ประมาณ ๗ วัน จะกินใบหม่อน และหยุดกินเพื่อลอกคราบ (เกษตรกรเรียกระยะนี้ว่า “ไหมนอน”) และหลังจากลอกคราบก็จะกินใบหม่อนอีก (เกษตรกรเรียกระยะนี้ว่า “ไหมตื่น”) ทำเช่นนี้ ๔ ครั้ง

๔) เมื่อหนอนไหมลอกคราบจนถึงครั้งที่ ๔ หนอนไหมจะมีลักษณะ ตัวใส สีเหลือง ลำตัวสั้นลง ซึ่งเรียกระยะนี้ว่า “หนอนไหมสุก” ระยะนี้เกษตรกรผู้เลี้ยงไหมจะนำตัวไหมไปวางเรียงใส่ “จ่อ” เพื่อให้ไหมชักใย สร้างรังไหม ซึ่งไหมแต่ละตัวมีความสามารถในการชักใยไม่เท่ากัน โดยเฉลี่ย ๓๕๐ - ๑,๒๐๐ เมตร^{๕๓} ปล่อยให้ตัวหนอนไหมได้ชักใยอีก ๖ - ๗ วัน ก็สามารถเก็บรังไหมได้ โดยเลือกคัดพันธุ์ไหมที่สมบูรณ์ไว้ขยายพันธุ์ และส่วนที่เหลือนำไปผลิตเป็นเส้นไหมต่อไป

^{๕๑} มหาวิทยาลัยศิลปากร, **ผ้าทอพื้นเมืองในภาคอีสาน**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

^{๕๒} นิติยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๓๑.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเลี้ยงไหม^{๕๔} มีดังนี้

- ๑) กระด้ง คือ ภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ มีความกว้างตามความต้องการ มี ๒ ชุดเพื่อเปลี่ยนถ่ายตัวไหมไม่ให้แน่นเกินไป
- ๒) จ่อ มีรูปร่างคล้ายกระด้ง แต่มีขนาดใหญ่ ภายในสานเป็นขดวงกลม ห่างกันแต่ละวงประมาณ ๑ นิ้ว ไว้ให้ไหมชักใยและเก็บรังไหม
- ๓) ชั้นสำหรับวางกระด้ง ชั้นอาจมี ๔ เส้า หรือมากกว่า และมีถ้วยใส่น้ำรองที่ตีนเส้า เพื่อป้องกันมดและแมลงขึ้นไปทำกัฏทำลายตัวไหม
- ๔) ผ้าคลุมกระด้ง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายแก่ตัวไหม ควรซักให้สะอาดทุกผืนที่นำมาใช้
- ๕) ตะกร้าเก็บใบหม่อน สำหรับใส่ใบหม่อนโดยเฉพาะ เพื่อป้องกันเชื้อโรคจากที่อื่น ๆ ที่จะติดไปกับใบหม่อน
- ๖) มีดและเขียง สำหรับหั่นใบหม่อน

๓. การสาวไหม

การสาวไหม คือ การดึงเส้นใยออกจากรังไหมให้ได้ขนาดตามต้องการในการทอผ้า ในประเทศไทยมีการสาวไหมแบบพื้นเมืองมานานแล้ว เป็นการสาวไหมด้วยมือ^{๕๕}

การเลี้ยงตัวไหมตั้งแต่เป็นไข่จนกระทั่ง สร้างใยจะใช้เวลา ๔๕ วัน จากนั้นก็จะนำมาทำการคัดเลือกรังไหม (Cacoon assorting) การคัดเลือกรังไหมดีออกจากรังไม่ดี จะทำให้ได้ไหมเส้นยืนมีประสิทธิภาพและคุณภาพเส้นใยสูง เพราะรังไหมไม่ดีมักทำให้เส้นไหมไม่มีคุณภาพ โดยลักษณะรังไหมไม่ดี หรือรังเสียมี ๑๑ ลักษณะ คือ รังแผด รังเจาะ รังสกปรกภายใน รังสกปรกภายนอก รังบาง รังหลวม รังบางหัวท้าย รังผิดรูปร่าง รังติดข้างจ่อ รังขึ้นรา และรังบูบ^{๕๖} เพื่อเตรียมรังไหมไว้สำหรับการสาวไหม (Preparation cacoon) รังไหมที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งให้คุณภาพเส้นใยที่แตกต่างกัน หลังจากการคัดรังแล้วต้องนำมาผสมกัน เพื่อให้ได้เส้นไหมที่มีคุณภาพสม่ำเสมอและนำรังไหมที่คัดเลือกแล้วเข้าสู่การต้มรังไหม (Cacoon cooking) เพื่อให้กาวในรังไหมอ่อนตัว ทำให้ดึงเส้นใยออกจากรังไหมได้ง่ายขึ้นและเส้นใยคลายตัวออกอย่างเป็นระเบียบ

^{๕๔} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีธีระนันท์ พิจารโษิต, ผู้อำนวยการศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ ฯ จังหวัดชัยภูมิ, ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๕๕} ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ ฯ ตาก, การสาวไหม [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://qsds.go.th/qthaisilk_center [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๑].

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน.

การสาวไหม (Silk reeling) เป็นขั้นสุดท้ายของการได้เส้นใยจากรังไหม การสาวไหมเส้นยืนต้องทำการหาเงื่อนไขให้ได้ก่อนจึงนำไปใส่ในอ่างสาวไหม การสาวไหมเส้นยืนมีข้อกำหนด มี ๒ วิธี คือ ๑) กำหนดขนาดคงที่ (Fixed size reeling) และ ๒) กำหนดจำนวนรัง (Fixed number of cocoon) ขนาดของเส้นไหมขึ้นกับทักษะของผู้ที่สาวไหม โดยวิธีการสาวไหม มีดังนี้

๑) ต้มน้ำในหม้อหนึ่ง (ใส่น้ำเต็มหม้อ) ให้เดือดด้วยอุณหภูมิประมาณ ๖๐ องศาเซลเซียส

๒) นำรังไหมประมาณ ๒ กำมือลงไป ลอยบนน้ำที่เดือดแล้ว จนกระทั่งรังไหมอ่อนนุ่ม

๓) ค่อย ๆ ดึงเส้นไหมออกจากรัง จนกระทั่งรังไหมมีเส้น

๔) ทำเช่นเดียวกับขั้นตอนที่ ๓ แต่รังไหมในขั้นตอนนี้จะผ่านการลอกไหมเปลือกนอกออกไปแล้วครั้งหนึ่ง จะได้เส้นไหมที่อ่อนนุ่ม สีทอง และสวยงาม

หลังจากขั้นตอนการสาวไหมนี้ จะทำให้ได้เส้นไหม โดยแยกจากการขึ้นรังไหมออกเป็น ๓ ชั้น^{๕๗} ด้วยกัน คือ

ชั้นที่ ๑ ไหมเปลือกนอก หรือไหมใหญ่หรือไหมหลิบ คือ เส้นไหมที่สาวออกมาจากรังไหมครั้งแรก เป็นการเอาเฉพาะเปลือก พอหมดเปลือกไหมก็พักยกรังไหมเอาไว้ เส้นไหมที่ได้จะมีลักษณะแข็ง เส้นใหญ่และหยาบ เส้นไหมไม่สม่ำเสมอ ถ้านำไปทอจะได้ผ้าชนิดหนา เรียกไหมชั้นนี้ได้อีกอย่างว่า “ไหมชั้นที่สาม”^{๕๘}

ชั้นที่ ๒ ไหมน้อย คือ เส้นไหมที่ได้จากการที่สาวไหมชั้นนอกออกไว้ต่างหากแล้วแยกรังไหมออกเพื่อนำมาต้มสาวเป็นครั้งที่ ๒ จะได้เส้นเล็กละเอียดมีขนาดสม่ำเสมอ ไม่มีปมปมเป็นไหมที่สวยงามและมีคุณภาพดีนิยมใช้ทำเป็นเส้นยืน สามารถส่งเข้าประกวดได้และตรงนี้เองคือ เทคนิคพิเศษขั้นพื้นฐานในการทอผ้าให้สวย คือ เป็นเส้นไหมที่ละเอียดและไม่มีปม (ซี่ไหม) มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ไหมคอหรือไหมชั้นที่สอง”^{๕๙}

ชั้นที่ ๓ ไหมชั้นสุดท้าย คือ เส้นไหมที่สาวเอาไหมเปลือกนอกและไหมน้อยออกแล้วก่อนที่จะถึงตัวดักดักที่อยู่ข้างใน ไหมชั้นนี้จะมีลักษณะคล้ายไหมเปลือกนอก เพราะมีกรรมวิธีที่ก้ำกึ่ง

^{๕๗} นิติยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวีเคราะหผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๓๑.

^{๕๘} ทรงพันธ์ วรรณมาศ, ผ้าไทย ลายอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๔), หน้า ๗๕.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

คือแทนที่จะแยกให้อยู่คนละพวก กลับสาวไปเรื่อย ๆ พอรงไหมใกล้หมดก็เติมรังไหมเข้าไปอีก แล้วสาวไปเรื่อย ๆ ซึ่งจะได้เส้นไหมขนาดโต อาจมีปมปนบ้าง นิยมใช้เป็นเส้นพุ่งในการทอ

เส้นไหมที่กลุ่มเกษตรกรในกลุ่มนครชัยบุรินทร์ นำมาทอเป็นผืนผ้าไหมนั้น มาจากตัวไหมพันธุ์พื้นบ้านไทยแท้ ชื่อ นางน้อยสกลนคร (SP1) และไหมพันธุ์ไทยลูกผสม ด้วยเส้นไหมที่กลุ่มเกษตรกรผลิตขึ้น เป็นเส้นไหมที่คุณภาพดีเลิศเพราะมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ เป็นเส้นไหมที่เหนียว แข็งแรงทนทาน ให้ความเงางาม^{๖๐} ดังนั้นผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของกลุ่มจึงมีความสวยงามตามไปด้วย ซึ่งจะพิสูจน์ได้จากการได้รับตราพระราชทานนกยูงสีทอง (Royal Thai Silk) จากสถาบันหม่อนไหมแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ด้วยคุณสมบัติที่ครบถ้วน คือ ใช้เส้นไหมพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน เส้นไหมสาวด้วยมือผ่านพวงสาวลงภาชนะ ทอด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือ ผ้าไหมที่ทอจากไหมพื้นบ้านสาวด้วยมือด้วยเส้นยืนและเส้นพุ่งนี้จะทำให้มีเนื้อผ้าที่แน่นและมีความทน^{๖๑} ด้วยกระบวนการได้มาซึ่งวัตถุดิบที่มีคุณภาพ

๔. การตีเกลียวไหม

การตีเกลียวไหมจะช่วยทำให้ผ้าที่จะทอมีความหนา หลังจากเอาไหมสองไหมสามออกใช้ไม้คีบลักษณะคล้ายไม้พาย มีร่องกลางสำหรับคีบ เกลียวรังไหมกดให้เส้นไหมตีเกลียวแน่นดูเล็ก ต้องระมัดระวังและต้องอาศัยความชำนาญและมีเทคนิคในการทำให้รังที่ตีมัดเกาะกันเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ ทำให้เส้นไหมพันหรือไขว้กันหลาย ๆ รอบ แล้วพับไว้ในกระบุง ต่อจากนั้นจะนำมากรอเข้า “กง” แล้วนำไปหมุนเข้า “อ๊ก” เพื่อตรวจหาปมปม หรือตัดแต่งเส้นไหมที่ไม่เท่ากันออก จึงเอาเข้าเครื่องปั่นเพื่อให้เส้นไหมแน่นขึ้น ก่อนที่จะหมุนเข้ากงอีกครั้ง เพื่อรวมเป็นใจ ซึ่งหนึ่งใจจะต้องหมุนกง ๘๐ รอบ เรียกว่า “ไหมดิบ”

๕. การมัดหมี่ หรือมัดลาย

การมัดหมี่ เป็นการทาลวดลายของผืนผ้า โดยการใช้วัสดุกันน้ำมัดกลุ่มเส้นไหมเป็นลวดลายตามต้องการ ก่อนนำไหมย้อมน้ำสี เมื่อแก้วัสดุกันน้ำออกจึงเกิดสีแตกต่างกัน ถ้าต้องการเพียง ๒ สี จะแก้วัสดุมัดไหมเพียงครั้งเดียว หากต้องการหลายสีจะมีการแก้วัสดุหลายครั้ง ก่อน

^{๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวนุรี อาญาเมือง, เจ้าหน้าที่ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ ฯ จังหวัดบุรีรัมย์, ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๖๑} อิศรา, “เส้นไหม ไผ่ฝ้าย ลวดลายบนผืนผ้า”, นิตยสารหญิงไทย, ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๘๐๐ (กรกฎาคม ๒๕๕๒): ๒๓๘.

มัดหมี่ต้องคันหมี่ก่อนโดยการนำเส้นไหมพันรอบหลักหมี่ ๑ คู่ นับจำนวนเส้นไหมให้สัมพันธ์กับลายหมี่ที่จะมัด จากนั้นจึงทำการมัดหมี่กลุ่มเส้นไหมในหลักหมี่ ตามลวดลายหมี่ที่ต้องการ เมื่อถอดไหมมัดหมี่ออกจากหลักหมี่ นำไปย้อมสี บิดให้หมาดแล้วจึงแก้ปอมัดหมี่ออก ทำให้เกิดลวดลายตรงที่แก้ปอออก นำไหมที่แก้ปอมัดแล้วนี้ไปพันรอบหลอดไม้ไผ่เรียกว่า การปั่นหลอด ร้อยหลอดด้วยฝ้ายตามลำดับก่อนและหลัง เก็บไว้อย่างดีระวังไม่ให้ถูกรบกวนจนเชือกร้อยขาด ไหมมัดหมี่ในหลอดฝ้ายใช้เป็นเส้นพุ่งในการทอ

วิธีการมัดหมี่^{๖๒}

๑. มัดกลุ่มไหมแต่ละลูกหมี่ด้วยเชือกฟาง จนครบหลักหมี่ ทำเป็นเชิงผ้า
๒. การเริ่มต้นลายมัดหมี่ อาจมัดจากด้านบนไล่เรียงลงข้างล่าง หรือมัดข้างล่างก่อนจึงไล่เรียงขึ้นข้างบน บางคนอาจเริ่มมัดจากตรงกลางก่อน จึงขยายออกไปเต็มหลักหมี่
๓. เริ่มมัดปลายเชือกด้านหนึ่งกับลูกหมี่ก่อน จึงพันอีกปลายหนึ่งซ้อนทับกันให้แน่นเพื่อไม่ให้สีย้อมซึมเข้าข้อหมี่ เมื่อพันทับกันไปจนได้ความยาวตามลายหมี่แล้ว มัดปลายเชือกกับลูกหมี่ให้แน่นเช่นกัน โดยเหลือปลายเชือกไว้ เมื่อเวลาแก้ปอมัดจะทำได้ง่าย
๔. เอาเชือกเส้นหนึ่งสอดเข้าไปในช่องหลักหมี่ข้างใดข้างหนึ่งผูกกลุ่มไหมไว้เป็นวงไม่ให้หมี่ที่มัดลวดลายแล้วหลุดออกจากกัน และใช้เป็นหูหิ้วสำหรับจับเวลา ย้อม ถอดฝ้ายมัดหมี่ออกจากหลักหมี่หลังจากนั้น เราก็จะนำไป ย้อมคราม เมื่อย้อมครามเสร็จก็จะนำมาแก้ปอมัดหมี่

๖. การย้อมไหมมัดหมี่

การย้อมสีเส้นไหม คือ กรรมวิธีทำให้ผ้าไหมมีสีต่าง ๆ โดยนำปอยหมี่ที่มัดหมี่เรียบร้อยแล้วไปย้อมสีในน้ำเดือด โดยสีย้อมไหมที่มีคุณภาพดี ถ้าหากต้องการให้ผ้าไหมมีหลาย ๆ สีเพิ่มขึ้นเมื่อย้อมหมี่ด้วยสีย้อมไหมเรียบร้อยแล้ว จะต้องนำไป “โอบหมี่” คือการใช้เชือกฟางเล็ก ๆ พันลำหมี่ตรงส่วนที่ยังไม่ถูกมัดหมี่ตามแบบลายมัดหมี่ การโอบ (พัน) ต้องโอบ (พัน) ให้เชือกฟางแน่นที่สุดและหลาย ๆ รอบ นำหมี่ที่โอบหมี่เรียบร้อยแล้วไปล้างสีออกในน้ำเดือด (จะล้างออกเฉพาะบริเวณที่ไม่ถูกมัดหรือโอบเท่านั้น) โดยเติม “ต่างเหม็น” (ผงดำที่มีกลิ่นเหม็น) หมี่ส่วนที่โอบหรือมัดไว้จะคงสีตามเดิมส่วนที่ไม่ถูกโอบหรือมัดจะถูกล้างออกเป็นสีขาว นำไปย้อมเป็นสีอื่นอีกครั้งหนึ่งตามต้องการ บางสีเมื่อย้อมและนำไปโอบ (พัน) เรียบร้อยแล้ว ไม่ต้องนำไปล้างออก ใช้สีอื่นย้อมทับลงไปเลยก็ได้ เช่น ย้อมสีฟ้าหรือสีน้ำเงินแล้วต้องการให้ผ้าไหมเป็นสีเขียว ต้องใช้สีเหลืองย้อมทับอีกทีหนึ่ง เป็นต้น

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายเสถียร แจ่มแสง, ผู้อำนวยการศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ ฯ จังหวัดสุรินทร์, ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

การย้อมสีไหม แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ สีธรรมชาติและสีสังเคราะห์

๑) การย้อมสีธรรมชาติ โดยส่วนใหญ่ได้มาจากส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ ผล ลำต้น แก่น ต้นไม้และรากไม้ ซึ่งจะมีกรรมวิธีในการเตรียมน้ำย้อมสีและวิธีการย้อมสีที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชและส่วนที่นำมาใช้ในการย้อมสี

๒) การย้อมสีสังเคราะห์หรือสีเคมี เป็นสีที่มีความบริสุทธิ์ของตัวสีมาก สามารถนำสีเหล่านั้นมาผสมให้ได้สีตามที่ต้องการและปรับระดับความเข้มของสีได้ วิธีการย้อมทำได้ง่ายและสะดวก สีที่ย้อมได้จะมีความสดสวยและมีความทนทานของสีดี สีสังเคราะห์ที่นำมาย้อมมีหลายประเภท แต่ละประเภทจะมีคุณสมบัติของสีย้อม กรรมวิธีการย้อม คุณภาพสีย้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการนำมาใช้ประโยชน์จะต้องให้เหมาะสม

๗. การกรอไหม

ไหมเส้นพุ่ง

เมื่อย้อมเสร็จแล้ว ตัดเชือกที่มัดดอก นำเส้นไหมมากรอใส่หลอด โดยต้องระมัดระวังเรียงลำดับให้ถูก มิฉะนั้นผืนผ้าที่ออกมาจะมีตำหนิในลักษณะต่าง ๆ เช่น ลายไม่เสมอกันบ้าง มีรอยต่อลายที่ขัดไม่ประกบกันบ้าง หรืออาจกลายเป็นลายอื่นโดยที่ไม่ได้ตั้งใจก็ได้ เป็นต้น

ไหมเส้นยืน

สำหรับเส้นไหมยืนซึ่งจะมีความยาวของผืนผ้านั้น เมื่อฟอกไหมแล้วนำไปย้อมได้เลย สุดท้ายจะต้องการสีอะไร แล้วนำมากรอเข้าหลอดหวีและเข้าฟืมนำขึ้นก็ทอผ้าหรือที่เรียกว่า “ทูก”^{๖๓}

๘. การทอ

การทอผ้านั้นต้องอาศัยฝีมือและความรู้ความชำนาญของผู้ทอเป็นอย่างมาก เป็นงานศิลปะที่มีอยู่เพียงชิ้นเดียวในโลก เพราะแต่ละคนที่ทำแต่ละขั้นตอน จะมีความแตกต่างกัน เส้นไหมที่สาวได้แต่ละช่วงเวลาหรือแต่ละระยะของฝักไหมให้ความหนาของเส้นไม่เท่ากัน สีไม่เหมือนกัน นอกจากนั้นแล้วความสามารถในการทอ การสอดกระสวย ความแรงในการตีกระทบหรือการฟัดทำให้ได้สีเข้มอ่อนต่างกัน การเรียงเส้นไหมให้ตรงลายจะแสดงถึงความคมชัดและความชำนาญของผู้ทอ^{๖๔} แต่ละคน อากาศ อุณหภูมิ หรือแม้แต่อารมณ์ความรู้สึกของผู้ทอ สิ่งเหล่านี้มีผลกับความสวยงามของ

^{๖๓} สัมภาษณ์ แม่ทองสุข แสนสิงห์ ผู้ทอผ้าไหม ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๖๔} สัมภาษณ์ นางศุภางค์ ต่างกล ผู้ทอผ้าไหม ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ผ้าผืนนั้น ๆ จึงทำให้ผ้าทอมือแต่ละผืนที่ทอ มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองและมีเพียงผืนเดียวในโลกเท่านั้น

เมื่อมัด ย้อม และกรอเส้นพุ่งในหลอดและเข้ากระสวย รวมทั้งมีเส้นยืนบนกึ่งหรือหูกแล้วต่อไปก็จะเป็นการทอ ผู้วิจัยได้สรุปลำดับการทอไว้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. นำเส้นยืนที่ต่อเข้ากับฟืมเสร็จเรียบร้อยแล้วไปใส่ที่ทอผ้า ผูกมัดไว้ให้เส้นไหมตึง จัดเส้นไหมให้เป็นระเบียบ

๒. เตรียมเส้นพุ่งที่กรอใส่หลอดเรียบร้อยแล้ว ใส่ในอุปกรณ์สอดเส้นพุ่งที่เรียกว่า กระสวย

๓. ใช้เท้าเหยียบไม้ที่ร้อยติดกับเชือกข้างล่างที่มีอยู่ ๒ เส้น (ซึ่งต้องเหยียบทีละเส้น สลับซ้าย ขวา ในการสอดกระสวยแต่ละครั้ง) เพื่อให้ฟืมแยกเส้นยืนออกเป็นช่อง พอที่จะพุ่งกระสวยได้คล่อง สอดกระสวยที่มีเส้นพุ่งอยู่ผลึกให้ทะลุออกอีกฝั่งและยกเท้าออก อีกมือหนึ่งก็รับกระสวยที่ได้พุ่งออกไป

๔. หลังจากนั้นเปลี่ยนมือพุ่งกระสวยสลับกลับ จัดเส้นไหมที่มีลายให้เข้าที่ ตรวจสอบดูลายและริมขอบ เมื่อเส้นไหมเข้าที่เรียบร้อยแล้ว ใช้เท้าเหยียบฟืม ๒ เท้าพร้อมกัน พร้อมกับใช้มือจับฟืมกระทบใส่เส้นไหมให้สนิทแรง ๆ และสม่ำเสมอเพื่อให้เส้นไหมแน่น

๕. ทอตามขั้นตอนการทอที่ ๓ และ ๔ ต่อไปเรื่อย ๆ จนได้ผืนผ้าที่ยาวตามลายและสีที่ต้องการ เมื่อทอเสร็จครบตามต้องการแล้วก็ได้ผืนผ้าไหมที่สวยงามและประณีต

๓.๔ หลักศิลปะผ้าไหมนครชัยบุรินทร์

ผ้าไหมนครชัยบุรินทร์มีมุมมองต่อการรังสรรค์ลวดลายผ้าไหมเป็นกระบวนการทางพฤติกรรมนับตั้งแต่การวางแผน การเลือกวัสดุ หรือการนำเส้นไหมที่ผ่านการมัด การย้อมสีต่าง ๆ มาทอสลับสีแปลกใหม่โดยไม่ได้กำหนดสีที่ตายตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งลวดลายที่แปลกใหม่อีก ๆ ขึ้น เป็นแรงบันดาลใจเพื่อถ่ายทอดสร้างสรรค์ให้ได้รูปแบบใหม่ ๆ ตามที่ต้องการ

๓.๔.๑ หลักศิลปะผ้าไหมนครชัยบุรินทร์

ลวดลาย หมายถึง แบบหรือรูปแบบที่ถูกสร้างสรรค์ปรุงแต่งขึ้นด้วยแบบจากธรรมชาติ จินตนาการ ประสบการณ์ ด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ คือ ตัวลาย ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณที่ว่าง ทิศทางและตัวเสริมประกอบอื่น ๆ^{๖๕} โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ประกอบตกแต่ง ประยุกต์สิ่งแปลกใหม่ รังสรรค์โครงสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น

^{๖๕} สงวน รอดบุญ, ศิลปะกับมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๖.

ผู้ออกแบบรังสรรค์ลวดลายแปลกใหม่ต่าง ๆ นี้ต้องอาศัยแรงจูงใจและจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบของลวดลายเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการนำมาพัฒนาประกอบสร้างสรรค์ให้เป็นลายต่าง ๆ และต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการการจัดองค์ประกอบส่วนย่อย ๆ เหล่านั้นให้ลงตัวด้วยกัน กล่าวคือ

๑. องค์ประกอบของลายบนผืนผ้าไหม

๒. หลักการจัดองค์ประกอบของลายบนผืนผ้าไหม

๑. องค์ประกอบของลายบนผืนผ้าไหม ลวดลายแต่ละลายที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปแบบแสดงเนื้อหาเรื่องราวต่าง ๆ นั้น เกิดจากการจัดส่วนย่อย ๆ เข้าด้วยกัน ให้สัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างเหมาะสมกลมกลืน ซึ่งส่วนประกอบส่วนย่อยแต่ละส่วนนี้คือ องค์ประกอบของลายแต่ละองค์ประกอบจะมีคุณลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน^{๖๖} และสามารถกระตุ้นเร้าความรู้สึกจากการรับรู้ ให้แตกต่างกันออกไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญของลวดลายบนผืนผ้าไหม ดังนี้

๑.๑ ตัวลาย ตัวลายนับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของลวดลายบนผืนผ้าไหมนั้น เมื่อนำมาจัดองค์ประกอบกันเป็นลวดลายแล้วจะแสดงเนื้อหาเรื่องราวของลวดลายบนผืนผ้าไหมให้ปรากฏแตกต่างกันตามรูปแบบที่ถูกสร้างขึ้น โดยพื้นฐานทั่วไปมักนำเอา เส้น และรูปมาใช้เป็นตัวลาย^{๖๗}

- เส้นที่นำมาใช้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ เส้นพื้นฐานทางเรขาคณิต ซึ่งได้แก่เส้นตรง เส้นโค้งและเส้นประดิษฐ์หรือเส้นสร้างสรรค์ เป็นต้น

- รูปที่นำมาใช้เป็นตัวลายนั้นแบ่งได้เป็น ๕ ประเภท คือ รูปแบบธรรมชาติ รูปแบบตัวอักษร รูปแบบตามแนวความเชื่อ รูปแบบผลผลิตเครื่องมือเครื่องใช้และรูปแบบอิสระ

๑.๒ ขนาดสัดส่วน หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ เพื่อบ่งบอกถึงสภาพส่วนประกอบของลวดลายบนผืนผ้าไหมในแต่ละลายว่า มีอัตราส่วนสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร เช่น บ่งบอกความ หนา บาง สั้น ยาว หนัก เบา เป็นต้น

๑.๓ ช่วงจังหวะ หมายถึง ช่องว่างระหว่างตัวลาย ในบางครั้งเรียกช่องไฟหรือระยะห่างของลวดลายบนผืนผ้าไหมแต่ละลาย ที่จะนำมาจัดองค์ประกอบกันเป็นลวดลายบนผืนผ้าไหมต่าง ๆ ให้ต่อเนื่องสม่ำเสมอดูสวยงามด้วย^{๖๘}

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นางประคอง ภาสะฐิติ, ผู้ทอผ้าไหม, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๖๘} พวง มีนोक, **สุนทรียศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า

๑.๔ บริเวณว่าง หมายถึง ส่วนที่เป็นพื้นภาพ ภาพนิ่ง ๆ จะประกอบด้วยส่วนที่เป็นรูปกับส่วนที่เป็นพื้น ภาพลวดลายบนผืนผ้าใหม่นั้นก็เช่นกันจะประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นรูป คือ ตัวลายและส่วนที่เป็นพื้น คือ บริเวณที่ว่างหรือฉากหลังของภาพทั้งหมดนั้นเอง^{๖๙}

๑.๕ ทิศทาง หมายถึง คุณลักษณะที่บ่งชี้ถึงแนวโน้มการเคลื่อนไหวของตัวลายและส่วนประกอบอื่น ๆ ว่าจะไปในทิศทางใด และปรากฏเป็นลักษณะเช่นไร เช่น เป็นทิศทางแนวนอน ทิศทางเป็นแถวแนวดิ่ง โค้ง และวงกลม เป็นต้น

๑.๖ ตัวเสริมประกอบลวดลายบนผืนผ้าใหม่ หมายถึง ส่วนประกอบอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เช่น พื้นผิว วัสดุ จุด สี แสงเงา และอื่น ๆ ที่นำมาจัดประกอบเสริมให้เข้ากับลายบนผืนผ้าใหม่แล้ว สามารถสัมพันธ์เชื่อมโยงกับส่วนประกอบพื้นฐานอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนด้วย

ธรรมชาติได้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ไว้มากมาย เพื่อให้สรรพสิ่งในโลกได้มีดุลยภาพในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มนุษย์จัดเป็นสัตว์ที่ประเสริฐเพราะรู้จักดึงเอาธรรมชาติมาใช้ประโยชน์และจากความช่างสังเกตของมนุษย์สร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยอาศัยความงามที่ปรากฏในธรรมชาติ ในแง่ของการออกแบบลวดลายผืนผ้าใหม่นี้ก็เช่นเดียวกัน มีลวดลายในธรรมชาติมากมายที่เป็นแรงบันดาลใจทำให้มนุษย์คิดสร้างสรรค์รูปแบบของลวดลายบนผืนผ้าใหม่ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑) ลวดลายจากพืชชนิดต่าง ๆ คือ ในโลกเรามีสิ่งสวยงามแปลกหูแปลกตาอยู่มากมาย พืชก็เป็นหนึ่งในจำนวนนั้นด้วยที่มีสีสันและลวดลายที่น่าสนใจไม่ว่าจะเป็นส่วนของลำต้น ใบไม้ เปลือกไม้ กิ่งไม้ ราก^{๗๐} หรือแม้แต่ผลก็เช่นกัน

๒) ลวดลายจากสัตว์ชนิดต่าง ๆ คือ ธรรมชาติที่มีอยู่ในโลก ไม่ว่าจะเป็นสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ หรือสัตว์ปีกในส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ดังกล่าวมักจะมีลวดลายธรรมชาติที่สวยงามและแปลกตาให้เราพบเห็นอยู่เสมอ

๓) ลวดลายจากวัตถุธรรมชาติ คือ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตามส่วนมากมีธรรมชาติที่สวยงามแปลกตาอยู่มากมาย แม้แต่ก้อนหิน ดิน ทราย แร่ธาตุชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีลวดลายที่หลากหลายเช่นเดียวกัน

๔) ลวดลายจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ คือ ลักษณะลวดลายที่เกิดขึ้นให้เห็นอยู่จากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางอย่างอาจจะอยู่เป็นเวลานาน เช่น ลักษณะการทับซ้อนของโขดหิน และปรากฏการณ์บางอย่างจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแล้วเปลี่ยนรูปทรงไปเรื่อย ๆ เช่น ลักษณะการก่อ

^{๖๙} อารี สุทธิพันธุ์, **ประสบการณ์สุนทรีย์**, (กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๔๗.

^{๗๐} สัมภาษณ์ นางสาวปราณี ดิดใจดี, ผู้ทอผ้าไหม, ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

ตัวของเมฆฝนหรือดวงดาว เป็นต้น ดังนั้นลวดลายต่าง ๆ เหล่านี้มนุษย์ได้รังสรรค์นำมาเป็นแรงจูงใจ และนำมาดัดแปลงให้เกิดเป็นลวดลายตามประสบการณ์และจินตนาการพัฒนาการมาถึงปัจจุบันนี้ ด้วย

รูปแบบหรือกระบวนแบบ หมายถึง ลักษณะเด่นเฉพาะของรูปแบบ และกลวิธีในการสร้างสรรค์ของศิลปิน หรือหมายถึงวิธีในการแสดงออกที่ศิลปินแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มใช้ในการสร้างสรรค์งาน อันเป็น ลักษณะเฉพาะที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน^{๗๑}

ซึ่งนักวิชาการศิลปะหลายท่านมีทัศนะเรื่องการจำแนกกระบวนแบบ ในผลงานทัศนศิลป์ สอดคล้องกัน โดยจำแนกออกเป็น ๔ ประเภท ได้ดังนี้^{๗๒}

๑. กระบวนแบบปรนัยนิยมเชิงแสดงความถูกต้องเหมือนจริง (The style of objective accuracy) เป็นการเลียนแบบสิ่งที่ปรากฏตามวัตถุที่ตาสามารถมองเห็นได้ มีตรรกะความเป็นเหตุเป็นผล โดยยึดสภาพความเป็นจริงของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และยึดถือความถูกต้องของวัตถุเป็นเกณฑ์ ในบางกรณีอาจแสดงความถูกต้องได้อย่างน่าอัศจรรย์ อาจคล้ายเลนส์กล้องที่มีคุณภาพสูงเกินกว่าที่สายตาศิลปินสามารถมองเห็นหรืออาจลดทอนรายละเอียดของมวล ปริมาตร และอาจมีพื้นผิวที่ผันแปร แต่ยังคงยึดหลักความถูกต้องของวัตถุและสภาพแวดล้อมเอาไว้

๒. กระบวนแบบเชิงรูปแบบนิยม (The style of formal order) ศิลปินมุ่งเน้นแสดงความงามของส่วนมูลฐาน การจัดการทางโครงสร้าง ตลอดจนเห็นคุณค่าของรูปทรงมากกว่าอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อวัตถุหรือสภาพแวดล้อมใด ๆ กล่าวคือ ศิลปินมุ่งให้ความสำคัญกับเส้น สี รูปร่าง พื้นที่ว่าง พื้นผิว และเอกภาพทางโครงสร้าง ภายในผลงานมักมีการนำเสนอรูปทรงเชิงลดทอนแสดงออกอย่างเรียบง่ายแต่ยังคงสาระสำคัญของรูปทรงไว้ มีโครงสร้างและสัดส่วนที่งดงาม มักมีระบบระเบียบ เช่น รูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงชีวภาพ เป็นต้น

๓. กระบวนแบบอัตนัยนิยมเชิงอารมณ์ความรู้สึก (The style of emotion) เป็นแนวทางที่มีลักษณะเป็นอัตวิสัย ที่มุ่งเน้นสำแดงพลังอารมณ์ภายในซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ลักษณะผลงาน ประเภทนี้มักให้ความรู้สึกที่รุนแรงเกินความเป็นจริง ศิลปินอาจบิดเบือนรูปทรงให้

^{๗๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑๓.

^{๗๒} ปวีณา เอื้อน้อมจิตต์กุล, “สัตว์ในงานทัศนศิลป์ไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๕๕๐”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต, สาขาทัศนศิลป์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓) อ้างใน www.ejournal.su.ac.th/upload/105.pdf เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๓ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ผิผิว หรือใช้คุณสมบัติของสี การตัดกันของแสงสว่างและเงามืด เส้น และส่วนมูลฐานอื่น ๆ เพื่อสะท้อนภาวะทางอารมณ์ เช่น ความตื่นเต้น เร้าใจ หรือ เกือบกด เป็นต้น

๔. กระบวนแบบเชิงจินตนาการและสัญลักษณ์ (The style of fantasy and Symbol)
ผลงานแนวทางนี้มักขาดเหตุผลปราศจากพื้นฐานทางตรรกะ เป็นจินตนาการหรือมโนภาพที่สร้างขึ้นโดยศิลปินมีลักษณะเป็นอวัสัย ผลงานประเภทนี้มักแสดงภาพของวัตถุหรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในโลกของความเป็นจริง ในบางกรณีศิลปินอาจแสดงความจริงของวัตถุแต่มีการสร้างแสงสี บรรยากาศ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ผิดปกติหรืออาจสร้างสัญลักษณ์โดยแสดงภาพวัตถุหนึ่งที่มีผลทำให้เกิดการนึกถึง อีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งแม้จะมีความกำกวมแต่มีพลังกระตุ้นเร้าต่อความคิดและความรู้สึก

๓.๔.๒ รูปทรงอิสระกับลวดลายผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์

มนุษย์ได้สร้างรูปทรงแปลกใหม่ขึ้นมากมายจากธรรมชาติและจินตนาการ โดยการอาศัยการสังเกตจากธรรมชาติแล้วดัดทอนให้มีลักษณะที่เรียบง่ายด้วยการใช้เครื่องมือช่วยในการสร้างให้มีสัดส่วนที่ถูกต้องชัดเจน เพื่อนำไปใช้งานด้านต่าง ๆ ได้สะดวกรวดเร็ว ซึ่งในส่วนของลวดลายมีฐานกำเนิดมาจากรูปทรงเรขาคณิตมากมาย ทั้งวงกลม วงรี สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ทรงกระบอก และอื่น ๆ^{๗๓}

รูปทรงอิสระเป็นรูปทรงที่ไม่แน่นอนตายตัว เกิดขึ้นได้จากจินตนาการ การคิดค้น และเสนอภาพผ่านทางอารมณ์ของผู้ทอ เวลาอยู่ในช่วงอารมณ์ร้อนสับสนวุ่นวาย รูปทรงก็จะออกมาให้เห็นถึงความร้อนแรง ความวุ่นวายของลายเส้น ถ้าผู้ทออยู่ในช่วงอารมณ์ที่สงบใจเย็น ลวดลายก็จะสื่อออกมาได้คมชัด ลายเส้นแน่นอนและหนักแน่นมากขึ้น รูปทรงอิสระนั้นมักจะมีการออกแบบนิยมนำรูปทรงอิสระมาสร้างสรรค์ลวดลายต่าง ๆ เพราะนอกจากจะมีความคิดเป็นอิสระแล้ว ลักษณะของงานก็ดูแปลกหูแปลกตาและยังถือเป็นลวดลายที่แปลกใหม่อีกด้วย

จากที่ได้กล่าวมาเห็นได้ว่า มนุษย์เองได้สร้างรูปทรงแปลกใหม่ขึ้นมากมายจากธรรมชาติและจินตนาการนานัปการ สร้างสรรค์ ประยุกต์ ลวดลาย สี สัน แปลกใหม่ นำทั้ง ด้วยศิลปะรูปทรงต่าง ๆ ด้วยภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น มีการพัฒนาและใช้ทฤษฎีต่าง ๆ เข้ามาเป็นเกณฑ์ตัดสิน

๓.๔.๓ แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะในการทอลายผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์

ภูมิปัญญาที่ปราชญ์อีสานโบราณได้คิดค้นศิลปะผ่านกระบวนการแห่งลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับมุมมองที่เกิดขึ้นว่า ในขณะก่อนทำทอคิดอะไร แม้ขณะที่กำลังทำก็มีจิตสำนึกที่จะบอกสื่อถึงสิ่งที่อยู่ลึก ๆ ว่ามีความหมายเป็นเช่นใด ในลวดลายนั้นยัง

^{๗๓} สงวน รอดบุญ, ศิลปะกับมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๙.

ได้สะท้อนแนวคิดที่ได้รับมาจากแนวคิดต่าง ๆ เช่น จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการผสมผสาน ลวดลายที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษก่อให้เกิดลวดลายต่าง ๆ^{๗๔} ทั้งนี้ลวดลายที่เป็นศิลปะที่ปรากฏบนผืนผ้าใหม่นั้นมีแนวคิดมาจากบริบทต่าง ๆ ดังจะได้อธิบายต่อไป

๑) ศิลปะในการทอลายเส้นหรือลายขาด

การทอลายเส้นหรือลายขาดเป็นการทอที่เน้นทอสลัด้วยอาศัยการใช้เส้นและสีเป็นสำคัญในการสื่อความหมายและความงาม ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น แต่ละบุคคล และอารมณ์ความรู้สึก มุมมอง จินตนาการที่จะสื่อในบางครั้งมีความหมายหรือไม่มีความหมาย สีแต่ละสีย่อมมีความหมายในตัวของมันเองตามธรรมชาติขึ้นอยู่กับมุมมองแต่ละบุคคลที่จะให้ความหมาย ผ้าไหมลายเส้นหรือลายขาดนั้นถือว่าเป็นลวดลายผ้าต้นแบบ^{๗๕} แต่ละลายย่อมมีการใช้สีสลับกัน แตกต่างกันไปและใช้เส้นในรูปแบบต่าง ๆ เป็นสำคัญจึงเรียกชื่อลายเหมือนกันก็ตาม แรงจูงใจก็มีส่วนในการตัดสินใจเรียกใช้สีสลับกัน^{๗๖} ซึ่งการทอลายเส้นหรือลายขาดจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ทอต้องมีความรู้และความเข้าใจในการใช้หลักของศิลปะเป็นอย่างดี ดังจะได้อธิบายในลำดับต่อไป

หลักของศิลปะ (Principle of art) การสร้างงานศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาทัศนศิลป์ (Visual art) นั้น ต้องอาศัยหลักการและองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งอาจอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

งานศิลปะสาขาทัศนศิลป์ (Visual art) มีองค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย

๑. เส้น (Line)
๒. รูป (Figure)
๓. มวลและปริมาตร (Mass and volume)
๔. ลักษณะพื้นผิว (Texture)
๕. บริเวณว่างหรือช่วงระยะ (Space)
๖. แสงและเงา (Light & Shade)
๗. สี (Color)

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางอาภา ศิริสุขะ, ผู้ทอผ้าไหม, ๙ กันยายน ๒๕๖๑

^{๗๕} มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ศิลปะในการทอลายเส้นหรือลายขาด, ([ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://qakm.lib.ubu.ac.th/som_pomrat/design.php. [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๗๖} สัมภาษณ์ นางสาวสุทัศน์ ดิดใจดี, ผู้ทอผ้าไหม ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

เส้น (Line) หมายถึง สิ่งที่ลากจากจุดเริ่มต้น ไปยังจุดที่กำหนดไว้ อาจมีลักษณะบางหนา ตรง หยัก หรือคดโค้ง เส้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นภาพ และเรื่องราวต่าง ๆ ตามมา รวมทั้งสามารถใช้ ตกแต่งทำภาพให้สวยงามอ่อนช้อยและสมบูรณ์ขึ้นไปกว่าเดิมอีกด้วย เส้น คือ ร่องรอยที่เกิดจากการ เคลื่อนที่ของจุดหรือถ้าเรานำจุดมาวางเรียงต่อ ๆ กันไป เส้นมีมิติเดียว คือ ความยาว ไม่มีความกว้าง ทำ หน้าที่เป็นขอบเขต ของที่ว่าง รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก สี ตลอดจนกลุ่มรูปทรงต่าง ๆ รวมทั้งเป็นแกนหรือ โครงสร้างของรูปร่างรูปทรง เส้นเป็นทัศนศิลปะธาตุพื้นฐานที่สำคัญของงานศิลปะทุกชนิดมีอยู่ด้วยกัน หลายแบบ เช่น เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นวงกลม เส้นฟันปลา เป็นต้น^{๗๗} เส้นสามารถให้ความหมายแสดง ความรู้สึกและอารมณ์ได้ด้วยตัวเองและด้วยการสร้างเป็นรูปทรง ต่าง ๆ ขึ้น เส้นมี ๒ ลักษณะคือ เส้นตรง (Straight line) และเส้นโค้ง (Curve line) เส้นทั้งสองชนิดนี้เมื่อนำมาจัดวางในลักษณะต่าง ๆ กันจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ และให้ความหมาย ความรู้สึกที่แตกต่างกันอีกด้วย

ทฤษฎีสี หมายถึง หลักวิชาเกี่ยวกับสีที่สามารถมองเห็นได้ด้วยสายตา สี คือลักษณะของ แสงที่ปรากฏแก่สายตาให้เห็นเป็นสี มีผลต่อจิตวิทยา คือมีอำนาจบันดาลให้เกิดอารมณ์^{๗๘}

ในทางศิลปะ สี หมายถึง ทัศนธาตุที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของงานศิลปะและใช้ในการ สร้างสรรค์งานศิลปะ ในทางวิทยาศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความของสีว่า เป็นคลื่นแสงหรือความเข้มของ แสงที่สายตาสามารถมองเห็นและจำแนกได้ โดยจะทำให้ผลงานมีความสวยงาม ช่วยสร้างบรรยากาศ มีความสมจริง เด่นชัดและน่าสนใจมากขึ้น^{๗๙}

สี (Color) นับเป็นองค์ประกอบสำคัญทางทัศนศิลปะอย่างยิ่งในการสร้างงานศิลปะ สีจะทำให้ผลงานที่สำเร็จแล้ว สามารถเร้าอารมณ์เชิงสุนทรียภาพทางจักขุประสาท^{๘๐} เกิดมีความ สวยงาม เด่น สะดุดตา และสร้างจินตนาการ ให้ผู้ชมรู้สึกว่าเป็นของจริง เป็นการสร้างบรรยากาศและ จินตนาการ ให้เรื่องราวในการเขียน ดูคล้ายเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง นอกจากนั้นยังช่วยปกปิดผิววัสดุที่

^{๗๗} กำจร สุนทรพงษ์ศรี, สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒๘.

^{๗๘} สงวนศรี ศรีแพงพงษ์ อ่างใน นิตยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๕๘.

^{๗๙} ฉัตรชัย อรรถปักษ์, องค์ประกอบศิลปะ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์, ๒๕๕๒), หน้า ๗๒.

^{๘๐} กำจร สุนทรพงษ์ศรี, สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๒.

ไม่ต้องการจะแสดงให้เห็นอีกด้วย สียังเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของงานศิลปะ และเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก อารมณ์ และจิตใจ ได้มากกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ^{๘๑} ในชีวิตของมนุษย์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสีต่าง ๆ อย่างแยกไม่ออก^{๘๒} โดยที่สีจะให้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี

องค์ประกอบของสี เมื่อมนุษย์มีวิวัฒนาการมากขึ้น เกิดคตินิยมในการรับรู้และชื่นชมในความงามทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) สีได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางและวิจิตรพิสดารจากเดิมที่เคยใช้สีเพียงไม่กี่สี ซึ่งเป็นสีตามธรรมชาติ ได้นำมาซึ่งการประดิษฐ์ คิดค้น และผลิตสีใหม่ ๆ ออกมาเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ความงามอย่างไม่มีขีดจำกัด โดยมีการพัฒนามาเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง

วงจรรสี (Color circle) สีขั้นที่ ๑ คือ แม่สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีนํ้าเงิน สีขั้นที่ ๒ คือ แม่สีผสมกันในอัตราส่วนที่เท่ากัน จะทำให้เกิดสีใหม่ ๓ สี ได้แก่ สีแดง ผสมกับสีเหลือง ได้สีส้ม สีแดงผสมกับสีนํ้าเงิน ได้สีม่วง สีเหลือง ผสมกับสีนํ้าเงิน ได้สีเขียว เป็นต้น^{๘๓}

คุณลักษณะของสี เป็นการใช้สีในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเกิดความสวยงามและความรู้สึกต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้ทอผ้าไหม คุณลักษณะของสีที่ใช้โดยทั่วไปหรือโครงสร้างทฤษฎีสีในการทอผ้าพื้นเมือง^{๘๔} มีดังนี้ คือ สีเอกรงค์ (Monochrome) เป็นการใช้สีเพียงสีเดียว แต่มีหลาย ๆ น้ำหนัก ซึ่งไล่เรียงจากน้ำหนักอ่อนไปแก่ เป็นการใช้สีแบบดั้งเดิม การทอผ้าไหมแบบดั้งเดิมจะเป็นลักษณะนี้ ต่อมาเมื่อมีการใช้สีอื่น ๆ เข้ามาประกอบมากขึ้น ทำให้มีหลายสี ซึ่งเรียกว่า “พหุรงค์” ลวดลายผ้าไหมแบบสีเอกรงค์ มักดูเรียบ ๆ ไม่ค่อยน่าสนใจ

วรรณะของสี (Tone) สีมีอยู่ ๒ วรรณะ คือ ๑) วรรณะสีร้อน และ ๒) วรรณะสีเย็น วรรณะสีร้อน คือ สีที่ดูแล้วให้ความรู้สึกร้อน วรรณะสีเย็น คือ สีที่ดูแล้วรู้สึกเย็น^{๘๕} ซึ่งอยู่ในวงจรรสี สีม่วงกับสีเหลืองเป็นได้ทั้งสีร้อนและสีเย็น แล้วแต่ว่าจะอยู่ใกล้กับกลุ่มสีใด การใช้สีในวรรณะเดียวกันจะทำให้

^{๘๑} นิตยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๕๔.

^{๘๒} สัมภาษณ์ นางกนกลักษณ์ กงจักร, ผู้ทอผ้าไหม, ๙ กันยายน ๒๕๖๑

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑

^{๘๕} ฉัตรชัย อรรถปักษ์, **องค์ประกอบศิลปะ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์, ๒๕๕๒), หน้า ๗๕.

ให้เกิดรู้สึกกลมกลืนกัน การใช้สีต่างวรรณะจะทำให้เกิดความแตกต่าง ชัดแจ้ง การเลือกใช้สีในวรรณะใด ๆ ขึ้นอยู่กับความต้องการและจุดมุ่งหมายของงาน

การทอลายเส้นหรือลายขาด ลวดลายผ้าต้นแบบ พบเห็นได้ ๔ ลายด้วยกัน ซึ่งเป็นลวดลายที่มีในแถบภูมิภาคอีสานมาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ และยังพบว่าเป็นลวดลายที่ตกแต่งอยู่บนภาชนะเครื่องปั้นดินเผาโบราณที่ขุดพบที่โคกพนมและที่บ้านเชียงอีกด้วย^{๘๖} ประกอบด้วย

๑. เส้นตรงหรือเส้นขาด

ในทางตรงยาวหรือทางขวาง เส้นเดียว หรือหลาย ๆ เส้นขนานกัน ในภาคอีสานลายเส้นตรงยาวตรงสลับกับลายอื่น ๆ จะปรากฏอยู่ในผ้ามัดหมี่ทั้งไหมและฝ้าย และบ่อยครั้งจะพบผ้ามัดหมี่อีสานเป็นลายเส้นต่อเนื่องที่มีลักษณะเหมือนฝนตกเป็นทางยาวลงมา^{๘๗} หรือที่ประดับอยู่ในผ้าตีนจกเป็นเส้นขาดเหมือนฝนตกหรือลายเส้นขาดขวางเหมือนเป็นทางเดินของน้ำ^{๘๘} เป็นต้น

ภาพที่ ๓.๖ ศิลปะในการทอ ลายเส้นตรงหรือลายขาด (เส้นตรง)^{๘๙}

^{๘๖} มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ลายผ้าโบราณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://qakm.lib.ubu.ac.th/sompornrat/design.php>. [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๘๗} สัมภาษณ์ นางปิยวรรณ ตระกูลเงินไทย, ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ, ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นางหลี่ จันทน์นวล, ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๘๙} มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ลายผ้าโบราณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://qakm.lib.ubu.ac.th/sompornrat/design.php>. [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

๒. เส้นหยัก หรือลายฟันปลา

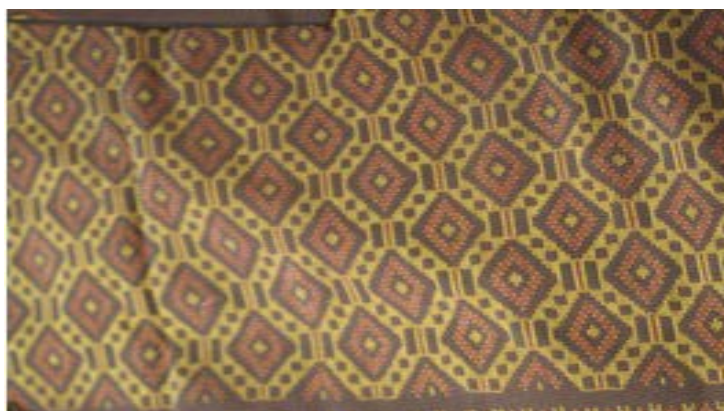
ลายนี้ปรากฏอยู่ตามเชิงผ้าของตีนจกและผ้าซิดี ตลอดจนเป็นลายเชิงของผ้าซิ่นมัดหมี่ ชาวบ้านทางภาคอีสานเรียกว่า “ลายเอียน” ลายฟันปลาอาจจะปรากฏในลักษณะทางขวางหรือทางยาวก็ได้ บางครั้งจะพบผ้ามัดหมี่ที่ตกแต่งด้วยลายฟันปลาทั้งผืนก็มี^{๙๐}

ภาพที่ ๓.๗ ศิลปะในการทอลาย ลายเส้นตรงหรือลายขาด (เส้นหยัก/ฟันปลา)^{๙๑}

๓. สีเหลี่ยมขนมเปียกปูน หรือกากบาท

เกิดจากการขีดเส้นตรงทางเฉียงหลาย ๆ เส้นตัดกันทำให้เกิดกากบาทหรือตารางสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหลาย ๆ รูปติดต่อกัน

ภาพที่ ๓.๘ ศิลปะในการทอลาย ลายเส้นตรงหรือลายขาด (เส้นกากบาท)

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางธนิการ์ รินไธสง, ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๙๑} ชมรมศิลปวัฒนธรรมอีสาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, *ลายผ้าโบราณ*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.google.co.th/search?q=ผ้าไหมลายเส้นหยัก+ชัยภูมิ>. [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

๔. เส้นขดเป็นวงเหมือนกันหอย หรือตะขอ

เกิดจากการขีดเส้นตรงให้เป็นรูปร่างกลมซ้อนกัน มีเส้นเชื่อมลายขอบ้าง ลายนี้พบอยู่ทั่วไป บางพื้นที่ในภาคอีสานเรียกขานว่า ลายขอ^{๙๒}

ภาพที่ ๓.๙ ศิลปะในการทอลาย ลายเส้นขดเป็นวงเหมือนกันหอย^{๙๓}

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นพบว่า ศิลปะในการทอลายลายเส้นตรงหรือลายขาดนั้นอาศัยแนวคิดทฤษฎีที่มีการใช้สีที่แตกต่างกันออกไปแต่ละลาย การใช้สีสลับกันของแต่ละลายขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคลเป็นส่วนใหญ่โดยให้เหตุผลว่า “ชอบ” โดยผู้ทอต้องรู้จักเลือกใช้สีในการทอเป็นสำคัญ คือ “เครือหรือเส้นไหมเย็น” หมายถึง เส้นไหมที่นำมาร้อยอยู่กับฟืมว่าใช้สีอะไร เช่น ถ้าใช้เครือสีขาวก็ต้องใช้เส้นไหมฟุ้งสีที่มีความสว่างเย็นทอ^{๙๔} เพื่อให้ลายบนผืนผ้าไหมออกมากลมกลืนสวยงามเป็นที่ชอบของตนในเบื้องต้น แต่จะเห็นได้ว่าการศิลปะในการทอลายลายเส้นตรงหรือลายขาดนั้นแต่ละลายไม่มีศิลปะลายใดที่ถูกกำหนดตายตัวและแน่นอนขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ทอมากกว่า และส่วนมากเป็นลวดลายศิลปะที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่

๒) ศิลปะในการทอเป็นลายรูปสัตว์

มุมมองที่เกิดขึ้นจากจินตนาการทางธรรมชาติ โดยมีการประยุกต์ศิลปะลวดลายต่าง ๆ ขึ้นมาแม้แต่รูปของสัตว์หลายชนิดก็มีส่วนถูกนำมาเป็นศิลปะบนผืนผ้าไหมเช่นกัน ความหมายที่อยู่ลึก ๆ ของลายรูปสัตว์บนผืนผ้าไหมนั้นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนอีสานเป็นส่วนใหญ่ในการ

^{๙๒} สัมภาษณ์ แม่จวน ป่องจันทร์, ประชาญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ, ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๙๓} ลายผ้าโบราณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.pratanashop.com/บทความ-13-ผ้าไหมลายหมี่คั่นขอนารี>. [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๙๔} สัมภาษณ์ แม่ดอกไม้ เหล่าขยัน, ประชาญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ, ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

ดำรงชีวิตโดยธรรมชาติที่มีอยู่ของแต่ละท้องถิ่น สื่อถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แต่อดีตถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดีโดยการสื่อผ่านงานศิลปะบนผืนผ้าไหม คำว่า “ศิลปะ” (Art) ที่กล่าวถึงนี้ มาจากคำละตินว่า “art” แปลว่า ความชำนาญหรือทักษะ (Skill) ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาของอิตาลี คำว่า “arti” หมายถึง อาชีพช่าง และคำว่า “arte” หมายถึง ฝีมือช่างทักษะ และประดิษฐ์กรรมทางการช่าง^{๙๕} และได้มีนักปรัชญาเมธี ได้ให้ความหมายของศิลปะ (Art) ไว้ต่าง ๆ กันซึ่งขอนามกล่าวโดยสรุป ดังต่อไปนี้

เพลโต (Plato, ก่อน ค.ศ. ๔๒๗ - ๓๔๗) มีมุมมองว่า งานศิลปะ คือ การเลียนแบบสิ่งเฉพาะบนโลกแห่งผัสสะ และการเลียนแบบของศิลปิน เป็นเพียงความคล้ายคลึงหรือเป็นเพียงบางส่วน of ต้นแบบ^{๙๖}

อริสโตเติล (Aristotle, ก่อน ค.ศ. ๓๘๔ - ๓๒๒) กล่าวว่า ศิลปะ คือ การเลียนแบบความจริง ซึ่งเป็นกระจกเงาสะท้อนธรรมชาติ ศิลปะไม่ใช่การถ่ายทอดรูปร่างภายนอกวัตถุ แต่เป็นการถ่ายทอดเนื้อแท้ภายใน^{๙๗}

สเปนเซอร์ (Herbert Spenser, ค.ศ. ๑๘๒๐ - ๑๙๐๓) กล่าวว่า ศิลปะ คือ เป็นการแสดงพลังส่วนเกินออกมา เช่นเดียวกันการเล่น ศิลปะแสดงออกถึงอำนาจและเสรีภาพ ตามธรรมชาติของมนุษย์ โดยไม่คิดถึงผลในรสนิยมทางสุนทรียศาสตร์ คือทำให้เกิดระเบียบทางจินตนาการ^{๙๘}

ตอลสตอย (Leo Tolstoy, ค.ศ. ๑๘๒๘ - ๑๙๑๐) กล่าวว่า งานศิลปะ คือ กิจกรรมที่เกิดจากมนุษย์ที่ต้องแสดงความรู้สึกลึกซึ้งออกมาเป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ ให้ประจักษ์ ไม่ว่าจะเป็นวิธีใดหรือแบบใดก็ได้^{๙๙}

ดังนั้นการให้คำนิยามคำว่า “ศิลปะ” ให้มีความหมายที่แน่นอนตายตัว และชัดเจนเป็นที่ยอมรับของปรัชญาเมธี ท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้นต่างยอมรับว่าการนิยามความหมายของคำว่า ศิลปะ นั้น

^{๙๕} พ่วง มีนोक, **สุนทรียศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔๙.

^{๙๖} จรูญ โกมุทร์ตานนท์, **สุนทรียศาสตร์**, (นนทบุรี: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕.

^{๙๗} สัจจิตรา อ่อนค้อม, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรภาพพัฒน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๑.

^{๙๘} สัจจิตรา อ่อนค้อม, **ปรัชญาเบื้องต้น**, หน้า ๑๔๓.

^{๙๙} กำจร สุนทรพงษ์ศรี, **สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๒.

เป็นเรื่องที่ยากพอ ๆ กับการให้คำนิยาม คำว่า ความงามคืออะไร? คำนิยามความหมายที่ปราศัญและท่านผู้รู้ทั้งหลายให้ไว้นั้นก็เป็นไปตามมุมมองความรู้และประสบการณ์ของท่านเหล่านั้นด้วย

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้ให้คำจำกัดความไว้กว้าง ๆ ว่า “ศิลปะ” เป็นคำนามหมายถึง ฝีมือ ฝีมือช่าง การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์ โดยเฉพาะหมายถึง วิจิตรศิลป์^{๑๐๐} พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ ให้ความหมายไว้ว่า “ศิลปะ” คือ ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏ ซึ่งสุนทรียภาพความประทับใจหรือความสะท้อนอารมณ์ ความอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์รสนิยมและทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา^{๑๐๑}

ศิลปะการทอเป็นลายรูปสัตว์บนผืนผ้าไหมนั้น เกิดจากความเชื่ออยู่ ๒ ลักษณะ คือ เชื่อเรื่องความสวยงามและเชื่อเรื่องอำนาจาสนา^{๑๐๒} จึงสอดคล้องกับแนวคิดการใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์แทน (Totem) คือ สัญลักษณ์ทางวิญญาณที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ สัญลักษณ์ดังกล่าว คือ พืชและสัตว์^{๑๐๓} ดังนั้น สัตว์หรือรูปสัตว์เมื่อพบเจอที่ไหนล้วนแต่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์แทบทั้งสิ้น เมื่อมองผ่านทฤษฎีนี้ และในศิลปะการทอเป็นลายรูปสัตว์บนผืนผ้าไหมนั้นก็อาจจะมีแนวคิดมาจากทฤษฎีนี้บ้างไม่มากนักน้อย การทอเป็นลายรูปสัตว์บนผืนผ้าไหมแต่ละลายได้สอดคล้องแนวคิดผ่านศิลปะลายรูปสัตว์และลายรูปสัตว์ที่กลุ่มเกษตรกรศิลปะแม่บ้านทอผ้าไหม นิยมใช้และทอขึ้น ส่วนมากได้รับอิทธิพลความเชื่อจากศาสนาโดยออกแบบผ่านศิลปะรูปสัตว์ มีดังนี้

ศิลปะการทอลายรูปนกยูง เป็นลายที่เกิดจากอิทธิพลจากสัตว์ ในการทอรูปนกยูงบนผืนผ้าไหมนั้น ด้วยอาศัยแนวคิดที่ว่านกยูงเป็นสัญลักษณ์ของความสวยงาม และเป็นสัญลักษณ์ของความ

^{๑๐๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๐๑.

^{๑๐๑} น.ณ ปากน้ำ, พจนานุกรมศิลปะไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๑๐๒} นิตยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๕๕.

^{๑๐๓} โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, ผ.ศ. ดร., “เป็น อยู่ คือ: พญาใหญ่ พญานาง พญาทอง และพญามังกร?”, อ้างในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท รพีปกรณ์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔๘๗.

อุดมสมบูรณ์ เป็นลักษณะของความสง่างาม เป็นราชินีแห่งนก^{๑๐๔} เพราะฉะนั้นศิลปะลายนกยูงนี้จึงปรากฏอยู่บนผืนผ้าไหมตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ ๓.๑๐ ศิลปะในการทอลายลายรูปนกยูง^{๑๐๕}

ศิลปะการทอลายรูปผีเสื้อ เป็นลายที่เกิดจากอิทธิพลจากสัตว์ ในการทอรูปผีเสื้อบนผืนผ้าไหมนั้น ด้วยอาศัยแนวคิดที่ว่าผีเสื้อเป็นสัตว์ปีกที่มีความสวยงามและรักอิสระ ความสงบ ผีเสื้อยังให้ความเพลิดเพลินผจญภัยกับลีลาสีสัน และมีลวดลายที่โดดเด่นเฉพาะตัว แล้วยังเป็นการบ่งบอกถึงวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีความอุดมสมบูรณ์^{๑๐๖} และเป็นตัวแทนความรักได้อีกด้วย ถ้านำเอาศิลปะลายรูปผีเสื้อมาทอเป็นลวดลายผ้าแล้วจะทำให้ผู้สวมใส่มินิคล้ายเหมือนกับผีเสื้อ คือ สวยงามและรักความสงบ

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ นางลำไย เลโซสง, ผู้ทอผ้าไหม, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๐๕} ราชภัฏสกลนคร, ศิลปะในการทอลายลายรูปนกยูง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://dbsp.snru.ac.th/> [๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑].

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นางแสงเดือน จันทร์นวล, ผู้ทอผ้าไหม, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๓.๑๑ ศิลปะในการทอลายรูปผีเสื้อ^{๑๐๗}

ศิลปะการทอลายรูปปลา เป็นลายที่เกิดจากอิทธิพลจากสัตว์ ในการทอลายรูปปลาลบนพื้นผ้าไหมนั้น ด้วยอาศัยแนวคิดที่ว่า ปลาเป็นสัตว์น้ำที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนอีสานในด้านวัฒนธรรมการกินมาเป็นเวลาช้านาน แต่การให้ความหมายที่เกี่ยวกับเรื่องปลาก็เกิดจากความคิดของตนเองและประสบการณ์ จึงไม่ตายตัว เหตุผลคือ บางคนบอกว่าเป็นการสื่อถึงวิถีชีวิตของคนอีสานที่ใช้ปลาเป็นอาหารหลักต่อการดำรงชีวิตเหมือนดังคำว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”^{๑๐๘} เป็นความหมายที่สื่อคุณค่าเพื่อบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ อีกมุมมองหนึ่งว่าเป็นการสื่อถึงความสวยงามที่อยู่ลึก ๆ ในตัวของปลากับวิถีชีวิต และยังมีการนำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนเด็ก ๆ ด้วยเช่น “ป” ตากลม เป็นสัญลักษณ์สื่อความหมาย แม้ในการทำบุญผเสฐหรือบุญเดือนสี่หนึ่งในจำนวนบวชเรียนเครื่องที่อยู่ในกองบุญก็คือ รูปปลา จะเห็นว่าชาวอีสานให้ความสำคัญกับสัญลักษณ์ “ปลา” จึงเกิดแนวความคิดเป็นแรงจูงใจทำให้มีการนำศิลปะลายรูปปลามาทอบนพื้นผ้าไหมนั่นเอง^{๑๐๙} อีกส่วนเกิดจากจิตนาการทางอารมณ์ ที่สำคัญเกิดจากธรรมชาติที่อยู่ด้วยกันตามธรรมชาติของโลก หรือแบบที่ปรากฏมีอยู่คู่กับวิถีชีวิตนั่นเอง^{๑๑๐}

^{๑๐๗} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๐๘} วัฒนะ จุฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗๒.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นางพิไลลักษณ์ กล้าขุน, ผู้ทอผ้าไหม, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} พ่วง มีนอก, สุนทรียศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๒๗๘ - ๒๘๐.

ศิลปะการทอลายรูปม้า เป็นลายที่เกิดจากอิทธิพลจากสัตว์ ในอดีตถือว่าม้าเป็นพาหนะที่เร็วและดีที่สุดของคนและเป็นสัตว์ที่อยู่ใกล้คนมากที่สุด จนมีคำพูดที่ว่า “สมัยนี้เร็วคือม้าแล่น” วิถีชีวิตของคนโบราณอีสาน กับม้าจึงมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมาก ม้าจึงเป็นสัญลักษณ์แทนความอดทน^{๑๑๑} การนำเอาศิลปะรูปม้าทอไว้บนผืนผ้าไหมก็เป็นอัตลักษณ์หรือความโดดเด่นเฉพาะ ที่ชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญากับการพัฒนาคติความเชื่อและยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่แฝงอยู่ลึก ๆ และศิลปะการทอรูปม้าก็เป็นอีกสิ่งที่ทรงคุณค่ากับวิถีชีวิตคนอีสานจากอดีตจวบปัจจุบันและสืบต่อไป

ภาพที่ ๓.๑๒ ศิลปะในการทอลายรูปช้าง^{๑๑๒}

ศิลปะการทอลายรูปช้าง เป็นลายที่เกิดจากอิทธิพลจากสัตว์ ช้างเป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นใหญ่เป็นโตของผู้ที่ไฝฝันและสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งมีศรีสุข ความมั่งคั่ง๑๑๓โดยใครได้สัมผัสกับสัตว์ประเภทนี้จะประสบพบแต่ความรุ่งเรือง ยังมีความเชื่ออีกว่าช้างเป็นสัตว์ที่ทรงอำนาจแลยังมีคุณค่าความงามอยู่ในตัวเองจนมีการเปรียบกับมนุษย์ในการเดินว่า “งามเหมือนช้างเดิน” ดังที่ได้กล่าวมาก็พอเห็นว่าการที่ทอศิลปะลายรูปช้างบนผืนผ้าไหมนับว่าเป็นการสมควรเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติกับการอยู่ร่วมกันของสัตว์โลกที่ต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันและช้างยังมีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้แม้การนำศิลปะลายรูปช้างมาทอบนผืนผ้าไหมจึงเป็นการสมควรแล้ว

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นางอรุณ สอนตะคุ, ผู้ทอผ้าไหม, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๑๒} **ศิลปะในการทอลายรูปช้าง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.google.co.th/search?biw> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ [๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นางเนตรนภา เขว้าชัย, ผู้ทอผ้าไหม, ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๓.๑๓ ศิลปะในการทอลายรูปช้าง^{๑๑๔}

ศิลปะการทอลายรูปนาค เป็นลายที่เกิดจากอิทธิพลจากศาสนา ในการทอรูปนาคบนผืนผ้าไหมนั้น ด้วยอาศัยแนวคิดที่ว่า นาคเป็นเจ้าแห่งงูทั้งหลายและเป็นเจ้าแห่งน้ำ^{๑๑๕} นาคจึงเป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์ ถือได้ว่านาคก็เป็นอีกส่วนสำคัญที่มีต่อวิถีชีวิตของคนอีสาน^{๑๑๖} นอกจากแนวคิดดังกล่าวแล้ว นาคยังมีส่วนสำคัญในทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมด้วย ปัจจุบันจะเห็นได้ในศิลปะรูปนาค (พญานาค) เยอะมากที่ปรากฏตามวัดหรือสถานที่ต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อค่านิยมที่มีต่อนาค ทำให้เกิดแรงจูงใจให้แสดงออกทางอารมณ์ที่เกิดจินตนาการขึ้นในลักษณะต่าง ๆ แล้วทำให้เกิดแนวคิดสร้างสรรค์กลายเป็นศิลปะอันโดดเด่นถึงคุณค่าทางจิตใจ แรงจูงใจนี้จึงก่อให้เกิดการประยุกต์ลวดลายสีสันทันและด้วยภูมิปัญญาที่เกิดจากแรงจูงใจจึงได้นำเอารูปนาคมาปั่นหรือเขียนถ่ายทอดเป็นงานศิลปะ จากแนวคิดและแรงจูงใจนี้ก่อให้เกิดศิลปะลายรูปนาคบนผืนผ้าไหมที่ถือว่าเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของวิถีคนอีสานก็ว่าได้

^{๑๑๔} ผ้าไหมลายช้าง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.google.co.th/search?biw=1517&bih> [๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๑๑๕} โสวิทย์ บำรุงภักดี, ผ.ศ. ดร., “เป็น อยู่ คือ : พญาญใหญ่ พญานาง พญาลวง และพญามังกร?”, อ้างใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท รพีปกรณ์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔๘๙.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ แม่บุญ มาสงค์, ผู้ทอผ้าไหม, ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๓.๑๔ ศิลปะในการทอลายรูปนาค^{๑๑๗}

จากที่กล่าวมาศิลปะการทอลายรูปสัตว์ต่าง ๆ เกิดขึ้นจากแนวคิดและอิทธิพลทางศาสนา และจากสัตว์เป็นส่วนใหญ่ ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการรังสรรค์ลวดลายจากรูปสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กันของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์กับธรรมชาติ จึงเกิดแนวความคิดที่จะนำเอาศิลปะลายรูปสัตว์ต่าง ๆ มาทอไว้บนผืนผ้าไหม และสอดแทรกไว้ซึ่งเหตุผลความเป็นมาพร้อมคุณค่าทางจิตใจ สัญลักษณ์รูปสัตว์ต่าง ๆ ที่ถูกนำมาทอไว้บนผืนผ้าไหมส่วนหนึ่งเกิดจากแรงจูงใจที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ

๓) ศิลปะในการทอลายดอกไม้

ธรรมชาติหลากหลายชนิดที่ถูกมนุษย์นำมาเป็นแบบในการสื่อความหมายบอกคุณค่าแทนความรู้สึก พรรณไม้หลายชนิดกลายเป็นลายผ้าโบราณที่สืบทอดกันมามีทั้งต้นไม้ ดอกไม้ ใบไม้ หรือแม้แต่ผลไม้ที่พบได้ในท้องถิ่น^{๑๑๘} ได้แก่ ดอกแก้ว ใบไผ่ ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกหมาก สร้อยมะพร้าว เป็นต้น^{๑๑๙} และหลายชนิดที่ถูกยกขึ้นมาให้ความสำคัญแทนสัญลักษณ์ประจำแต่ละท้องถิ่น จังหวัดต่าง ๆ เช่น “ดอกทองกวาว” ก็ถูกสมมุติเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดอุดรธานี กล่าวได้ว่าดอกไม้มีส่วนสำคัญมากต่อวิถีชีวิตและสื่อให้เห็นถึงคุณค่าของท้องถิ่นด้วย ศิลปะการทอลายดอกไม้บนผืนผ้าไหมที่พบได้มากของท้องถิ่น ดังนี้

^{๑๑๗} ผ้าไหมลายพญานาคพัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.imgrumweb.com/hashtag> [๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑].

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นางกัญญา แยมโกสมร, ปรากฏผู้เชี่ยวชาญ, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๑๙} นิตยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอโนนโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๔๕.

ศิลปะการทอรูปดอกแก้ว ดอกแก้วเป็นดอกไม้ที่มีความสำคัญถูกนำมาทอไว้บนผืนผ้าไหมมากที่สุดนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เอกลักษณ์เฉพาะของดอกแก้วมีสีขาวบริสุทธิ์ กลิ่นของดอกแก้วก็หอมเป็นที่นิยมมากในแต่ละท้องถิ่น ดอกแก้วตามภาษาถิ่นอีสาน หมายถึง ดอกพิกุล^{๑๒๐}

ภาพที่ ๓.๑๕ ศิลปะการทอรูปดอกแก้ว^{๑๒๑}

ศิลปะการทอรูปหมาก หรือ “ลายสร้อยดอกหมาก” เป็นชื่อลายตามคำเรียกของคนโบราณ ปัจจุบันชาวบ้านอาจเรียกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ลายเกล็ดปลา หรือลายโคมแก้ว เกิดจากการนำเอาลายโคมห้ามามัดซ้อนกับลายโคมแก้วและทำการโอบหุ้มแรเงาเพื่อให้ลายแน่นและละเอียดขึ้น ทำให้มีคุณสมบัติพิเศษเป็นจุดเด่น คือ เป็นลายเล็กที่มีความละเอียดอย่างยิ่ง เมื่อนำมาประยุกต์สีสันทัดลงไปในการมัดย้อมแต่ละครั้งจะทำให้มองดูสวยงามระยิบระยับจับตามีคุณค่ามากขึ้น^{๑๒๒}

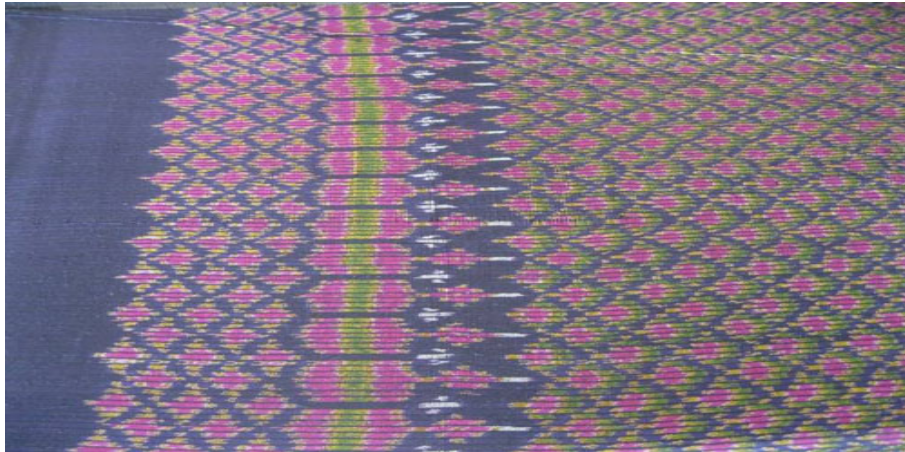
การทอผ้าไหมลายสร้อยดอกหมาก เส้นไหมที่ใช้จะต้องเส้นเล็กมีความสม่ำเสมอ การทอผ้าไหมลายสร้อยดอกหมาก ต้องใช้เวลาในการทอมากและขึ้นอยู่กับความละเอียดของลาย เฉพาะการมัดหุ้มใช้ระยะเวลาเวลานาน ๔ – ๕ วัน ยิ่งลายละเอียดก็ต้องขยายลำหุ้มให้มากขึ้นเป็น ๔๙ ลำ หรือเป็น ๗๓ เพราะจำนวนลำนั้นมีผลทำให้ได้ลายละเอียดของลายมากขึ้น ดอกก็จะมีขนาดเล็กลงไป ส่วนขั้นตอนการทอก็ใช้เวลาพอสมควร^{๑๒๓}

^{๑๒๐} ศิลปะการทอรูปดอกแก้ว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.phai13.com/product> [๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๑๒๑} เรื่องเดียวกัน.

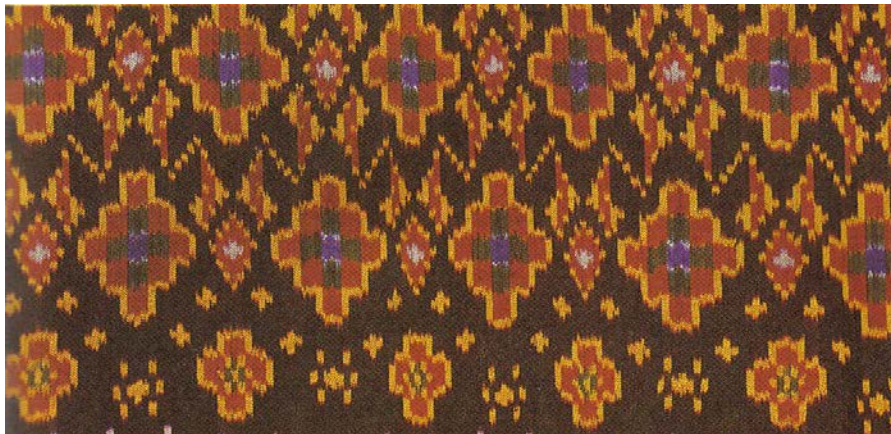
^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นางดาหวัน ภูมิสถาน, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นางชาน คณายอด, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๓.๑๖ ศิลปะการทอรูปสร้อยดอกหมาก^{๑๒๔}

ศิลปะการทอรูปดอกพุทซ้อน ลายพุทซ้อนก็คือลายเดียวกับลายขิดใบฝ้าย ซึ่งพัฒนามาจากลายไทย คือ ลายใบเทศหรือใบฝ้ายเทศ ซึ่งก็คือใบพุทตานั่นเอง ลายดอกพุทซ้อน รวมทั้งลายดอกไม้ไทยอีกหลายชนิดคือ ดอกแก้ว ดอกจันทร์ ดอกสร้อย ดอกบานเย็น เป็นต้น เป็นสัญลักษณ์ของความดีงามของชาวอีสานจะทอขึ้นเพื่อนำไปถวายพระ เพื่อแสดงความเคารพนับถือและรู้จักกาลเทศะ

ภาพที่ ๓.๑๗ ศิลปะการทอรูปดอกพุทซ้อน

^{๑๒๔} ศิลปะการทอรูปสร้อยดอกหมาก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.qsds.go.th/silkcotton/k_22.php [๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

ศิลปะการทอรูปดอกหนามแท่ง เป็นดอกขนาดเล็กคล้ายดอกพิกุลแต่มีเพียง ๔ กลีบ ต้นมีหนามแหลมคม ผลใช้แทนสบู่ ชาวไทอีสานนิยมทอเป็นลายดอกหนามแท่ง เพราะดอกมีสี่กลีบซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นคนต้องมีธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ผู้ทอลายนี้ได้แสดงว่าเป็นคนมีความประณีตละเอียดมาก^{๑๒๕}

ศิลปะการทอรูปดอกผักแว่น ผักแว่นเป็นพืชที่อยู่ตามชายฝั่งของลำน้ำ ห้วย หนอง คลองบึง เพราะผักแว่นเกิดง่าย ผักแว่นนี้เป็นพืชที่ชาวบ้านได้สัมผัสอยู่ทุกวันจึงเกิดความคิดที่จะออกแบบลายไว้บนผืนผ้า จึงได้นำเอาดอกผักแว่นหรือผักแว่นนั้นมาเป็นแบบในการมัดหมี่ ทั้งนี้เพราะลักษณะของดอกผักแว่นเป็นดอกเล็ก ๆ สวยงาม เกิดเป็นกลุ่มและโตเร็ว ดังนั้นถ้าใครสามารถมัดตามลายได้ก็จะเป็นคนที่มีความสามัคคีในเอื้อเฟื้อมีความประณีตละเอียดอ่อน^{๑๒๖}

ภาพที่ ๓.๑๘ ศิลปะการทอรูปดอกผักแว่น^{๑๒๗}

ศิลปะการทอรูปงา งาเป็นพืชล้มลุกชาวบ้านปลูกไว้รับประทานเมล็ดและมีความเชื่อว่าเมล็ดงาเป็นเม็ดเล็ก ๆ ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน ถ้าเราเอามาทำเป็นลายบนผืนผ้าคงจะมีความหมายไปในทางที่เป็นมงคล ลายงานี้บางที่ชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลายดาวกระจาย

จากมุมมองที่ได้กล่าวมาเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของคนอีสานส่วนใหญ่ได้เกิดการสร้างสรรคศิลปะต่าง ๆ ขึ้นจากพหุปัญญา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัว จนทำให้เกิดแรงบันดาลใจ

^{๑๒๕} ศิลปะการทอรูปดอกผักแว่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:<https://thaiunique.wordpress.com/ผ้าไทย/ลายไทย/คติความเชื่อ> [๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๑].

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นางละมุล บ้องขันธุ์, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๒๗} เรื่องเดียวกัน.

พัฒนาสร้างสรรค์ศิลปะลวดลายต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ อริสโตเติล ที่เชื่อว่า ศิลปะไม่ใช่การเลียนแบบสิ่งที่เลียนแบบมาอีกทอดหนึ่งแต่เป็นการเลียนแบบ ต้นแบบหรือแก่นสารของสิ่งต่าง ๆ โดยตรง ศิลปินไม่ได้มองสิ่งต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นสิ่ง ๆ หนึ่งแต่ พิจารณาในฐานะที่เป็นสากลของสิ่งนั้น ดังนั้น ศิลปะสำหรับอริสโตเติลจึงเป็นสิ่งที่เข้าถึงความจริงได้ แต่จะเลียนแบบความจริงของคนทุกคนที่ปรากฏผ่านคนที่เป็นสิ่งเฉพาะนั้น^{๑๒๘} อริสโตเติล ใช้คำว่า จำลองแบบ (Representation) แทนคำว่า เลียนแบบ (Imitation) เพราะการจำลองแบบเป็นการใช้ สติปัญญาและความสามารถ ดังนั้นลวดลายผ้าต่าง ๆ ที่เป็นศิลปะลายดอกไม้ต่าง ๆ ล้วนเกิดจากการ จำลองแบบจากธรรมชาติ เพื่อสื่อและทำให้การนำเข้าสู่ภาวะความจริงของสิ่งนั้น

๔) ศิลปะในการทอลายประยุกต์

ผลงานศิลปะประยุกต์เป็นผลงานศิลปะที่ให้ทั้งคุณค่าทางความงามที่เกี่ยวข้องกับ ประโยชน์ใช้สอยซึ่งมีทั้งความประณีตละเอียดอ่อน ความวิจิตรตระการตา รวมทั้งสามารถส่งเสริม บุคลิกและรสนิยมของผู้ใช้งานได้^{๑๒๙} ลายประยุกต์นี้เกิดขึ้นจากการนำลายโบราณมาผสมกับลายเส้น บ้าง ลายดอกไม้บ้าง ลายสัตว์บ้างและออกแบบผสมกัน^{๑๓๐} เมื่อวิเคราะห์พิจารณาลักษณะรูปแบบ ของผลงานการทอผืนผ้าไหมแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นผลงานศิลปะที่มีลักษณะสอดคล้องกับงานศิลปะ บริสุทธิ์หรือวิจิตรศิลป์อย่างชัดเจนมากกว่าจะเป็นผลงานศิลปะประยุกต์ กล่าวคือ ผลงานศิลปะที่มุ่ง แสดงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกโดยตรงเป็นการใช้ความรู้ความสามารถออกแบบสร้างสรรค์ให้เกิด รูปลักษณะที่เด่นงามทันสมัย พร้อมกันนั้นก็มีความพินิจพิเคราะห์งานได้ตรงตามความต้องการ^{๑๓๑} โดย แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. หัตถศิลป์ (Manual art) หมายถึง ผลงานหัตถกรรมและงานช่างฝีมือต่าง ๆ

๒. อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial art) หมายถึง ผลงานที่ผลิตในระบบอุตสาหกรรมที่ สามารถผลิตได้เป็นจำนวนมากตามความต้องการของตลาด

^{๑๒๘} จรูญ โกมุขรัตนานนท์, ศิลปะคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดันอ้อ แกรมมี จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖ - ๒๘.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นางชัยญา จันดี, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๓๐} นิตยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๔๕.

^{๑๓๑} วิทยุ พิณคันเงิน, ศิลปะทอผ้า, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เมธีปัส จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑.

๓. การออกแบบสื่อสาร (Communication design) หมายถึง ผลงานที่มุ่งในการสื่อสารข้อมูลของผลิตภัณฑ์หรือหรือองค์กรหนึ่งไปสู่กลุ่มเป้าหมายเพื่อหวังผลกำไรทางธุรกิจ^{๑๓๒}

ดังนั้น ศิลปะในการทอลายประยุกต์จึงเป็นการนำเอาวิถีชีวิตของชาวอีสานที่มีการพัฒนา มาปรับประยุกต์ให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากธรรมชาติ เพื่อนำสิ่งที่มีอยู่มาพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่นตลอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ศิลปะในการทอลายประยุกต์รูปต่าง ๆ เป็นผลแรงจูงใจที่ทำให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ ขึ้นมาและมีการประยุกต์ใช้ ตลอดจนคิดค้นศิลปะลวดลายที่แตกต่างขึ้นโดยประยุกต์จากธรรมชาติหรือที่มีอยู่ให้มีความโดดเด่นแปลกใหม่ยิ่งขึ้น

ศิลปะในการทอลายประยุกต์บนผืนผ้าไหม จึงเป็นการทอลวดลายบนผืนผ้าไหมที่เกิดมาจากความรู้สึกและแนวคิดทางจินตนาการ ก่อให้เกิดเป็นลายใหม่ ๆ

๓.๕ ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์

จากการศึกษาความแตกต่างของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ที่มีลักษณะ เอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป มีวิธีการนำวัตถุดิบมาใช้ในการทอ โดยนครชัยบุรีรินทร์ ที่ประกอบด้วย นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และ สุรินทร์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไปนี้

๓.๕.๑ ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา

การศึกษาค้นคว้าผ้าไหมจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งส่วนมากจะมีการทอผ้าไหมหางกระรอกที่เกิดจากภูมิปัญญาพื้นเมืองโคราช "ผ้าหางกระรอก" เป็นผ้าทอโบราณที่มีลักษณะลวดลายเรียบง่าย แต่แฝงด้วยความประณีตและงดงาม โดยใช้เทคนิคการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าไทคือ "การควบเส้น"^{๑๓๓} หรือคนไทยเรียกว่า “ผ้าหางกระรอก”

ผ้าหางกระรอกถือเป็นผ้าโบราณที่พบมากในแถบอีสานใต้คือ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และพบในภาคใต้ที่นครศรีธรรมราช ตรัง “โฮลเปราะห์” และสตรีใช้นุ่งทอเปล่งเป็นลายริ้ว เรียกว่า “โฮลแฮร์รี่”^{๑๓๔}

^{๑๓๒} รัชชานนท์ ตาโธสง, **หลักการศิลปะ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วาดศิลป์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒ - ๒๓.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางกัญญา แยมโกสุมภ์ ปราชญ์ชาวบ้าน, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๓๔} **ผ้าไหมหางกระรอก**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.qsds.go.th/silkcotton/k_2.php [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

จังหวัดนครราชสีมา ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งทอผ้าทางกระรอก ที่สามารถทอผ้าได้งดงามที่สุดแห่งหนึ่ง ซึ่งลักษณะสำคัญของผ้าทางกระรอกคือ เป็นผ้าพื้นเรียบที่ใช้เทคนิคการทอพิเศษ^{๑๓๕} ที่นำเส้นพุ่งพิเศษโดยใช้เส้นไหม หรือเส้นฝ้าย ๒ เส้น ๒ สี มาตีเกลียวควบเข้าด้วยกันให้เป็นเส้นเดียว ที่เรียกว่า เส้นลูกลาย หรือ ไหมลูกลาย หรือ เส้นทางกระรอก ใช้อุปกรณ์ในการทอคือ โน และโบก ซึ่งต้องอาศัยทักษะความชำนาญของผู้ตีเกลียวที่จะทำให้ได้เกลียวถี่ หรือเกลียวห่างตามต้องการ^{๑๓๖} ส่วนเส้นไหมที่จะนำมาตีเกลียวนั้นควรเป็น เส้นไหมน้อยที่คัดเป็นพิเศษให้ได้เส้นไหมที่สม่ำเสมอ จากนั้นจึงนำไปเป็นเส้นพุ่งทอผ้า และผ้าที่ได้จะมีลักษณะลวดลายเล็กๆ ในตัวมีสีเหลืองมันวาวระยับ ดูคล้ายเส้นขนของทางกระรอก ครั้งหนึ่งผ้าทางกระรอกเคยเป็นผ้าประจำจังหวัดนครราชสีมา ตามคำขวัญเดิมของจังหวัดที่ว่า “นกเขาคราม อ้อยคันร่ม ส้มขี้ม้า ผ้าทางกระรอก ดอกสายทอง แมวสีสาวท” เพราะโคราชมีการทอผ้าทางกระรอกมานานกว่าร้อยปี^{๑๓๗}

จังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ชาวภูวนิยมใช้และทอผ้าไหมควบ สตรีชาวภูวนิยมความชำนาญในการตีเกลียวเส้นไหม เรียกว่า ละวีหรือ ระวี ตามความเชื่อ เรื่องความกลมเกลียวสามัคคีกันในการครอบครัวยุคและสายตระกูลที่นับถือผีด้วยกัน การนำไหมสองสีมาควบกันเรียกว่า “กะนิว” หรือ “ผ้าทางกระรอก” เมื่อนำมาใช้เป็นเส้นพุ่งทอกับเส้นยืน^{๑๓๘} สีพื้นจะทำให้เกิดลายเหลืองมันเป็นสีเหลืองคล้ายทางกระรอก ลักษณะของผ้ากะนิวนี้ผิวสัมผัสจะมีความมันระยิบระยับ เมื่อนำไปส่องกับแดดจะแยกสีได้ชัดเจน ผู้ชายไทยภูวนิยมนุ่งผ้าไหมควบ (หะจิกกะน้อย) สำหรับนุ่งโจงกระเบน

ชื่อที่เรียกว่า “ผ้าทางกระรอก” อาจเป็นเพราะลวดลายของผ้าทอที่มีลักษณะเนื้อผ้าที่มีความเหลืองสี เห็นเป็นลายเส้นเล็กๆ ในตัว ซึ่งมองดูแล้วคล้ายกับขนของทางกระรอก จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกดังกล่าว นอกจากนี้ ชื่อเรียกผ้าชนิดนี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ตามรูปลักษณะที่มุ่งเน้นเช่น บางพื้นที่เรียกว่า ผ้าวา ผ้ายาว ซึ่งเป็นการเรียกตามลักษณะความยาวของผืนผ้าที่ยาวกว่าผ้าถุงเท่าตัว บางพื้นที่เรียกว่า ผ้าควบ เพราะถือเอาวิธีการทอแบบตีเกลียวควบมาใช้เป็นชื่อเรียก แต่คนส่วนใหญ่นิยมเรียกว่าผ้าทางกระรอกมากกว่า^{๑๓๙}

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ศรีบุตร, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นางสุภาวดี ต่างกล, ผู้ทอผ้าไหม, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวธัญพัทธ์ สอนคง, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ นางอรุณ สอนตะคุ, ผู้ทอผ้าไหม, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๓๙} **ผ้าทางกระรอก**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.cddkorat.com/silk/> [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

ลวดลายและกรรมวิธีการทอ ใช้เทคนิคการทอผ้าโดยใช้ไหมเส้นพุ่ง ๒ เส้น ควบกันโดยนำมาตีเกลียวควบเข้าด้วยกันให้เป็นเส้นเดียว โดยใช้อุปกรณ์ในการตีคือ โน และโบก ผ้าหางกระรอก โดยทั่วไปนิยมใช้สีเหลืองมาควบ เมื่อนำมาทอเป็นเส้นพุ่งบนผืนผ้า จะทำให้ผ้าทอที่เป็นผ้าพื้นมีความสวยงาม จากสีเหลืองของไหม เส้นไหมสองเส้นสองสีมาตีเกลียวควบให้เป็นเส้นเดียวกัน เรียกว่า “เส้นควบ” “เส้นลูกลาย” หรือ “เส้นหางกระรอก” จากนั้นนำมาทอพุ่งขัดกับเส้นยืน ซึ่งใช้สีอีกหนึ่งอาจเข้มหรืออ่อนกว่าสีที่ใช้ เพื่อให้เกิดลายขัดเด่นขึ้นมา^{๑๔๐}

จะได้ผ้าพื้นที่มีลายเหลือบเล็กๆ ในเนื้อผ้าดูคล้ายจะมีปูชนอันขึ้นมาจากเส้นขนของหางกระรอก จึงเรียกว่า “ผ้าหางกระรอก”

เทคนิคการทอผ้าชนิดนี้ นับเป็นเทคนิคดั้งเดิมของชนเผ่าไท เพราะมีการทอผ้าชนิดนี้ในชนเผ่าไทดั้งเดิม คือ ชาวภูไทและไทลาว เรียกเทคนิคนี้ว่า “การเข็น” ไทวนเรียก “ปั่นโก” กลุ่มชาวไทพวนเรียกว่า “มะลั้งไม” หรือ “มับไม” กลุ่มไทภาคกลาง ไทภาคใต้ และไทอีสานทั่วไปเรียกว่า “ผ้าหางกระรอก” ส่วนชาวไทเชื้อสายเขมร และชาวส่วย (กูย) เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “กระเนียว” หรือ “กะนิว” ชาวไทยอีสานแต่โบราณจะนำผ้าหางกระรอก หรือบางที เรียกว่า ผ้าม่วง มานุ่งเป็นโจงกระเบน

ผ้าไหมหางกระรอกเป็นผ้าที่มีลายเหลือบเงาสวยงาม มีวิธีการทอทำให้เกิดลวดลายได้ ๓ แบบ ได้แก่

- ๑) ลวดลายหางกระรอกที่พุ่งไปด้านขวา เป็นการทอด้วยเส้นยืนที่ตีเกลียวด้านขวา
- ๒) ลวดลายหางกระรอกที่พุ่งไปด้านซ้าย เป็นการทอด้วยเส้นยืนที่ตีเกลียวด้านซ้าย
- ๓) ลวดลายหางกระรอกที่มีสายพุ่งเป็นหยักแหลม เป็นการใช้กระสวย ๒ อัน พุ่งทอย้อนสลับซ้ายขวา

ลักษณะทั่วไปของผ้าหางกระรอกคือ จะเป็นผ้าพื้นเรียบชนิดหนึ่ง มีความกว้าง ๑ หลา ความยาว ๔ หลา มักมีสีเข้ม เช่น สีเมืงมะขาม สีเปลือกมังคุด สีแดงครั่ง ฯลฯ^{๑๔๑} โดยจะมีลายเหลือบสีในตัว มองเหมือนภาพ ๓ มิติ ทั้งนี้ผ้าหางกระรอกโบราณจะมีริ้วเชิงชายคั่นที่ชายผ้าทั้งสองด้าน ทอด้วยเส้นไหม ที่ต่างสีจากสีพื้น จะทอเป็นเส้นเล็กๆ ๘-๙ เส้น และมีเส้นกรอบบังคับไว้อีกข้างละ ๓-๔

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นางพิไลลักษณ์ กล้าขุน, ผู้ทอผ้าไหม, ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นางยุพา ฟ้อนตะคุ, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เส้น ตามความพึงพอใจของผู้ทอ^{๑๔๒} หรือบางพื้นจะทอเป็นลายลูกแก้วเล็ก ที่ดูงดงามแปลกตา รื้อเชิงชายนี้บางคนเรียกว่า กั้น, ก่าน, ชิดคั่น, เชิงคั่น และเชิงผ้ากั้นชาย^{๑๔๓}

นอกจากนี้ยังนำมาทอเป็นผ้าลายตาราง หรือโสร่ง ผ้าโสร่งส่วนใหญ่ จะทอด้วย เส้นไหม ลูกลายหรือเส้นไหมหางกระรอก^{๑๔๔} เนื้อผ้าในลายตารางจึงมี สีเหลืองลายคล้ายเส้นขนของหางกระรอก จึงเรียกว่า ผ้าโสร่งไหมหางกระรอก หรือผ้าโสร่ง จะมีลักษณะเป็นตารางใหญ่ สีเหลืองเข้ม จตุรัส มีหลายสี ทั้งแดง เขียว เหลือง น้ำเงิน สลับกันตลอดทั้งผืน^{๑๔๕} ชิดคั่นระหว่างตารางสีใหญ่นั้นด้วย รื้อชิดคั่นสีแดง หรือสีขาวหรือสีเหลือง เป็นเส้นเล็ก ๆ ทั้งผืน ผ้าตาราง หรือผ้าโสร่งนี้จะมีหน้ากว้างประมาณ ๑ เมตร ยาวประมาณ ๒ เมตร แล้วเย็บเข้าด้วยกันเป็นถุง คล้ายกับผ้าขึ้นของผู้หญิง โทนสีของผ้าจะมี ๒ โทน คือ ผ้าโสร่งแดง จะมีสีสันสดใส สำหรับผู้ชายที่มีอายุไม่สูงนัก ไม่เกิน ๔๐ ปี แต่ถ้าเป็นผู้ชายสูงวัย จะใช้ผ้าโทนสีเข้ม เรียกว่า ผ้าโสร่งดำ

จากกรรมวิธีการทอและลวดลายของผ้าหางกระรอก อาจสรุปเป็นลักษณะเด่นของผ้าหางกระรอก ได้ว่า การทอผ้าไหมหางกระรอกนิยมทั่วไป ในภาคอีสานโดยเฉพาะเขตอีสานตอนใต้ ทอโดยการนำเส้นไหม ๒ เส้นมาควบกันให้เป็นสีเดียวกันเช่น สีเขียวควบสีเหลือง สีแดงควบสีเหลือง โดยเส้นไหมที่นำมาทอจะเป็นไหมเส้นเล็กเพราะจะทำให้ผ้าที่ทอมีความละเอียด งดงามและจะเกิดความเลื่อมของสีผ้าเมื่อทอ^{๑๔๖}

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นางกุลวดี ขวัญอยู่, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๔๓} เครือข่ายกาญจนาภิเษก, การส่งเสริมผ้าพื้นเมืองในอดีตและปัจจุบัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://kanchanapisek.or.th> [๒๐ เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๑].

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นางสาวสุนิสา มั่นสีชุม, ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นางลักขณา ถนอมทรัพย์, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายภูริภัทร ภัทรสุขดำรงกุล, ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ภาพที่ ๓.๑๙ ผ้าไหม หางกระรอก บ้านหัน ตำบลตะคุ อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา

๓.๕.๒ ผ้าไหมขอมันนารี จังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษาค้นคว้าผ้าไหมจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ชัยภูมิเป็นอีกจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่มีชื่อเสียงเรื่องผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ มายาวนาน โดยเฉพาะ ผ้าไหม ลายหมี่คันนอนนารี ซึ่งเป็นลายพระราชทาน จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ตามตำนานชาวบ้านทราบว่า ผ้าไหมมัดหมี่ลายนี้ เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรกโดยภริยาของท่าน คือแม่บุญมี ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จักการทอผ้าไหม ไว้ใช้ในครอบครัว ประดิษฐ์คิดค้นลายผ้าไหม โดยนำวิถีชีวิตประจำวัน^{๑๔๗} เช่น การตักน้ำขึ้นมาจากบ่อ สมัยก่อนต้องใช้ตะขอ ที่ทำจากไม้ไผ่ เข้ามาประยุกต์และออกแบบเป็นลวดลายผ้าไหม ต่อมามีการดัดแปลง ให้มีลวดลายสวยงาม แปลก ออกไปตามจินตนาการ แต่ยังคงอนุรักษ์ลายรูปตะขอเอาไว้ เป็นเอกลักษณ์ของชัยภูมิ トラไปถึงปัจจุบัน การประกวดครั้งนี้ จึงถือว่าเป็นการพัฒนาและประชาสัมพันธ์ลายเอกลักษณ์ชัยภูมิ ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย อีกทั้งช่วยเพิ่มช่องทางการตลาดอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้แล้ว จังหวัดยังมีแนวทางเพิ่มเติม โดยขอความร่วมมือทุกหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่าง ๆ ช่วยกันสวมใส่ผ้าไหมลายหมี่คันนอนนารี ทุกวันศุกร์ เป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาการทอผ้าไหมแบบโบราณของชาวบ้านให้มีอาชีพ มีรายได้ที่มั่นคงตลอดไป^{๑๔๘}

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ แม่จวน ป้องจันทร์, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นางเรณู ตอพล, ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ชัยภูมิ เป็นเมืองที่มี ประวัติศาสตร์ทับซ้อนกันมาหลายยุคหลายสมัย สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ช่วงประมาณ ๕,๐๐๐-๒,๐๐๐ ปี มีหลักฐานเช่น ภาพเขียนผนังถ้ำเจ็บ ๑, ๒ บนภูเขา ผักหนาม บ้านวังอุ่น ตำบลทุ่งพระ อำเภอคอนสาร การพบเครื่องใช้ของมนุษย์ โครงกระดูกมนุษย์ ภาพเขียนดินเผาเนื้อแกร่ง เคลือบน้ำโคลนสีแดง ที่บ้านโนนเสลา อำเภอภูเขียว และที่บ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ เป็นต้น ช่วงสมัยประวัติศาสตร์ คือสมัยทวารวดี พบหลักฐาน เช่นใบเสมาหินที่บ้านกุดโง้ง ตำบลหนองนาแซง อำเภอเมือง พระยืน และใบเสมาหิน ที่อำเภอคอนสวรรค์ พระธาตุหนองสามหมื่น บ้านแจ้ง อำเภอ ภูเขียว เป็นต้น สมัยขอมเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘) พบหลักฐานเช่น ปรangkū อำเภอเมืองชัยภูมิ กู่แดง กู่บ้านกุดยาง อำเภอบ้านเขว้า ปรangkūบ้านแท่น พระแท่นศิลา อำเภอบ้านแท่น สันนิษฐานจากรูปแบบก่อสร้างเพื่อประกอบพิธี ทางการรักษาโรค เรียกว่า อโรคยาศาล ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์^{๑๔๙}

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (จ.ศ. ๑๑๗๔) พ.ศ. ๒๓๖๐ กว่า ๒๐๐ ปี พระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก และ ท่านท้าวบุญมี ภรรยา ซึ่งเป็นชาวเมืองเวียงจันทร์เป็นข้าราชการ ในสำนักเจ้าอนุวงศ์ เมืองเวียงจันทร์ ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งเมือง ที่เมืองชัยภูมิ ซึ่งเป็นเมืองเก่า สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่ร้างไป จากหลักฐานการอยู่อาศัยของชนเผ่า ในบริเวณเมืองชัยภูมิแห่งนี้ จึงมีวัฒนธรรมที่ทับซ้อนกันมา รวมไปถึง วัฒนธรรมการแต่งกาย การประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม การออกแบบลวดลายบนผืนผ้า โดนเฉพาะการทำลายผ้ามีหลายวิธี เช่นการมัดย้อม (มัดหมี่) การเก็บขิด ยกกลายเป็นต้น ลายต่าง ๆ ที่ได้มานั้น เกิดจากทั้งความคิดและความเชื่อ ที่มีมาแต่โบราณสืบต่อกันมา^{๑๕๐} เช่น สมัยประวัติศาสตร์ ช่วงพุทธการ มีความเชื่อว่า ผ้ายกขิดเป็นเครื่องรางที่สามารถปกป้องสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ได้ จึงนิยมนำผ้ายกขิด มาทำเป็นผ้าห่อพระไตรปิฎก และให้พระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ นำไปทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ถือว่าเป็นของสูง ผ้ายกขิดนั้น มีหลายประเภท ทั้งยกขิดด้วยเส้นทอง เส้นไหม และเส้นฝ้าย ต่อมาได้มีการทำผ้า ยกขิด แพรหลายชิ้น แต่ยังคงความเชื่อเช่นเดิมอยู่ คนโบราณเมืองชัยภูมิ ก็ได้รับอิทธิพลความเชื่อดังกล่าวด้วยโดยได้นำผ้าขิด มาทำเป็นหมอน ที่นอน เพื่อปกป้องร่างกายในเวลานอนหลับ เพราะเชื่อว่า จิตกรคนเราจะอ่อนเมื่อนอนหลับ ส่วนสภาพสตรีนั้น จะนำผ้าขิดมาต่อที่หัวขึ้น และตีนขึ้น ตัวผ้าขึ้นจะเป็น ขึ้นคัน^{๑๕๑}

^{๑๔๙} ผ้าไหม จังหวัดชัยภูมิ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: http://pr.prd.go.th/chaiyaphum/ewt_news.php?nid=32. [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ แม่ทองสุข แสนสิงห์ ผู้ทอผ้าไหม, ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๕๑} ผ้าไหมบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: http://www.youtube.com/watch?v=spx18u_Kwwk.. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

การที่นำผ้าชิตมาต่อ ดังกล่าวมานั้น เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้าทวารเปิดเนื่องจากเชื่อว่าสุภาพสตรีเป็นผู้ที่มีจิตที่อ่อนกว่าบุรุษ จึงต้องนำมาห่อหุ้มร่างกาย นอกจากนี้ยังนำไปทำเป็นผ้าเปี่ยง (ผ้าสไบ) หากเป็นสตรีที่แต่งงานแล้วจะต่อหัวขึ้นด้วยผ้ายกชิตสีแดง^{๑๕๒} หากยังไม่แต่งงานจะต่อด้วยผ้ายกชิตหลากสี ท่านท้าวบุญมี ท่านเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญด้านการถักทอผ้าท่านได้สอนให้สตรีชาวชัยภูมิ รู้จักการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้าไม่ว่าจะเป็นผ้ายกชิต ผ้าไหมมัดหมี่ การทำชิ้นขึ้น การทอผ้าฝ้าย เป็นต้น นอกจากนั้นท่านยังได้สอนให้มีการประดิษฐ์ คิดลวดลายต่างๆขึ้นอีกไม่ว่าจะเป็นลายหมี่ขอ หมี่ขึ้นหมี่เอี้ยวเอี้ยวควาย และมีลายผ้ามัดหมี่อื่นๆ อีกมากมายเนื่องจาก ชาวชัยภูมิเป็นผู้ที่มีศิลปะในตัวเอง จึงได้คิดลายมัดหมี่ จากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว มาออกแบบเป็นลายผ้า จนถึงปัจจุบันนี้ จังหวัดชัยภูมิ มีลายผ้าโบราณอายุ ตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไป มีมากกว่า ๕๓๙ ลาย

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัดชัยภูมิ ได้นำผ้าไหมมัดหมี่จาก บ้านดอน ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ขึ้นทูลเกล้าถวาย สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เป็นผ้ามัดหมี่ชื่อลาย ขอนารี (ชื่อเดิมคือ ลายขอกระหรี) เมื่อพระองค์ท่านได้ทรงทอดพระเนตรเห็นท่านได้มีพระราชดำริให้อนุรักษ์ลายดังกล่าวไว้ ผ้ามัดหมี่ ลายขอนารี นั้นเป็นลายที่มีการประยุกต์มาจาก ลายขอ ซึ่งเป็นลายดั้งเดิมแต่สันนิษฐานว่า หน้าจะเกิดหลัง ผ้าลายหมี่ขึ้น ซึ่งเป็นลายพื้นฐาน

ดังนั้น เมื่อมีการสืบค้นเพื่อ หาลายผ้ามัดหมี่ที่เป็น เอกลักษณ์ ของจังหวัดชัยภูมิ จึงได้เชิญ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านลายผ้า และนักอนุรักษ์ผ้าโบราณ มาทำประชาพิจารณ์ และร่วมกันคิดค้นว่า ควรจะนำผ้ามัดหมี่ลายใด ขึ้นเป็นลายเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ เมื่อหาข้อสรุปได้แล้วจึงมีความเห็นจากข้อมูลในอดีตและปัจจุบัน ว่า จังหวัดชัยภูมิมีลายผ้าโบราณจำนวนมาก แต่มีลายดั้งเดิมอายุกว่า ๒๐๐ ปีที่ท่านท้าวบุญมี ภรรยาพระยาภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมือง คนแรกได้ สอนให้สตรีชาวเมืองชัยภูมิทอผ้า ทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มนั้น คือผ้านุ่งหรือผ้าขึ้น ลายหมี่คัน^{๑๕๓} (ที่เป็นลายพื้นฐาน) เย็บต่อกับผ้าชิตที่เป็นหัวขึ้น และตีนขึ้น จึงได้นำ หมี่คัน ลายโบราณ มารวมกับลายมัดหมี่ขอนารี ซึ่งสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้มีพระราชดำริให้อนุรักษ์ไว้ จึงได้เกิดเป็นลายผ้าเอกลักษณ์ของ

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ แม่ดอกไม้ เหล่าขยัน ปรากฏชาวบ้าน, ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นางจิราภรณ์ จันทร์โถม , ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

จังหวัดชัยภูมิขึ้น^{๑๕๔} โดยได้มีข้อสรุปจากผู้ร่วมประชุมซึ่งเป็น ผู้รู้ด้านผ้าไหม ของจังหวัดชัยภูมิ ผู้เชี่ยวชาญด้านลายผ้า นักอนุรักษ์ผ้าโบราณ ได้ลายเอกลักษณ์ชื่อว่า หมี่ชั้นขนนารี^{๑๕๕}

ภาพที่ ๓.๒๐ ศิลปะลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ขอชั้นนารี

๓.๕.๓ ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผ้าไหมที่ขึ้นชื่อของจังหวัดบุรีรัมย์ คือ ผ้ามัดหมี่ตีนแดง หรือ ชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่น ที่ว่า “ชินหัวแดงตีนแดง” หรือ “ชินตีนแดง” หรือ “ชินหมี่รวด” ถือได้ว่า เป็นผ้าไหมเอกลักษณ์ ท้องถิ่นของชาวอำเภอยุทธศาสตร์ และอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยลักษณะผ้าไหมจะเป็นมัดหมี่ ลายพื้นเมืองทอด้วยไหมทั้งผืน มีหัวชินและตีนชินของผ้าจะเป็นสีแดงสด สมัยโบราณทอด้วยฝีมือนัก แล้วนำมาต่อหัวและตีนชิน ปัจจุบันมีการทอต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกันไม่ใช้การต่อระหว่างตัวชิน หัวชิน และตีนชิน ผ้ามัดหมี่ตีนแดง ทอขึ้นครั้งแรกโดยช่างฝีมือทอผ้าในคุ้มของพระยาเสนาสงคราม (เจ้าเมืองคนแรกของอำเภอยุทธศาสตร์) เมื่อประมาณกว่า ๒๐๐ ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่าเป็นผ้าขึ้นของกลุ่ม ชนลาว ต่อมาการทอผ้าขึ้นตีนแดงได้แพร่ขยายสู่หมู่บ้านใกล้เคียง และบ้านนาโพธิ์ซึ่งปัจจุบันเป็น อำเภอนาโพธิ์^{๑๕๖}

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นางดาหวัน ภูมิสถาน, ผู้ส่งเสริม จำหน่ายผ้าไหม, ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๕๕} ผ้าไหมบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, [ออนไลน์, แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/chatchadapornatorsak/pha-him-bankhewa>]. [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

^{๑๕๖} ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์, [ออนไลน์, แหล่งที่มา: https://www.qsds.go.th/silkcotton/k_16.php] [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

ผ้ามัดหมี่ตีนแดง มีลักษณะพิเศษ คือ ส่วนเชิงของผ้ามัดหมี่ทุกผืนเป็นพื้นสีแดง บางผืนจกลวดลายเป็นแถบริ้วลายจกขนาดเล็ก ตีนขึ้นบางครั้งมีการใช้เทคนิคการขีดเก็บเส้นไหมสี หรือที่ชาวบ้านในพื้นที่ เรียกว่า การเก็บตีนดาว^{๑๕๗} มาผสมผสานเพื่อความสวยงามและแสดงฝีมือของผู้ทอ ผ้าขึ้นมัดหมี่ตีนแดงโบราณมีการต่อหัวขึ้นและตีนขึ้น ลวดลายมัดหมี่จะทอเป็นชิ้นหมี่รวดหรือหมี่โลด ซึ่งมาจากภาษาท้องถิ่นภาคอีสาน หมายถึง การมัดและทอลวดลายมัดหมี่ต่อเนื่องไปรวดเดียว ลักษณะลวดลายผ้ามัดหมี่แบบนี้ บางท้องถิ่นในภาคอีสานจะเรียกว่า หมี่หว่าน

กรรมวิธีการทอผ้ามัดหมี่ตีนแดง เป็นการทอผ้ามัดหมี่เส้นพุ่ง คือมีการมัดลวดลายและย้อมสีเฉพาะเส้นพุ่ง ส่วนเส้นยืนใช้เส้นไหมย้อมสีตามที่ต้องการแต่ไม่มีการมัดทำลวดลาย ซึ่งเป็นกระบวนการในการทอผ้ามัดหมี่ส่วนใหญ่ของประเทศไทย อุปกรณ์ในการมัดหมี่ ได้แก่ โหงหมี่ มีด เชือกกล้วย แต่ปัจจุบันนิยมใช้เชือกฟางที่ทำจากพลาสติก เพราะหาง่ายสะดวกกว่ากัน มีสีให้เลือกอีกด้วย^{๑๕๘} เพราะการมัดหมี่จะมัดลวดลายครั้งเดียว ซึ่งใช้เวลาหลายวันกว่าจะเสร็จ ช่างมัดจะใช้เชือกฟางมัดหมี่ที่ละสี สะดวกในเวลาที่ต้องแก้ฟาง เพราะบางจุดของลวดลายจะใช้สีขาว หรือไม่ต้องการที่จะผสมสีที่เกิดจากการย้อมทับเส้นหมี่ การย้อมยัดเป็นหลักจะต้องย้อมสีแดงก่อน ตามด้วยสีเหลือง จะย้อมสีครามเป็นสีสุดท้าย แต่จากข้อสังเกต โดยเฉพาะสีธรรมชาติที่นำมาใช้ของชาวอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จะไม่มีสีคราม^{๑๕๙}

ลวดลายมัดหมี่ส่วนใหญ่เป็นลายเก่าดั้งเดิม คือ ลายนาคร ลายแฉ่วเลื่อย (ลายฟันเลื่อย) ลายขอต่างๆ นิยมใช้สีเหลือง แดง ขาว มีเขียวปนบ้าง

ผ้ามัดหมี่ตีนแดง แหล่งผลิตส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอพุทไธสงและอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ในสมัยโบราณนิยมทอผ้ามัดหมี่ตีนแดงให้เด็กและวัยรุ่นสวมใส่เพราะมีสีสดใส โดยลายหมี่ส่วนใหญ่เป็นลายดั้งเดิม คือ ลายนาคร ลายแฉ่วเลื่อย (ลายฟันเลื่อย) ลายขอต่างๆ และต่อมาได้พัฒนาและปรับปรุงการทอเพื่อให้ผู้ใหญ่ได้สวมใส่ในงานบุญประเพณีสำคัญได้ นิยมใช้สวมใส่เฉพาะในงานพิธีกรรมทางศาสนา งานบุญประเพณีและพิธีการที่สำคัญเท่านั้นจากการศึกษาผ้าไหมจังหวัดบุรีรัมย์ที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้า ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายจากส่วนประดับปราสาทขอมที่กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคส่วนใหญ่ชื่นชอบ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นางนางหลี่ จันทรวล, ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญ, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นางนางประคอง ภาสะฐิติ, ผู้ทอผ้าไหม ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญ, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นางธนิการ์ รินไธสงค์, ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญ, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

๑) ลายท่อนพวงมาลัยทรงเครื่องสีขาวบนพื้นสีแดงวางลายทิศทางเดียวต่อเนื่องกันเป็นลายแถบแนวนอนโดยไม่มีช่องว่างระหว่างแถวผูกลายต่อเนื่องเป็นแผ่นผืน การออกแบบโครงสีใช้สีแดงร่วมกับสีกลาง คือ สีขาว

๒) ลายท่อนพวงมาลัยสีน้ำเงินมีส่วนพู่ห้อยสีส้มเหลืองบนพื้นสีชมพู วางลายทิศทางเดียวต่อเนื่องกันเป็นลายแถบแนวนอนโดยมีช่องว่างระหว่างแถวไม่ห่างมากนัก ผูกลายต่อเนื่องเป็นจังหวะที่เท่า ๆ กัน การออกแบบโครงสีเป็นแบบพหุรงค์ (Polychromatic) สีคู่ตรงข้ามไม่แท้ (Split Complementary)

๓) ลายท่อนพวงมาลัยม่าน สีชมพูบนพื้นสีชมพูอมม่วงมีการเพิ่มรูปของลายทำ เป็นเส้นวางสลับกับพื้นสีขาว วางลายทิศทางแบบสะท้อนกลับต่อเนื่องกันเป็นลายแถบแนวนอนโดยมีช่องว่างระหว่างแถวไม่ห่างมากนัก ผูกลายต่อเนื่องเป็นแผ่นผืน การออกแบบโครงสีเป็นแบบเอกรงค์ (Monochrome)^{๑๖๐}

รูปแบบของโครงสร้างการวางลายในผ้ามัดหมี่

ในอดีตผ้ามัดหมี่เป็นผ้าที่ใช้ในการนุ่งทั้งชายและหญิง ทำให้ความยาวของผืนผ้าที่ใช้แตกต่างกันตามรูปแบบการนุ่ง กล่าวคือ ผ้าที่ใช้นุ่งแบบโจงกระเบนจะมีความยาว ประมาณ ๔-๕ หลา หากเป็นผ้านุ่งแบบการนุ่งขึ้นไม่มีหน้านางใช้ความยาวประมาณ ๒ หลา ด้วยความช่างประดิษฐ์ของคนไทยจึงมีการออกแบบโครงสร้างการวางลายตามรูปแบบของการนุ่ง ดังนี้

๑) ผ้าปุม คือ ผ้านุ่งของขุนนางในอดีตของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ซึ่งเป็นผ้าส่วยของหลวงมาจากเขมรที่ใช้พระราชทานเป็นเครื่องยศขุนนางนาง เดิมไทยเรามีโรงไหมของหลวงทอผ้าสมปักปุมและสมปักเชิงกรวยพระราชทาน ทอด้วยไหมเปลาะกลางผืนผ้าเป็นลายสีต่าง ๆ ใช้ตามยศตามเหล่า มีสมปักปุมเป็นชนิดสูงสุด สมปักร้วเป็นชนิดต่ำสุด ลักษณะการนุ่งแบบโจงกระเบน ซึ่งโครงสร้างของผ้าปุมจะประกอบด้วย สังเวียนที่อยู่ด้านบนและล่าง ตรงกลางคือท้องผ้า และริมผ้าเรียกว่า “หน้านาง”^{๑๖๑}

๒) หมี่ขึ้น คือ ผ้าไหมมัดหมี่ที่ใช้สำหรับสตรีนุ่งเป็นผ้าขึ้น โดยมีการออกแบบลวดลายเป็น ๓ ส่วนตามแนวของเส้นพู่ส่วนบนสุดเรียกว่า “หัวขึ้น” มักทำเป็นสีพื้น ช่วงกลางเรียกว่า “ตัวขึ้น” จะมัดหมี่เป็นลวดลายด้วยลวดลายหลักและลายประกอบและส่วนล่างเรียกว่า “ตีนขึ้น” มักจะมีเส้น

^{๑๖๐} สมบัติ ประจักษ์สานต์, “การยอมรับผลิตภัณท์ผ้าไหมมัดหมี่ลายเรขศิลป์ส่วนประดับของปราสาทขอมในเขตอีสานใต้ ประเทศไทย”, วารสารวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, Vol ๑๑ No พิเศษ (๒๕๕๙): ๔๙-๕๐.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ อุดมทรัพย์, ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

ขอบลายที่แยกระหว่างลายของส่วนตัวขึ้นกับตีนขึ้น ส่วนตีนขึ้นจะมัดหมี่เป็นลวดลายอีกแบบแยกจากตัวขึ้นโดยนิยมลายกรวยเชิง^{๑๖๒}

ในกรณีที่เป็นโครงสร้างการวางลายผ้าแบบหมี่ขึ้น การออกแบบตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีกำหนดรูปแบบของการวางลายที่มีตำแหน่งที่แน่นอนจนทำให้เรียกชื่อผ้ามัดหมี่ตามรูปแบบของการวางลายได้ ๔ รูปแบบ ได้แก่

๑) หมี่ข้อ คือ ผ้าไหมมัดหมี่ที่มีการทำลวดลายเป็นจุด ๆ จุดหนึ่งก็คือหนึ่งลำนั่นคือมัดเส้นด้ายเป็นเปลาะตามลำของเส้นด้าย โดยเว้นระยะช่องไฟไว้พองาม หมี่ข้อเป็นลายพื้นฐานที่มีขนาดเล็กที่สุด แยกเป็น หมี่ข้อตรง คือ การวางลวดลายตามแนวผ้า และหมี่ข้อหว่น คือ การลวดลายตามแนวเส้นทแยง

๒) หมี่ลวด คือ ผ้ามัดหมี่ที่มีลวดลายเดียวกัน โดยโครงสร้างของลายมีลักษณะเป็นลายแถบแนวนอนเกิดจากการผูกประกอบลายเรียงต่อกันในแนวนอนและจัดองค์ประกอบตัวลายหรือแม่ลายต่อเข้าด้วยกันจนเต็มพื้นที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันตลอดทั้งผืนผ้า ซึ่งตามภาพอาจเรียกว่า “หมี่วง” ก็ได้เพราะมีลายหลักที่มีเส้นล้อมเป็นวง

๓) หมี่ลาย คือ ผ้ามัดหมี่ที่มีลวดลายเดียวกัน โดยโครงสร้างของลายมีลักษณะเป็นลายแถบแนวเฉียง เกิดจากการผูกประกอบลายเรียงต่อกันเอียงจากแนวไปทางใดทางหนึ่งและจัดองค์ประกอบตัวลายหรือแม่ลายต่อเข้าด้วยกันจนเต็มพื้นที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันตลอดทั้งผืนผ้า

๔) หมี่คั่น คือ ผ้ามัดหมี่ที่มีการวางลวดลายมัดหมี่สลับคั่นลายด้วยเส้นสีพื้นเป็นช่วง ๆ ตามตั้งของเส้นพุ่ง ตลอดทั้งผืนผ้า^{๑๖๓}

ผ้ามัดหมี่ทอมือของจังหวัดในเขตกลุ่มอีสานใต้ ที่มีลักษณะเฉพาะตามกลุ่มชาติพันธุ์ ลวดลายมัดหมี่ในปัจจุบันมีทั้งลายดั้งเดิมและลายที่พัฒนาขึ้นใหม่ โดยสามารถแยกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ ลายเรขาคณิต และลายอิสระโดยได้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติพืช สัตว์คน หรือสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ตะขอ ฉัตร หากเป็นอาคาร พบว่าใช้รูปด้านของอาคาร ศาลา พระราชมณเฑียร ในเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกในพระพุทธศาสนา ลวดลายมัดหมี่ส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ^{๑๖๔} ผ่านการผลิตโดยไม่มีแบบที่พิมพ์หรือวาดเป็นแผ่นกระดาษ ถือเป็นความอัจฉริยะของภูมิปัญญา

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ นางสาวทศวรรณ นพรัตน์ , ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๖๓} สมบัติ ประจักษ์สานต์, “การก่อรูปในลวดลายมัดหมี่”, วารสารวิชาการ, ศิลปสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๑๗๔-๑๗๕.

^{๑๖๔} สมบัติ ประจักษ์สานต์, “ออกแบบผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายเรขศิลป์จากผืนของปราสาทขอมในเขตอีสานใต้ประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (ผู้วิจัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓๖.

ท้องถิ่นที่สามารถก่อรูปลายมัดหมี่ขึ้นในระบบโน้ตศน์จำนวนน้อยนับพันลาย จึงไม่น่าแปลกใจ เหตุใดช่างพื้นบ้านจะไม่สามารถแปรเปลี่ยนองค์ประกอบของลายแตกต่างจากบรรพบุรุษ เนื่องจาก การก่อรูปลายนั้นเป็นแบบแผนฝังลึกในระบบโน้ตศน์ที่แน่นชัดแล้ว การเปลี่ยนแปลงเพียงน้อยอาจ กระทบต่อระบบการจำโน้ตศน์ทั้งหมด

การสร้างลายมัดหมี่เมื่อทำพอกไหมเพื่อลอกกวโปรตีนที่เกาะเส้นใยตามธรรมชาติออก แล้วจะคล้องเส้นไหมใส่กงแล้วถายเส้นไหมไปพันรอบอัก ตั้งอักถายเส้นไหมพันรอบหลักคันหมี่ หรือ เครื่องโยกหมี่ซึ่งมีความกว้างสัมพันธ์กับความกว้างของพืมที่ใช้ทอผ้า นับจำนวนเส้นไหมให้เป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีจำนวนเส้นไหมสัมพันธ์กับขนาดของลาย (จำนวนลำ)^{๑๖๕} ลายมัดหมี่จะก่อรูปใน จินตนาการของช่างตามลายที่ต้องการด้วยความจำในสมองไม่มีการเขียนแบบลายเป็นภาพในกระดาษ หากเขียนเป็นภาพได้จะมีลักษณะการกำหนดลายในตารางโดยชาวบ้านเรียกแต่ละช่องตารางว่า “ลำ” จากแม่ลายเดียวกันแต่วางทิศทางต่างกันการวางลายในแนวตั้งจะมีขนาด จำนวน ๒๑ ลำ และหาก วางลายแนวนอนจะมีขนาด จำนวน ๑๕ ลำ ต่อลาย ขนาดของลายจำนวน ๑ ลำ เมื่อปรากฏบนผืนผ้า ที่ทอแล้วเสร็จจะเท่ากับความยาว ๒.๘-๓.๓ มิลลิเมตร หรือความยาวโดยเฉลี่ย ๓ มิลลิเมตร^{๑๖๖}

การออกแบบลายมัดหมี่ให้มีรูปแบบต่างกัน โดยการกำหนดทิศทางและขนาดของลายที่มี สามารถทำได้ ๒ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ การเตรียมเส้นพุ่งโดยการคันหมี่ที่เครื่องโยกหมี่และ ขั้นตอนที่ ๒ การมัดหมี่ โดยทั้งสองขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันและช่างใช้ระบบโน้ตศน์สำหรับการ ผลิต ซึ่งทั้งสองขั้นตอนมีผลต่อการก่อรูปของลายมัดหมี่^{๑๖๗}

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นางลำไย เล้ไธ, ผู้ทอผ้าไหม, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นางสาวเดือน จันทร์นวล, ผู้ทอผ้าไหม, ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๖๗} สมบัติ ประจักษ์สานต์, “ออกแบบผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายเรขศิลป์จากผืนของปราสาทขอมในเขต อีสานใต้ประเทศไทย”, หน้า ๘๖.

ภาพที่ ๓.๒๑ ผ้าไหมตีนแดง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓.๕.๔ ผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์

ผ้าโฮลเป็นผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ผ้ามัดหมี่โฮลถือเป็นลายเอกลักษณ์ของลายผ้าไหมมัดหมี่จังหวัดสุรินทร์ “โฮล” เป็นคำในภาษาเขมรเป็นชื่อเรียก กระบวนการผลิตผ้าไหมประเภทหนึ่งที่สร้างลวดลายขึ้นมาจากกระบวนการมัดย้อมเส้นไหมให้เกิดสีสันทึบและลวดลายต่างๆก่อน^{๑๖๘} แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้า ซึ่งตรงกับคำว่า “ผ้าปุม” ในภาษาไทย “มัดหมี่” ในภาษาลาว และคำว่า IKAT (อิ-กัต) ซึ่งเป็นลำดับที่ภาษาอินโดนีเซีย-มาลายู แต่ชาวตะวันตกมักรู้จักผ้ามัดหมี่ของมาเลย์-อินโดนีเซีย และเรียก IKAT ตามไปด้วย

ผ้าโฮลเปราะห์ (ลายโฮลผู้ชาย) เป็นผ้ามัดหมี่ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายเขมรบริเวณอีสานใต้ มีลวดลายและสีสันทึบต่าง ๆ กัน ใช้เป็นผ้านุ่งโจงกระเบนของผู้ชาย ในสมัยโบราณเรียก “ผ้าปุมเขมร” ราชสำนักใช้เป็นผ้าพระราชทานให้ข้าราชการบริพารตามตำแหน่ง เป็นผ้าขนาดใหญ่ กว้างยาวมาก มักมีเชิง คล้ายผ้าปาโตลาของอินเดีย บางทีเรียก ผ้าสมปัก หรือ ผ้าสองปัก ภาษาเขมรหมายถึงผ้านุ่ง ซึ่งจะพระราชทานให้ตามยศ เช่น สมปักปุม สมปักกรวยเชิง สำหรับข้าราชการชั้นสูง ผ้าสมปักกริ้ว ผ้าสมปักลาย สำหรับข้าราชการระดับเจ้ากรมและปลัดกรม ผ้าสมปักล่องจวนที่มีพื้นสีขาวสำหรับพราหมณ์นุ่ง ได้ยกเลิกไปในสมัยรัชกาลที่ ๕

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นางณัฏฐา พะยอมหอม, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

คำว่า “โฮล” ในภาษาเขมรสุรินทร์สมัยหลังคำจำกัดความของคำว่า “โฮล” ได้มีความหมายแคบลงมามาก ใช้เรียกเฉพาะเจาะจงถึง ผ้าถุงที่สร้างจากกระบวนการมัดย้อมเส้นพุ่ง แล้วนำมาทอให้เกิดลวดลายต่างๆ แบบผ้าปูมของขุนนางในราชสำนักสยาม มีกรอบมีเชิงสำหรับบุรุษให้ถุงเรียกว่า “โฮลเปราะห์” และสตรีใช้ถุงทอเปล่งเป็นลายริ้ว เรียกว่า “โฮลแสร์ย” ^{๑๖๙}

ปัจจุบันนี้ โฮลเปราะห์ (โฮลสำหรับผู้ชาย) แทบหาตัวคนผลิตไม่ได้และไม่เป็นที่รู้จักกันในวงกว้างอีกต่อไป คำว่า “โฮล” ในปัจจุบันแทบจะมีความหมายตกไปอยู่ที่โฮลแสร์ย (โฮลสตรี) เกือบทั้งหมดเพราะฉะนั้นคำว่า “โฮล” โดดๆ ในภาษาเขมรสุรินทร์ปัจจุบันจึงมีความหมายเจาะจงอยู่ในแค่ผ้าโฮลลายริ้วที่สตรีใช้เท่านั้น คำเรียกผ้าโฮลสตรี ชนิดเดียวกันนี้ในภาษาเขมรสุรินทร์ได้เรียกปลีกย่อยออกไปอีกหลายอย่าง เช่น โฮลป็นเตื้อด (บรรทัด) โฮลปะนะ, โฮลอันลุ่ม

ผ้าโฮลเป็นผ้าที่มีคุณภาพดีมาก เพราะการทอผ้าชนิดนี้ใช้เส้นไหมน้อย(ส่วนในสุดของเส้นไหม) ในการทอทำให้เป็นผ้าไหมมัดหมี่เนื้อแน่นเส้นไหมเล็กละเอียด เนื้อผ้าจะบางเบา เน้นแน่นเนียนอ่อนนุ่ม ^{๑๗๐} ลวดลายสีสันเป็นแบบฉบับของชาวสุรินทร์ ซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากศิลปะของเขมรจากการศึกษาลวดลายสีบนผืนผ้าไหม ^{๑๗๑} ในการบริหารจัดการกลุ่มทอผ้า และกระบวนการผลิตผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ ลวดลายสีบนผืนผ้า จำแนกตามชนิดของผ้าออกเป็น ๕ ชนิด ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ผ้าลายตาราง ผ้ายก ดอกอันลุ่มซิม ผ้าอันปรม ผ้าที่พบต่ำที่สุด คือ หัวขึ้น ดินขึ้น ริมปิ่น หางกระรอกตามลำดับ

๑. ผ้ามัดหมี่ แบ่งออกเป็น ๓ ชนิด ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ชั้นลาย ผ้ามัดหมี่ลายรูป และผ้าอันปรม ผ้ามัดหมี่ชั้นลาย พบว่า ลายดั้งเดิม คือ ลายโฮล ต่อมาประยุกต์เป็นลายกระถางดอกไม้และลายดอกพิกุล ลายโฮล มี ๖ แบบ เรียกชื่อแตกต่างกันตามเทคนิคการมัดหมี่ที่ส่งผลให้ลายมีความแตกต่างกัน ได้แก่ ลายโฮลเสรย (ลายน้ำไหล) มี ๓ แบบ ได้แก่ ๑) โฮลบรรทัด ใช้เทคนิคการมัดหมี่เทียบจากแม่ลาย ๒) โฮลปะนะ และ ๓) โฮลทะนังอำปิล ใช้เทคนิคการมัด หมี่โดยการกระยะบนลำไหม ผ้าโฮลประยุกต์ได้แก่ ผ้าโฮลเปราะ (ชาย) มี ๒ แบบ คือ ลายซิกแซกและลายเคลื่อนไหว ผ้าโฮลมี

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นางปิยวรรณ ตระกูลเงินไทย, ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญ, ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นางนิรมล ดิดใจดี, กลุ่มผู้ส่งเสริม ผู้จำหน่ายผ้าไหม, ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นางกนกลักษณ์ กงจักร, ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญ, ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

ตั้งแต่ ๒-๕ สีคือ แดง-เหลือง-น้ำเงิน-เขียว-สีม่วง ใช้ไหมชั้น ๓-๕ อย่าง ได้แก่ เขียว สีแดง สีนํ้าเงิน ไหมมัดหมี่จุดประ (แดงขาว)และไหมควบสีเหลือง-แดง เป็นต้น^{๑๗๒}

ลวดลายและกรรมวิธีการทอ

การมัดหมี่ลายโฮลอยู่ที่ ๒๑-๒๕ ลำ การทอใช้เทคนิคการดัดเส้นไหมให้เกิดลายระหว่าง ทอและช้อนด้ายที่ริมผ้าทั้ง ๒ ด้าน โครงสร้างผ้าจะเว้นขอบแดงที่เส้นยืนบริเวณริมผ้าทั้งสองด้าน ประมาณ ๑ หลบ เว้นสีสร้างลายเชิงบน-ล่าง มีลายริ้วหนาแนวตั้ง แสดงจุดเริ่มต้น-จบลายผ้า ผ้าโฮลป ระยุกต์ใช้เทคนิคการมัดหมี่แทนการพุ่งไหมสี ผ้ามัดหมี่ลายรูป แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ ๑) ลายรูป เรขาคณิตมีแม่ลายหลักเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนแบบเต็มลายและไม่เต็มลาย มีลายรูปอื่น ๆ บรรจุอยู่ภายใน ลายลูกฮ้อด/หมี่ซ้อ ลายกันแยง/ก้านแยง ๒) ลายรูปพรรณพฤกษา คือ ดอกมะเขือ รวงข้าว และแหวนเพชร และ ๓) ลายรูปสัตว์คือ นกยูง หงส์เต่าจับ เป็นต้น^{๑๗๓}

นิยมเรียกชื่อลายตามภาพที่ปรากฏ ในอดีตนิยมทอสีเข้ม คือ น้ำตาล-แดง-เหลือง แทรก สีตรงข้าม คือ เขียว-ม่วงเพราะทนทานต่อการใช้งาน โครงสร้างผ้า ประกอบด้วยท้องผ้าและเชิงผ้า ๑- ๓ ชั้นเรียงเป็นแถวด้านบน-ล่างตลอดความยาวผ้า ทอตะกอ เขียว ๓-๖ เพื่อให้ได้ผ้า ๒ หน้าที่ใช้ ระบายเส้นพุ่งและเส้นยืนอย่างชัดเจน^{๑๗๔} ลายผ้าพบว่ามีเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผ้าอันปรม เกิดจาก การใช้เทคนิคการเรียงลำดับเส้นพุ่งและเส้นยืนแบบเดียวกัน จำแนกได้ ๓ แบบ ดังนี้

๑. ผ้าอันปรม เป็นผ้าลายตารางขนาดเล็ก มี ๒ โทนสีคือ สีแดงอมม่วง และสีแดงอมสแดจําแนกตามองค์ประกอบของเส้นชั้นลายได้ ๓ แบบ คือ อันปรม (ดั้งเดิม) อันปรมคว (ไหมสีเขียว แทรกอยู่ระหว่างไหมสีแดง) อันปรมชะ (ไม่มีไหมสีดำและสีเขียว) เส้นไหมที่ใช้ทอผ้าอันปรม ประกอบด้วย เส้นไหมหลัก ๕ สี คือ กรา (แดง-ขาว)-ดำ-สแด-เขียว-แดง ทอตะกอเขียว ๒ ได้ผ้า ๒ ด้านแบบเดียวกัน

๒. ผ้าลายตาราง มี ๔ ชนิด คือ ๑. ผ้าโสร่ง มี ๒ แบบ คือ โสร่งชายและโสร่งหญิง ๒. ผ้าขาวม้า มี ๒ แบบ แยกลายตามกลุ่มชาติพันธุ์ ๓. ผ้าสาครมี ๒ แบบ คือ สาครกรา (เส้นมัดหมี่สีน้ำ

^{๑๗๒} เมธาวดี พยัฆประโคน, “ผ้าไหมทอมือพื้นบ้าน ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์”, Vol ๑๘ No ๑ (๒๕๖๐) : วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (๓๕) (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๙๘-๙๙.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ นางสาวปราณี ดิตใจดี, ผู้ทอ, ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นายอริวัฒน์ จารุนิธิวงศ์, ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เงิน-ขาวแทรกอยู่) และผ้าสาคุ ๔. ผ้าทอมอ/สมอ เป็นผ้าลายตารางขนาดเล็ก ผ้าลายตารางส่วนใหญ่
ทอดตะกอกเหยียบ ๒^{๑๗๕}

๓. ผ้ายกดอกแบบดั้งเดิม คือ ผ้าลายลูกแก้ว ๘ ตะกอก ก่อนที่จะพัฒนาเป็น ๖, ๕ และ ๔
ตะกอก่อนพัฒนาเป็นผ้าลายราชวัตร/ละเบิก ลายดอกพริกไทย ลายไทย และลายร่วมสมัยอื่น ๆ

๔. ผ้าอันลุ่มซิม คือ ผ้าชั้นลายไหมหางกระรอก ใช้มากในกลุ่มสตรีชาวภูยโดยเฉพาะผู้ที่
แต่งงานแล้วจะตกแต่งหัวขึ้นด้วยผ้าชิดไหม ต่อขึ้นด้วยผ้ามัดหมี่ลายขอเกี่ยวและติดริบบิ้นทับ
ตะเข็บตลอดความยาวผ้า

๕. ผ้าอื่น ๆ ที่พบในพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ผ้าชิดหัวขึ้น ผ้าพื้น ธิบิ้น และ
ผ้าหางกระรอก

สืบค้นผ้าไหมทอมือพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ พบว่า กลุ่มสีผ้ามัดหมี่แบบดั้งเดิม คือ
เหลือง-แดง-น้ำตาล อาจมีการแทรกสีเขียว-น้ำเงิน-ขาว กลุ่มสีผ้ามัดหมี่แบบประยุกต์คือเหลือง-แดง-
น้ำตาล อาจแทรกด้วยสีม่วง-เขียว กลุ่มสีผ้าลายตารางเกิดจากการประสานสีกันของเส้นไหมสีดำ-
เขียว-แดงสดใส^{๑๗๖}

กลุ่มสีแบบพื้นบ้าน เช่น ผ้ามัดหมี่ : ประกอบด้วยกลุ่มสีเหลือง-แดง-น้ำตาล แทรกด้วยสี
เขียว-สีม่วง ๒) กลุ่มสีร่วมสมัย คือ กลุ่มสีเอกรงค์ (Monochrome) กลุ่มสีคู่ (Two Tone) และกลุ่มสี
หวาน (Pastel Tone) การใช้เครื่องแต่งกายแบบดั้งเดิม คือ การใช้สีดำแบบไทย เช่น เหลือง-น้ำเงิน
แดง-น้ำเงิน ม่วง-เหลือง รวมถึงกลุ่มสีพื้นถิ่นตามชาติพันธุ์ เช่น แดง-น้ำเงิน ขาว-แดง-ดำ เป็นต้น กลุ่ม
เครื่องแต่งกายแบบประยุกต์และสร้างสรรค์ พบการใช้สีโทนเดียว สีคลุมโทน หรือสีเดียว^{๑๗๗}

^{๑๗๕} เมธาวดี พยัฆประโคน, “ผ้าไหมทอมือพื้นบ้าน ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์”, หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นางสาวนันท์ปภัทร์ พระเดชวิวัฒน์ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๗๗} เมธาวดี พยัฆประโคน, “ผ้าไหมทอมือพื้นบ้าน ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์”, หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

ภาพที่ ๓.๒๒ ศิลปะผ้าไหมโฮล อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์

๓.๖ สรุป

ประวัติความเป็นมาและบริบทชุมชนและวัฒนธรรมนครชัยบุรีรินทร์ เป็นพื้นที่อยู่อารยธรรมในกลุ่มอีสานใต้ที่สำคัญ ประกอบไปด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ กลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรินทร์” มีศักยภาพในการผลิตและส่งออกสินค้าหัตถกรรมผ้าไหม จึงถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาผ้าไหมไว้ให้คนรุ่นหลังต่อไป และจากความโดดเด่นและความสำคัญของภูมิปัญญาผ้าไหมของกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรินทร์” ยังส่งผลให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกด้วย ด้วยความมีเอกลักษณ์ที่แตกต่าง จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากกว่าการเดินทางท่องเที่ยวแบบฉาบฉวย จึงเป็นโอกาสที่ดีในการทำการศึกษารูปแบบของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหม เพื่อให้เป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อยอดเป็นหมู่บ้านสินค้าหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมเพื่อการท่องเที่ยว และเป็นแหล่งที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เมื่อเกิดการท่องเที่ยว และเป็นการสร้างตลาดการขายสินค้าหัตถกรรมผ้าไหมให้กับคนในกลุ่มจังหวัด “นครชัยบุรีรินทร์” ได้ดีขึ้น

สภาพปัจจุบันกลุ่มผลิตผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในประเทศไทย อาจจะเริ่มต้นโดยคนไทยที่อพยพลงมาจากประเทศจีน การเลี้ยงไหมในสมัยนั้นไม่ทำกันเป็นลำเป็นสัน เพียงเลี้ยงไหมไว้เพื่อทอเป็นเครื่องนุ่งห่มใช้เองเท่านั้น มาถึงในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกันทั่วไป โดยเฉพาะภาคอีสานมีการเลี้ยงไหมมากที่สุด แต่เส้นไหมที่ทำได้นั้นเส้นหยาบไม่สม่ำเสมอ จะนำไปใช้ทอเป็นผ้าอย่างดีไม่ได้ ต้องมีการสั่งซื้อไหมดิบและผ้าไหมชนิดต่างๆ จากต่างประเทศเข้ามาใช้เป็นจำนวนมาก รัชกาลที่ ๕ จึงทรงมีพระราชดำริจะบำรุงอุดหนุนการทำไหมเพื่อให้เพียงพอแก่การอุปโภคภายในประเทศไม่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๔๕ กระทรวงเกษตรราธิการ จึงได้ให้ คณะผู้เชี่ยวชาญหม่อนไหมชาวญี่ปุ่น ทำการทดลองปลูกหม่อนเลี้ยง

ไหมและการสาวไหม เพื่อหาความรู้สำหรับการจะปรับปรุงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในประเทศไทย โดยสร้างเป็นสถานียทดลองปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ที่ตำบลทุ่งศาลาแดง กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้มีการก่อตั้งสาขากองช่างไหมขึ้นที่มณฑลนครราชสีมา เรียกว่า กองช่างไหม จังหวัดนครราชสีมา และเกิดโรงเรียนช่างไหมขึ้นที่ตำบลทุ่งศาลาแดง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสั่งสอนกุลบุตรให้รู้จักวิธีการทำไหม ต่อมาแพร่ขยายไปยังจังหวัดต่างๆ ดังเช่นในปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของผ้าไหม ผ้าไหมมีถิ่นกำเนิดเริ่มแรกในประเทศจีน และประเทศอินเดียการทอผ้าไหมมีขึ้นราว ๒,๖๔๐ ปีก่อนคริสตกาล พ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาเผยแพร่ผ้าไหมสู่พื้นที่อื่นในแถบเอเชีย สำหรับประเทศไทยนักโบราณคดีพบหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งบ่งชี้ว่ามีการใช้ผ้าไหม เมื่อ ๓,๐๐๐ ปีก่อน และสังคมอีสานมีสภาพภูมิประเทศและสภาพตามธรรมชาติ มีความสอดคล้องการดำรงอยู่ของคนโบราณมีความคิดสร้างสรรค์ วัสดุต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้ในการเป็นอยู่สังเกตได้จากกลุ่มวัฒนธรรมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความน่าสนใจไม่น้อย เนื่องจากเป็นที่ราบสูงมีอาณาเขตกว้างใหญ่และมีประชากรมากเป็นดินแดนที่เก่าแก่ มีร่องรอยของมรดกทางคตินิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของกลุ่มชนในแต่ละยุคสมัย ได้อย่างน่าสนใจจึงทำให้อาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีการสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

หลักศิลปะผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ องค์ประกอบทางด้านศิลปะของผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีการใช้หลักศิลปะมาเป็นหลักในการจัดองค์ประกอบของลายบนผืนผ้าไหม ดังนี้

๑) องค์ประกอบของลายบนผืนผ้าไหม ทำให้ความรู้สึกจากการรับรู้ มีความแตกต่างกันออกไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญของลวดลายบนผืนผ้าไหม ได้แก่ ตัวลาย ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่าง ทิศทาง

๒) ตัวเสริมประกอบลวดลายบนผืนผ้าไหม ได้แก่ พื้นผิว วัสดุ จุด สี แสงเงา และอื่น ๆ ที่นำมาจัดประกอบเสริมให้เข้ากับลายบนผืนผ้าไหมแล้ว สามารถสัมพันธ์เชื่อมโยงกับส่วนประกอบพื้นฐานอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนด้วย

ศิลปะในการทอลวดลายผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ได้แก่ ศิลปะในการทอลายเส้นหรือลายขาด ศิลปะในการทอเป็นลายรูปสัตว์และศิลปะในการทอลายประยุกต์

ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์มีลักษณะ เอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป มีวิธีการนำวัตถุดิบมาใช้ในการทอ ซึ่งผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ผ้าไหมหางกระรอก ผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ผ้าไหมขोकัณนารี ผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ผ้าไหมตีนแดง และ ผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ผ้าไหมโฮล

บทที่ ๔

วิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ตามทฤษฎีทัศนวิสัย

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ตามทฤษฎีทัศนวิสัย ดังจะได้วิเคราะห์ตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติความงามตามหลักทฤษฎีทัศนวิสัย คุณสมบัติความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ๔ ประเด็น ได้แก่ ๑) ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา ๒) ผ้าไหมขอคันนารี จังหวัดชัยภูมิ ๓) ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และ ๔) ผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์ ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ตามทฤษฎีทัศนวิสัย ลักษณะทั่วไป ลักษณะเฉพาะ และความแตกต่างของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ และคุณค่าความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ต่อการพัฒนาในมิติต่างๆ ดังจะได้ทำการวิเคราะห์ในลำดับต่อไป

๔.๑ คุณสมบัติความงามตามหลักทฤษฎีทัศนวิสัย

จากการที่ผู้วิจัยศึกษาหลักการและคุณสมบัติของความงามผ่านศิลปวัฒนธรรม พบว่า งานศิลปะจะเกิดคุณค่าและปรากฏความงามได้ก็ด้วยอาศัยคุณสมบัติความงามตามหลักทฤษฎีทัศนวิสัยดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ความงามเกิดจาก เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่างและสี

ตัวลาย ตัวลายนับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของลวดลายบนผืนผ้าไหมนั้น เมื่อนำมาจัดองค์ประกอบกันเป็นลวดลายแล้วจะแสดงเนื้อหาเรื่องราวของลวดลายบนผืนผ้าไหมให้ปรากฏแตกต่างกันตามรูปแบบที่ถูกสร้างขึ้น โดยพื้นฐานทั่วไปมักนำเอา เส้นและรูป มาใช้เป็นตัวลาย

๑) เส้น (Line) หมายถึง สิ่งที่ลากจากจุดเริ่มต้น ไปยังจุดที่กำหนดไว้ อาจมีลักษณะบางหนา ตรง หัก หรือคดโค้ง เส้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นภาพ และเรื่องราวต่าง ๆ ตามมารวมทั้งสามารถใช้ตกแต่งภาพให้สวยงามอ่อนช้อยและสวยงามสมบูรณ์ขึ้นไปกว่าเดิมอีกด้วย เส้น คือ ร่องรอยที่เกิดจากการเคลื่อนที่ของจุด ถ้าเรานำจุดมาวางเรียงต่อ ๆ กันไป เส้นก็มีมิติเดียวคือ ความยาว ไม่มีความกว้าง ทำหน้าที่เป็นขอบเขต ของที่ว่าง รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก สี ตลอดจนกลุ่มรูปทรงต่าง ๆ รวมทั้งเป็นแกนหรือ โครงสร้างของรูปร่างรูปทรง เส้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญของงานศิลปะทุกชนิด เส้นสามารถให้ความหมาย แสดง ความรู้สึกและอารมณ์ได้ด้วยตัวเอง ด้วยการสร้างเป็นรูปทรงต่าง ๆ ขึ้น เส้นมี ๒ ลักษณะคือ เส้นตรง (Straight line) และเส้นโค้ง (Curve line) เส้น

ทั้งสองชนิดนี้เมื่อนำมาจัดวางในลักษณะต่าง ๆ กันจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ และให้ความหมาย ความรู้สึกที่แตกต่างกันอีกด้วย

๒) ขนาดสัดส่วน หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ เพื่อบ่งบอกถึงสภาพส่วนประกอบของลวดลายบนผืนผ้าไหมในแต่ละลายว่า มีอัตราส่วนสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร เช่น บ่งบอกความ หนา บาง สั้น ยาว หนัก เบา เป็นต้น

๓) ช่วงจังหวะ หมายถึง ช่องว่างระหว่างตัวลาย ในบางครั้งเรียกช่องไฟ หรือระยะห่างของลายบนผืนผ้าไหมแต่ละลาย ที่จะนำมาจัดองค์ประกอบกันเป็นลวดลายบนผืนผ้าไหมต่าง ๆ ให้ต่อเนื่องสม่ำเสมอดูสวยงามด้วย^๑

๔) บริเวณว่าง หมายถึง ส่วนที่เป็นพื้นภาพ ภาพหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยส่วนที่เป็นรูปกับส่วนที่เป็นพื้น ภาพลวดลายบนผืนผ้าไหมนั้นก็เช่นกันจะประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นรูป คือ ตัวลายและส่วนที่เป็นพื้น คือบริเวณที่ว่างหรือฉากหลังของภาพทั้งหมดนั่นเอง^๒

๕) ทิศทาง หมายถึง คุณลักษณะที่บ่งชี้ถึงแนวโน้มการเคลื่อนไหวของตัวลายและส่วนประกอบอื่น ๆ ว่าจะไปในทิศทางใด และปรากฏเป็นลักษณะเช่นไร เช่นเป็นทิศทางแนวนอน ทิศทางเป็นแถวแนวตั้ง โค้งและวงกลม เป็นต้น

๖) ตัวเสริมประกอบลวดลายบนผืนผ้าไหม หมายถึง ส่วนประกอบอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เช่น พื้นผิว วัสดุ จุด สี แสงเงา และอื่น ๆ ที่นำมาจัดประกอบเสริมให้เข้ากับลายบนผืนผ้าไหมแล้ว สามารถสัมพันธ์เชื่อมโยงกับส่วนประกอบพื้นฐานอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนด้วย

สี (Color) นับเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างงานศิลปะ สีจะทำให้ผลงานที่สำเร็จแล้ว มีความสวยงาม เด่น สะดุดตาและสร้างจินตนาการ ให้ผู้ชมรู้สึกว่าเป็นของจริง เป็นการสร้างบรรยากาศและจินตนาการให้เรื่องราวในการเขียนดูคล้ายเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง นอกจากนั้นยังช่วยปกปิดผิววัสดุที่ไม่ต้องการจะแสดงให้ผู้ชมเห็นอีกด้วย สียังเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของงานศิลปะและเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก อารมณ์และจิตใจได้มากกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ ในชีวิตของมนุษย์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสีต่าง ๆ อย่างแยกไม่ออก สียังให้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

^๑ พวง มินอก, **สุนทรียศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙๕.

^๒ อารี สุทธิพันธุ์, **ประสบการณ์สุนทรียะ**, (กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า

(๑) องค์ประกอบของสี เมื่อมนุษย์มีวิวัฒนาการมากขึ้น เกิดคตินิยมในการรับรู้และชื่นชมในความงามทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) สีได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางและวิจิตรพิสดารจากเดิมที่เคยใช้สีเพียงไม่กี่สี ซึ่งเป็นสีตามธรรมชาติ ได้นำมาซึ่งการประดิษฐ์ คิดค้นและผลิตสีใหม่ ๆ ออกมาเป็นจำนวนมากทำให้เกิดการสร้างสรรคความงามอย่างไม่มีขีดจำกัด โดยมีการพัฒนามาเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง

(๒) วงจรสี (Color circle) สีขั้นที่ ๑ คือ แม่สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน สีขั้นที่ ๒ คือ แม่สีผสมกันในอัตราส่วนที่เท่ากัน จะทำให้เกิดสีใหม่ ๓ สี ได้แก่ สีแดงผสมกับสีเหลือง ได้ สีส้ม สีเหลืองผสมกับสีน้ำเงิน ได้ สีเขียว เป็นต้น

(๓) คุณลักษณะของสี เป็นการใช้สีในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเกิดความสวยงามและความรู้สึกต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้ทอดผ้าไหม คุณลักษณะของสีที่ใช้โดยทั่วไปมีดังนี้ คือ สีเอกรงค์ (Monochrome) เป็นการใช้สีเพียงสีเดียว แต่มีหลาย ๆ น้ำหนัก ซึ่งไล่เรียงจากน้ำหนักอ่อนไปแก่เป็นการใช้สีแบบดั้งเดิม สมัยก่อนจะมีเพียงสีขาวกับดำเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการใช้สีอื่น ๆ เข้ามาประกอบมากขึ้น ทำให้มีหลายสี ซึ่งเรียกว่า “พหุรงค์” ลวดลายผ้าไหมแบบสีเอกรงค์ มักดูเรียบ ๆ จึงไม่ค่อยเป็นที่สนใจ ไร้รสนิยม

(๔) วรรณะของสี (Tone) สีมีอยู่ ๒ วรรณะ คือ วรรณะสีร้อน และวรรณะสีเย็น สีร้อน คือสีที่ดูแล้วให้ความรู้สึกร้อน สีเย็น คือสีที่ดูแล้วรู้สึกเย็นซึ่งอยู่ในวงจรสี สีม่วงกับสีเหลืองเป็นได้ทั้งสีร้อนและสีเย็น แล้วแต่ว่าจะอยู่กับกลุ่มสีใด การใช้สีในวรรณะเดียวกันจะทำให้เกิดรู้สึกกลมกลืนกัน การใช้สีต่างวรรณะจะทำให้เกิดความแตกต่าง ชัดแย้ง การเลือกใช้สีในวรรณะใด ๆ ขึ้นอยู่กับความต้องการและจุดมุ่งหมายของงานศิลปะการทอดผ้าไหม

๔.๑.๒ ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ

ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ ในงานวิจัยชิ้นนี้หมายถึง ผ้าไหม เพราะผ้าไหมทอมือนั้นอาศัยหลักการศิลปะในการสร้างสรรค์ถือเป็นศิลปะและหัตถกรรมซึ่งมีกรรมวิธีการผลิตผืนผ้าโดยใช้เส้นด้ายพุ่งและเส้นด้ายยืนมาขัดประสานกันจนได้เป็นผืนผ้า ทั้งนี้ต้องมีเครื่องมือในการทอ เรียกว่า ทูก หรือกี่ (ซึ่งถิ่นอีสาน มักเรียกการทอผ้าว่า “ตำทูก”)^๓

ผ้าไหมทอมือนั้นนอกจากจะผลิตเป็นเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์แล้ว ยังถือเป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ด้วย เนื่องจากการให้สีสันทันและลวดลายต่างๆ ในผืนผ้า ปัจจุบัน

^๓ วิกีพีเดีย, ตำทูก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki> [๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๑].

แม้จะมีการใช้เครื่องจักรสำหรับทอผ้า ใช้คอมพิวเตอร์สำหรับการควบคุมการผลิตและออกแบบลายผ้า แต่การทอผ้าด้วยมือก็ยังเป็นศิลปะที่ได้รับการยกย่องและชื่นชมเสมอมา

๔.๑.๓ ความงามเกิดจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส

การรับรู้ความงาม หมายถึง การรวบรวมมวลประสบการณ์จากการเห็นด้วยการสังเกต รูปแบบของวัตถุสิ่งของต่างๆ เพื่อให้เกิดความคิดที่จะนำไปถ่ายทอดรูปแบบบนพื้นระนาบผิวต่างๆ การรับรู้เป็นกระบวนการสืบเนื่องจากการสังเกต เพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดในการเขียนภาพ และยังหมายถึง การมองเห็นรูปทรงที่เป็นศิลปะและพยายามทำความเข้าใจกับรูปทรงที่มองเห็นนั้นๆ เป็นอาการลึกซึ้งกว่ากระบวนการใช้สายตาตามปกติธรรมดา รูปทรงที่มองเห็น คือ ภาพของผลงานศิลปกรรม อันเป็นผลที่ได้จากการจัดองค์ประกอบที่มองเห็นสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันแล้วเห็นได้ง่ายและเด่นชัดขึ้น

การรับรู้คุณค่าของความงาม จึงความงามเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และสัมผัสได้ มนุษย์เรต่างก็พึงพอใจในความงาม และมีความสุขเมื่อได้สัมผัสกับความงาม สามารถแบ่งการรับรู้ความงามออกเป็น ๓ ลักษณะ^๔ ดังนี้

๑. การรับรู้ความงามได้จากภายในตัววัตถุ เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เป็นคุณสมบัติภายในตัววัตถุหรือผลงานศิลปะ ปรากฏให้เห็นในลักษณะความเหมาะสมของขนาด สัดส่วน รูปร่าง รูปทรง เส้น สี แสงเงา ลักษณะผิว ฯลฯ เช่น เรารับรู้ความงามของดอกไม้ที่ถูกกำหนดมาโดยธรรมชาติปรากฏให้เห็นถึงลักษณะความเหมาะสมของรูปร่าง ความได้สัดส่วนของกลีบดอก และสีสันทัน ส่วนความงามในผลงานศิลปะเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่ปรากฏให้เห็นลักษณะความเหมาะสมของการนำทัศนธาตุทางศิลปะมาจัดองค์ประกอบศิลป์

๒. การรับรู้ความงามได้จากจิตกำหนด เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เกิดจากความรู้สึกและจิตใจของแต่ละคนเป็นตัวกำหนด ดังนั้น คุณค่าความงามของวัตถุหรืองานศิลปะจึงไม่คงที่และขึ้นอยู่กับความชอบ รสนิยมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเปลี่ยนไปตามคติความเชื่อของบุคคลหรือสังคมในแต่ละยุคสมัย

๓. การรับรู้ความงามได้จากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุและจิตใจ เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เกิดจากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุหรือผลงานศิลปะที่มีคุณค่าความงามอยู่จริง จิตใจต้องอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับรู้และชื่นชมต่อคุณค่าความงามในวัตถุหรือผลงานศิลปะนั้น โดย

^๔ Art, การรับรู้ความงามทางศิลปะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://homegame9.wordpress.com> [๑๖ เดือนมิถุนายน ๒๕๖๑].

จำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์บางอย่างเป็นเครื่องมือพิจารณา จึงจะเป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่สมบูรณ์

ดังนั้น ความงามเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และสัมผัสได้ มนุษย์เรต่างก็พึงพอใจในความงาม และมีความสุขเมื่อได้สัมผัสกับความงาม สามารถแบ่งการรับรู้ความงามออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ การรับรู้ความงามได้จากภายในตัววัตถุ เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เป็นคุณสมบัติภายในตัววัตถุหรือผลงานศิลปะ ปรากฏให้เห็นในลักษณะความเหมาะสมของขนาด สัดส่วน รูปร่าง รูปทรง เส้น สี แสงเงา ลักษณะผิว ฯลฯ การรับรู้ความงามได้จากจิตกำหนด เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เกิดจากความรู้สึกและจิตใจของแต่ละคนเป็นตัวกำหนดการรับรู้ความงามได้จากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุและจิตใจ เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เกิดจากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุหรือผลงานศิลปะที่มีคุณค่าความงามอยู่จริง

ผู้วิจัยได้นำเอาคุณสมบัติของความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัยมาอธิบายคุณสมบัติของศิลปวัตถุผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ด้วยการผ่านประสาทสัมผัส เพื่อให้เห็นถึงคุณสมบัติความงามผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

๔.๒ คุณสมบัติวัตถุของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์

ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์คุณสมบัติของวัตถุที่นำไปสู่ความงามของผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

๔.๒.๑ คุณสมบัติวัตถุความงามของผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา

ผ้าไหมหางกระรอก เป็นงานศิลปะผืนผ้าไหมที่มีกระบวนการทอที่เกิดเป็นผืนผ้าที่ความประณีตสวยงาม เป็นที่รู้จักกันดีมาแต่โบราณด้วยผ้าหางกระรอก เป็นผ้าพื้นที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งน่าจะเรียกชื่อตามผิวสัมผัส เพราะลายที่ปรากฏบนเนื้อผ้า ที่เป็นเส้นฝอยฟู มองดูเหมือนขนอ่อน ๆ เหลือบระยิบ คล้ายกับขนของหางกระรอกแลดูสวยงาม แปลกตา ซึ่งในผืนผ้าไหมหางกระรอกนี้มีคุณสมบัติวัตถุดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา

ตัวลาย	๑) เส้น	มีการใช้เส้นตรงแนวนอนและเส้นตรงแนวตั้งประสานกัน แสดงออกเหมือนเครื่องมือที่ใช้ทอผ้า
	๒) ขนาด สัดส่วน	มีการแบ่งสัดส่วนของช่องตารางที่เท่ากันทำให้ลายผ้าดูเรียบง่ายไม่ซับซ้อน
	๓) ช่วงจังหวะ	ช่องว่างระหว่างลวดลายมีปริมาณที่เท่าๆกันทำให้ลายมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ
	๔) บริเวณว่าง	มีพื้นที่ว่างเป็นช่องสี่เหลี่ยมเท่ากันทำให้เกิดความสมดุลของลายผ้า
	๕) ทิศทางการจัดวาง	ทิศทางของลายผ้าเป็นแถวแนวนิ่ง
	๖) ตัวเสริมประกอบ	ใช้เส้นตรงสีขาวเป็นเส้นขอบ เพื่อให้เห็นเส้นขอบที่ชัดเจนขึ้น
สี	๑) องค์ประกอบของสี	สีของผ้ามีการใช้สีคู่ตรงข้ามเพื่อให้ภาพเกิดความโดดเด่นของสีที่ตัดกัน
	๒) วงจรสี	ใช้ทั้งสีขั้นที่ ๑ สีขั้นที่ ๒ และสีขั้นที่ ๓ การใช้สีทั้งสามขั้น เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และน่าสนใจ
	๓) คุณสมบัติสี	ลวดลายผ้าไหมใช้สีแบบพหุรงค์ ทำให้โดดเด่น และดูมีรสนิยม
	๔) วรรณะสี	มีการใช้สีทั้งวรรณะเย็นและวรรณะร้อนร่วม ทำให้สีเกิดความขัดแย้งเพื่อไม่ให้สีเอนเอียงไปโทนใดโทนหนึ่ง การใช้สีจึงเกิดการลงตัว

จากการวิเคราะห์คุณสมบัติความงามของผ้าไหมหางกระรอก พบว่า ตัวลายของผืนผ้าไหมนั้นมักใช้เส้นตรงทั้งแนวนอนและลายตั้ง มีการจัดวางช่องว่างบนผืนผ้าเป็นไปอย่างสมดุล โดยมักใช้สีขาวเป็นเส้นชั้น ก่อให้เกิดความเด่นชัดขององค์ประกอบมากยิ่งขึ้นและการใช้สีจะพบว่าสีที่ใช้มีมากกว่าสองสีใน ๑ ผืน จึงทำให้ผืนผ้าไหมหางกระรอกมีความน่าสนใจมองดูและเกิดความหลากหลายบนผืนเดียว

๔.๒.๒ คุณสมบัติวัตถุความงามของผ้าไหมขอมันนารี จังหวัดชัยภูมิ

ผ้าไหมลายหมี่คันขอนแก่น เป็นลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ เกิดจากการนำหมี่คันลายโบราณที่เป็นลายพื้นฐาน มารวมกับ ลายมัดหมี่ขอนแก่นที่เป็นลายที่มีการประยุกต์มาจากลายขอซึ่งเป็นลายดั้งเดิม แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดหลังผ้าลายหมี่คัน ซึ่งเป็นลายพื้นฐาน และมีการนำลายรูปตะขอ ที่เกิดจาก สมัยก่อนการดักน้ำขึ้นมาจากบ่อในสมัยก่อนต้องใช้ตะขอที่ทำจากไม้ไผ่ ก็นำเข้ามาประยุกต์และออกแบบเป็นลวดลายผ้าไหม ต่อมา มีการดัดแปลง ให้มีลวดลายสวยงาม แปลกออกไปตามจินตนาการแต่ยังคงอนุรักษ์ลายรูปตะขอไว้ จนเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่ของชัยภูมิ และผ้าไหมขอมันนารีนี้ มีคุณสมบัติวัตถุความงามปรากฏดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

ผ้าไหมขอมันนารี จังหวัดชัยภูมิ

ตัวลาย	๑) เส้น	มีการใช้เส้นตรงแนวเฉียงและเส้นหัก ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวอย่างเป็นจังหวะ และเส้นตรงแนวนอนเป็นเส้นแบ่งลวดลาย
	๒) ขนาด สัดส่วน	มีการแบ่งสัดส่วนของช่องที่เท่ากันทำให้ลายผ้าดูเรียบง่ายไม่ซับซ้อน
	๓) ช่วงจังหวะ	มีการใช้ลวดลายที่ต่อกันทำให้ลวดลายมีความต่อเนื่อง

		สม่ำเสมอ
	๔) บริเวณว่าง	ใช้ช่องว่างระหว่างลวดลายเท่ากันทำให้ลวดลายมีความระเบียบ
	๕) ทิศทางการจัดวาง	มีทิศทางเป็นแนวตั้งทำให้ลวดเกิดความต่อเนื่อง
	๖) ตัวเสริมประกอบ	มีการเล่นแสง โดยใช้สีขาวเป็นสีพื้นหลังทำให้เกิดความสว่างขับสีของลวดลายให้เด่นชัด
สี	๑) องค์ประกอบของสี	มีการครอบสี โดยการใช้สีวรรณะกลางทำให้สีของผ้าดูเรียบง่ายสบายตา
	๒) วงจรสี	ใช้สีชั้นที่ ๑ สีชั้นที่ ๒ โดยใช้สีม่วงเป็นสีหลักในการทอลวดลาย และสีเหลืองที่มีค่าสีอ่อนเป็นขอบของลวดลายจะทำให้สีม่วงดูเด่นชัดขึ้น
	๓) คุณสมบัติสี	ลวดลายผ้าไหมใช้สีเพียงสองสีทำให้สีสันดูเรียบๆไม่ฉูดฉาด
	๔) วรรณะสี	ใช้สีวรรณะกลาง ทำให้โทนสีไม่เอนไปโทนสีใดโทนสีหนึ่ง

จากการวิเคราะห์คุณสมบัติวัตถุดิบผ้าไหมขอมันนารี พบว่า ในการออกแบบลวดลายให้มีความงามนั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบวัตถุ ได้แก่ การใช้เส้นเฉียง เส้นตรง และการจัดวางช่องว่างระหว่างเส้นแต่ละเส้นมีความสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดความสมดุล ในการเลือกใช้สีมักใช้สีในวรรณะกลาง คือ ไม่ฉูดฉาด เมื่อสัมผัสด้วยประสาทตาแล้วสามารถรับรู้ได้ถึงความสะดวกสบาย

๔.๒.๓ คุณสมบัติวัตถุความงามของผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผ้าไหมตีนแดง หรือ ผ้าซิ่นตีนแดง เป็นผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นงานศิลปะบนผืนผ้าไหมที่เกิดจากการสร้างสรรค์ลวดลายที่อาศัยมรดกทางภูมิปัญญาเป็นต้นทุนในการผลิต ซึ่งผ้าไหมตีนแดงนี้ เกิดขึ้นในจวนเจ้าเมืองพระยาเสนาสงคราม เจ้าเมืองพุทไธสงคนแรก เมื่อประมาณ ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว โดยในอดีตการทอใช้วิธีต่อผ้าแดงหัวขึ้นและตีนขึ้น แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้วิธีทอต่อเป็นผืนเดียวกันไปเลย และผ้าไหมตีนแดงแต่ละผืนก็มีคุณสมบัติวัตถุความงามปรากฏอยู่ ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ตัวลาย	๑) เส้น	ใช้เส้นตรงและเส้นโค้ง ในการทอลวดลายทำให้ภาพมีความหลากหลาย
	๒) ขนาด สัดส่วน	มีลวดลาย เล็กและใหญ่ในผืนผ้าทำให้เกิดความแตกต่าง น่าสนใจ
	๓) ช่วงจังหวะ	ช่องว่างระหว่างลวดลายมีปริมาณที่เท่าๆกันทำให้ลวดลายมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ
	๔) บริเวณว่าง	มีช่องว่างระหว่างลวดลายเท่ากันทำให้เกิดความสมดุล
	๕) ทิศทางการจัดวาง	มีทิศทางเป็นแถวแนวดิ่ง
	๖) ตัวเสริมประกอบ	ใช้จุดเป็นตัวเสริมองค์ประกอบลวดลาย
สี	๑) องค์ประกอบของสี	คุมโทนสีให้อยู่ในโทนเดียวกัน
	๒) วงจรสี	ใช้สีในขั้นที่ ๑ และสีขั้นที่ ๓
	๓) คุณสมบัติสี	ลวดลายผ้าไหมใช้สีแบบ พหุรงค์ ทำให้โดดเด่น ดูมีรสนิยม
	๔) วรรณะสี	ใช้สีวรรณะร้อน ในการสร้างสรรค์ลวดลาย

จากการวิเคราะห์คุณสมบัติวัตถุประสงค์ความงามของผ้าไหมตีนแดง ผู้วิจัยพบว่า ในการออกแบบลวดลายบนผืนผ้าไหมนั้นมีความเด่นชัด ด้วยอาศัยการใช้เส้นตรงและเส้นโค้ง ถ่ายทอดแบบก่อเป็นศิลปะเลียนแบบลายรูปสัตว์บนผืนผ้าที่มีความงามชัดเจน และมีการจัดวางช่องว่างระหว่างเส้นอย่าง

ลงตัว มีการใช้เส้นตรงแบ่งสีในส่วนบนและส่วนล่างของผืนผ้าก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างสีอย่างชัดเจนและมีการเลือกใช้สีมากกว่าสองสี สีที่มักใช้คือสีในวรรณะร้อน เพื่อให้เกิดความเป็นมิติบนผืนผ้าใหม่นั้นๆ

๔.๒.๔ คุณสมบัติวัตถุประสงค์ความงามวัตถุของผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์

ผ้าไหมโฮล เป็นผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ และเป็นลายเอกลักษณ์ของลายผ้าไหมมัดหมี่จังหวัดสุรินทร์ ด้วย คำว่า “โฮล” นั้นเป็นคำในภาษาเขมร เป็นชื่อเรียก กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมประเภทหนึ่งที่สร้างลวดลายขึ้นมาจากกระบวนการมัดย้อมเส้นไหมให้เกิดสีสันและลวดลายต่างๆก่อน แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้า ดังนั้นผืนผ้าไหมโฮลจึงปรากฏมีคุณสมบัติวัตถุประสงค์ความงามปรากฏอยู่ ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

ผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์

ตัวลาย	๑) เส้น	มีการใช้เส้นตรง เส้นหยัก ผสมผสาน สลับกันทำให้ลวดลายเกิดความซับซ้อน น่าสนใจ
	๒) ขนาด สัดส่วน	มีการแบ่งสัดส่วนลวดลายเล็ก ใหญ่ไม่เท่ากัน ทำให้ลวดลายผ้าเกิดความหลากหลาย
	๓) ช่วงจังหวะ	ช่องว่างระหว่างลวดลายมีปริมาณที่เท่าๆกันทำให้ลายมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ
	๔) บริเวณว่าง	มีพื้นที่ว่างเท่ากัน ทำให้ลวดลายเรียงกันอย่างมีระเบียบ
	๕) ทิศทางการจัดวาง	มีทิศทางเป็นแถวแนวนอน ทำให้ภาพมีความต่อเนื่อง

	๖) ตัวเสริมประกอบ	ใช้ จุด เสริมลวดลาย เสริมองค์ประกอบของภาพ
สี	๑) องค์ประกอบของสี	ใช้สีดำเป็นตัวขับสีให้ลวดลายเกิดความโดดเด่น
	๒) วงจรสี	ใช้แม่สีในการสร้างสรรค์
	๓) คุณสมบัติสี	ลวดลายผ้าไหมใช้สีฉูดฉาด ทำให้ดูน่าสนใจ
	๔) วรรณะสี	ใช้สีวรรณะร้อนทำให้ลวดลายโดดเด่น

จากการวิเคราะห์คุณสมบัติวัตถุความงามของผ้าไหมโฮล ผู้วิจัยพบว่า ในการออกแบบตัวลายบนพื้นผ้าไหมโฮลนั้น มีการนำเส้นหยักและเส้นตรง มาผสมผสานกัน โดยอาศัยการแบ่งสัดส่วนของช่องว่างระหว่างลายที่มีความแตกต่างกัน แต่เมื่อนำมาจัดวางบนพื้นผ้าไหมแล้วทำให้เกิดความสมดุลด้วยองค์ประกอบต่างๆอย่างลงตัว และการเลือกใช้สีนั้นเน้นแม่สีหลักๆ ก่อให้เกิดความฉูดฉาด ด้วยการเลือกใช้สีวรรณะร้อนเป็นหลัก จึงทำให้พื้นผ้าไหมโฮลมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

๔.๓ ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย

ผู้วิจัยได้นำผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ได้แก่ ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา ผ้าไหมขอมันนารี จังหวัดชัยภูมิ ผ้าไหมดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์ มาทำการศึกษาความงามผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัยดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

๔.๓.๑ ความงามผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา

“ผ้าหางกระรอก” เป็นผ้าทอโบราณที่มีลักษณะลวดลายเรียบง่าย แต่แฝงด้วยความประณีตและงดงาม โดยใช้เทคนิคการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าไทคือ “การควบเส้น” หรือคนไทยเรียกว่า “ผ้าหางกระรอก” จังหวัดนครราชสีมา ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งทอผ้าหางกระรอก ที่สามารถทอผ้าได้งดงามที่สุดแห่งหนึ่ง ซึ่งลักษณะสำคัญของผ้าหางกระรอกคือ เป็นผ้าพื้นเรียบที่ใช้เทคนิคการทอพิเศษ ที่นำเส้นพุ่งพิเศษโดยใช้เส้นไหม หรือเส้นฝ้าย ๒ เส้น ๒ สี มาตีเกลียวควบเข้าด้วยกันให้เป็นเส้นเดียว ที่เรียกว่า เส้นลูกลาย หรือ ไหมลูกลาย หรือ เส้นหางกระรอก ใช้อุปกรณ์ในการทอคือ โน และโบก ซึ่งต้องอาศัยทักษะความชำนาญของผู้ตีเกลียวที่จะทำให้ได้เกลียวถี่ หรือเกลียวห่างตามต้องการ ส่วนเส้นไหมที่จะนำมาตีเกลียวนั้นควรเป็น เส้นไหมน้อยที่คัดเป็นพิเศษให้ได้เส้นไหมที่สม่ำเสมอ จากนั้นจึงนำไปเป็นเส้นพุ่งทอผ้า และผ้าที่ได้จะมีลักษณะลวดลายเล็กๆ ในตัวมีสีเหลือบมันวาวระยิบดูคล้ายเส้นขนของหางกระรอก ซึ่งมีความงามดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

ความงามเกิดจาก เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่างและสีสัน

ลักษณะทั่วไปของผ้าหางกระรอกคือ จะเป็นผ้าพื้นเรียบชนิดหนึ่ง มีความกว้าง ๑ หลา ความยาว ๔ หลา มีการใช้เส้นตรงแนวนอนและเส้นตรงแนวตั้งประสานกันมีการแบ่งสัดส่วนของช่องตารางที่เท่ากันทำให้ลายผ้าดูเรียบง่ายไม่ซับซ้อน ช่องว่างระหว่างลวดลายมีปริมาณที่เท่าๆกันทำให้ลายมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการพื้นที่ว่างเป็นช่องสี่เหลี่ยมเท่ากันทำให้เกิดความสมดุลของลายผ้า ทิศทางของลายผ้าเป็นแถวแนวดิ่ง ใช้เส้นตรงสีขาวเป็นเส้นขอบ เพื่อให้เห็นเส้นขอบที่ชัดเจนขึ้น สีของผ้ามีการใช้สีคู่ตรงข้ามเพื่อให้ภาพเกิดความโดดเด่นของสีที่ตัดกัน มักมีสีเข้มเช่น สีเม็ดมะขาม สีเปลือกมังคุด สีแดงจิ้ง ฯลฯ โดยจะมีลายเหลือบสีในตัว มองเหมือนภาพ ๓ มิติ ทั้งนี้ ผ้าหางกระรอกโบราณจะมีริ้วเชิงชายคั่นที่ชายผ้าทั้งสองด้าน ทอด้วยเส้นไหม ที่ต่างสีจากสีพื้น จะทอเป็นเส้นเล็กๆ ๘-๙ เส้น และมีเส้นกรอบบังคับไว้อีกข้างละ ๓-๔ เส้น ตามความพึงพอใจของผู้ทอหรือบางผืนจะทอเป็นลายลูกแก้วเล็ก ที่ดูงดงามแปลกตา ริ้วเชิงชายนี้บางคนเรียกว่า กั้น, ก่าน, ขีดคั่น, เชิงคั่น และเชิงผ้ากั้นชาย ใช้ทั้งสีชั้นที่ ๑ สีชั้นที่ ๒ และสีชั้นที่ ๓ การใช้สีทั้งสามชั้นเพื่อให้เกิดความหลากหลาย และน่าสนใจ มีการใช้สีทั้งวรรณะเย็นและวรรณะร้อนร่วม ทำให้สีเกิดความขัดแย้งเพื่อไม่ให้สีเอนเอียงไปโทนใดโทนหนึ่ง การใช้สีจึงเกิดการลงตัว

นอกจากนี้ยังนำมาทอเป็นผ้าลายตาราง หรือโสร่ง ผ้าโสร่งส่วนใหญ่ จะทอด้วย เส้นไหม ลูกลายหรือเส้นไหมหางกระรอก เนื้อผ้าในลายตารางจึงมี สีเหลือบลายคล้ายเส้นขนของหางกระรอก จึงเรียกว่า ผ้าโสร่งไหมหางกระรอก หรือผ้าโสร่ง จะมีลักษณะเป็นตารางใหญ่ สีเหลือบจัดรัส มีหลายสี ทั้งแดง เขียว เหลือง น้ำเงิน สลับกันตลอดทั้งผืน ขีดคั่นระหว่างตารางสีใหญ่นั้นด้วยริ้วขีดคั่นสีแดง หรือสีขาวหรือสีเหลือง เป็นเส้นเล็ก ๆ ทั้งผืน ผ้าตาราง หรือผ้าโสร่งนี้จะมีหน้ากว้างประมาณ ๑ เมตร ยาวประมาณ ๒ เมตร แล้วเย็บเข้าด้วยกันเป็นถุง คล้ายกับผ้าชิ้นของผู้หญิง โทนสีของผ้าจะมี ๒ โทน คือ ผ้าโสร่งแดง จะมีสีสันสดใส สำหรับผู้ชายที่มีอายุไม่สูงนัก ไม่เกิน ๔๐ ปี แต่ถ้าเป็นผู้ชายสูงวัย จะใช้ผ้าโตนสีเข้ม เรียกว่า ผ้าโสร่งดำ

ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ

ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา นั้น ถือว่าเป็นงานหัตถศิลป์ ผ้าไหมทอมือ ที่เกิดจากกรรมวิธีการทอและการสร้างลวดลายของผ้าหางกระรอก อาจสรุปเป็นลักษณะเด่นของผ้าหางกระรอก ได้ว่า การทอผ้าไหมหางกระรอกนิยมทั่วไป ในภาคอีสานโดยเฉพาะเขตอีสานตอนใต้ ทอโดยการนำเส้นไหม ๒ เส้นมาควบกันให้เป็นสีเดียวกันเช่น สีเขียวควบสีเหลือง สีแดงควบสีเหลือง โดยเส้นไหมที่นำมาทอจะเป็นไหมเส้นเล็กเพราะจะทำให้ผ้าที่ทอมีความละเอียด งดงามและจะเกิดความเลื่อมของสีผ้าเมื่อทอ

ความงามเกิดการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส

ในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมทางกระรอกนั้น เราจำเป็นต้องรู้จักอาศัยประสาทสัมผัส คือ ตา ซึ่งศิลปะที่สัมผัสรับรู้ ขึ้นมาด้วยประสาทตาเราเรียกกลุ่มศิลปะนี้ว่า **ทัศนศิลป์ (Visual Art)** และผืนผ้าไหมทางกระรอกนั้น ก็เป็นงานศิลปะที่ประกอบด้วย เส้น สี ลวดลาย ช่องว่าง เป็นต้น ล้วนแต่เป็นงานศิลปะที่สามารถรับรู้ได้ด้วยตา และการสัมผัส จึงสามารถรับรู้ถึงความงามของผืนผ้าไหมทางกระรอก

๔.๓.๒ ความงามผ้าไหมขก้นนารี จังหวัดชัยภูมิ

ผ้าไหมลายหมี่ขก้นนารี เป็นลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ ของจังหวัดชัยภูมิ เกิดจากการนำหมี่ขก้นลายโบราณ มารวมกับ ลายมัดหมี่ขก้นนารี ซึ่งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชดำริ ให้อนุรักษ์ไว้ เกิดเป็นลายผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ ผ้าไหมหมี่ขก้นนารีที่เป็นลายพื้นฐาน มารวมกับ ลายมัดหมี่ขก้นนารีที่เป็นลายที่มีการประยุกต์มาจาก ลายขอซึ่งเป็นลายดั้งเดิม แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดหลังผ้าลายหมี่ขก้น ซึ่งเป็นลายพื้นฐาน ซึ่งมีความงามดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

ความงามเกิดจาก เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่างและสีสัน

ผ้าไหมขก้นนารีนั้น มีการใช้เส้นตรงแนวเฉียงและเส้นหยัก ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว อย่างเป็นจังหวะ และเส้นตรงแนวนอนเป็นเส้นแบ่งลวดลาย ขนาดและสัดส่วน ก็มัก จะ มีการ แบ่ง สัดส่วนของช่องที่เท่ากันจึงทำให้ลายผ้าดูเรียบง่ายไม่ซับซ้อน ช่วงจังหวะของการวางองค์ประกอบมีการใช้ลวดลายที่ต่อกันทำให้ลวดลายมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการจัดบริเวณว่างโดยการเลือกใช้ช่องว่างระหว่างลวดลายเท่ากันทำให้ลวดลายมีความระเบียบ ทิศทางการจัดวาง มีทิศทางเป็นแนวตั้ง ทำให้ลวดเกิดความต่อเนื่อง ตัวเสริมประกอบจะเห็นว่าผ้าไหมขก้นนารีนั้น ผืนผ้าไหมเองมีการเล่นแสง โดยใช้สีขาวเป็นสีพื้นหลังทำให้เกิดความสว่าง ขั้วสีของลวดลายให้เด่นชัด ผ่านการเลือกใช้ องค์ประกอบของสี โดยมีการดรอปปี้ มีการใช้สีวรรณะกลางทำให้สีของผ้าดูเรียบง่ายสบายตา วงจรสีที่ใช้ใช้สีขั้นที่ ๑ สีขั้นที่ ๒ โดยใช้สีม่วงเป็นสีหลักในการทอลวดลาย และสีเหลืองที่มีค่าสีอ่อนเป็นขอบของลวดลายจะทำให้สีม่วงดูเด่นชัดขึ้น คุณสมบัติสีนั้นจากลวดลายผ้าไหมขก้นนารีที่นำมาวิเคราะห์ จะเห็นว่าใช้สีเพียงสองสีทำให้สีสันดูเรียบๆไม่ฉูดฉาด วรรณะสี ใช้สีวรรณะกลาง ทำให้โทนสีไม่เอนไป โทนสีใดโทนสีหนึ่ง

ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ

ผ้าไหมขก้นนารี จังหวัดชัยภูมินั้น จัดเป็นงานหัตถศิลป์ ผ้าไหมทอมือ ที่เกิดจากกรรมวิธีการทอและการสร้างลวดลายของผ้าไหมขก้นนารี ลวดลายและกรรมวิธีการทอ จากหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในบริเวณเมืองชัยภูมิ มีวัฒนธรรมการแต่งกาย การออกแบบลวดลายบนผืนผ้า

โดยเฉพาะการทาลวดลายผ่านนั้นมีหลายวิธี เช่น การมัดหมี่ การเก็บขิดยกลาย เป็นต้น ลายต่างๆ ที่ได้มานั้น เกิดจากทั้งความคิดและความเชื่อที่มีมาแต่โบราณสืบทอดกันมา ผ้าไหมลายหมี่คันนอนารี่ เป็นลวดลายผ้ามัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ โดยเกิดจากการนำหมี่คันนอนารี่มาทาลวดลายเป็นลวดลายพื้นฐาน มารวมกับลายมัดหมี่นอนารี่ที่เป็นลวดลายที่มีการประยุกต์มาจากลายขอในช่วงหลัง

ความงามเกิดการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส

ในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมของคันนารี่ จังหวัดชัยภูมินั้น เราจำเป็นต้องรู้จักอาศัยประสาทสัมผัส คือ ตา ซึ่งศิลปะที่สัมผัสรับรู้ขึ้นชมด้วยประสาทตา เราเรียกกลุ่มศิลปะนี้ว่า ทัศนศิลป์ (Visual Art) และผืนผ้าไหมของคันนารี่นั้น ก็เป็นงานศิลปะ ประเภททัศนศิลป์ที่ประกอบด้วย เส้น สี ลวดลาย ช่องว่าง เป็นต้น ล้วนแต่เป็นงานศิลปะที่สามารถรับรู้ได้ด้วยตาและการสัมผัส จึงสามารถรับรู้ถึงความงามของผืนผ้าไหมของคันนารี่

๔.๓.๒ ความงามผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผ้าซิ่นตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ คือ ผ้าไหมมัดหมี่ที่มีหัวซิ่นและตีนซิ่นสีแดง เป็นผ้าไหมเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชาวอำเภอนาโพธิ์และอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวกันว่าเกิดขึ้นในจวนเจ้าเมืองพระยาเสนาสงคราม เจ้าเมืองพุทไธสงคนแรก เมื่อประมาณ ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว โดยในอดีตการทอใช้วิธีต่อผ้าแดงหัวซิ่นและตีนซิ่น แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้วิธีทอต่อเป็นผืนเดียวกันซึ่งมีความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ดังนี้

๑) ความงามเกิดจาก เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่างและสี

ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ มีกระบวนการสร้างสรรค์ความงามของวัตถุด้วยกระบวนการ ที่เรียกว่า การทอผ้าไหมมัดหมี่ของชาวอีสานใต้ ลวดลายต่างๆ ก็เป็นลายผ้าอีสานใต้ดั้งเดิม จากการวิจัย พบว่า เส้นที่ใช้ในการทอของผืนผ้าไหมตีนแดงนั้น ใช้เส้นตรงและเส้นโค้ง ในการทอลวดลายทำให้ภาพมีความหลากหลาย มีขนาดและสัดส่วน ดังที่ปรากฏผ่านมีลวดลายมีทั้งเล็กและใหญ่ในผืนผ้าทำให้เกิดความแตกต่างน่าสนใจ ช่วงจังหวะของลวดลาย จะเห็นได้ว่ามีช่องว่างระหว่างลวดลายมีปริมาณที่เท่าๆกันทำให้ลวดลายมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอ การจัดสรรบริเวณว่างจะพบว่า มีการจัดวางช่องว่างระหว่างลวดลายเป็นไปอย่างเท่ากันเมื่อมองดูแล้วทำให้เกิดความสมดุล ทิศทางการจัดวาง มีทิศทางเป็นแถวแนวดิ่ง เมื่อสวมใส่ลวดลายมักขนานตั้งตรงตามลำตัว ทำให้เกิดความงามอย่างชัดเจน นอกจากนี้ตัวเสริมประกอบของผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ยังมีการใช้จุดเป็นตัวเสริมองค์ประกอบลวดลาย ในการใช้สีนั้นล้วนแต่มีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้พบเห็น โดยองค์ประกอบของสี ที่ใช้ในการทอส่วนมาก มักคุมโทนสีให้อยู่ในโทนเดียวกัน โดยวงจรสีที่ใช้ มักเป็น

วงจรสีในชั้นที่ ๑ (แม่สี) และสีชั้นที่ ๓ (สีผสมสร้างสรรค์) คุณสมบัติของสีที่ใช้สื่อผ่านลวดลายผ้าไหมตีนแดงใช้สีแบบ พหุรงค์ ทำให้โดดเด่น ดูมีสีสัน วรรณะสีที่ใ้้มักใช้ สี วรรณะ ร้อน ในการสร้างสรรค์ลวดลาย ทำให้ดูมีพลัง

๒) ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ

ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นงานหัตถศิลป์ เป็นผ้าไหมที่มีองค์ประกอบของศิลปะ ที่ผ่านการออกแบบถักทอแบบวิจิตร คือ เส้นไหม ผ่านกระบวนการผลิตแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมของไทยอย่างแท้จริงและใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน เส้นไหมจะต้องสาวเส้นด้วยมือผ่านพวงสาวลงภาชนะ การทอด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญเป็นผ้าไหมที่ผลิตในประเทศไทย

๓) ความงามเกิดการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส

ในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์นั้นจัดเป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ (Visual Art) ซึ่งในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมนั้นต้องอาศัยประสาทตา เป็นหลักในการรับรู้ ซึ่งศิลปะที่ชื่นชมสัมผัสรับรู้ด้วยประสาทตา เราเรียกกลุ่มศิลปะนี้ว่า ทัศนศิลป์ (Visual Art) นอกจากนี่ยังรับรู้ความงามด้วยการสัมผัส จึงสามารถรับรู้ถึงความงามของผืนผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ว่า มีความละเอียด ละมุน พลิวไหว ลื่น และสวมใส่แล้วสบาย

๔.๓.๒ ความงามผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์

ผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์เป็นผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ผ้ามัดหมี่โฮลนี้ถือเป็นลายเอกลักษณ์ของลายผ้าไหมมัดหมี่จังหวัดสุรินทร์ “โฮล” เป็นคำในภาษาเขมรเป็นชื่อเรียก กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมประเภทหนึ่งสร้างลวดลายขึ้นมาจากกระบวนการมัดย้อมเส้นไหมให้เกิดสีสนและลวดลายต่างๆก่อน แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้าผ้าโฮลเป็นผ้าที่มีคุณภาพดีมาก เพราะการทอผ้าชนิดนี้ใช้เส้นไหมน้อย(ส่วนในสุดของเส้นไหม) ในการทอทำให้เป็นผ้าไหมมัดหมี่เนื้อแน่นเส้นไหมเล็กละเอียด เนื้อผ้าจะบางเบา เนื้อแน่นเนียน อ่อนนุ่ม ลวดลายสีสนเป็นแบบฉบับของชาวสุรินทร์ ซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากศิลปะของเขมร และผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์นี้ มีความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ดังนี้

ความงามเกิดจาก เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่างและสีสน

ผ้าโฮลเป็นผ้าไหมมัดหมี่ที่มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น นิยมใช้เส้นไหมน้อยในการทอ มีการมัดย้อมเส้นพุ่งด้วยวิธีการเฉพาะ โดยการมัดหมี่ผ้าไหมโฮลนี้นิยมมัดหมี่ ๒๑ ลำ ซึ่งการมัดหมี่เพียงหนึ่งลาย สามารถทอได้ถึง ๔ แบบด้วยกันและในการค้นล้ามัดหมี่ มัดหมี่โฮลแต่ละล้าจะเป็นอิสระต่อกัน การทอจะใช้เทคนิคการทอพิเศษโดยการทอผ้าให้ลายเฉียงขึ้น การมัดย้อม จะนิยมใช้สีธรรมชาติ

และมัดย้อมหลายครั้ง ละเอียดทุกขั้นตอน การใช้คุณสมบัติของความงามของวัตถุในการสร้างสรรค์ ลวดลายผ่านนั้น พบว่า มีการใช้เส้นตรงและเส้นหยัก ผสมผสานสลับกันทำให้ลวดลายเกิดความซับซ้อน น่าสนใจ ขนาด สัดส่วนของลายผ่านนั้นมักมีการแบ่งสัดส่วนลวดลายเล็ก ใหญ่เล็กไม่เท่ากัน ทำให้ ลวดลายผ้าเกิดความหลากหลาย ช่วงจังหวะช่องว่างระหว่างลวดลายมีปริมาณที่เท่าๆกันทำให้ลายมี ความต่อเนื่องสม่ำเสมอ บริเวณว่างของลวดลายมีพื้นที่ว่างเท่ากัน ทำให้ลวดลายเรียงกันอย่างมี ระเบียบ ทิศทางการจัดวางนั้นมีทิศทางเป็นแถวแนวนอน ทำให้ภาพมีความต่อเนื่อง ตัวเสริมประกอบ ที่ใช้ในการออกแบบลวดลายผ้าไหมโฮลส่วนมากจะใช้ จุด เสริมลวดลาย เสริมองค์ประกอบของภาพ การย้อมสีผ้าโฮล คือ จะต้องให้ครูทอผ้ามาสอนวิธีการย้อมเสียก่อน เพราะถือกันว่าเป็นผ้าครู ที่ จะต้องผ่านกระบวนการครอบครูเสียก่อน ผ้าโฮลมี ๕ สี ได้แก่ สีดำ, แดง, เหลือง, น้ำเงิน และเขียว สี เหล่านี้ได้จากการย้อมด้วยสีธรรมชาติ เนื้อผ้ามี ๒ สี ด้านหน้าเป็นสีอ่อน อีกด้านหนึ่งเป็นสีเข้มกว่า จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของสีที่ใช้เป็นสีดำเป็นตัวขับสีให้ลวดลายเกิดความโดดเด่น วงจรสีที่ใช้จะ เป็นแม่สีในการสร้างสรรค์ คุณสมบัติสี มีส่วนทำให้ลวดลายผ้าไหมใช้สีฉูดฉาด ทำให้ดูน่าสนใจ และ วรรณะสีใช้สีวรรณะร้อนทำให้ลวดลายโดดเด่น

ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ

ผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์ เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของชาวจังหวัดสุรินทร์ โดยผ้า ไหมโฮลจัดเป็นงานศิลปหัตถกรรมประเภท ผ้าไหมทอมือที่มีองค์ประกอบของศิลปะ ที่ผ่านการ ออกแบบลัทธิทอแบบวัตถุดิบ คือ เส้นไหม ผ่านกระบวนการผลิตแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมของไทย อย่างแท้จริงและใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน เส้นไหมจะต้องสาวเส้นด้วยมือ ผ่านทอสาวลงภาชนะ การทอด้วยมือแบบพื้นบ้านชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และเป็นงานที่ผลิตขึ้นโดยใช้ฝีมือทางการ ช่างที่ต้องมีทักษะและ ความชำนาญในการผลิต เครื่องมือและอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีเป็นเพียงส่วนประกอบในการผลิตงาน เท่านั้น

๓) ความงามเกิดการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส

ในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์นั้นจัดเป็นงานศิลปะประเภท ทัศนศิลป์ (Visual Art) ซึ่งในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมนั้นต้องอาศัยประสาทตา เป็นหลักใน การรับรู้ ซึ่งศิลปะที่ชื่นชมสัมผัสรับรู้ด้วยประสาทตา หรือที่เรียกว่า ทัศนศิลป์ (Visual Art) นอกจากนี้ยังรับรู้ความงามด้วยการสัมผัส จึงสามารถรับรู้ถึงความงามของผืนผ้าไหมโฮล จังหวัด สุรินทร์ ได้ว่า มีความละเอียด ละมุน พลั่วไหว ลื่น และสวมใส่แล้วสบาย

จากการวิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ผู้วิจัยพบว่า ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา มีผ้าไหมหางกระรอกเป็นเอกลักษณ์ จังหวัดชัยภูมิ มีผ้าไหมขอมันนารีเป็นเอกลักษณ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีผ้าไหมตีนแดงเป็นเอกลักษณ์ และจังหวัดสุรินทร์ มีผ้าไหมโฮลเป็นเอกลักษณ์ และในเอกลักษณ์ของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์แต่ละผืนนั้นได้สอดแทรกและปรากฏความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย อยู่ ๓ ประการ คือ ๑) **ความงามเกิดจาก เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่างและสีสันทัน** จะพบว่าผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์แต่ละผืนนั้น อาศัยองค์ประกอบของวัตถุและหลักของศิลปะในการสร้างสรรค์ออกแบบลวดลาย ผ่านกรรมวิธีผลิตทักทอออกมาเป็นผืนและผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์จึงเป็นที่อยู่ของความงาม ความน่าทึ่ง ความแปลกตา ด้วยอาศัยองค์ประกอบของศิลปะและวัตถุที่ดีและมีคุณภาพ ๒) **ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ** จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่า ผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยกลุ่มชนแต่ละกลุ่มจะพัฒนาสิ่งของขึ้นมาใช้โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม เพราะมีกระบวนการผลิตและทอผ้าไหมด้วยอาศัยหลักและทฤษฎีทางศิลปะมาเป็นที่อยู่ของความงาม ดังนั้นผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์จึงจัดเข้าในกลุ่มของงานวิจิตรศิลป์ กล่าวคือ ผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นั้นแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ แสดงคุณค่าทางอารมณ์ผ่านศิลปวัตถุ คือ ผืนผ้าไหมนั่นเอง และ ๓) **ความงามเกิดการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส** จากการวิเคราะห์ผู้วิจัย พบว่า ในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นั้น ต้องอาศัยการเข้าถึงวัตถุ คือผืนผ้าไหม ด้วยประสาทสัมผัส กล่าวคือ อาศัยตาและประสาทตาในการรับรู้ความงาม และอาศัยการสัมผัส จึงจะทำให้รับรู้คุณค่าความงามของวัตถุผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ได้ จึงจัดได้ว่าผืนผ้าไหมเป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ (Visual Art)

จากการศึกษาทัศนะเรื่องดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถวิจารณ์ความงามของผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ได้ว่า ความงามเป็นสิ่งที่เกิดจากความสมดุล กลมกลืนและการมีช่วงจังหวะลีลาที่เหมาะสม ความงามจึงเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าและให้ความสุข ความพึงพอใจแก่ผู้ที่ได้พบและความงามจึงเป็นสิ่งดี แต่สิ่งที่ดีทั้งหลายไม่จำเป็นต้องมีความงดงาม ความงามเป็นสิ่งที่ให้ความพึงพอใจแก่เราได้ แต่สิ่งที่ให้ความพึงพอใจแก่เราไม่จำเป็นต้องมีความงดงาม ความงามจึงเป็นสิ่งสูงสุดที่มีความคุณค่าในตัวเอง แม้ว่าความงามจะสัมพันธ์กับความพอใจ แต่จะแตกต่างจากคุณประโยชน์ เพราะความงามเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าในตัวของมันเอง ในขณะที่คุณค่าที่มาจากคุณประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากกิจกรรมของมนุษย์เรา ซึ่งมุ่งเป้าหมายในด้านผลประโยชน์อย่างเดียวเท่านั้นเอง

เมื่อมองเฉพาะด้านความงามตามหลัก “ทฤษฎีวัตถุวิสัย” (Objective Theory) ซึ่งพวกนี้เชื่อว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ ผู้วิจัยจึงต้องการชี้ให้เห็นประเด็นเรื่องคุณค่าความงามของทฤษฎีวัตถุวิสัย ซึ่งนักวัตถุวิสัยหลายท่านได้กล่าวว่า คุณค่าความงามเกิดจากคุณสมบัติดั้งเดิมที่ติดตัว

มาแต่แรกซึ่งมีอยู่จริง มีอยู่ในตัวของมันเอง เพราะศิลปวัตถุชิ้นดังกล่าวนั้นมีสภาพ คือ รูปร่าง มีรูปทรง มีสีสันทัน มีลวดลาย เส้นใยอันประณีตบ้าง ละเอียดบ้างหรือเป็นสภาพที่แข็งบ้าง มีความหยาบกระด้างบ้าง สิ่งเหล่านี้ทำให้นักช้มองเห็นคุณค่าแห่งความงามด้วยเหตุผลก็คือทุก ๆ ชิ้นของศิลปะย่อมมีคุณสมบัติที่ติดตัวมากับวัตถุศิลปะชิ้นนั้น ๆ อยู่แล้วเพราะมีวัตถุนั้นจึงทำให้เกิดมีความงามหรือเกิดมีคุณค่าทางสุนทรียะได้ ถ้าทั้งโลกไม่มีวัตถุเลยเราจะรับรู้คุณค่าทางสุนทรียะได้หรือไม่? ในประเด็นนี้เราตอบได้ว่า “ไม่ได้เลย” เพราะคำตอบนี้จึงเป็นเหตุนี้ที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อมีวัตถุจึงทำให้เกิดมีคุณค่าความงามได้นอกจากมีวัตถุแล้วสิ่งสำคัญที่สุด คือวัตถุนั้นต้องมีคุณสมบัติดำรงอยู่ภายในตัวของวัตถุนั้นด้วย จึงจะทำให้สามารถกำหนดเห็นความมีอยู่ของคุณค่าทางสุนทรียะได้ เพราะฉะนั้นตัวศิลปวัตถุชิ้นนั้น ๆ เองเป็นแหล่งที่ตั้งให้เห็นคุณค่าความงามได้จริง ถ้าปราศจากตัววัตถุเป็นที่ตั้งแล้วแน่นอนการมองหาคุณค่าความงามย่อมอ่อนไหว ไม่มีความถาวรมั่นคง แต่ข้อด้อยของทฤษฎีนี้คือแนวคิดไปทางสุดโต่งมากแต่ก็มีความสำคัญมากต่อคุณค่าความงามเช่นกัน

ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ก็เช่นกัน เมื่อมองความงามตามแนวคิดของวัตถุวิสัยด้วยความเชื่อที่ว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ (Beauty as quality of an object) และเป็นคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุนั้นมาตั้งแต่เริ่มแรกไม่ว่าเราจะสนใจในวัตถุนั้นหรือไม่ก็ตาม การที่เราให้ความสนใจต่อวัตถุสิ่งนั้นก็เพราะเราพบว่าวัตถุนั้นมีความงามอยู่ในตัวของวัตถุเองเมื่อความงามมีอยู่จริงในวัตถุเกณฑ์ในการตัดสินความงามจึงมีลักษณะที่แน่นอนตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคลในการมองสิ่งของหรือวัตถุนั้น ๆ กล่าวคือ คุณสมบัติของเส้นไหม ลวดลายบนผืนผ้าไหมเป็น การถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นศิลปวัตถุชิ้นนั้นคือ ได้นำเอาศิลปะมาวางไว้บนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ และก่อให้เกิดศิลปะบนผืนผ้าไหมขึ้นโดยอาศัยการเส้นใยที่สวยงาม ประณีต การออกแบบล้วนแต่มีความสมบูรณ์ของแบบอยู่แล้ว ดังนั้นการถ่ายทอดความงามผ่านงานศิลปะเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงความอดทน ความเพียรพยายามและการใช้สติปัญญาของศิลปินผู้ออกแบบและผู้ทอเป็นอย่างมาก

๑) มุมมองวัตถุวิสัยกับศิลปะบนผืนผ้าไหม

ศิลปะที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมถือได้ว่า เป็นแหล่งรวมความงามที่มีอยู่มาช้านานกับภูมิปัญญาและวิถีชีวิตคนอีสาน เพราะลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ คือศิลปะที่ควรแก่การสรรค์สร้างและพัฒนาให้มีความแปลกใหม่เกิดมีลวดลายแปลกใหม่และสีสันทัน เพื่อให้ศิลปะมีความงามที่สร้างสรรค์และหลากหลาย ดังนั้นลวดลายบนผืนผ้าไหมจึงจัดว่าเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยศิลปศาสตร์ เป็นการมุ่งสร้างสรรค์ผลงานผลิตภัณฑ์ให้มีสีสันทันและหลากหลายแก่โลกมนุษย์ สำหรับมนุษย์ที่เป็นผู้ชมศิลปะโดยจุดเด่นคือศิลปะบนผืนผ้าไหมที่กำลังนิยมมากในสังคมสมัยปัจจุบันทั้งชายและหญิงด้วยไม่ว่าชนชาติใดต่างให้ความสนใจในผืนผ้าไหมเป็นอย่างมาก ถ้าเราจะกล่าวว่า ทฤษฎีวัตถุวิสัยมีเกี่ยวข้องกับศิลปะบนผืนผ้าไหม? และการวินิจฉัยหาความมีอยู่ของความงามแห่งศิลปะบนผืนผ้า

ไหมทำไมจึงต้องให้มีทอลวดลาย? มันมีความงามหรือไม่? หรือมันมีคุณค่าแห่งความงามหรือไม่? และมีคนให้ความนิยมกับการทอลายเพื่ออะไร? เพราะเหตุผลใด? ประเด็นเหล่านี้ยังเป็นถกเถียงกันในวงการการศึกษาความงาม นี่เป็นภาระที่สำคัญของนักปรัชญาจึงจะต้องอธิบายไขข้อข้องใจหาคำตอบให้กับเรื่องเหล่านี้ ถ้าเรานำประเด็นปัญหาดังกล่าวไปถามนักสุนทรียศาสตร์กลุ่มวัตถุนิยมจะได้รับคำตอบและเหตุผลที่ทำให้เรากล้อยตามเขาได้

ในทัศนะของพวกวัตถุนิยมเชื่ออีกว่า ศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์เป็นศิลปะที่ทรงคุณค่าทางสุนทรียะมาก เนื่องจากเรามีการพัฒนาเส้นใย สี สัน ลวดลายที่สวยงาม และการเลือกใช้วัสดุที่มีอายุการใช้งานยาวนาน ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยแก่ผู้สวมใส่ ในตัวศิลปะบนผืนผ้าไหมนั้น ถ้าไม่มีลวดลาย เช่น ลายขอล้านารี ลายยกดอก ลายน้ำไหล เป็นต้น นักสุนทรียศาสตร์ก็คงจะวินิจฉัยไม่ได้ว่า ศิลปะบนผืนผ้าไหมนั้นมีความสวยงามปรากฏอยู่ภายใต้ศิลปะที่ถูกถ่ายทอดผ่านลวดลาย ศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ย่อมมีคุณสมบัติที่แอบแฝงกับลวดลายก็คือ สี สัน สัดส่วน ความสมดุลกันของลายบนผืนผ้าไหมอย่างไม่มีส่วนเกินอะไรทั้งสิ้นเจือปนอยู่เลยหรือเรียกว่า มีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดูแล้วจึงเกิดการสะกดตาสะท้อนถึงความมีอยู่แห่งคุณค่าทางสุนทรียะ จึงทำให้คนนิยมกันมาก การมองเห็นคุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์เป็นศิลปะที่มีตัวตน มีสิ่งจูงใจอ่อนไหวเหมือนสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกแห่งวัตถุสุนทรียะที่สัมผัสแล้วเกิดแรงจูงใจแก่ผู้พบเห็นหรือผู้ทอ

ปัญหาการวินิจฉัยคุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ของฝ่ายวัตถุนิยม ซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งที่มีเหตุผลเหมือนกับทฤษฎีสุนทรียศาสตร์อื่น ดังผู้วิจัยกล่าวผ่านมาแล้วว่า กล่าวคือเขาเชื่อมั่นว่าความงามของศิลปะบนผืนผ้าไหมเกิดจากคุณสมบัติที่อยู่ในลายบนผืนผ้าไหมนั้น ๆ คุณค่าของความงามไม่ได้มีในสิ่งอื่นใดและนักสุนทรียศาสตร์ฝ่ายปรนัยนิยมหลายท่านกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า “คุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะบนผืนผ้าไหมเกิดจากคุณสมบัติของวัตถุสุนทรียะนั้น ๆ”^๕ การหาคุณค่าทางสุนทรียะแห่งศิลปะบนผืนผ้าไหมก็เช่นกันย่อมหาได้ที่คุณสมบัติแห่งลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าไหม นั้น ๆ เป็นข้อยืนยัน ถ้าเราหาคุณค่าทางสุนทรียะโดยปราศจากคุณสมบัติสุนทรียะของศิลปะบนผืนผ้าไหมแล้ว แน่แน่นอนเขาคงไม่ใช่นักปรนัยนิยมและการหาคุณค่าทางสุนทรียะของงานศิลปะบนผืนผ้าไหมจะต้องทำอยู่ในบริบทของศิลปะบนผืนผ้าไหมไม่เกี่ยวข้องกับกฎศีลธรรม ความจริงนักปรัชญาเมธี เช่น อริสโตเติล โจัดและเจสซอพ ได้กล่าวทำนองที่ว่าคุณค่าทางสุนทรียะต้องมองที่คุณสมบัติในตัวศิลปะเป็นเกณฑ์สำคัญที่สุด เพราะคุณสมบัติเป็นเครื่องมือชีวิตให้รู้จักคุณค่า

^๕ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ปรัชญาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๕.

ทางสุนทรียะในศิลปะบนผืนผ้าไหมนั้นเอง ซึ่งมุมมองวัตถุวิสัยเห็นว่าเราจะรู้คุณค่าต้องอาศัยคุณสมบัติที่แท้จริงภายในศิลปะบนผืนผ้าไหม คุณสมบัติจึงหมายถึงสิ่งที่แฝงอยู่ภายในตัวของศิลปวัตถุชิ้นนั้นหรือลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้าไหมนั้น

ฝ่ายสนับสนุน ทฤษฎีวัตถุวิสัย พบว่า ความงามเป็นเรื่องของคุณสมบัติที่มีอยู่ในศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ชิ้นนั้น ๆ ดังนั้นลวดลายบนผืนผ้าไหมตามแนวคิดแห่งสุนทรียะจะมีความงามหรือไม่ต้องพิสูจน์ว่าลวดลายบนผืนผ้าไหมที่ทอมีความสมบูรณ์จริงดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีก็แสดงว่าศิลปะบนผืนผ้าไหมมีคุณค่าทางสุนทรียะจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับศิลปะลวดลายบนผืนผ้าไหมเป็นตัวตัดสิน จะไม่ขึ้นอยู่กับตัวของคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ตัดสินให้กับลวดลายบนผืนผ้าไหมนั้น และก็ขึ้นอยู่กับ การสร้างสรรค์ของศิลปินผู้ทอด้วย ถ้าผู้ทอหรือผู้ออกแบบใดมีประสบการณ์สูง ย่อมทำให้การออกแบบลวดลายได้คุณภาพดี เช่น ลวดลายนั้นมีลักษณะมองเห็นอย่างเด่นชัด มีสีสันลวดลายที่ละเอียด แปลกใหม่ งดงาม สมดุลเสมอกันและเป็นที่ยอมรับของผู้คนทั่วไป อนึ่งคุณสมบัติของศิลปะบนผืนผ้าไหมจะมีคุณสมบัติมากหรือน้อยเพียงใดต้องดูที่ผู้ทอว่าจะมีฝีมือระดับใดบ้าง เพราะว่าผู้ทอแต่ละคนย่อมมีประสบการณ์หรือจินตนาการไม่เหมือนกัน สาเหตุนี้จึงทำให้คุณสมบัติของศิลปะบนผืนผ้าไหมมีความบกพร่องไปด้วย ถ้าผู้ทอมีฝีมือได้รับมาตรฐานสากลคุณสมบัติในศิลปะบนผืนผ้าไหมย่อมเป็นที่พอใจเป็นอย่างมากแก่ผู้ทอและผู้ชมด้วย

ในปัจจุบันการทอผ้าไหมนครชัยบุรินทร์มีเทคนิคและวิธีการที่ดี โดยผู้ทอผ้าไหมมีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งมีเครื่องมือที่ดี ๆ เช่น เครื่องมือที่ออกแบบมาให้ทันสมัยช่วยให้การทอมีคุณภาพและประหยัดเวลาและสีที่ใช้ก็มีความปลอดภัย คือใช้สีจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ครั่ง คราม ใบไม้ แก่นไม้ เปลือกไม้ เป็นต้น ใช้แทนสีเคมีและมีสีที่สดใส สวยงาม คงทน ตามความต้องการของผู้ทอผ้าไหม การมองศิลปะบนผืนผ้าไหมตามแนววัตถุวิสัยในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า เขามองที่ตัวของศิลปะบนผืนผ้าไหมและสามารถอธิบายคุณสมบัตินั้นได้ว่า มีคุณลักษณะอย่างไร ถ้ามองนอกเหนือปราศจากตัวลวดลายบนผืนผ้าไหมแล้ว สิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือความว่างเปล่าเหมือนกับวาดภาพบนอากาศฉนั้นใดก็ฉนั้น ถ้าเราอยากรู้ความงามต้องดูที่ตัวศิลปะบนผืนผ้าไหมว่ามีคุณสมบัติหรือไม่ ถ้าไม่มีคุณสมบัติก็แสดงว่าไม่ใช่แนววัตถุวิสัยอย่างแน่นอน

๒) หลักวิจักษ์คุณค่าทางสุนทรียะพวกวัตถุวิสัยต่อศิลปะบนผืนผ้าไหม

การวิจักษ์หาคุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะบนผืนผ้าไหมเห็นว่า ยังมีข้อโต้แย้งที่หาข้อยุติไม่ได้เรื่องนี้พวกวัตถุวิสัยต้องมีกฎเกณฑ์ในการวัด ตัดสินค่าของความงามแห่งศิลปะบนผืนผ้าไหมหลักเกณฑ์ตามแนวคิดของกลุ่มวัตถุวิสัย คือ ๓ ประการ ได้แก่

๑) วัตถุสุนทรีย์ (Aesthetical object) คือ สิ่งเป็นมวลสาร มีรูปร่าง มีขนาดกินที่ มีทรวดทรงสีสันทัน เช่น แดง ดำ เหลืองและอื่น ๆ ถ้าเป็นศิลปะบนผืนผ้าไหม คือ มีลวดลาย เส้นสี หรือสีสันทันที่ติดอยู่บนผืนผ้าไหมอย่างมีชีวิตชีวา เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ สายน้ำ” แม้ศิลปะบนผืนผ้าไหมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจและประสบการณ์หรือแบบธรรมชาติที่เรามองเห็นว่ามีตัวตนเหมือนกับวัตถุทั่วไปก็จริง แต่ศิลปะบนผืนผ้าไหมยังมีความงดงามและเป็นที่สำคัญต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ทางด้านการนุ่งห่มของคนท้องถิ่นอีสานมากพอสมควร ดังที่ปรากฏเห็นศิลปะบนผืนผ้าไหม โดยเฉพาะในการทอผ้าไหมและการนุ่งห่มอยู่ในปัจจุบัน

คำว่า วัตถุ นี้ นักปรัชญาให้ความหมายว่า “สสาร”^๖ เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้สัมผัสด้วยอายตนะทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย

๒) คุณสมบัติของวัตถุ (Material properties) คือ สิ่งที่มีอยู่ในตัวของมันเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับความเห็นหรือข้อกำหนดของใครทั้งสิ้น ในหนังสือปรัชญาศิลปะ ของอารี สุทธิพันธุ์ ได้อธิบายเรื่องคุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรีย์ไว้ ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง การยอมรับว่าสวยงามนั้นเพราะเหตุว่าสิ่งนั้น มีลักษณะของความงามแสดงให้ปรากฏชัดเจน เช่น ผิวงาม รูปทรงงาม รูปร่างงามหรือถ้าเป็นศิลปะบนผืนผ้าไหมก็เพราะว่า มีลวดลายสีสันทันเส้นไหมที่ผ่านการมัด ย้อม เก็บสีและทอด้วยฝีมืออันบรรจงประณีต ประการที่สอง การยอมรับว่า สวยงามก็เพราะเหตุว่า ศิลปะมีรูปแบบเด่นสะดุดตาและทำท่าย ซึ่งปรากฏเห็นอย่างแจ่มแจ้ง^๗ นั้นเอง

๓) ความงามในวัตถุทางสุนทรีย์ (Beauties inner aesthetic object) คือ แต่ดั้งเดิมนั้น ความงามมีปรากฏอยู่แล้วในตัวของศิลปวัตถุชิ้นนั้น ๆ หรือในศิลปะบนผืนผ้าไหมลายนั้น ๆ แม้ว่าไม่มีใครไปยึดเหนี่ยวให้มัน ดังที่กลุ่มวัตถุนิยมกล่าวว่า ความงามเป็นปรนัยนิยมและเขาก็หาเหตุผลหลายข้อเพื่อกล่าวสนับสนุนทัศนะของฝ่ายตน ดังนี้^๘

^๖ พระสุวรรณ ปัญญาวิโร (รัตนรักษ์), “การศึกษาวิเคราะห์ความงามศิลปะบนลายเสื้ออีสานเชิงสุนทรียศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗๓.

^๗ ลักษณะวัตถุ ปาละรัตน์, สุนทรียศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

^๘ โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, แนวคิดการวิจัยทางพุทธศาสนาและทางปรัชญา, (ขอนแก่น: บริษัท เพ็ญ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๗๓.

^๙ อารี สุทธิพันธุ์, ประสบการณ์สุนทรีย์, (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อ ๑๙๙๙, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘.

^{๑๐} พวง มินอก, สุนทรียศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๒๖๙-๒๗๔.

ก) ความงามของวัตถุเกิดจากสี และทรวดทรงของวัตถุเองและเนื่องจากสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มิอยู่ในวัตถุนั้น เพราะฉะนั้นความงามจึงเป็นสิ่งที่มิอยู่ในเนื้อของวัตถุนั้นนั่นเอง

ข) ความงามเป็นสิ่งที่เรามีอาจจะอธิบายได้โดยไม่ต้องมีวัตถุ หรือตัวกลางและเนื่องจากตัวกลางนั้นต้องเป็นวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งเพราะฉะนั้นความงาม ซึ่งเราต้องอาศัยวัตถุเป็นเครื่องอธิบายนั้น จึงเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือเป็นปรนัยนิยมอย่างแน่นอน

ค) ความงาม ในเรื่องราวของวรรณคดีบางเรื่องขึ้นอยู่กับความประทับใจชั่วขณะเวลาหนึ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไปความประทับใจก็อาจเปลี่ยนไปแต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าความงามของวรรณคดีเรื่องนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่ด้วยเหตุผลแล้วเราก็ต้องยอมรับว่า วรรณคดีเรื่องนั้นยังคงไว้ซึ่งความงามอยู่และจะคงมีอยู่ตลอดไปไม่ว่าเราจะสนใจหรือไม่สนใจมันเลยก็ตาม

ง) ความงามได้โดยอาศัยเพทนาการทางสุนทรียะเช่นเดียวกันกับเรารู้ข้อเท็จจริงได้โดยอาศัยความประจักษ์ทางประสาทสัมผัสเราตัดสินความผิดถูกของความประจักษ์ โดยอาศัยข้อเท็จจริงทางวัตถุได้ฉนั้น นอกจากนั้นการที่เราเอาความผิดพลาดของความประจักษ์ทางกายมาเป็นเหตุผลตัดสินว่า ข้อเท็จจริงมิใช่เป็นวัตถุวิสัยนั้นคงไม่เป็นการถูกต้อง ฉนั้นใดก็ฉนั้น การที่เราเอาความผิดพลาด หรือความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องของสุนทรียะมาเป็นข้อยืนยันว่า ความงามมิใช่เป็นวัตถุวิสัยก็คงไม่เป็นการถูกต้องเหมือนกัน

ในเรื่องของหลักวินิจัยคุณค่าทางสุนทรียะฝ่ายวัตถุวิสัยต่อศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความงามที่ปรากฏนั้นเป็นเรื่องของวัตถุล้วน ๆ คือเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นตัววัตถุ คุณสมบัติของวัตถุ เมื่อมาผสมกันจึงสะท้อนออกมาเป็นคุณสมบัติของความงามอย่างที่ปรากฏเห็นนั่นเอง

๓) วัตถุวิสัยกับวิธีการรับรู้คุณค่าความงามแห่งศิลปะบนผืนผ้าไหม

การรับรู้คุณค่าความงามแห่งศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ตามแนวทฤษฎีวัตถุวิสัยนั้น จะรับรู้คุณค่าทางสุนทรียะของศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ได้ก็เนื่องจากผลที่ปรากฏให้เราเห็น ในลักษณะที่เราสามารถอธิบายให้ความหมายแก่ศิลปะบนผืนผ้าไหมนั้นได้จริง ๆ หลักเกณฑ์ของกลุ่มปรนัยนิยมใช้ในการประเมินค่าของการรับรู้ศิลปะอยู่ ๔ อย่าง ได้แก่

๑) รับรู้ได้เพราะศิลปะบนผืนผ้าไหมมีจริง การทอผ้าไหมเป็นลวดลายต่าง ๆ จัดเป็นศิลปหัตถกรรมประเภทหนึ่ง เมื่อมองในด้านของการเป็นเครื่องนุ่งห่มจัดอยู่ในประยุกต์ศิลป์และถ้ามองในด้านของประดับตกแต่งจัดอยู่ในเป็นทัศนศิลป์ เพราะเป็นศิลปะที่รับรู้ และชื่นชมด้วยสายตา

หรืออาศัยการมองเห็นด้วยนัยน์ตาเป็นสำคัญบางที่ก็ยังเรียกขานให้กับศิลปะประเภทนี้ชื่อว่า จักขุศิลป์^{๑๑}

ในที่นี้ผู้วิจัยจะมองความงามของวัตถุเป็นหลักจึงต้องมองศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ในมุมของทัศนศิลป์ ศิลปะบนผืนผ้าไหมมีปรากฏเห็นอยู่ทั่วไปทัศนศิลป์เหล่านี้มีองค์ประกอบสำคัญคือ เส้น สี แสง เงา รูปร่าง และลักษณะความมีอยู่ของสิ่งเหล่านี้เป็นของกินเนื้อที่ในอากาศได้ และสามารถสัมผัสได้ด้วยอวัยวะทางจักขุตาหรือลูบคลำด้วยมือได้

๒) รับรู้ได้เพราะศิลปะบนผืนผ้าไหมมีคุณสมบัติ^{๑๒} การประดิษฐ์คิดสร้างศิลปะบนผืนผ้าไหมของผู้ทอผ้าไหมดังที่พบเห็นทั่วไปในสังคมอีสานนั้น สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าผู้ทอผ้าไหมเป็นเจ้าของจิตรกรได้ทำการประดิษฐ์คิดแต่งหรือออกแบบ (Design) ที่ประกอบด้วยความชำนาญคล่องแคล่วทำให้เกิดปรากฏการณ์แห่งสีสันที่บรรเจิดสดใส่สะดุดตาสะดุดใจแก่ผู้พบเห็น ปัจจัยที่สำคัญแห่งศิลปะบนผืนผ้าไหม คือคุณสมบัติที่แอบแฝงอยู่ภายในเนื้อศิลปะบนผืนผ้าไหมก็เปรียบเสมือนกับสรรพคุณของยาที่อยู่ในตัวยา แม้ยานั้นมีรสชาติที่ไม่น่ารับประทาน เพราะมีรสขม แต่ยารสขมนั้นย่อมมีคุณสมบัติที่ทำให้รักษาโรคให้หายได้จริง

๓) รับรู้ได้เพราะศิลปะบนผืนผ้าไหมมีลวดลายสมจริง สัดส่วนแห่งลวดลายในศิลปะบนผืนผ้าไหมถือเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมิใช่น้อย คำว่า สัดส่วน ในที่นี้ได้แก่ ความยาว ความสั้น ความกว้างความแคบ และบางสิ่งเหล่านี้ มีความสมดุลกัน คือมีส่วนเหมาะสมเท่ากันและก็ไม่มีส่วนเกินนอกจากนั้นยังมีองค์ประกอบอีกประเภทหนึ่งที่ทำให้ลวดลายบนผืนผ้าไหม เป็นที่สะดุดตาเมื่อผู้ชมมองเห็นผ่านด้วยสายตาได้อย่างชัดเจนต่อศิลปะบนผืนผ้าไหมนั้น คือ มีสีสัน ลวดลายสวยงาม เส้นไหมมีคุณภาพดี มีความเงางามของเส้นไหม มีความลงตัวของสีและลวดลาย และมีการจัดองค์ประกอบศิลป์อย่างลงตัว เป็นต้น ซึ่งการจัดองค์ประกอบศิลป์ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเป็นการจัดวางองค์ประกอบทางศิลปะ เช่น เส้น สี ช่องว่าง ช่องไฟ ให้งดงาม^{๑๓} และช่วยประสานให้เป็นเนื้อเรื่องตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

^{๑๑} พระสุวรรณ ปลูกาวชิโร (รัตนะรักษ์), “การศึกษาวิเคราะห์ความงามศิลปะบนลายเสื้ออีสานเชิงสุนทรียศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๑๒} อารี สุทธิพันธ์, ประสพการณ์สุนทรียะ, (กรุงเทพมหานคร: ดันอ้อ ๑๙๙๙, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘.

^{๑๓} กำจร สุนทรพงษ์ศรี, สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๐.

๔) รับรู้ได้เพราะศิลปะบนผืนผ้าไหมสามารถสัมผัสได้จริง ศิลปะบนผืนผ้าไหมถึงแม้จะเกิดจากฝีมือจินตนาการของผู้ทอ เกิดเป็นแรงบันดาลใจ แต่ลวดลายบนผืนผ้าไหมนั้นเป็นสิ่งที่มีความลงตัว รูปร่าง และลวดลายด้วยอาศัยเส้นไหมและการทอ ศิลปะบนผืนผ้าไหมจึงประกอบขึ้นด้วยปัจจัยหลายหลาก เช่น เส้นไหม สี ลาย รูปร่าง และแรงจูงใจ สร้างขึ้นด้วยจิตวิญญาณแห่งความเป็นศิลปิน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาความชาญฉลาดหรือเรื่องราวต่าง ๆ^{๑๔} ในชีวิตจริง การที่จะสามารถสัมผัสความงามได้ผู้ชมต้องมีความพร้อมและความสมบูรณ์แห่งประสาทสัมผัสอันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิตใจ เมื่อประสาทสัมผัสส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนได้สัมผัสสุนทรียะแห่งศิลปะบนผืนผ้าไหมแล้วก็จะทำให้เกิดกระแสประสาทวิ่งเข้าสู่สมองแล้วตัดสินใจว่าสวยงาม

ในวงการผ้าไหมไทยได้มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยเป็นเครื่องหมายรับรองคุณภาพความงามของผ้าไหม ด้วย ตราพระราชทานตรานกยูงพระราชทาน คือ Royal Silk นกยูงสีทอง ซึ่งเป็นการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งมีเกณฑ์การตัดสินว่า คุณสมบัติของผ้าไหมที่จะได้รับตรา (Royal Thai Silk) นกยูงสีทองนั้นต้องเป็นผ้าไหมที่ผลิตโดยใช้เส้นไหมและวัตถุดิบตลอดจนกระบวนการผลิตที่เป็น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมของไทยอย่างแท้จริง ดังนี้ ๑. ใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน ๒. เส้นไหมต้องสาวด้วยมือผ่านพวงสาวลงภาชนะ ๓. ทอด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือ ๔. ย้อมด้วยสีธรรมชาติหรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และ ๕. ต้องผลิตในประเทศไทย จึงเกิดคำถามตามมาอีกว่าจากคุณสมบัติดังกล่าวนั้นเมื่อเรามองตามหลักสุนทรีศาสตร์จะปรากฏและเป็นไปตามหลักเกณฑ์การตัดสินของวัตถุวิสัยทั้งนั้น เราจึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่า คุณสมบัติความงามของผ้าไหมที่ได้รับตรานกยูงพระราชทานล้วนแต่เป็นการตัดสินความงามที่ตัววัตถุ ได้แก่ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต นั่นคือ เส้นไหมและกรรมวิธีให้ได้มาซึ่งเส้นไหม จึงไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องจิตใจของผู้ทอเลย เพียงแต่ดูที่เส้นไหมที่คุณภาพดีเลิศ เพราะมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ เป็นเส้นไหมที่เหนียว แข็งแรงทนทาน ให้ความงามเท่านั้นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดที่ของพวกปรนัยนิยมที่ว่า “ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุและเป็นคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุนั้นมาตั้งแต่เริ่มแรกไม่ว่าเราจะสนใจในวัตถุนั้นหรือไม่ก็ตาม” ตรานกยูงพระราชทานจึงเป็นการรับรองที่เส้นไหมเป็นหลัก ดังนั้นความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ที่ได้รับรางวัลเป็นเพราะวัตถุที่ใช้ในการผลิตนั้นงามจึงทำให้ได้ผืนผ้าไหม ของนครชัยบุรีนทร์ที่มีสวยงามแม้จะมีการทอเป็นลวดลายหรือไม่ก็ตาม ถ้าเส้นไหมนั้นได้ขนาดแบบหรือเกณฑ์กำหนดนั้นย่อมทำให้เกิดความงามขึ้นได้ หรือถ้านำเส้นไหมนั้นไปทอเป็นลวดลายอื่น ๆ ก็จะทำให้ผืนผ้าไหมลายนั้น ๆ งามไปด้วย

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๘-๒๕๙.

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้น สรุปได้ว่า โดยแท้จริงแล้วความงามนั้นมีธรรมชาติของความงามที่ติดอยู่ในตัวของวัตถุเป็นคุณสมบัติของวัตถุเองอยู่แล้วในตัวของมันแม้บุคคลจะเห็นหรือไม่ พอใจหรือไม่พอใจก็ตาม ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ก็เช่นกัน ย่อมไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุคคล เพราะด้วยด้วยความเชื่อที่ว่า ในศิลปะทุก ๆ ชิ้นมีความงามตามธรรมชาติของมันอยู่แล้ว เหมือนกับคนตาบอดมองดูความสว่างของไฟ ฉันทิ ศิลปินผู้ปั้นผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ก็มีความงามอยู่ในชิ้นงานศิลปะ โดยปราศจากการข้องเกี่ยวกับจิตใจคน ฉันทิ ความงามจึงเป็นคุณสมบัติของวัตถุเป็นคุณสมบัติที่แน่นอนตายตัวและอยู่ติดกับวัตถุมาตั้งแต่แรก โดยไม่ขึ้นกับความรู้สึคนึกคิดของมนุษย์และมีเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนตายตัวที่จะใช้ชี้วัดได้ ซึ่งเมื่อมองตามทัศนะนี้แล้วจะสอดคล้องกับแนวคิดของอริสโตเติล ที่ได้อธิบายความงามไว้ว่า ความงามอยู่ที่แบบหรือวัตถุนั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเอง ความงามจึงเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่จริงในวัตถุ^{๑๕}

๔.๔ ลักษณะทั่วไป ลักษณะเฉพาะ ความแตกต่างของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์

๔.๔.๑ ลักษณะทั่วไปของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์

ผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นั้นผลิตจากวัตถุดิบ เส้นไหม กระบวนการผลิตแบบภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิมของไทยอย่างแท้จริงและใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน เส้นไหมจะต้องสาวเส้นด้วยมือผ่านพวงสาวลงภาชนะ การทอด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และต้องผลิตในประเทศไทย ซึ่งผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นั้นมีรูปแบบการทอและลวดลายที่ใช้ในการทอนั้นมี ๒ ประเภท คือ ๑) **ผ้าไหมพื้น** เป็นผ้าไหมที่ทอลายขัดโดยใช้เส้นยืนและเส้นพุ่งธรรมดาสีเดียวตลอดทั้งผืน หรืออาจใช้เส้นยืนและเส้นพุ่งต่างสีกัน ซึ่งทำให้ได้สีที่งดงามอีกแบบหนึ่ง และ ๒) **ผ้าไหมมัดหมี่** เป็นผ้าไหมที่ทำให้เกิดลวดลายด้วยวิธีการมัดเส้นไหมให้เป็นลวดลายที่เส้นพุ่งหรือเส้นยืน หรือทั้งสองเส้น แล้วนำไปย้อมสีทีละขั้นตอนตามลวดลายที่มัดไว้เพื่อให้ได้สีและลวดลายตามความต้องการ แล้วจึงนำเส้นไหมที่มัดมาทอให้ผืนผ้าเกิดลวดลายตามที่มัดไว้ แหล่งผลิตส่วนใหญ่อยู่ในภาคอีสาน เช่น นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ และในด้านคุณสมบัติทั่วไปขององค์ประกอบของความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นั้น จะพบว่า มีลักษณะของรูปร่างรูปทรงทั่วไปที่ขอบนำมาออกแบบ เป็นรูปเรขาคณิต ลักษณะลวดลายทั่วไปที่ขอบนำมาใช้มักเป็นลวดลายแบบสร้างสรรค์ ลักษณะสีสันทันทั่วทั้งผืนใช้สีทั้ง สีโทนร้อนและสีโทนเย็น ลักษณะการใช้สีทั่วไปที่นำมาใช้นั้นส่วนมากเป็นสีในลักษณะกลมกลืน และลักษณะทั่วไปของเนื้อผ้าก็เป็นลักษณะเนื้อผ้าแบบผสมผสาน

^{๑๕} ลักษณะวัด ปาละรัตน์, สุนทรียศศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑), หน้า ๔๐.

๔.๔.๒ ลักษณะเฉพาะของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์

๑) ผ้าไหมหางกระรอก

ผ้าหางกระรอกของนครราชสีมา ถือว่าเป็นผ้าทอโบราณที่มีลักษณะลวดลายเรียบง่าย แต่แฝงด้วยความประณีตและงดงาม โดยใช้เทคนิคการทอผ้าที่เป็นลักษณะเฉพาะมีอัตลักษณ์เฉพาะตน ดังนี้

(๑) ลักษณะผ้า เป็นผ้าพื้นบ้านมีลวดลายเล็ก ๆ ในตัวอันเกิดจากเทคนิคพิเศษในการทำเส้นพุ่ง นำเส้นไหม ๒ เส้น ๒ สี มาตีเกลียวครบให้เป็นเส้นเดียวกัน เรียกว่า เส้นลูกลาย เมื่อนำ ไปทอขัดเส้นผืน จะทำให้เนื้อผ้าดูเหลือบสีแวววาว คล้ายเส้นขนของหางกระรอกจึงเรียกว่า ผ้าหางกระรอก

ผ้าไหมหางกระรอกเป็นผ้าที่มีลวดลายเหลือบเงาสวยงาม มีวิธีการที่ทำให้เกิดลวดลายได้ ๓ แบบ ได้แก่

๑. ลวดลายหางกระรอกที่พุ่งไปด้านขวา เป็นการทอด้วยเส้นใยที่ตีเกลียวด้านขวา

๒. ลวดลายหางกระรอกที่พุ่งไปด้านซ้าย เป็นการทอด้วยเส้นใยที่ตีเกลียวด้านซ้าย

๓. ลวดลายหางกระรอกที่มีสายพุ่งเป็นหยักแหลม เป็นการใช้กระสวย ๒ อัน พุ่งทอย้อนสลับซ้ายขวาลักษณะทั่วไปของผ้าหางกระรอก คือ จะเป็นผ้าพื้นเรียบชนิดหนึ่ง มีความกว้าง ๑ หลา ความยาว ๔ หลา มักมีสีเข้ม เช่น สีเม็ดมะขาม สีเปลือกมังคุด สีแดงครั่ง ฯลฯ โดยจะมีลวดลายเหลือบสีในตัว มองเหมือนภาพ ๓ มิติ ทั้งนี้ผ้าหางกระรอกโบราณจะมีริ้วเชิงชายคั่นที่ชายผ้าทั้งสองด้าน ทอด้วยเส้นไหม ที่ต่างสีจากสีพื้น จะทอเป็นเส้นเล็กๆ ๘ - ๙ เส้น และมีเส้นกรอบบังคับไว้อีกข้างละ ๓ - ๔ เส้น ตามความพึงพอใจของผู้ทอ หรือบางผืนจะทอเป็นลวดลายลูกแก้วเล็ก ที่ดูงดงามแปลกตา ริ้วเชิงชายนี้บางคนเรียกว่า ก้น ก่าน ขิดคั่น เชิงคั่น เชิงผ้าก้นชาย

๒) ความยาวและสีของผ้า ผ้าหางกระรอกแต่ละผืนจะกว้างประมาณ ๑ หลา (๑ เมตร) ยาวประมาณ ๔ หลา (๔ เมตร) ส่วนใหญ่จะทอเป็นผ้าสีโทนเข้ม เช่น เขียวปึกแมลงทับ สีม่วง เม็ดมะขาม สีแดงกำ สีกกรมท่า ฯลฯ โดยจะมีสีเหลือบชัดขึ้นมาออกสีเหลืองบ้าง แดงบ้าง ดำบ้าง ขึ้นอยู่กับการออกแบบ

๓) การใช้ผ้า ในอดีตเป็นผ้าใช้สำหรับ นุ่งโจงกระเบน โดยเฉพาะขุนนางและชนชั้นสูงจะใช้ผ้าไหมหางกระรอกนุ่งสวมราชปะแตน สำหรับไปงานราชการ งานพิธี ถ้าเป็นชนชั้นสามัญ นุ่งผ้าพื้นแต่ต่อมาก็ใช้ผ้าหางกระรอกด้วย สวมเสื้อคอกลมอาจมีผ้าขาวม้ามัดเอว หรือพาดไหล่ นอกจากนี้ยังใช้เป็นผ้าในพิธีกรรม เช่น ให้นาคนุ่งในงานอุปสมบท ใช้เป็นผ้าไหว้ผู้ใหญ่ในงานแต่งงาน และใช้เป็นผ้าปกโลงศพ

๔) คุณค่าของผ้า ผ้าทางกระรอกถือเป็นผ้าผืนสำคัญของครอบครัวที่ทุกครัวเรือนมีไว้เป็นหน้าที่ของ แม่ ยาย ยา ที่จะต้องทอไว้อย่างสุดฝีมือให้ลูกชายของตนได้ใช้ และเป็นผ้ามรดกสืบทอดกันมา

๕) ความเชื่อ ในการทอผ้าทางกระรอกจะทอเพียง ๑ ผืนเท่านั้น ในการทอผ้า ๑ เครือ ทั้งนี้จะทอให้มีความยาวไม่ให้ถึง ๘ ศอก เพราะจะตกโลกที่ว่า “แปดศอกผ้าห่มผืนนอน” จึงทอเพียง ๗ ศอก ให้ตกโลกที่ว่า “เจ็ดศอก ผ้าปีตาบ้นให้ หากจะทอให้ยาวกว่านี้ ก็จะไม่ให้ถึง ๘ ศอก โดยศอกที่ ๘ จะกำมือไว้ไม่ให้ครบ เรียกว่า “ศอกกำ ”

ปัจจุบัน ผ้าทางกระรอกได้รับการพัฒนาให้มีสีสันต่างๆ มากมายรวมถึงการใช้เทคนิคอื่นๆ ผสมผสาน เข้าไปสอย เช่น การมัดย้อมเส้นพุ่งก่อน นำไปตีเกลียว การเรียงเส้นยืนให้หลากสี โดยใช้วิธีการเรียงแบบการทอผ้าเกล็ดเต่า การทอผ้า ๔ ตะกอลายเกล็ดหลินด้วยเส้นทางกระรอก ทำให้เพิ่มความสวยงามยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังถูกพัฒนาให้เป็นผ้าสำหรับตัดเสื้อ กระโปรง ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ ผ้าปูโต๊ะ ฯลฯ

สรุปเป็นลักษณะเฉพาะของผ้าทางกระรอกได้ว่า การทอผ้าไหมทางกระรอกนิยมทั่วไปในภาคอีสานโดยเฉพาะเขตอีสานตอนใต้ ทอโดยการนำเส้นไหม ๒ เส้นมาควั่นกันให้เป็นสี่เหลี่ยม เช่น สีเขียวควั่นสีเหลือง สีแดงควั่นสีเหลือง โดยเส้นไหมที่นำมาทอจะเป็นไหมเส้นเล็กเพราะจะทำให้ผ้าที่ทอมีความละเอียด งดงามและจะเกิดความเลื่อมของสีผ้าเมื่อทอ

๒) ผ้าไหมขอมันนารี

ผ้าไหมลวดลายหมี่คันขอนแก่น ว่ากันว่าเป็นลวดลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ เกิดจากการนำหมี่คันลายโบราณ มารวมกับลวดลายมัดหมี่ขอนแก่น ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชดำริให้อนุรักษ์ไว้จนกระทั่งเกิดเป็นลวดลายผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิขึ้น

การทอผ้าและผลิตผ้าไหมของคนชัยภูมินั้น จากประวัติที่ได้รับการบอกเล่าและบันทึกไว้บอกว่า ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ.ศ. ๒๓๖๐ หรือกว่า ๒๐๐ ปี ชาวชัยภูมิได้ผลิตผ้าไหมอย่างดีเป็นที่รู้จักตั้งแต่สมัยของ “พระยาภักดีชุมพล (แล)” เจ้าเมืองชัยภูมิ ที่ชาวชัยภูมิให้การเคารพเป็นอย่างสูง เป็นชาวเมืองเวียงจันทน์ ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งเมืองที่เมืองชัยภูมิ ในสมัยนั้นต้องมีการส่งเครื่องบรรณาการไปถวายที่กรุงเทพฯ และเวียงจันทน์ ประเทศลาว และหนึ่งในเครื่องบรรณาการที่สำคัญ คือ ผ้าไหม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวบ้านมีภูมิปัญญา เรื่องของการทอผ้าไหมสะสมมาเป็นเวลา ช้านาน และมีการพัฒนาเรื่องผ้าจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน

ลวดลายและกรรมวิธีการทอ จากหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในบริเวณเมืองชัยภูมิ มีวัฒนธรรมการแต่งกาย การออกแบบลวดลายบนผืนผ้า โดยเฉพาะการทำลวดลายผ้านั้นมีหลายวิธี เช่น การมัดหมี่ การเก็บขิดยกลาย เป็นต้น ลายต่างๆ ที่ได้มานั้น เกิดจากทั้งความคิดและความเชื่อ ที่มีมาแต่โบราณสืบทอดกันมา

ผ้าไหมลายหมี่คันขอนารี เป็นลวดลายผ้ามัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ โดยเกิดจากการนำหมี่คันลวดลายโบราณที่เป็นลวดลายพื้นฐาน มารวมกับลายมัดหมี่ขอนารีที่เป็นลวดลายที่มีการประยุกต์มาจากลายขอในช่วงหลัง

๓) ผ้าไหมตีนแดง

ผ้าไหมมัดหมี่ตีนแดง หรือ ชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นที่ว่า “ชินหัวแดงตีนแดง” หรือ “ชินตีนแดง” หรือ “ชินหมี่รวด” ถือได้ว่าเป็นผ้าไหมเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชาวอำเภอฟุทไธสง และอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยลักษณะผ้าไหมจะเป็นมัดหมี่ลวดลายพื้นเมืองทอด้วยไหมทั้งผืน คือมีหัวชินและตีนชินของผ้าจะเป็นสีแดงสด สมัยโบราณทอด้วยฝีมือนักแล้วนำมาต่อหัวและตีนชิน ปัจจุบันมีการทอต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกันโดยไม่ใช้การต่อระหว่างตัวชิน ผ้ามัดหมี่ตีนแดงทั้งผืนโดยลายหมี่ส่วนใหญ่เป็นลวดลายดั้งเดิม คือ ลวดลายนาค ลวดลายนกยูง ลวดลายแซ่วเลื้อย (ลวดลายพินเลื้อย) ลวดลายขอต่างๆ

สำหรับลวดลายและกรรมวิธีการทอ ผ้ามัดหมี่ตีนแดง มีลักษณะเฉพาะ คือ ส่วนเชิงของผ้ามัดหมี่ทุกผืนเป็นพื้นสีแดง บางผืนจกลวดลายเป็นแถบริ้วลวดลายจกขนาดเล็ก ตีนชินบางครั้งมีการใช้เทคนิคการเก็บขิดเส้นไหมสี หรือที่ชาวบ้านในพื้นที่ เรียกว่า การเก็บตีนดาว มาผสมผสานเพื่อความสวยงามและแสดงฝีมือของผู้ทอ ผ้าชินมัดหมี่ตีนแดงโบราณมีการต่อหัวชินและตีนชิน ลวดลายมัดหมี่จะทอเป็นชินหมี่รวดหรือหมี่โลด ซึ่งมาจากภาษาท้องถิ่นภาคอีสาน หมายถึง การมัดและทอลวดลายมัดหมี่ต่อเนื่องไปรวดเดียว ลักษณะลวดลายผ้ามัดหมี่แบบนี้ บางท้องถิ่นในภาคอีสานจะเรียกว่า “หมี่หวาน”

วิธีการทอผ้ามัดหมี่ตีนแดง เป็นการทอผ้ามัดหมี่เส้นพุ่ง คือมีการมัดลวดลายและย้อมสีเฉพาะเส้นพุ่ง ส่วนเส้นยืนใช้เส้นไหมย้อมสีตามที่ต้องการแต่ไม่มีการมัดทาลวดลาย ซึ่งเป็นกระบวนการในการทอผ้ามัดหมี่ส่วนใหญ่ของประเทศไทย อุปกรณ์ในการมัดหมี่ ได้แก่ โหงหมี่ มีด เชือกกล้วย แต่ปัจจุบันนิยมใช้เชือกฟางที่ทำจากพลาสติก เพราะหาง่ายสะดวกกว่ากัน มีสีให้เลือกอีกด้วย เพราะการมัดหมี่จะมัดลวดลายครั้งเดียว ซึ่งใช้เวลาหลายวันกว่าจะเสร็จ ช่วงมัดจะใช้เชือกฟางมัดหมี่ที่ละสี สะดวกในเวลาที่ต้องแก้ฟาง เพราะบางจุดของลวดลายจะใช้สีขาว หรือไม่ต้องการที่จะผสมสีที่เกิดจากการย้อมทับเส้นหมี่ การย้อมยิดเป็นหลักจะต้องย้อมสีแดงก่อน ตามด้วยสีเหลือง จะ

ย้อมสีครามเป็นสีสุดท้าย แต่จากข้อสังเกต โดยเฉพาะสีธรรมชาติที่นำมาใช้ของชาวอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จะไม่มีสีคราม

๔) ผ้าไหมโฮล

ผ้าโฮล ผ้าโฮลเป็นผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ ถือเป็นลวดลายเอกลักษณ์ของทางจังหวัดสุรินทร์ “โฮล” เป็นคำในภาษาเขมรเป็นชื่อเรียกกรรมวิธีการผลิตผ้าไหมประเภทหนึ่ง ที่สร้างลวดลายขึ้นมาจากกระบวนการมัดย้อมเส้นไหมให้เกิดสีสนและลวดลายต่างๆ ก่อน แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้า มีกรอบมีเชิงสำหรับบุรุษให้ถุง เรียกว่า “โฮลเปราะห์” และสตรีใช้ถุงทอแปลงเป็นลายริ้ว เรียกว่า “โฮลแสร์ย”

ผ้าโฮลเป็นผ้าที่มีคุณภาพดีมาก การทอผ้าไหมโฮลจะใช้เส้นไหมน้อย (ส่วนในสุดของเส้นไหม) ในการทอทำให้เป็นผ้าไหมมัดหมี่เนื้อแน่นเส้นไหมเล็กละเอียด เนื้อผ้าจะบางเบา เนื้อแน่นเนียนอ่อนนุ่ม ลวดลายสีสนล้วนแต่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะของเขมร

ลวดลายและกรรมวิธีการทอ ผ้าโฮลเป็นผ้าไหมมัดหมี่ที่มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น นิยมใช้เส้นไหมน้อยในการทอ มีการมัดย้อมเส้นพุ่งด้วยวิธีการเฉพาะเรียกว่า “จนองโฮล” โดยการมัดหมี่ผ้าโฮล นิยมมัดหมี่ ๒๑ ลำ ในการค้นลำนัดหมี่ มัดหมี่โฮลแต่ละลำจะเป็นอิสระต่อกัน การทอจะใช้เทคนิคการทอพิเศษโดยการทอผ้าให้ลายเฉียงขึ้น การมัดย้อม จะนิยมใช้สีธรรมชาติและผ่านการมัดย้อมหลายครั้ง แต่ละขั้นตอนมีความละเอียด การย้อมสีผ้าโฮล คือ จะต้องให้ครูทอผ้ามาสอนวิธีการย้อมเสียก่อน เพราะถือกันว่าเป็นผ้าครู ที่จะต้องผ่านกระบวนการครอบครูเสียก่อน ผ้าโฮลมี ๕ สี ได้แก่ สีดำ แดง เหลือง น้ำเงิน และเขียว สีเหล่านี้ได้จากการย้อมด้วย สีธรรมชาติ เนื้อผ้ามี ๒ สี ด้านหน้าเป็นสีอ่อน ส่วนอีกด้านหนึ่งจะเป็นสีเข้มกว่า

๔.๔.๓ ความแตกต่างของผ้าไหมนครชัยบุรี

๑) ผ้าหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา เป็นผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวนครราชสีมา เป็นผ้าที่ใช้เทคนิคการทอพิเศษโดยการใช้ไหมสองเส้น หรือสองสี ทำเป็นเส้นลูกลาย ทำให้ผ้าที่ออกมาหลังจากการทอเสร็จสมบูรณ์จะมีลักษณะเหมือนภาพ ๓ มิติ ลวดลายมีความเรียบง่าย แต่แฝงด้วยความประณีตและงดงาม

๒) ผ้าไหม ขอคันนารี ซึ่งมีลายหมี่คั่นขนานรีที่เป็นลวดลายเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งลวดลายเกิดขึ้นมาจากความคิดและความเชื่อที่สืบทอดกันมา

๓) ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผ้ามัดหมี่ตีนแดงนี้ถือว่าเป็นผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดบุรีรัมย์ นิยมใช้ไหมที่มัดหมี่เป็นลวดลายพื้นเมืองทอด้วยผ้าไหมทั้งผืน ส่วนหัวและเชิงของผ้ามัดหมี่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นสีแดง ลวดลายเป็นแถบริ้วลวดลายจกขนาดเล็ก

๔) ผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งผ้าไหมโฮลนี้นิยมใช้ไหมเส้นน้อยในการทอทำให้ผ้ามีความละเอียด เนื้อผ้าเบาบางและอ่อนนุ่ม

สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์นั้น ได้อาศัยกระบวนการและองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างสรรค์ความงามบนผืนผ้าจากเส้นใยไหมที่มีคุณภาพ และผ่านกรรมวิธีการมัดการฟอก การย้อม และการทอที่เหมือนกัน ส่วนความแตกต่างของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์จะพบว่า มีความต่างที่ขึ้นอยู่กับการเลือกเส้นใยดิบและอิทธิพลดั้งเดิมส่งผลให้เกิดการออกแบบลวดลายและถ่ายทอดออกมาเป็นลวดลายของศิลปะบนผืนผ้าไหมที่มีความแตกต่างกันและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตน

จากการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไป ลักษณะเฉพาะ ความแตกต่างของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ทำให้ผู้วิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่การพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ โดยเป็นการผสมผสานเอกลักษณ์ดั้งเดิมของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ กระบวนการทอแบบใหม่ ๆ ละการนำเอานวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์มาสร้างเป็นความงามที่รวมกันในตัวผืนเดียว นั่นคือ “ผ้าไหมจกหอมนครชัยบุรีรินทร์” (Jok Hom Nakhon Chai Bu Rin Aroma Silk)

ผ้าไหมจกหอมนครชัยบุรีรินทร์ (Jok Hom Nakhon Chai Bu Rin Aroma Silk) เป็นการนวัตกรรมการทอไหมที่นำเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้ในการผลิต นั่นคือ ใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน เส้นไหมต้องสาวด้วยมือผ่านท่วงสาวลงภาชนะ ทอด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ต้องผลิตในประเทศไทยเท่านั้น และนำมาย้อมด้วยสีธรรมชาติ และเติมน้ำยานาโน ซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่ในการเพิ่มความหอมให้กับเส้นใยไหม แม้จะผ่านการซักแล้วถึง ๑๓ ครั้ง แล้วนำมาตีเกลียวแบบควบเส้นจะทำให้ได้เส้นไหมที่มีสีเหลือบ และมัดย้อมให้คงเอกลักษณ์ของส่วนบนและส่วนล่างให้มีสีแดง ตรงกลางมัดเป็นลายคั่น ลายขอสลักกับลายริ้วของผ้าโฮล ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม นำมาทอผสมกับการเก็บขิดหรือเก็บดอก นี้ ชาวพื้นเมือง เรียกว่า “การทอผ้าเก็บขิด” จะทำให้เกิดเป็นผ้าไหมจกหอมนครชัยบุรีรินทร์ (Jok Hom Nakhon Chai Bu Rin Aroma Silk) ที่มีคุณสมบัติพิเศษด้วยเทคนิคที่แตกต่างจากผ้าไหมแบบเดิมๆ ก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ได้อีกด้วย

๔.๕ วิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์ในการส่งเสริมคุณค่าในมิติต่างๆ

ผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาและการส่งเสริมเพิ่มคุณค่าในมิติต่าง ๆ ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

๔.๕.๑ คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย

ผ้าไหมมีประโยชน์สำหรับนุ่งห่ม และใช้ในพิธีกรรม ซึ่งผ้าสำหรับนุ่งได้แก่ ผ้านุ่ง ผ้าพัน ผ้าโจงกระเบน ผ้าสร้อย ผ้าขาวม้า เป็นต้น ผ้าสำหรับห่ม ได้แก่ ผ้าสไบ ผ้าแพรเบี่ยง ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพาดเฉียง ผ้ารัดอก ผ้าคล้องคอ เป็นต้น ส่วนผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ ผ้าขาว ผ้าดิบ ผ้าสบง ผ้าจีวร ผ้าห่อคัมภีร์ ธงหรือตุ้งผ้าขาว เป็นต้น^{๑๖} จะเห็นได้ว่ากรรมวิธีการทอผ้าแสดงให้เห็นถึงความอดทน ความพยายาม การใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการทอผ้าเพื่อนำมาใช้ในชีวิต จะเห็นได้ว่ากรรมวิธีการทอผ้านั้นเป็นกรรมวิธีที่มีความซับซ้อนต้องใช้ภูมิปัญญาในการคิดค้น^{๑๗} โดยเฉพาะลวดลายช่างทอได้ทอประณีตลวดลายทุกลายเป็นลายโบราณซึ่งสามารถนำมาพัฒนาเป็น เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับในปัจจุบันได้ เช่น แปรรูปเป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้าน^{๑๘} ได้อีกด้วย

๔.๕.๒ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

โดยภาพรวมเศรษฐกิจแล้ว ผ้าไหมนครชัยบุรีนทร์นั้นสามารถก่อให้เกิดการพัฒนาต่อยอดด้านการสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการ^{๑๙} โดยการพัฒนาเริ่มต้นที่เทคนิคการผลิต การตลาด และการบริโภค คือ เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงการผลิตในครัวเรือนเพื่อบริโภคมาเป็นการผลิตตามกลไกตลาดโดยการจัดการของกลุ่มอาชีพในชุมชนสู่นอกชุมชน ทั้งตลาดระดับประเทศและต่างประเทศ^{๒๐} ดังนั้นการผลิตผ้าไหมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนารูปแบบเพื่อให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนดจากตลาดเพิ่มมากขึ้น มากกว่าที่จะเป็นการออกแบบด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจนั้น ผู้ประกอบการทอ

^{๑๖} วัฒนธ จุฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางสาวสุวารี เนตรกระจ่าง, ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายภูริภัทร ภัทรสุขดำรงกุล, ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายสมบุญ ปานเพชร, ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวณิชาภา ไตรรัตน์, ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ผ้าไหมควรคำนึงถึง หลักการผลิต หลักการจำหน่าย หลักการตลาดและการแข่งขัน^{๒๑} โดยการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของตัวเองและผู้ประกอบการอยู่ตลอดเวลา

๔.๕.๓ คุณค่าด้านสังคม

การพัฒนาด้านสังคมของกลุ่มสมาชิกทอผ้าไหมผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ที่ชัดเจนที่สุด ได้แก่ เกิดการพัฒนาทางด้านโครงสร้างของสังคม^{๒๒} โดยสมาชิกของกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้^{๒๓} มีปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันที่แน่นแฟ้น^{๒๔} เกิดกระบวนการถ่ายทอดวิถีชีวิตและภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นหลังด้วยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน^{๒๕}

๔.๕.๔ คุณค่าด้านเชื้อ และวิธีการผลิตผ้าไหมสร้างสรรค์

การพัฒนาด้านความเชื่อและวิธีการผลิตผ้าไหมลายสร้างสรรค์นั้น นับว่าเป็นนวัตกรรมการออกแบบที่ฝึกกฎความเชื่อแบบเดิมๆ คือ สมัยก่อนนั้นการผลิตผ้าไหมจะนิยมออกแบบลวดลายที่เน้นลายโบราณ เช่น ลายโคมห้า ลายขอ ลายคัน เป็นต้น แต่ปัจจุบันการพัฒนาและออกแบบต้องให้ทันสมัยและเข้ากับรสนิยมของผู้บริโภคในสมัยใหม่ได้เพื่อตอบสนองความต้องการในการทำงานให้มากขึ้น^{๒๖} เช่น ผ้าไหมลาย ลายต่างๆ ที่สื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนนี้ ถือเป็นนวัตกรรมการออกแบบที่นำเรื่องราวของประวัติศาสตร์มาถ่ายทอดเป็นความงามผ่านผืนผ้า โดยเป็นการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิม^{๒๗} คือการผลิตและผสมผสานความเชื่อใหม่คือ การออกแบบที่เน้นความหลากหลายและนำเอาอัตลักษณ์เรื่องราวมาถ่ายทอด ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผ้าไหมเพื่อตอบสนองผู้บริโภคมากขึ้น

^{๒๑} สร้างสี แก้วพิจิตร, “ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัยเพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙๒-๑๙๘.

^{๒๒} วัฒนะ จุฑะวิภาต, ศิลปะพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวจินตนา สมจิตร, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายบุญพัฒน์ เหล็กมี, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวฉายศรี แซ่ลิ้ม, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖} สร้างสี แก้วพิจิตร, “ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัยเพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๔-๒๐๖.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางสาวดาวรุ่ง กันจันทสิงค์, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑

สำหรับความเชื่อในการใช้ผ้าไหมในพิธีกรรมนั้น จะเห็นว่าการใช้ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวอีสานที่ใช้ในพิธีกรรม มี ๓ ลักษณะ^{๒๘} คือ ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา และใช้ในพิธีอื่น ๆ ดังนี้

๑. ผ้าไหมใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา

เป็นผ้าที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้นจะนำไปใช้ปนกับผ้าชนิดอื่นไม่ได้ เพราะถือว่าผ้าที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาหรือนำไปถวายวัดเป็นของสูงใช้สำหรับพระสงฆ์เท่านั้น ดังนี้

๑) **ผ้านุ่งนาค** บิดามารดาที่นับถือศาสนาพุทธ เมื่อบุตรชายอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จะให้บุตรชายบวชในพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อว่า นอกจากตัวผู้บวชจะได้มีโอกาสศึกษาธรรมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตแล้ว พ่อแม่ก็จะได้บุญกุศลอันยิ่งใหญ่จากการบวชของบุตรชาย โดยอาศัยเกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ ในพิธีบวชนาค พ่อแม่จะหาผ้านุ่งนาคมาให้ นาคสวมใส่ ซึ่งเป็นผ้าโสร่งไหมทำจากไหมชั้นยอด คือ ไหมน้อยนำมาทอทุกเส้นตลอดผืนชนควบกับเนื้อผ้า จึงเกิดความมันวาวสวยงาม เรียกว่า “ผ้าวา”

๒) **ผ้าปกหัวนาค** ก่อนถึงพิธีบวช นาคหรือผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุ ต้องโกนศีรษะให้เรียบร้อย ดังนั้นเวลาแห่ นาคหรือเวียนประทักษิณรอบพระอุโบสถ ชาวอีสานจึงนิยมใช้ผ้าสีเหลืองขนาดผ้าเช็ดหน้า อาจเป็นผ้าขาวที่ยังไม่ได้ใช้หรือผ้าแพรมนที่ทอขึ้นมา แล้วทำชายครุย ๒ ข้างให้สวยงาม เพื่อใช้เป็นผ้าปกหัวนาค

๓) **ผ้าสบง จีวร** ผ้าสบงเป็นผ้าสำหรับผลัดเปลี่ยนในการอาบน้ำ หรือเป็นผ้านุ่งสำหรับพระสงฆ์ มีลักษณะเป็นถุงเหมือนกับผ้าขึ้นของผู้หญิง ส่วนผ้าจีวร มีลักษณะเป็นผ้าผืนใหญ่ ใช้เป็นผ้าคลุมหรือผ้าห่มทับผ้าสบงอีกครั้งหนึ่ง

๔) **ย่ามสำหรับพระสงฆ์** ใช้สีเหลืองหรือสีหลักเท่านั้น โดยมากจะมีข้อความเกี่ยวกับศาสนาไว้ข้างย่าม ชาวอีสานมีความเชื่อว่า หากใครทอย่ามถวายพระจะมีความสุขความเจริญได้บุญกุศลอันยิ่งใหญ่ตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ การทอย่ามจะทอด้วยใยไหมหรือฝ้ายแล้วแต่ฐานะของผู้ทอหรือผู้นำไปถวายพระ

๕) **ธงหรือตุ่ง** ลักษณะของธงหรือตุ่งที่ใช้ถวายในงานบุญของชาวบ้าน จะทำเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมก็ได้ โดยมีความเชื่อว่าเมื่อถวายธงหรือตุ่งแล้วจะทำให้ครอบครัวของผู้ถวายอยู่เย็นเป็นสุขและมีความสุขเจริญทุกด้าน

^{๒๘} คำประเคียน โพธิ์เพชรเล็บ, “การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวอำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น”, รายงานการศึกษาระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๘๗-๙๒.

๖) **ผ้าผะเหวด (ผ้าพระเวส)** มีลักษณะเป็นผ้าขาวเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดร จะใช้ผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายก็ได้ เมื่อชาวบ้านทอและเขียนภาพเสร็จแล้วก็นำไปถวายวัดเพื่อใช้ในการบุญผะเหวดหรือบุญเดือนสาม โดยมีความเชื่อว่าหากผู้ใดนำผ้าผะเหวดไปถวายวัด จะทำให้ครอบครัวของผู้ถวายอยู่เย็นเป็นสุขและมีความเจริญทุกด้าน

๗) **ผ้าห่อคัมภีร์** มีลักษณะเป็นผ้าไหมมัดหมี่ที่ยังไม่ใช้งาน ชาวบ้านนำไปถวายวัดเพื่อบ้างสกุลหาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แล้วพระในวัดนำมาห่อคัมภีร์หรือหนังสือใบลานเก็บรักษาไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียน

๒. ผ้าที่ใช้ในพิธีอื่น ๆ ได้แก่

๑) **ผ้าตอบแทน** มีลักษณะเป็นชิ้นไหมหรือฝ้าย สำหรับใช้ตอบแทนหมอต้มผู้ทำคลอด เพราะสมัยก่อนไม่มีสูตินารีแพทย์

๒) **ผ้าปูรองเบาะ** ลักษณะเป็นผ้าขาวสีเหลี่ยมผืนผ้า ความกว้างและความยาวของผ้าจะตัดให้พอดีกับกระดั่ง ใช้สำหรับปูรองกระดั่งให้เด็กแรกเกิดนอน ผ้าปูรองเบาะนี้ชาวบ้านจะใช้สีขาวเท่านั้นและต้องไม่มีรอยตำหนิด้วย เพราะมีความเชื่อว่าเด็กแรกเกิดยังบริสุทธิ์

๓) **ผ้าขอขมาหรือผ้าสมมา** ใช้สำหรับคู่บ่าวสาวมอบให้ญาติผู้ใหญ่เป็นการขอขมาหรือสมมาในงานแต่งงาน ลักษณะผ้าไม่กำหนด แต่โดยทั่วไปนิยมใช้ผ้าชิ้นไหมมัดหมี่เป็นส่วนใหญ่ ผ้าขอขมานี้ฝ่ายหญิงจะเป็นคนเตรียมไว้ก่อนวันแต่งงาน ในสมัยก่อนผู้ที่จะเป็นเจ้าสาวจะต้องเป็นผู้ทอผ้าขมาด้วยตนเอง เพื่อพ่อ-แม่ของเจ้าบ่าวจะได้พิจารณาว่าหญิงที่จะมาเป็นลูกสะใภ้เป็นคนมีนิสัยอย่างไร จะเป็นแม่ศรีเรือนหรือไม่

๔) **ผ้ากั้นส้วม (ห้องนอนลูกสาว ลูกเขย)** เป็นผ้าที่ทอด้วยลวดลายที่สวยงาม เหตุที่ต้องมีผ้ากั้น เพราะบ้านของชาวอีสานในสมัยก่อนส่วนมากไม่มีผ้ากั้นห้อง การแบ่งสัดส่วนของบ้านจึงใช้ผ้ากั้น เมื่อลูกสาวแต่งงานจึงต้องทำผ้ากั้นห้องลูกสาวกับลูกเขยเพื่อความเป็นส่วนตัว

๕) **ผ้ากั้นศพ** เป็นผ้ากั้นศพเพื่อปิดบังความไม่สวยงาม ถ้าผู้ตายเป็นช่างทอผ้าไหมญาติจะนำผ้าไหมมาทำกั้นศพ เพื่อแสดงว่าผู้ตายมีฐานะเป็นอย่างไร

๖) **ผ้าคลุมศพ** อาจใช้ผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายแล้วแต่ฐานะของผู้ตาย ทอเป็นผ้าขาวม้าหรือผ้าควบ ใช้คลุมหน้าศพไว้ ผ้าคลุมศพนี้ชาวบ้านมีความเชื่อว่า หากใช้ผ้าคลุมศพและประดับด้วยสิ่งสวยงาม เมื่อผู้ตายเกิดใหม่จะมีชีวิตที่เจริญรุ่งเรือง

๗) **ผ้าโยนข้ามโลงศพ** เป็นผ้าที่นำมาจากผ้าคลุมหน้าศพ พิธีกรรมนี้จะทำก่อนเผาศพ เพื่อให้ระลึกถึงชีวิตครั้งสุดท้ายและทำให้คนมีชีวิตอยู่คำนึงถึงบาปบุญคุณโทษ

๘) **ผ้าขาวสำหรับจูงศพ** อาจใช้ผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมก็ได้แล้วแต่ฐานะของผู้ตาย ทอเป็นผืนยาว หรือหากไม่มีผ้าผืนยาวอาจใช้ผ้าขาวม้าหลายผืนมามัดต่อกันก็ได้ สาเหตุที่ใช้ผ้าขาวในการ

ทำพิธีนั้น ชาวบ้านมีความเชื่อว่าคนตายมีความบริสุทธิ์หลุดพ้นจากเวรกรรมและเชื่อว่าผู้ตายจะได้ขึ้นสวรรค์ด้วย

๘) **ฝารอบบายศรีสู่ขวัญ** ใช้ผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายที่ไม่มีตำหนิแล้วแต่ฐานะของผู้ที่จะทำบายศรีสู่ขวัญ หรืออาจใช้ผ้าขาวม้าหรือเสื้อของผู้ที่จะทำบายศรีสู่ขวัญก็ได้

๓. ความเชื่อในการใช้ผ้าไหมทั่วไป

การใช้ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวอีสานที่ใช้ทั่วไป ในสมัยก่อนมีข้อห้ามหรือคะลำหลายอย่าง เช่น ห้ามเอาผ้ามัดหมี่มาตัดเป็นเสื้อผ้าทั้งชุด ห้ามไม่ให้แต่งกายสีเดียวกันหรือลายเดียวกัน ห้ามใช้ผ้าที่ถวายพระมาตัดเสื้อผ้า ห้ามเอาผ้าขึ้นกลางวันไปนุ่งในตอนกลางคืน ห้ามนุ่งผ้าด้านนอกกลับเข้าไปข้างใน ห้ามใส่เสื้อที่มีกระดุมด้านหน้าไปใช้ด้านหลัง ห้ามเย็บหรือสอยเสื้อขณะที่ยังสวมใส่ ห้ามใส่ชิ้นผืนเดียว โดยชาวบ้านมีความเชื่อดังนี้

๑) ห้ามเอาผ้ามัดหมี่มาตัดเป็นเสื้อทั้งชุด เพราะว่าในสมัยก่อนผ้ามัดหมี่มีวิธีการทอที่ยุ่งยาก กว่าจะได้แต่ละผืนใช้เวลาในการทอนาน และในการทอแต่ละครั้งผ้ามัดหมี่จะทอเป็นผ้าชิ้นเพียงผืนละลายหรือสองผืนต่อลายเท่านั้น การเอาผ้ามัดหมี่มาตัดเสื้อชุด จะทำให้คนอื่นมองว่าไม่รู้จักรากลเทศะไม่เหมาะสมไม่ควร เพราะคนสมัยก่อนจะทอผ้าลายมัดหมี่เฉพาะที่เป็นผ้าชิ้นเท่านั้น ถ้าเป็นผ้าตัดเสื้อจะใช้สีพื้น

๒) ห้ามไม่ให้แต่งกายสีเดียวกันหรือลายเดียวกัน เพราะว่าคนสมัยก่อนถือว่าการใช้ผ้าสีเดียวกันมองดูไม่สวยงามและไม่เด่น ที่สำคัญคือ ไม่สามารถเปรียบเทียบลวดลายที่ทอขึ้นว่าสวยงามหรือมีความประณีตหรือไม่ ถ้าใส่สีหรือลวดลายตรงกันข้าม จะทำให้มองออกว่าผ้าลายนั้นมีความบกพร่องตรงไหนบ้าง การทอครั้งต่อไปจะได้แก้ไขสิ่งที่บกพร่องนั้นได้

๓) ห้ามใช้ผ้าที่จะถวายพระมาตัดเสื้อผ้าสำหรับนุ่ง เพราะชาวอีสานเชื่อว่า ผ้าที่จะใช้ถวายพระเป็นของสูงและมีค่า ไม่ควรที่คนธรรมดาจะนำมาใช้นุ่งห่ม

๔) ห้ามเอาผ้าขึ้นกลางวันไปนุ่งในตอนกลางคืน เพราะว่าคนสมัยก่อนทำงานทุกอย่างในตอนกลางวันและทำงานหนักมาก ผ้าชิ้นที่ใช้นุ่งในตอนกลางวันต้องเป็นผ้าที่ทนทานเนื้อหนาทนต่อการเสียดสี เมื่อใช้นุ่งทำงานผ้าชิ้นมักจะสกปรก จึงไม่เหมาะที่นำมานุ่งในเวลาพักผ่อน

๕) ห้ามนุ่งผ้าด้านนอกกลับเข้าไปข้างใน เพราะว่าคนสมัยก่อนมีความเชื่อในเรื่องการนุ่งผ้าเป็นอย่างมาก โดยเคร่งครัดในเรื่องการรู้จักกาลเทศะการควรไม่ควร

๖) ห้ามใส่เสื้อที่มีกระดุมด้านหน้าไปใช้ด้านหลัง เพราะว่าคนสมัยก่อนมีความเชื่อว่าการใส่เสื้อที่มีกระดุมด้านหน้าไปใช้ด้านหลังจะใช้กับคนตายเท่านั้น

๗) ห้ามเย็บหรือสอยเสื้อขณะที่ยังสวมใส่ เพราะอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุเข็มแทงมือหรือแทงเนื้อตัวได้ นอกจากนี้ยังเกิดความไม่ถนัดด้วย

๘) ห้ามใส่ชิ้นผืนเดียว เพราะในการนุ่งผ้าขึ้น บางทีเป็นผ้าบาง น้ำหนักเบา เวลาเดินหรือลมพัดมากกระทบจะทำให้ผ้าขึ้นแนบกับรูปร่าง มองดูแล้วไม่สุภาพ คนสมัยก่อนจึงให้ใส่ชิ้นอีกผืนหนึ่งซ้อนไว้ข้างใน เพื่อให้ผ้าขึ้นข้างนอกมีน้ำหนักและมองไม่เห็นรูปร่างข้างใน นอกจากนี้ยังเป็นการขับเหงื่อไปในตัวและป้องกันผ้าขึ้นด้านนอกไม่ให้สกปรกง่าย

๔.๖ สรุป

จากการวิเคราะห์คุณสมบัติความงามตามหลักทฤษฎีวัตถุวิสัย พบว่า ในวัตถุเองมีคุณสมบัติของความงามติดตัวมาอยู่แล้ว เมื่อนำมารวมกันโดยองค์ประกอบต่างๆ จนเป็นความกลมกลืนและการมีลีลาจังหวะที่เหมาะสม ความงามเป็นสิ่งที่มีความค่า ความงามเป็นสิ่งสูงสุดที่มีความค่าในตัวเอง ซึ่งมุ่งเป้าหมายในด้านผลประโยชน์อย่างเดียวก่อนหน้านั้นเอง คุณค่าของความงามจึงอยู่ที่ตัวของวัตถุทางสุนทรียะนั้นจะมองหานอกตัวของวัตถุนั้นไม่ได้ ผิดไปจากแนวคิดของอีกกลุ่มที่มีความคิดแตกต่างกัน จะอย่างไรก็ตามความงามผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ก็ยังเป็นสิ่งที่สืบเนื่องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น คือนอกจากจะเป็นการสร้างงามจากศิลปะลวดลายแล้วยังเป็นการสร้างงานศิลปะเพื่อการใช้ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในด้านใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เป็นแหล่งเรียนรู้อาชีพสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนด้วย โดยแนวคิดของกลุ่มวัตถุวิสัย (Objective Theory) มองว่า ความงามนั้นเกิดขึ้นได้ก็เพราะมีวัตถุเป็นตัวกำหนด อาศัยวัตถุจึงมีความงาม แม้ไม่มีใครรับรู้ก็ตามความงามก็ยังคงอยู่เช่นนั้น ในการวิจัยนี้จึงทำให้ผู้วิจัยได้ให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือเกณฑ์การตัดสินความงามตามทฤษฎีตามหลักทฤษฎีวัตถุวิสัย ว่าเป็นทฤษฎีที่สมเหตุสมผลในการนำมาตัดสินความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ เพราะอาศัยหลักการและกฎเกณฑ์ที่เราสามารถสัมผัสหรือรับรู้ความงามเหล่านั้นได้ด้วยประสาทสัมผัสของคนเรา มันจึงอยู่ในวิสัยที่เราจะเข้าใจและรับรู้ได้ และมีส่วนสำคัญของวัตถุอยู่ ๒ ส่วน คือ ตัวลาย และสี โดยปรากฏองค์ประกอบ ที่สำคัญดังนี้ ๑) ตัวลาย ได้แก่ เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่าง ทิศทางการจัดวาง ตัวเสริมประกอบ ๒) สี ได้แก่ องค์ประกอบสี วจรสี คุณสมบัติของสี และวรรณะของสี

จากการวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย พบว่า ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา มีผ้าไหมทางกระรอกเป็นเอกลักษณ์ จังหวัดชัยภูมิ มีผ้าไหมขอมคั่นนารีเป็นเอกลักษณ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีผ้าไหมตีนแดงเป็นเอกลักษณ์ และจังหวัดสุรินทร์ มีผ้าไหมโฮลเป็นเอกลักษณ์ และในเอกลักษณ์ของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์แต่ละผืนนั้นได้สอดแทรกและปรากฏความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย อยู่ ๓ ประการ คือ ๑) ความงามเกิดจาก เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่างและสีสัน จะพบว่าผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์แต่ละผืนนั้น อาศัยองค์ประกอบของวัตถุและหลักของศิลปะในการสร้างสรรค์ออกแบบลวดลาย ผ่านกรรมวิธีผลิตทักทอออกมาเป็นผืนและผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์จึงเป็นที่อยู่ของความ

งาม ความน่าทึ่ง ความแปลกตา ด้วยอาศัยองค์ประกอบของศิลปะและวัตถุที่ดีและมีคุณภาพ

๒) ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่า ผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยกลุ่มชนแต่ละกลุ่มจะพัฒนาสิ่งของขึ้นมาใช้โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม เพราะมีกระบวนการผลิตและทอผ้าไหมด้วยอาศัยหลักและทฤษฎีทางศิลปะมาเป็นที่อยู่ของความงาม ดังนั้นผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์จึงจัดเข้าในกลุ่มของงานวิจิตรศิลป์ กล่าวคือ ผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์นั้นแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ แสดงคุณค่าทางอารมณ์ผ่านศิลปวัตถุ คือ ผืนผ้าไหมนั่นเอง และ ๓) ความงามเกิดการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส จากการวิเคราะห์ผู้วิจัย พบว่า ในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์นั้น ต้องอาศัยการเข้าถึงวัตถุ คือผืนผ้าไหม ด้วยประสาทสัมผัส กล่าวคือ อาศัยตาและประสาทตาในการรับรู้ความงาม และอาศัยการสัมผัส จึงจะทำให้รับรู้คุณค่าความงามของวัตถุผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ได้ จึงจัดได้ว่าผืนผ้าไหมเป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ (Visual Art) จากการวิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ในการส่งเสริมคุณค่าในมิติต่างๆ พบว่า วิถีชีวิตของชาวอีสานใต้ ใน เขต ๔ จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์นั้น มีการนำธรรมชาติมาปรับประยุกต์ใช้และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องจากฐานสู่ฐานตลอดมา ศิลปะในการทอผ้าไหมล้วนแต่แฝงไว้ด้วยความหมาย แนวคิด และปรัชญาซึ่งสามารถนำมาเป็นแบบแห่งการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันได้ซึ่งศิลปะบนผืนผ้าไหมนี้ เกิดจากการพัฒนาหรือแรงจูงใจทำให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ ขึ้นมา โดยสืบทอดภูมิปัญญาจากฐานสู่ฐานและมีการผสมผสานคิดค้นศิลปะลวดลายที่มีแตกต่างกันโดยประยุกต์จากธรรมชาติหรือที่มีอยู่ให้มีความโดดเด่น ความแปลกใหม่ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนของตนเองและมีการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ขึ้นอย่างหลากหลาย โดยนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมคุณค่าในมิติต่างๆ เช่น คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านสังคม และคุณค่าด้านความเชื่อและวิถีการผลิตผ้าไหมลายสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์พัฒนาสืบทอดภูมิปัญญาให้คงอยู่สืบไป

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาพบว่า ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์มีองค์ประกอบของความงามในส่วนของวัตถุ ดังนี้ ก) สี เป็นองค์ประกอบต้นๆ ในความงามบนผืนผ้า และเป็นปัจจัยหลักในการที่จะเลือกหยิบจับผ้าสักผืน ข) เส้น ในผ้าผืนหนึ่ง ลายเส้นต้องมีความคมชัดเจน ค) ช่องว่าง ต้องมีความเหมาะสม คือ ไม่ชิด ไม่ห่าง จนเกินไป มีช่องแบ่งในการปักสายตามองแล้วสบายตา มีความเป็นระเบียบ มีความสมดุล ง) พื้นผิว สัมผัสแล้วมีความนุ่ม แม้ว่าผ้าผืนนั้นจะมีเนื้อผ้าที่ละเอียด หรือเนื้อผ้าด้านก็ตาม จ) แสงและเงา ผ้าหนึ่งผืน การสะท้อนแสงและการตกกระทบของเงา ความมันวาวของผ้าก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้วยอาศัยหลักการเบื้องต้นคือการให้สีและเส้นใยที่มีคุณภาพ ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์เป็นการรวมตัวกันของทั้ง ๔ จังหวัด โดยมีจุดร่วมเดียวกันคือ ผ้าไหม ที่เป็นสิ่งที่ดีงาม เพราะแต่ละแห่งก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตน เรื่องเล่าเฉพาะถิ่น

ที่แตกต่างกันไป เป็นการสร้างจุดขายที่ไม่ซ้ำกัน ในด้านศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีเอกลักษณ์ตามวิถีถิ่นที่โดดเด่น แต่จุดร่วมในศิลปะการออกแบบลายผ้าเห็นจะได้แก่ การมัดหมี่ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำลวดลายผ้า ส่วนเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คือ ลวดลายที่คิดขึ้นมาตามวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ มีการประยุกต์สีสันทันสมัยมากขึ้น นอกจากนี้ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ยังสร้างสรรค์คุณประโยชน์ ดังนี้ ก) ประโยชน์ใช้สอย นอกจากนุ่งห่มในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีการนำเรื่องราวของผ้ามาจัดในทันยุคทันสมัย รวมถึงการแปรรูปใช้สอย ข) เป็นการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น เป็นการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตดีขึ้น ค) เป็นการรวมกลุ่มทางสังคม ทำให้เกิดความเข้มแข็ง มีความสามัคคี มีการสร้างเครือข่าย ง) ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีเรื่องเล่าผ่านผืนผ้า เล่าผ่านตำนานผ่านวิถีความเชื่อดั้งเดิม เพราะแต่ละจังหวัดก็จะมีขนบประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่แตกต่างกันไป เพราะฉะนั้นหากความเชื่อถูกถ่ายทอดผ่านผืนผ้า ยังจะทำให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เมื่อมองความงามของผ้าไหมผ่านองค์ประกอบของวัตถุทางศิลปะแล้วจากการสัมภาษณ์จะพบว่า ๑) สีของผ้าไหมแต่ละจังหวัด มีความงดงามในตัวเองอยู่แล้ว เรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น ยากจะหาใครมาเทียบได้ ๒) เส้นและลวดลายผ้า จะมีความเด่นชัด คมชัด ในแต่ละผืน บ่งบอกถึงวิถีผ้าในแต่ละท้องถิ่นอย่างชัดเจน ๓) การจัดวางช่องว่างบนผืนผ้าเหมาะสม ลงตัว เว้นระยะห่างทำให้มองดูแล้วสบายตา ไม่แน่น ไม่ถี่ในการวางลวดลายผ้า ๔) ผิวของผ้าไหม มีความนุ่ม ละมุน พริ้ว รู้สึกสบายเวลาได้สัมผัส ๕) ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ จะมีความมันวาว อยู่ในตัวเองเพราะผลิตจากเส้นไหม เพราะฉะนั้นเวลาโดนแสงจะสะท้อนแสง และเกิดเงาที่สวยงาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนศาสตร์และศิลป์จินตนาการ ความเพียรพยายาม ความอดทนและคติความเชื่อของผู้ทอได้เป็นอย่างดี ซึ่งความงามทั้งหมดนี้ล้วนแต่มีความสัมพันธ์กันกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นชุมชนอีกด้วย คือมีการนำผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมาผลิตเป็นของใช้ต่าง ๆ ถือเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้คนในชุมชนและเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าไหมอีกด้วย จึงมีความงามที่สมเหตุสมผลตามหลักสุนทรียศาสตร์ ควรแก่การรักษาและสืบทอดภูมิปัญญานี้ให้คงอยู่ต่อไป

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย เป็นความงามที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสภายนอกและสื่อถึงความงามภายใน ผ่านองค์ประกอบของศิลปะสีสันทัน เส้น ลวดลาย สัดส่วน ขนาด ดังนั้นความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์จึงสะท้อนและคงคุณค่าด้วยองค์ประกอบของวัตถุที่มีคุณภาพ นำมาซึ่งการพัฒนาลวดลาย ผ้าไหมใหม่ ๆ ที่ให้ความแปลกหูแปลกตาและสวยงามได้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตุวิสัย” ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ตามทฤษฎีวัตุวิสัยและผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ (๑) เพื่อศึกษาความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย (๒) เพื่อศึกษาผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ และ(๓) เพื่อวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตุวิสัย ซึ่งเป็นการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้ทอผ้าไหมและกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ๒๐ คน กลุ่มผู้ส่งเสริม ๑๖ คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ๑๖ คน รวม ๕๒ คน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นทั้งที่เป็นคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ตามทฤษฎีวัตุวิสัยและผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์มีประเด็นดังต่อไปนี้

๑) จากการศึกษาทฤษฎีวัตุวิสัย พบว่า

ความงาม เป็นคุณค่าที่ประกอบด้วยองค์ประกอบของศิลปวัตถุ เช่น สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่างและตัวประกอบเสริม โดยสามารถรับรู้คุณค่าของศิลปวัตถุนี้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งคนส่วนใหญ่เกิดความพึงพอใจหรือชอบในศิลปวัตถุชิ้นนั้นๆ ชอบเขตการศึกษาความงามตามทฤษฎีวัตุวิสัย จึงเป็นการศึกษาคุณค่าของวัตถุผ่านหลักการปรัชญาศิลปะ โดยการศึกษาความงามได้ด้วยประสาทสัมผัส ความงามมีองค์ประกอบทางสุนทรียธาตุที่สำคัญ คือ ความงาม (Beauty) เมื่อเราสนใจและเข้าใจศิลปะแล้ว เราจะสามารถเข้าใจศิลปะแขนงอื่นได้เช่นกัน และจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ด้วยอาศัยสุนทรียธาตุนี้ จึงทำให้งานศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์มีคุณค่า คุณค่าของศิลปะ จึงเป็นเรื่องราวของศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้าง

ขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความงาม และความพึงพอใจโดยการสะท้อนออกจากองค์ประกอบของวัตถุผ่านความรู้สึกเกิดเป็นคุณค่าของงานศิลปะนั้นๆ

ทฤษฎีวัตถุวิสัย (Objectivism Theory) เชื่อว่า ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุที่แน่นอนตายตัวและอยู่ติดกับวัตถุมาตั้งแต่แรกโดยไม่ขึ้นกับความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์และมีเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนตายตัวที่จะใช้ชี้วัดได้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของวัตถุนิยมหรือคุณค่าทางความงามของผืนผ้าไหม

องค์ประกอบของความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย เป็นการอาศัยหลักปรัชญาศิลปะ ได้แก่ สี ขนาด สัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณช่องว่างและตัวประกอบเสริมมาช่วยอธิบาย เกณฑ์การตัดสินความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑) วัตถุสุนทรีย์ ๒) คุณสมบัติของวัตถุ และ ๓) ความงามในวัตถุทางสุนทรีย์

๒) จากการศึกษาผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ พบว่า

ประวัติความเป็นมาและบริบทชุมชนนครชัยบุรีรินทร์ พบว่า นครชัยบุรีรินทร์ หมายถึงกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ซึ่งถือเป็นประตูอีสานสู่สากลและโดยมีการกำหนดมีเป้าประสงค์ร่วมกันในการสร้างสังคมเข้มแข็งในการพัฒนาความร่วมมือในด้านต่างๆ นครชัยบุรีรินทร์นั้นมีผลผลิตทางด้านการเกษตรกรรมเป็นจำนวนมากและยังมีพื้นที่ติดต่อกับกัมพูชาการค้าขายชายแดนคึกคักเป็นที่สุดและเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศจนมีการส่งเสริมเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นเขตอุตสาหกรรมผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์และมีชื่อเสียงในด้านวัฒนธรรมการทอผ้าไหมเป็นอย่างมาก

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของกลุ่มผลิตผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ พบว่า การผลิตผ้าไหมของกลุ่มนครชัยบุรีรินทร์ ซึ่งประกอบด้วย ๔ จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพสูง ทั้งในด้านของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ บุคลากร และโครงสร้างพื้นฐานส่วนต่างๆ เป็นศูนย์กลางภาคอีสาน โดยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ จังหวัดนครราชสีมาได้มีการดำเนิน “โครงการจัดตั้งกลุ่มอุตสาหกรรมและการพัฒนาเชื่อมโยงของกลุ่มอุตสาหกรรมไหม (Silk Cluster) ขึ้นตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา” โดยมีหน่วยงานดำเนินงานหลัก คือ ศูนย์พัฒนากลุ่มอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม การดำเนินโครงการดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมไหมแบบรวมกลุ่ม (Cluster) และส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม ภายในทุกระดับของอุตสาหกรรมไหม เพื่อพัฒนาทั้งภาคการผลิต และด้านการจัดการให้เป็นมาตรฐาน และเพื่อเป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจอันจะส่งผลให้อุตสาหกรรมไหมมีมาตรฐานการผลิต โดยเฉพาะในเรื่องผ้าไหมเป็นอีกยุทธศาสตร์หนึ่งของกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ เพราะทั้ง ๔ จังหวัดนี้มีผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัด มีชื่อเสียง

และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทั้งนี้จึงมียุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาและส่งเสริมผ้าไหมให้มีคุณภาพและมาตรฐานกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรินทร์ออกสู่สากล จะเห็นได้ว่าในแต่ละจังหวัดจะมีเอกลักษณ์ของผ้าไหมแตกต่างกันออกไป ในจังหวัดนครราชสีมาผ้าไหมหางกระรอก ซึ่งกรรมวิธีการทำก็ต่างจากที่อื่นโดยใช้ไหม ๒ เส้นมาปั่นให้เป็นเส้นเดียวแล้วจึงนำไปทอ จังหวัดชัยภูมิมีผ้าไหมมัดหมี่ มีวิธีทำแตกต่างกัน จังหวัดบุรีรัมย์ มีการผลิตผ้าไหม ผ้าซิ่น และจังหวัดสุรินทร์นิยมใช้ไหมน้อยในการทอ ซึ่งไหมน้อยคือไหมที่สาวมาจากเส้นใยภายในรังไหม มีลักษณะนุ่ม เรียบ เงางาม มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ โดยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากกัมพูชา ความแตกต่างทั้งเทคนิครูปแบบและวิธีการทอ เป็นจุดเด่นที่แตกต่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตผ้าไหม เป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิตภูมิปัญญาของคนในชุมชน ขณะนี้กำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจึงจำเป็นต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนาผ้าไหมให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน และรูปแบบใหม่ๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันสู่สากลจนสามารถนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจฐานราก และสร้างโอกาส สร้างรายได้ที่ต้องดำเนินการทันที

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของผ้าไหม พบว่า วัฒนธรรมเครื่องนุ่งห่มที่ผลิตจากเส้นใยไหมมีมายาวนาน และวัฒนธรรมของชุมชนคนอีสานได้ให้ความสำคัญกับศิลปะการทอผ้าไหมมาตั้งครั้งสมัยโบราณ ลักษณะทั่วไปของผ้าไหมและแนวคิดของการทอลวดลายบนผืนผ้าไหมได้ผ่านกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างยุ่งยากและผ้าไหมแต่ละประเภท ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากจินตนาการและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์พัฒนาศิลปะลวดลายต่าง ๆ ขึ้นมา วิถีชีวิตของคนในชุมชนอีสานกับการผ้าไหมนั้นได้รับการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เพราะในปัจจุบันลายผ้าไหมโบราณกำลังจะสูญหายไปพร้อมกับความหลากหลายทางอุตสาหกรรมสิ่งทอและกระบวนการทอก็มีความสลับซับซ้อน มีความยุ่งยาก ต้องใช้ความพิถีพิถัน บรรจงและประณีตประกอบกับความเพียรของตัวผู้ทอ ผู้ทอเองยังต้องมีความรู้ในศาสตร์และศิลป์เกี่ยวกับการทอผ้าเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบลาย การใช้สีและกอธิบกับความเชี่ยวชาญในการมัด ย้อมและทอ จึงจะทำให้ได้ผืนผ้าไหมที่สวยงามและสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อ ค่านิยมของผู้ทอได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญผู้วิจัยรู้สึกทึ่งและรับรู้ได้ถึงมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาเป็นวัฒนธรรมการทอผ้า เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ความอดสาหะในการสร้างสรรค์ผลงานบนผืนผ้าไหมนี้

จากการศึกษาเรื่องศิลปะบนผืนผ้าไหมนครชัยบุรินทร์นั้น พบว่า การทอผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมนครชัยบุรินทร์นั้น มีศิลปะที่ใช้ในการทอ ดังนี้

๑) ศิลปะในการทอลายเส้นตรงหรือลายขาด ได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีการใช้สีที่แตกต่างกันออกไปแต่ละลาย การใช้สีสลับกันของแต่ละลายขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคลเป็นส่วนใหญ่โดยให้เหตุผลว่า “ชอบ” โดยผู้ทอต้องรู้จักเลือกใช้สีในการทอเป็นสำคัญ คือ “เครือหรือเส้นไหมยืน” หมายถึง เส้นไหมที่นำมาร้อยอยู่กับฟืมว่าใช้สีอะไร เช่น ถ้าใช้เครือสีขาวก็ต้องใช้เส้นไหมพุ่งสีที่มีความ

สว่างในการทอเพื่อให้ลายบนผืนผ้าไหมออกมากลมกลืนสวยงามเป็นที่ชอบของตนในเบื้องต้น แต่จะเห็นได้ว่าศิลปะในการทอลายลายเส้นตรงหรือลายขาค้นั้นแต่ละลายไม่มีศิลปะลายใดที่ถูกกำหนดตายตัวและแน่นอนขึ้นอยู่ที่มุมมองของผู้ทอมากกว่าและส่วนมากเป็นลวดลายศิลปะที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่

๒) ศิลปะการทอลายรูปสัตว์ต่างๆ เกิดขึ้นจากแนวคิดอิทธิพลทางศาสนาและจากสัตว์เป็นส่วนใหญ่ ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการรังสรรค์ลวดลายจากรูปสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์กับธรรมชาติ จึงเกิดแนวความคิดที่จะนำเอาศิลปะลายรูปสัตว์ต่างๆ มาทอไว้บนผืนผ้าไหม ด้วยสอดแทรกไว้ซึ่งเหตุและผลความเป็นมาพร้อมทั้งคุณค่าทางจิตใจ สัญลักษณ์รูปสัตว์ต่างๆ ที่ถูกนำมาทอไว้บนผืนผ้าไหมส่วนหนึ่งเกิดจากแรงจูงใจที่มีต่อสิ่งนั้นๆ

๓) ศิลปะในการทอลายประยุกต์ เป็นการนำเอาวิถีชีวิตของชาวอีสานที่มีการพัฒนามาปรับประยุกต์ให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากธรรมชาติเพื่อนำสิ่งที่มีอยู่มาพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่นตลอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ศิลปะในการทอลายประยุกต์รูปต่าง ๆ เป็นผลแรงจูงใจที่ทำให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ ขึ้นมาและมีการประยุกต์ใช้ ตลอดจนจินตคิดค้นศิลปะลวดลายที่แตกต่างขึ้นโดยประยุกต์จากธรรมชาติหรือที่มีอยู่ให้มีความโดดเด่นแปลกใหม่ยิ่งขึ้น

จากการศึกษาผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ พบว่า จากผืนผ้าไหม ๔ ลวดลาย ของกลุ่มนครชัยบุรีรินทร์ ได้แก่

๑) ผ้าไหมหางกระรอก จังหวัดนครราชสีมา การทอผ้าโดยใช้ไหมเส้นพุ่ง ๒ เส้น ควบกัน โดยนำมาตีเกลียวควบเข้าด้วยกันให้เป็นเส้นเดียว ผ้าหางกระรอกโดยทั่วไปนิยมใช้สีเหลืองมาควบ เมื่อนำมาทอเป็นเส้นพุ่งบนผืนผ้า จะทำให้ผ้าทอที่เป็นผ้าพื้นมีความสวยงาม จากสีเหลืองของไหม เส้นไหมสองเส้นสองสีมาตีเกลียวควบให้เป็นเส้นเดียวกัน เรียกว่า “เส้นควบ” , “เส้นลูกลาย” หรือ “เส้นหางกระรอก” จากนั้นนำมาทอพุ่งขัดกับเส้นยืน ซึ่งใช้สีอีกหนึ่งอาจเข้มหรืออ่อนกว่าสีที่ใช้ เพื่อให้เกิดลายชัดเจนขึ้นมา จะได้ผ้าพื้นที่มีลายเหลือบเล็กๆ ในเนื้อผ้าดูคล้ายจะมีปูย่นอ่อนขึ้นมา เหมือนกับเส้นขนของหางกระรอก จึงเรียกว่า “ผ้าหางกระรอก”

๒) ผ้าไหมลายขอคันนารี จังหวัดชัยภูมิ เป็นผ้าไหมที่ใช้เทคนิคการมัดหมี่เป็นลวดลายแถบเล็ก ๆ สลับด้วยด้ายหรือไหมพื้นสีต่าง ๆ ทำให้เกิดลายริ้วเป็นแถบในแนวตั้งขนานกับลำตัวในด้านลักษณะของลวดลาย

๓) ผ้าไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ มีลักษณะพิเศษ คือ ส่วนเชิงของผ้ามัดหมี่ทุกผืนเป็นพื้นสีแดง บางผืนจกลวดลายเป็นแถบริ้วลายจกขนาดเล็ก ตีนขึ้นบางครั้งมีการใช้เทคนิคการเก็บขีดเส้นไหมสี หรือที่ชาวบ้านในพื้นที่ เรียกว่า การเก็บตีนดาว มาผสมผสานเพื่อความสวยงามและแสดงฝีมือของผู้ทอ ผ้าชิ้นมัดหมี่ตีนแดงโบราณมีการต่อหัวขึ้นและตีนขึ้น ลวดลายมัดหมี่จะทอเป็นชิ้นหมี่รวดหรือหมี่โลด

๔) ผ้าไหมโฮล จังหวัดสุรินทร์ ผ้าโฮลเป็นผ้าที่เน้นสีเส้นและลวดลายให้ดูเด่นสะดุดตา มีลักษณะคล้ายใบไม้ เป็นลายรี้วขนาดกว้างประมาณครึ่งนิ้ว คล้ายกันใบไม้สลับกับลายมัดหมี่ที่คล้ายใบไม้ หรือลายรี้วสลับลายมัดหมี่ ซึ่งผู้ผลิตมุ่งให้ความสำคัญกับเส้น สี การจัดวางตำแหน่งรูปร่างและช่องไฟ จึงทำให้ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีความงามด้วยวัตถุและองค์ประกอบของศิลปะเกิดมีความสมดุลของชิ้นงานอย่างน่าทึ่งในจินตนาการความคิดของผู้ออกแบบและผู้ทอเป็นอย่างยิ่ง และในปัจจุบันได้มีการพัฒนาประยุกต์ สีเส้น ลวดลายหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ขึ้นหลากหลายด้วยการนำไปใช้เพื่อจุดมุ่งหมายต่าง ๆ เช่น การนุ่งห่ม การประดับตกแต่ง ใช้งานเอนกประสงค์ เสริมสร้างรายได้ ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านความเชื่อและกรรมวิธีการผลิตใหม่ๆด้วย

๓) จากการวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย พบว่า ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา มีผ้าไหมหางกระรอกเป็นเอกลักษณ์ จังหวัดชัยภูมิ มีผ้าไหมขोकัณนารีเป็นเอกลักษณ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีผ้าไหมตีนแดงเป็นเอกลักษณ์ และจังหวัดสุรินทร์ มีผ้าไหมโฮลเป็นเอกลักษณ์ และในเอกลักษณ์ของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์แต่ละผืนนั้นได้สอดแทรกและปรากฏความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย อยู่ ๓ ประการ คือ ๑) ความงามเกิดจาก เส้น ขนาดสัดส่วน ช่วงจังหวะ บริเวณว่างและสีเส้น พบว่า ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์แต่ละผืนนั้น อาศัยองค์ประกอบของวัตถุและหลักของศิลปะในการสร้างสรรค์ออกแบบ ลวดลาย ผ่านกรรมวิธีผลิตทักทอออกมาเป็นผืนและผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์จึงเป็นที่อยู่ของความงาม ความน่าทึ่ง ความแปลกตา ด้วยอาศัยองค์ประกอบของศิลปะและวัตถุที่ดีและมีคุณภาพ ๒) ความงามเกิดจากการอธิบายโดยอาศัยงานศิลปะ พบว่า ผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ เป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยใน ชีวิตประจำวัน โดยกลุ่มชนแต่ละกลุ่มจะพัฒนาสิ่งของขึ้นมาใช้โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม เพราะมีกระบวนการผลิตและทอผ้าไหมด้วยอาศัยหลักและทฤษฎีทางศิลปะมาเป็นที่อยู่ของความงาม ดังนั้นผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์จึงจัดเข้าในกลุ่มของงานวิจิตรศิลป์ กล่าวคือ ผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์นั้นแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ แสดงคุณค่าทางอารมณ์ผ่านศิลปวัตถุ คือ ผืนผ้าไหมนั่นเอง และ๓) ความงามเกิดการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส พบว่า ในการรับรู้ความงามของผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์นั้น ต้องอาศัยการเข้าถึงวัตถุ คือผืนผ้าไหม ด้วยประสาทสัมผัส กล่าวคือ อาศัยตาและประสาทตาในการรับรู้ความงาม และอาศัยการสัมผัส จึงจะทำให้รับรู้คุณค่าความงามของวัตถุผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ได้ จึงจัดได้ว่า ผืนผ้าไหมเป็นงานศิลปะประเภท ทัศนศิลป์ (Visual Art)

นอกจากนี้ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ยังสร้างสรรค์คุณประโยชน์ ดังนี้

๑) ด้านประโยชน์ใช้สอย นอกจากนุ่งห่มในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีการนำเรื่องราวของผ้ามาจัดในทันยุคทันสมัย รวมถึงการแปรรูปใช้สอย

๒) ด้านการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น เป็นการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตดีขึ้น

๓) ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ทำให้เกิดความเข้มแข็ง มีความสามัคคี มีการสร้างเครือข่าย

๔) ด้านความเชื่อวิถีแห่งวัฒนธรรม มีเรื่องเล่าผ่านผืนผ้า เล่าผ่านตำนาน ผ่านวิถีความเชื่อดั้งเดิม เพราะแต่ละจังหวัดก็จะมีชนบประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่แตกต่างกันไป เพราะฉะนั้นหากความเชื่อถูกถ่ายทอดผ่านผืนผ้า ยังจะทำให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

เมื่อมองความงามของผ้าไหมผ่านองค์ประกอบของวัตถุทางศิลปะจะพบว่า

๑) สีของผ้าไหมแต่ละจังหวัด มีความงดงามในตัวเองอยู่แล้ว เรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น ยากจะหาใครมาเทียบได้

๒) เส้นและลวดลายผ้า จะมีความเด่นชัด คมชัด ในแต่ละผืน บ่งบอกถึงวิถีผ้าในแต่ละท้องถิ่นอย่างชัดเจน

๓) การจัดวางช่องว่างบนผืนผ้าเหมาะสม ลงตัว เว้นระยะห่างทำให้มองดูแล้วสบายตา ไม่นั่น ไม่ถี่ในการวางลวดลายผ้า

๔) ผิวของผ้าไหม มีความนุ่ม ละมุน พริ้ว รู้สึกสบายเวลาได้สัมผัส

๕) ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ จะมีความมันวาว อยู่ในตัวเองเพราะผลิตจากเส้นไหม เพราะฉะนั้นเวลาโดนแสงจะสะท้อนแสง และเกิดเงาที่สวยงาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนศาสตร์และศิลป์ จินตนาการ ความเพียรพยายาม ความอดทนและคติความเชื่อของผู้ทอได้เป็นอย่างดี ซึ่งความงามทั้งหมดนี้ล้วนแต่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นชุมชนอีกด้วย คือมีการนำผลิตภัณฑ์ผืนผ้าไหมมาผลิตเป็นของใช้ต่าง ๆ ถือเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้คนในชุมชนและเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าไหมอีกด้วย จึงมีความงามที่สมเหตุสมผลตามหลักสุนทรียศาสตร์ ควรแก่การรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาให้คงอยู่ต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้พบประเด็นประเด็นที่สนใจจึงนำประเด็นเหล่านั้นมาเพื่อทำการอภิปรายผลดังนี้

๑. แนวคิดความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัยนั้น เป็นความงามที่เน้นคุณค่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัววัตถุสุนทรียะ คุณสมบัติดังกล่าวมีมาแต่ดั้งเดิมและมีอยู่ตลอดไปแม้จะไม่มีใครรับรู้ต่อวัตถุสุนทรียะนั้นก็ตาม คุณค่าทางสุนทรียะของวัตถุนั้นก็ยังคงอยู่เหมือนเดิม ซึ่งสอดคล้องกับ

แนวคิดของ จรูญ โกมุทร์นันทน์ ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของวัตถุ คุณค่าทางสุนทรียะจึงมีลักษณะเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ (Absolute) สิ่งที่เป็นสิ่งสมบูรณ์ ค่าของมันย่อมเป็นสิ่งคงที่ และแน่นอนตายตัวไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกหรือพึงพอใจของใครแม้ว่าไม่มีใครไปรับรู้มัน มันยังคงอยู่ คุณค่าทางสุนทรียะคือคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุเป็นอิสระจากความรู้สึกของใครทั้งสิ้น^๑

๒. ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ เป็นวัฒนธรรมเครื่องนุ่งห่มที่ผลิตจากเส้นใยไหมมีมายาวนาน และวัฒนธรรมของชุมชนคนอีสานได้ให้ความสำคัญกับศิลปะการทอผ้าไหมมาตั้งครั้งสมัยโบราณ ลักษณะทั่วไปของผ้าไหมและแนวคิดของการทอตลอดลายบนผืนผ้าไหมได้ผ่านกรรมวิธีการผลิตที่ค่อนข้างยุ่งยาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิมลพรรณ ปิตรวัชชัย ได้กล่าวถึงความสำคัญของผ้าไหมว่า การทอผืนผ้าเป็นนำวัสดุจากธรรมชาติมาปรับประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตและมีการสอดแทรกแนวคิด ผ่านศิลปะที่มีความงดงาม ผ้ามีความสำคัญในด้านการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ผ้าไม่เพียงแต่มีประโยชน์ในการใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มหรือเพื่อป้องกันความหนาวเย็นหรือเป็นอาภรณ์ปกปิดร่างกายเท่านั้น แต่ผืนผ้าที่มีความวิจิตรงดงามเป็นสิ่งสะท้อนค่านิยมวัฒนธรรมและสังคมของผู้ทอหรือผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี^๒ และผ้าไหมแต่ละประเภทจะเห็นได้ว่าในแต่ละจังหวัดจะมีเอกลักษณ์ของผ้าไหมแตกต่างกันออกไป ในจังหวัดนครราชสีมาผ้าไหมหางกระรอก ซึ่งกรรมวิธีการทำก็ต่างจากที่อื่นโดยใช้ไหม ๒ เส้นมาปั่นให้เป็นเส้นเดียวแล้วจึงนำไปทอ จังหวัดชัยภูมิมีผ้าไหมมัดหมี่ มีวิธีทำแตกต่างกัน จังหวัดบุรีรัมย์ มีการผลิตผ้าไหม ผ้าขึ้น และจังหวัดสุรินทร์นิยมใช้ไหมน้อยในการทอ ซึ่งไหมน้อยคือไหมที่สาวมาจากเส้นใยภายในรังไหม มีลักษณะนุ่ม เรียบ เงามาม มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ว่าเป็นกลุ่มผ้าไหมทอมือในเขตอีสานใต้ ๔ จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์และสุรินทร์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สรังสี แก้วพิจิตร ที่เห็นว่า ผ้าไหมปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านมีการผลิตอยู่ ๒ อย่าง คือ ผ้าไหมทอมือพื้นเรียบและผ้าไหมลวดลายผ้าไหมสีพื้นธรรมดาไม่มีลวดลาย เช่น ผ้ามัดหมี่ผ้าหางกระรอก ผ้าไหมลายประยุกต์ การทอผ้าไหมปักธงชัยนั้นเป็นการการผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายจึงเน้นการที่การทอผ้าไหมสีพื้น^๓ และสอดคล้องกับแนวคิดของวิมลศิลป์ ประจักษ์ภูมิ ที่เห็นว่าการผลิตผ้าไหมของอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิได้อาศัยภูมิปัญญาในการมัดหมี่ ประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้า ผ้าไหมของอำเภอบ้านเขว้า

^๑ จรูญ โกมุทร์นันทน์, สุนทรียศาสตร์กรีก - ยุคฟื้นฟู, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

^๒ วิมลพรรณ ปิตรวัชชัย, ผ้าอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: พิชเนศ, ๒๕๒๓), หน้า ๓๓.

^๓ สรังสี แก้วพิจิตร, “ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัยเพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๙.

จึงมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของคนทั่วไปโดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ดั้งเดิม เช่น หมี่ขอ หมี่ชั้นและหมี่ขอนารี^๔ และสอดคล้องกับแนวคิดของ**นิตยา ฉัตรเมืองปัก** ที่เห็นว่า ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นกลุ่มผ้าไหมที่มีความเข้มแข็งที่มีชื่อเสียงมายาวนานและยังดำเนินการทอผ้าไหมอย่างต่อเนื่องและมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ได้แก่ ผ้าไหมตีนแดง ที่ชาวบ้านเรียกว่า ชิ้นตีนแดงหรือหมี่ลาว ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์^๕ และสอดคล้องกับแนวคิดของ**ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง และชูชีวรรณ ตมิศานนท์** ที่กล่าวว่าผ้าไหมสุรินทร์เป็นผ้าไหมทอมือที่มีลวดลายสวยงามทั้งกระบวนการผลิตและวัตถุดิบทำธรรมชาติเป็นสำคัญโดยอาศัยทักษะการทอของช่างทอผ้าไหมที่สามารถทอลวดลายและเพิ่มความหนาของเส้นไหมในเวลาเดียวกัน ผ้าไหมสุรินทร์ที่มีลวดลายสวยงามและเหมาะสมต่อการใช้งานและเป็นที่นิยมก็คือ ผ้าไหมโฮลสุรินทร์^๖

๓) การวิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย จะเห็นได้ว่าผ้าไหมในแต่ละพื้นที่มีเอกลักษณ์ลวดลาย การใช้เส้น สี มีการจัดวางช่องว่าง สร้างความสมดุลให้แก่ผืนผ้าไหมเป็นอย่างมากด้วยอาศัยองค์ประกอบสำคัญของวัตถุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด **พระมหาณัฐพันธ์ สุทสนวิภาณี (หาญพงษ์)** ที่ได้วิจัยความงามแห่งศิลปะที่ปรากฏบนผืนผ้าไหม ๑๒ ราศรี จังหวัดอุดรธานี” ไว้ว่า กลุ่มปรนัยนิยม (Objectivism) เห็นว่า คุณค่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัววัตถุสุนทรียะ คุณสมบัติดังกล่าวมีมาแต่ดั้งเดิมและมีอยู่ตลอดไปแม้จะไม่มีผู้รับรู้ต่อวัตถุสุนทรียะนั้นก็ตาม คุณค่าทางสุนทรียะของวัตถุนั้นก็ยังคงอยู่เหมือนเดิม คุณสมบัติทางความงามดังกล่าว คือ วัตถุสุนทรียะนั้นมีคุณภาพดี เช่น สี สัน รูปทรง ลวดลาย สัดส่วนกลมกลืนสมดุลประณีต คุณสมบัติดังกล่าวนี้จะทำให้วัตถุสุนทรียะนั้นมีคุณค่าทางสุนทรียะ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะอยู่ที่วัตถุสุนทรียะเพียงอย่างเดียวเท่านั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกใด ๆ ของผู้รับรู้ การรับรู้คุณค่าทางสุนทรียะเป็นการรับรู้ได้โดยตรง (Intuition) คือ ไม่ต้องใช้สติปัญญาและ

^๔ วิมลศิลป์ ประจักษ์ภูมิ, “การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตและแนวทางการพัฒนาการทอผ้าไหมบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๙.

^๕ นิตยา ฉัตรเมืองปัก, “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๕๗.

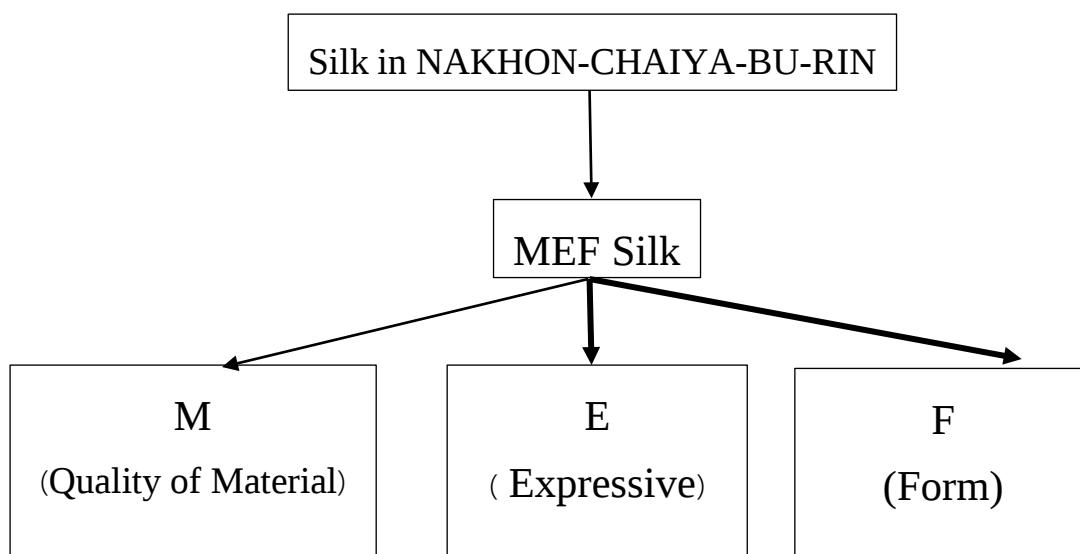
^๖ ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจงและชูชีวรรณ ตมิศานนท์, “ลัทธิสุนทรียะในงานผ้าไหม: กรณีศึกษาผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์”, **รายงานการวิจัย**, (ทุนวิจัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๔๖.

ความรู้สึกใด ๆ เข้าไปสัมผัส เพราะความงามของวัตถุสุนทรีย์มีอยู่แล้ว จะเห็นได้ว่า พวกวัตถุวิสัยให้ความสำคัญกับวัตถุสุนทรีย์เพียงสิ่งเดียว^๗

๕.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย

ดุขนิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย จึงทำให้ผู้วิจัยได้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางการผลิตผ้าไหมที่สวยงามในอนาคตด้วยอาศัยองค์ประกอบทางด้านวัตถุ โดยผู้วิจัยได้นำหลักการทฤษฎีวัตถุวิสัยทางสุนทรียศาสตร์และหลักการทฤษฎีทางศิลปะ มาเป็นพื้นฐานของแนวคิด ดังที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาในบทก่อน ๆ นั้น

จากการทำวิจัยเรื่องนี้ทำให้ผู้วิจัยได้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการผลิตผ้าไหมในอนาคตด้วยการนำหลักทฤษฎีวัตถุวิสัยมาใช้เป็นหลัก ให้มีความสวยงามเกิดความประทับใจแก่ผู้คนที่ได้พบเห็น โดยผู้วิจัยได้อาศัยหลักทฤษฎีวัตถุวิสัยและหลักการทฤษฎีทางศิลปะ มาเป็นพื้นฐานของแนวคิดการความงามแห่งศิลปะบนผืนผ้าไหมในอนาคตนั้น ผู้วิจัยได้สรุปและเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความงามของผ้าไหมไว้ คือ แนวคิด MEF Silk ที่มีองค์ประกอบดังนี้

^๗ พระมหานัฏพันธุ์ สุตสนวิภาณี (หาญพงษ์), “การวิเคราะห์ความงามแห่งศิลปะที่ปรากฏบนผืนผ้าไหม ๑๒ ราศรี จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๙ - ๑๓๐..

๑) ความงามจากวัตถุดิบที่มีคุณภาพ (M = Quality of Material) คือ ต้องมีผลิตด้วยเส้นใยไหมที่มีคุณภาพเป็นเส้นใยไหมทองพันธุ์พื้นบ้าน ผ่านการตีเกลียวด้วยมือซึ่งจะทำให้ได้เกลียวไหมที่มีคุณสมบัติพิเศษ คือ แน่น เป็นเกลียวเสมอกันจะช่วยทำให้อายุการใช้งานยาวนาน มีการใช้สีย้อมจากสีธรรมชาติผสมกับสีเคมี เพราะสีธรรมชาตินั้นจะให้สีที่ปลอดภัย ส่วนสีเคมีจะให้สีที่สดใส และที่สำคัญสีผ้าไหมต้องไม่ตกเวลาใช้งาน ในเรื่องวัตถุดิบในการนำมาทอนี้จึงมีความสำคัญต่อความงามบนผืนผ้าไหม

๒) มีความเด่นชัด (E = Expressive) คือ ลวดลายที่ผ่านการทอเป็นผืนผ้าแล้ว จะต้องมีความเด่น มีความคม และมีความชัดเจน ไม่คลุมเครือ เมื่อสัมผัสผืนผ้าจะปรากฏความงามความงามโดยไม่ต้องใช้จินตนาการสามารถสื่อสารความงามผ่านประสาทสัมผัสได้อย่างลงตัว

๓) มีความงามด้วยรูปแบบ (Form) คือ มีการถ่ายทอดแบบด้วยความสมดุล ของลวดลาย มีสัดส่วนที่ลงตัวผ่านหลักการศิลปะ เช่น เส้น สี ช่องว่าง การจัดวางตำแหน่งของลวดลาย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าแนวคิดแนวคิด MEF Silk นั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความงามตามทฤษฎีวัตถุวิสัย และหลักทฤษฎีศิลปะอย่างเป็นรูปธรรมผ่านผลงานผืนผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ซึ่งแนวคิด MEF Silk ดังกล่าวข้างต้นนี้ เกิดจากการที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ซึ่งผู้วิจัยเองคิดว่า แนวคิดนี้จะเป็นตัวทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดความงามผ่านวัตถุ และองค์ประกอบของศิลปะ ผ่านลวดลายที่หลากหลายของศิลปะบนผืนผ้าไหมได้ในอนาคต ทั้งยังเป็นการส่งเสริมคุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอย คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านสังคม และยังเป็นการช่วยอนุรักษ์วิถีการผลิตผ้าไหมลายสร้างสรรค์ตามวิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญาในการทอผ้าไหมได้อีกด้วย

ผู้วิจัยยังได้เกิดองค์ความรู้ใหม่การพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ โดยเป็นการผสมผสานเอกลักษณ์ดั้งเดิมของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ กระบวนการทอแบบใหม่ๆ และการนำเอานวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์มาสร้างเป็นความงามที่รวมกันในตัวผืนเดียว นั่นคือ “ผ้าไหมจกหอมนครชัยบุรีรินทร์”(Jok Hom Nakhon Chai Bu Rin Aroma Silk)

ผ้าไหมจกหอมนครชัยบุรีรินทร์ (Jok Hom Nakhon Chai Bu Rin Aroma Silk) เป็นกระบวนการกรรมใหม่ที่น่าเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้เป็นการในการผลิต นั่นคือ ใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านเป็นทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน เส้นไหมต้องสาวด้วยมือผ่านทวงสาวลงภาชนะ ทอด้วยกี่ทอมือแบบพื้นบ้านชนิดพุ่งกระสวยด้วยมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีเคมีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ต้องผลิตในประเทศไทยเท่านั้น และนำมาย้อมด้วยสีธรรมชาติ และเติมน้ำยานาโน ซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่ในการเพิ่มความหอมให้กับเส้นใยไหม แม้จะผ่านการซักแล้วถึง ๑๓ ครั้ง แล้วนำมาตีเกลียวแบบควบเส้นจะทำให้ได้เส้นไหมที่มีสีเหลือบ และมีย้อมให้คงเอกลักษณ์ของส่วนบนและส่วนล่างให้มีสีแดง ตรงกลางมิดเป็นลายคั่น ลายขอสลักกับลายริ้วของผ้าโฮล ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม นำมาทอผสมกับการเก็บขิดหรือเก็บดอกนี้ ชาวพื้นเมือง เรียกว่า “การทอผ้าเก็บขิด” จะทำให้เกิดเป็นผ้าไหมจกหอมนครชัยบุรีรินทร์

บุรินทร์ (Jok Hom Nakhon Chai Bu Rin Aroma Silk) ที่มีคุณสมบัติพิเศษด้วยเทคนิคที่แตกต่างจากผ้าไหมแบบเดิมๆ ก่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ได้อีกด้วย

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีอัตวิสัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมให้กว้างขวางต่อไปเพื่อประโยชน์ในแวดวงวิชาการ ดังนี้

๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

- ๑) อบต./เทศบาลควรจะต้องจัดทำข้อมูลสารสนเทศและเพื่อให้เยาวชนและประชาชนที่มีความสนใจศิลปะการผลิตผ้าไหมซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ
- ๒) สถาบันการศึกษาต่างๆ ควรมีการจัดทำหลักสูตรการเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้าไหม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติสืบต่อไป ให้สืบต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานตราบนานเท่านาน

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) วิเคราะห์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามทฤษฎีอัตวิสัย
- ๒) วิพากษ์ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ตามหลักทฤษฎีการตีความ ตามแนวคิดของเดอร์ริดา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลวิทยานิพนธ์

(๑) หนังสือ:

กรมส่งเสริมการเกษตร. **ความเป็นของของนครชัยบุรีนทร์**. Mukdahan: กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๔๔.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. **รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: ด้านสหวิทยาการพิมพ์, ม.ป.ป..

กীরติ บุญเจือ. **ปรัชญาศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

กัจจกร สุนพงษ์ศรี. **สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. **สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

เครือจิตร ศรีบุญนาค และคณะ. **สุนทรียภาพของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒.

จรรุญ โภมพิพัฒน์. **สุนทรียศาสตร์**. นนทบุรี : เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๓๙.

_____. **ศิลปะคืออะไร**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ต้นอ้อ แกรมมี จำกัด, ๒๕๓๙.

_____. **สุนทรียศาสตร์กรีก-ยุคฟื้นฟู**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

จี ศรีนิวาสน์. **สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ**, อ่างใน สุเชาวน์ พลอยชุม. พิมพ์ครั้งที่ ๒, นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ฉัตรชัย อรรถปักษ์. **องค์ประกอบศิลปะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์, ๒๕๕๒.

ชลิต ชัยครรชิต. **ภูมิหลังบ้านเมืองตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๙**. ขอนแก่น: ศูนย์วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๔.

ชาญชัย ถาวรอนุกุลกิจ. **การผลิตหมอนไหม**. ขอนแก่น: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.

ณรัตน์ สัตว์วานนท์. **ผลิตภัณฑ์พรม**. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิจัยสินค้าอุตสาหกรรมกรมเศรษฐกิจพาณิชย์, ๒๕๒๔.

- ทรงพันธ์ วรรณมาศ. **ผ้าไทย ลายอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๔.
- ธวัชชานนท์ ตาโธสง. **หลักการศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ วาดศิลป์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- น.ณ ปากน้ำ. **พจนานุกรมศิลปะไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๐.
- นวลแข ปาลิวนิช. **ความรู้เรื่องผ้าและเส้นใย (ฉบับปรับปรุงใหม่)**. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๒.
- บุญ นิลเกษ. **สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น**. ฝ่ายผลิตตำราเอกสารทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๓.
- _____. **สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕.
- ประสพ ลีเหมือดภัย. **ศิลปะนิยม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓.
- ปานทิพย์ ศุภนคร และคณาจารย์ภาควิชาปรัชญา. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๔๕.
- ประเสริฐ ศีลรัตน์. **สุนทรียทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒.
- พวง มินอก. **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖.
- พระทักษิณคณาธิกร. **ปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๗.
- ไพฑูรย์ พัฒนใหญ่ยิ่ง. **สุนทรียศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๒๑.
- ไพรัช รุ่งรุจีเมฆ. **ภูษาวิจิตร**. โครงการพัฒนาหลักสูตรผ้าไทยในชนบท: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, ม.ป.ป..
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๖**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท รพีปกรณ์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. **ผ้าทอพื้นเมืองในภาคอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรีนติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมปรัชญา ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕.
- _____. **พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๑.
- _____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พรีนติ้ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- _____. **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๗.
- ลักษณะวัต ปาละรัตน์. **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑.

- วนิดา ขำเขียว. **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- วัฒน์ จุฑะวิภาต. **ศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- _____. **ศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- วิทย์ พินคณเงิน. **ศิลปะทอผ้า**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เมธีทีปส์ จำกัด, ๒๕๔๗.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. **ศิลปหัตถกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๒.
- _____. **ศิลปะชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๖.
- วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย. **ผ้าอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์, ๒๕๒๓.
- วิลาวัลย์ วีรานุกัตต์. **มัดหมี่ไทย...สายใยชนบท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๓.
- ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ม.ป.ป..
- ศิริ ผาสุก. **ผ้าไหมพื้นบ้าน: Handwoven Thaisilk**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.
- ศูนย์พัฒนากลุ่มอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. **ความเป็นของของนครชัยบุรีรินทร์**,
มุกดาหาร: ศูนย์พัฒนากลุ่มอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง, ๒๕๔๗.
- สงวน รอดบุญ. **ศิลปะกับมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสสุมหาเถระ). **พจนานุกรมภาคอีสาน – ภาคกลาง**. กรุงเทพมหานคร: ไทย
วัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.
- สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. **สุนทรียภาพของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรภาพพัฒนา, ๒๕๔๕.
- สุวิทย์ ธีรชาวัต และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. **ประวัติศาสตร์อีสาน หลังสงครามโลกครั้งที่สองถึง
ปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ขอนแก่น: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
๒๕๔๑.
- โสวิทย์ บำรุงศักดิ์. **แนวความคิดทางพุทธศาสนาและทางปรัชญา**. ขอนแก่น: บริษัท เพ็ญ พริน
ติ้งจำกัด, ๒๕๕๓.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.). **กรอบการวิจัย ประเภทบัณฑิตศึกษา ประจำปี
งบประมาณ ๒๕๖๐**. หจก. สามลดา: กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๙.
- สำนักพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร. **ความเป็นของของนครชัยบุรีรินทร์**. มุกดาหาร: สำนักพาณิชย์จังหวัด
มุกดาหาร, ๒๕๓๔.
- อารี สุทธิพันธุ์. **ประสบการณ์สุนทรียะ**. กรุงเทพมหานคร: แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๓.
- _____. **ประสบการณ์สุนทรียะ**. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อ ๑๙๙๙, ๒๕๔๓.
- C. E. M. Joad.. **ปรัชญา**. แปลโดย วิทย์ วิศทเวทย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด, ๒๕๑๓.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

คำประเคียน โพธิ์เพชรเลียบ. “การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวอำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น”. รายงานการศึกษาอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา **ปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕.

จารุพิชญ์ เรืองสุวรรณ. นโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการผลิตไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่าง พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๐๓. **ปริญญาานิพนธ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕.

นวลอนงค์ ประทุมเนตร. “อัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน: การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ และ พัฒนาระบบการผลิต”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรม ศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔.

นิตยา ฉัตรเมืองปัก. “การศึกษาวิเคราะห์ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

ปวีณา เอื้อน้อมจิตต์กุล. “สัตว์ในงานทัศนศิลป์ไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๕๕๐”. **วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาทฤษฎีศิลป์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.

นางสาวเดือนรุ่งฟ้า เพ็ญไพสิฐ. “การศึกษาวิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ในผลงานจิตรกรรมของอาจารย์ทวีนันทขว้าง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พิเชษฐ์ เปียร์กลั่น. “การเดินทางเข้าสู่วิหารแห่งจิต”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ทัศนศิลป์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘.

พริยา สระมาลา, “การพัฒนาเส้นด้ายจากเศษไหมไทยเหลือใช้เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าถัก”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ)**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐.

พระมหาณัฐพันธ์ สุธสสนวิภาณี (หาญพงษ์). “การวิเคราะห์ความงามแห่งศิลปะที่ปรากฏบนผืนผ้าไหม ๑๒ ราศรี จังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระสุวรรณ ปญญาวิชโร(รัตนรักษ์). “การศึกษาวิเคราะห์ความงามศิลปะบนลายเส้นอีสานเชิงสุนทรียศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

- วิมลศิลป์ ปรงชัยภูมิ. “ศึกษาผ้าไหมบ้านเขว้า: การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตและแนวทางการพัฒนาการทอผ้าไหมบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.
- สมเกียรติ ตั้งนโม. “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในพุทธศาสนากับปรัชญาของเพลโต”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔.
- สร้างสี แก้วพิจิตร. “ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมปักธงชัยเพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.
- สุภาพรรณ หาญเทพินทร์. “สู่ทางการพัฒนาการส่งออกผ้าไหมไทยและผลิตภัณฑ์”. **งานวิจัยสินค้าอุตสาหกรรม ๒**. ฝ่ายวิจัยสินค้าอุตสาหกรรม: กองวิจัยสินค้าและการตลาด, ๒๕๓๑.
- อันธิมา แสงชัย. “ความคิดเชิงสุนทรียะในศิลปะสกุลหลังสมัยใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.
- Phra Nam Sukhasilathera (Chheng). “การศึกษาวิเคราะห์ความงามรูปแกะสลักเชิงสุนทรียะใน อังกอร์วัด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

(๓) รายงานวิจัย:

- ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจงและชูชีวรรณ ตมิตานนท์. “ลิขสิทธิ์ในงานผ้าไหม: กรณีศึกษางานผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์”. **รายงานการวิจัย**. ทุนวิจัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๔.

(๔) บทความ:

- พาดา เทวกุล. “ธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสุนทรียศาสตร์”. **ศิลปกรรมศาสตร์**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน - กันยายน ๒๕๓๗).
- มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๑๗๔-๑๗๕.
- เมธาวดี พยัมประโคน. “ผ้าไหมทอมือพื้นบ้าน ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์”. Vol ๑๘ No ๑ (๒๕๖๐): **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๓๕.
- สมบัติ ประจัญตานต์. การยอมรับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ลายเรขศิลป์ส่วนประดับของปราสาทขอม ในเขตอีสานใต้ ประเทศไทย. **วารสารวิจัยและพัฒนา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, Vol ๑๑ No พิเศษ (๒๕๕๕).

_____. “การก่อรูปในลวดลายมัดหมี่”, วารสารวิชาการ, ศิลปสถาปัตยกรรมศาสตร์, อันธิมา
แสงชัย. “สุนทรียศาสตร์ ศาสตร์แห่งสุนทรีย์”. วารสารไฟน์อาร์ท. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๘
(กันยายน ๒๕๔๗).

อิสรา. “เส้นไหม ไผ่ฝ้าย ลวดลายบนผืนผ้า”. นิตยสารหญิงไทย. ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๘๐๐ (กรกฎาคม
๒๕๕๒).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

เครือข่ายกาญจนาภิเษก, การส่งเสริมผ้าพื้นเมืองในอดีตและปัจจุบัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
<http://kanchanapisek.or.th> [๒๐ เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๑].

โคราชคนอีสาน, คัดสรรสุดยอดครุช่างทอ ยกระดับนครชัยบุรีนทร์ ‘กุชชี’ ส่งไหมทองสู่รินทร์,
นสพ.โคราชคนอีสาน ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒๑๔๘ วันพุธที่ ๑๐-วันศุกร์ที่ ๑๙ เดือนเมษายน
พุทธศักราช ๒๕๕๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.koratdaily.com/blog.php?id=1806&like=1>. [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

ไทยตำบล, ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitambon.com/tambon/311301>. [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑].

ผ้าหางกระรอก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.cddkorat.com/silk/> [๒๐ พฤษภาคม
๒๕๖๑].

ผ้าไหม จังหวัดชัยภูมิ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: http://pr.prd.go.th/chaiyaphum/ewt_news.php?nid=32. [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

ผ้าไหมบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: http://www.youtube.com/watch?v=spx18u_Kwwk.. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.otoptoday.com>. [๒๔
เมษายน ๒๕๖๑].

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สันทนาการผู้เลี้ยงไหมและผู้นำชุมชนบ้านนาดอกไม้ จ. ขอนแก่น, ๒๖
กันยายน ๒๕๔๖. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://boss.kku.ac.th/esandb/en.html>.
[๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๑].

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ลายผ้าโบราณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://qakm.lib.ubu.ac.th/sompornrat/design.php>. [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ศิลปะในการทอลายเส้นหรือลายขาด, ([ออนไลน์], แหล่งที่มา:
<http://qakm.lib.ubu.ac.th/sompornrat/design.php>. [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

ราชภัฏสกลนคร, ศิลปะในการทอลายลายรูปนกยูง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://dbsp.snr.ac.th/> [๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑].

โรงเรียนนวมินทราชูทิศ มัชฌิม, คุณค่าและความหมายของศิลปะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.chaiwbi.com/0drem/web_children/2550/c505201/505202/101.html [๓ เดือนกันยายน ๒๕๖๑].

ลายผ้าโบราณ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.pratanashop.com/บทความ-13-ผ้าไหมลายหมี่คันขอนแก่น>. [๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๑].

ศิลปะการทอรูปดอกแก้ว, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.phai13.com/product> [๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๑].

ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ, อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.amphoe.com/menu.php?am=326&pv=26&mid=1>. [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑].

ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ, อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.amphoe.com/menu.php?am=326&pv=26&mid=1>. [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑].

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ ฯ ตาก, การสาวไหม [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://qsds.go.th/qthaisilk_center [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๑].

สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, ผ้าไหมกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรินทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitextile.org>. [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, ลักษณะของการผลิตรังไหม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaitextile.org/grandliving/content>. [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านเขว้า, แผนที่บ้านเขว้า ชัยภูมิ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://bankhwao.chaiyaphum.doae.go.th/page4.html> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๑].

สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านเขว้า, แผนที่บ้านเขว้า ชัยภูมิ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://bankhwao.chaiyaphum.doae.go.th/page4.html> [๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑].

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์, ประวัติบ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://district.cdd.go.th/muang-surin/services>. [๒๔ เมษายน ๒๕๖๑].

สุภาพรรณ หาญเทพินทร์, “สู่ทางการพัฒนาการส่งออกผ้าไหมไทยและผลิตภัณฑ์”, งานวิจัยสินค้าอุตสาหกรรม ๒, (ฝ่ายวิจัยสินค้าอุตสาหกรรม : กองวิจัยสินค้าและการตลาด, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒.

หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์, **ความเป็นของของนครชัยบุรีนทร์**, ฉบับวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dailynews.co.th/agriculture/172847>. [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

(๖) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

ก. กลุ่มผู้ทอผ้าไหมและปราชญ์ชาวบ้าน

สัมภาษณ์ นางสาวปราณี ติดใจดี, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวสุทัศน์ ติดใจดี, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางอาภา ศิริสุขะ, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางกนกลักษณ์ กงจักร, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางปิยวรรณ ตระกูลเงินไทย, ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางประคอง ภาสะฐิติ, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางลำไย เลไธสง, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวเดือน จันทน์นวล, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางธนิการ์ รินไธสง, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางหลี่ จันทน์นวล, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางศุภางค์ ต่างกล, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางอรุณ สอนตะคุ, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางพิไลลักษณ์ กล้าขุน, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสมบัติ ศรีบุตร, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางกัญญา แยมโกสุมภ์, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ แม่ทองสุข แสนสิงห์, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ แม่เนตรนภา เขว้าชัย, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ แม่บุญ มาสงค์, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ แม่จวน ป้องจันทร์, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ แม่ดอกไม้ เหล่าขยัน, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ข. กลุ่มผู้ส่งเสริม

สัมภาษณ์ นางชัญญา จันดี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางนิรมล ติดใจดี, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางณัฐา พะยอมหอม, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายเสถียร แจ่มแสง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

- สัมภาษณ์ นางลัษณา ปุฬาโต, ๒๖ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางคำมร สวัสดิ์ไธสง, ๒๖ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวพิลาภลักษณ์ พินิจนรชาญ, ๒๖ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวนุรี อาญาเมือง, ๒๖ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางกุลวดี ขวัญอยู่, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางยุพา ฟ้าอนตะคุ, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางลักขณา ถนอมทรัพย์, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นายสันติ กลิ่งกลางดอน, ๒ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางละมุล ป้องขันธุ์, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางชวน คณายอด, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางดาหวัน ภูมิสถาน, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีธีระนันท์ พิจารโชติ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ค. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

- สัมภาษณ์ นางสาวฉายศรี แซ่ลี้ม, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวดาวรุ่ง กันจันทสิงค์, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นายอธิวัฒน์ จารุณีธิมวงศ์, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวนันท์ปภัทร์ พรเดชวิวัฒน์, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นายสมบูรณ์ ปานเพชร, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นายบุญพัฒน์ เหล็กมี, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ อุดมทรัพย์, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวทศวรรณ นพรัตน์, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวสุวารี เนตรกระจ่าง, ๓ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นายภูริภัทร ภัทรสุขดำรงกุล, ๓ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวธัญญาพัทธ์ สนวนง, ๓ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวสุนิสา มั่นสีชุม, ๓ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวนิชาภา ไตรรัตน์, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางสาวจินตนา สมจิตร, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางเรณู ตอพล, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.
 สัมภาษณ์ นางจิราภรณ์ จันทร์โหม, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและบทสัมภาษณ์
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ลำดับ ที่	ชื่อ-นามสกุล	สังกัด
๑	พระมหาไยธิน โยธิโก, ผศ.	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๒	รศ.อุดม บัวศรี	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๓	ดร.นิเทศ สนั่นนารี	อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๔	ดร.ประภาภรณ์ ภูขาว	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย
๕	ดร.เกศินี สวัสดิ์	วัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัยและการให้สัมภาษณ์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน...วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น (บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น) โทร...๐๘๘-๗๖๐-๐๓๓๐
ที่ ศธ. ๖๑๓๒.๑/๗๖... วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร. นิเทศ สนั่นนารี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาณัฐพันธ์ สุทิสสนวิภาณี (หาญพงษ์) รหัสนิสิต ๕๙๐๕๑๐๕๐๓๔ บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำดุชนิพนธ์ เรื่อง “การวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย” มีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑) พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผศ.ดร. ๒) ผศ.ดร.จรัส ลีกา ๓) ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

เพื่อให้งานศึกษาวิจัยของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความร่วมมือท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอ
อนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ.๖๑๓๒.๑/ว๕๘

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๑๒ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายภูริภัทร ภัทรสุขดำรงกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี (หาญพงษ์) รหัสนิสิต ๕๙๐๕๑๐๕๐๓๔ บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำดุชนิพนธ์ เรื่อง “การวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตุวิสัย” มีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑) พระครูภาวนาโพธิคุณ,ผศ.ดร. ๒) ผศ.ดร.จรัส ลีกา ๓) ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น

เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้ขอ สัมภาษณ์ เพื่อการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ความงามผ้าไหม นครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตุวิสัย ครั้งนี้ ด้วย โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอ อนุโมทนา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระโสภณพัฒน์บัณฑิต,รศ.ดร.)

รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น

ประธานกรรมการบริหารบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ค.
แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

(In-Depth Interview Guide for Qualitative Research)

เรื่อง การวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีอัตวิสัย

คำชี้แจง

๑. จุดประสงค์ของแบบสัมภาษณ์นี้มุ่งรวบรวมข้อมูลเพื่อวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีอัตวิสัย เป็นภาพรวมไม่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคคล หรือหน่วยงานใดทั้งสิ้น

๒. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีอัตวิสัย แบ่งออกเป็น ๕ คำถาม

ในการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีอัตวิสัย เพื่อนำไปสู่องค์ความรู้เกี่ยวกับความงามของผ้าไหมตามหลักการทางวิชาการและเพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าและอนุรักษ์ภูมิปัญญา ตามเจตนารมณ์ของผู้วิจัยต่อไป

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาณัฐพันธ์ สุทสนวิภาณี (หาญพงษ์)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....นามสกุล.....
๒. อายุ.....เพศ.....
๓. อาชีพ.....
๔. ที่อยู่.....
๕. โทรศัพท์.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์ความงามผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ตามทฤษฎีวัตถุวิสัย ประกอบด้วย

๑.ท่านมีความเห็นว่าลักษณะของวัตถุต่อไปนี้ มีความสัมพันธ์กับความงามและปรากฏความงามอย่างไรบ้าง?

ก) สี

.....

ข) เส้น

.....

ค) การจัดวางช่องว่าง

.....

ง) ลักษณะพื้นผิว

.....

จ) แสงและเงา

๒.ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ ในประเด็นดังต่อไปนี้ อย่างไรบ้าง?

๒.๑) ประวัติความเป็นมาของผ้าไหมนครชัยบุรินทร์เป็นอย่างไรบ้าง?

.....

.....

๒.๒) กรรมวิธีการผลิตและการออกแบบลายผ้าไหมนครชัยบุรินทร์มีแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะอย่างไร ?

.....

.....

๒.๓) ลายผ้าไหมนครชัยบุรินทร์มีศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นอย่างไรบ้าง?

.....

.....

๒.๔) ผ้าไหมนครชัยบุรินทร์ มีส่วนส่งเสริมคุณค่าในด้านต่างๆ ต่อไปนี้อย่างไรบ้าง?

ก) ด้านประโยชน์ใช้สอย

.....

.....

ข) ด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

ค) ด้านสังคม

.....

.....

ง) ด้านความเชื่อ

.....

.....

๓. ท่านมีความเห็นว่า ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีความงามตามหลักทฤษฎีวิธีอย่างไร ?

๓.๑) สี ของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีความงามอย่างไร?

.....

๓.๒) เส้นและลวดลายของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีความงามอย่างไร?

.....

๓.๓) การจัดวางช่องว่างของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีความงามอย่างไร?

.....

๓.๔) ลักษณะพื้นผิวของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีความงามอย่างไร?

.....

๓.๕) แสงและเงาของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีความงามอย่างไร?

.....

บทสัมภาษณ์นางอรุณ สอนตะคุ ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มสตรีผ้าไหมทอมือบ้านแปะ ตำบลตะคุ อำเภอบึงกุ่มชัย จังหวัดนครราชสีมา โทรศัพท์ ๐๔๔ ๔๕๒๐๒๐, ๐๘๙ ๑๒๔ ๗๐๓๖ กล่าวว่

ผ้าหางกระรอก ซึ่งเป็นผ้าพื้นที่มีลักษณะพิเศษ เพราะลายที่ปรากฏบนเนื้อผ้าเป็นเส้นฝอยฟู มองดูเหมือนขนอ่อน ๆ เหลือบระยับ คล้ายกับขนของหางกระรอกแลดูสวยงาม แปลกตา วัสดุที่ใช้สำหรับทอผ้าหางกระรอก ได้แก่ เส้นใยไหมหรือเส้นใยฝ้าย ผ้าหางกระรอกที่ทอด้วยไหมเนื้อผ้ามีลักษณะละเอียด เย็นเป็นงามีสีเหลือบ ถ้าทอด้วยฝ้าย ตะกอล สีของผ้าจะมีสีเดียวกันทั้ง ๒ ด้าน แต่ถ้าทอด้วยฝ้าย ๓ ตะกอล สีของผ้าด้านหนึ่งจะมี สีอ่อน สามารถเลือกใช้สีเข้มหรืออ่อนได้ตามความต้องการ ถ้าใช้เส้นใยฝ้าย เนื้อผ้าจะไม่ละเอียดเป็นเงาคล้ายฝอยฟูที่ปรากฏบนเนื้อผ้า แลดูไม่ละเอียดอ่อนเท่าลายผ้าที่ทอด้วยไหม กรรมวิธีในการทอผ้าหางกระรอก ใช้วิธีการเดียวกับการทอผ้าพื้นทั่วไป ต่างกันตรงไหมที่ใช้ทำเส้นพุ่ง ต้องใช้ไหม ๒ เส้น นำมาตีเกลียวหรือควบด้วยวิธีปั่น เส้นพุ่ง ๒ เส้นให้เป็นเส้นเดียวกัน เส้นหนึ่งจะ เป็นสีของไหมยืน อีกเส้นหนึ่งต้องเลือกสีให้กลมกลืน นำไปพุ่งกับเส้นยืน ทอออกมาเป็นเนื้อผ้าแลดูเป็นเส้นฝอยฟูเหลือบ ระยับผ้าหางกระรอก การประยุกต์ใช้นอกจากใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เช่น ใช้นุ่งโจงกระเบน ตัดเสื้อพระราชทาน ตัดเครื่องแต่งกายสตรี ฯลฯ แล้วยังใช้เป็นผ้าในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ผ้านุ่งบวชนาค ผ้าคลุมศพ ผ้าห่อบาตร คู่บ่าวสาวบางคนใช้สำหรับเป็นผ้าไหว้

บทสัมภาษณ์นางละมุล ป็องซันธ์ ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าของร้านชนวีร์ผ้าไทยอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โทรศัพท์ ๐๘๑ ๑๒๑๑๑๕๐ กล่าวว่า

“เมื่อก่อนปู่ย่าตายายท่านก็ทอผ้าไหม บ้านนี้จะเป็นหมู่บ้านที่เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม โดยที่เมื่อก่อนจะไม่ทำเป็นลายมัดหมี่ จะทอเป็นผ้าลายทางกระรอก เคঁาจะเอาระหว่าง ๒ เส้น แต่ละเส้นแตกต่างกันไป จะสีแดงหรือสีเหลืองบ้าง เอามาขึ้นควบเป็นเส้นเดียว เขาเรียกผ้าลายทางกระรอก ที่จริงชาวบ้านเค้าเรียก ผ้าลายควบ มันเป็นควบผ้า เอาไหม ๒ เส้นมาควบเป็นเส้นเดียว แล้วก็ทอ มันจะออกมาเป็นลายทางกระรอก แต่ ณ ปัจจุบันนี้ก็พัฒนาในเรื่องของลวดลาย ทำลาย หลากๆลายขึ้นมา ปรากฏว่า ลวดลายที่เราทำเคยเข้าประกวดระดับประเทศ ก็ได้ที่ ๓ และหลายลายที่ได้เป็นสินค้า OTOP ไปคัดสรรก็จะได้ ๕ ดาว ก็จะเป็นลายสายการบิน ลายสายการบินก็จะมีที่มาที่ไปของลายก็จากสิ่งที่มองเห็น จากบนตาของเครื่องบิน ก็เลยมาทำเป็นลายมัดหมี่ แล้วก็คัดสรรได้ ๕ ดาวลายนี้ ลายที่ประกวดได้ที่ ๓ ระดับประเทศก็เป็นลาย ผีเสื้อน้อย หลากๆลายที่หมู่บ้านทำ พัฒนามาจากจินตนาการ จากสิ่งที่มองเห็นก็มาทำเป็นลายมัดหมี่ ประวัติความเป็นมาของผ้าไหมบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ก็จะเป็นมาชั่วอายุ หลากๆปี สำหรับป่าเอง มาเข้าวงการในการทอผ้าไหมเนี่ย ก็เป็น 20-30 ปีแล้วละ มันมีสืบทอดจากปู่ย่าตายาย สืบทอดมาในวงการการเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ของบ้านด่อน ก็จะมีประวัติของทุกๆลาย อย่างลายเอกลักษณ์จังหวัดชัยภูมิ ก็จะเป็นลายหมี่ชั้นขุนนารี ลายเดิมก็จะเป็นลายขอกะหรี่ อันนี้ก็มีที่มาที่ไปของลาย ลายที่คัดเลือกมาเป็นลายเอกลักษณ์จังหวัดชัยภูมิก็มีที่มาที่ไป เราจะคัดเลือกกันหลายๆอำเภอ แล้วก็มาเป็นลายเอกลักษณ์จังหวัดชัยภูมิ ก็ปรากฏว่า เอาลายของบ้านด่อนเนี่ย ลายขอกะหรี่ เดิมมันเป็นลายขอกะหรี่ที่ยังเป็นลายขอกะหรี่ แต่เขามาบังคับเปลี่ยนชื่อเป็นลายขุนนารี เพราะฟังแล้วมันไม่เพราะ ลายขอกะหรี่ มันก็มีที่มาที่ไปของลายนี้ ก็คือเมื่อก่อนที่ชาวบ้านไม่มีน้ำประปาเข้าหมู่บ้าน ก็จะไปหาน้ำที่บ่อ หรือที่สระมาใช้กัน มากินกัน แล้วก็เอาตะขอมานะเกะถึงหาน้ำ มาใส่ตุ่มจากตะขอที่เกาะถึงหาน้ำนั้น ก็เลยเอามาคิด มาทำเป็นลายมัดหมี่ ก็ปรากฏว่า ขอมันวกไปวนมา มันทำยาก เค้าก็เลยอุทานออกมาว่า “อีกะหรี่เอ๊ย ทำไมมันทำยากแท้” ภาษาชาวบ้านเมื่อก่อนนี้ ผ่านมาก็เลยตั้งชื่อว่า ลายขอกะหรี่ ลายดั้งเดิมนะคะ ณ ปัจจุบันนี้ก็เปลี่ยนเป็นลายขุนนารี แต่เรายังทำอยู่ตลอด เพราะว่าลายนี้เป็นเอกลักษณ์ของบ้านเขว้า ส่วนใหญ่บ้านด่อนก็จะทำลายขอ ลายขอก็จะมีหลายชื่อ มีขอกะหรี่ มีขอตะเฆ่ ขอเตย ขอราชินี ขอสี มีหลายลาย มันก็ประยุกต์ขึ้นมาเรื่อยๆ แต่ลายที่เราไม่ทิ้งกันส่วนใหญ่ก็จะเป็นลายดั้งเดิม เส้นไหมที่เรานำมาทอเป็นผืนผ้า มันจะเป็นไหมที่เราเลี้ยงเอง ครอบวงจรทั้งหมด เป็นพันธุ์ไทยพื้นบ้าน เลี้ยงเองเพาะพันธุ์กันเอง ในหมู่บ้าน ในกลุ่ม หมุนเวียนกันไปตลอดทั้งปี มาตรฐานของผ้าไหมหลายๆมาตรฐาน อย่างเช่น มาตรฐานกยงเงิน นกยูงทองเป็นตราของหม่อนไหมที่เราได้รับผิดชอบมาตรฐานของผ้า ตราของสมเด็จพระราชินีนาถ มาตรฐานเส้นไหมก็อยู่ในระดับ GI จดทะเบียนผ่านเรียบร้อย ตรวจสอบผ่านเรียบร้อย คุณภาพผ้าไหมของผ้าเขว้าจะจึงอยู่ในระดับดีมาก ด้วยการคัดสรรเส้นไหมที่ได้มาตรฐาน ผ้าไหมที่มีชื่อเสียงของที่นี่คือผ้าไหมมัดหมี่ สมัยแต่ก่อนจะนิยมสีดำแดง แต่สมัยนี้แล้วแต่ความต้องการของ ลวดลายที่ทำ จะเป็นลวดลายที่ทำมีทั้งแบบดั้งเดิม และแบบพัฒนาลายเองโดยการจินตนาการจากสิ่งที่มองเห็นมาเป็นลาย

บทสัมภาษณ์นางประคอง ภาสะฐิติ ประชาชนชาวบ้าน ประธานศูนย์หัตถกรรมพื้นบ้านนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๔๔ ๖๘๖ ๑๕๗ กล่าวว่า

การทอผ้าไหมนับเป็นมรดกภูมิปัญญาอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษปู่ย่าตายาย ผูกเอาไว้ให้เมื่อครั้งอดีตชาวบ้านนาโพธิ์นั้นมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ไม่มีข้าวก็แพง น้ำเป็นของหายาก ต้องเดินทาง ไปหาต่อน้ำ ไปรอกันเป็นวันกว่าจะได้น้ำมากิน และเมื่อปี ๒๕๑๖ ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ (ซึ่งถึงแก่อนิจกรรมแล้ว) กองเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ และท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ทีชะระ นางสนองพระโอษฐ์ ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ได้เข้ามาร่วมสนับสนุนชาวบ้านให้มีการสืบสานงานศิลปถิ่นทอผ้าไหมให้แก่ชาวบ้าน ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมให้ผลิตผ้าไหมทอมือ โดยมีส่วนราชการต่าง ๆ มาร่วมให้การสนับสนุนด้วย นับเป็นโอกาสอันดี เป็นพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ท่านทรงเมตตาต่อชาวอำเภอนาโพธิ์ ด้วยการเข้ามาช่วยให้ความรู้เรื่องสี่ธรรมชาติ เรื่องสี่ธรรมชาติและเรื่องอื่นๆ สอนวิธีทำผ้าไหมลายใหม่ๆ ส่งเสริมและอนุรักษ์ลายโบราณดั้งเดิมของชาวบ้านนาโพธิ์ และหาตลาดรับซื้อผ้าไหม สร้างรายได้ให้ชาวบ้านนาโพธิ์เป็นจำนวนมาก และผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ที่ได้รับความนิยมมาก คือ ผ้าไหมตีนแดงลายต่างๆ ผ้าพันคอ ผ้ามุลุมไหล่ รวมไปถึงลายดั้งเดิม อาทิ ลายพญานาค ลายช่องพลู ลายบันไดสวรรค์ และลวดลายสมัยใหม่ที่ปรับตามความต้องการของตลาด ผ้าไหมบ้านนาโพธิ์ มีจุดเด่นคือ เป็นผ้าไหมที่ทอด้วยมือ เส้นใยไหมที่มีคุณภาพ เนื้อแน่น เส้นใหญ่ ไม่มันวาวจนเกินไป เส้นไหมละเอียด แม้เนื้อผ้าจะแน่น แต่การสวมใส่ก็ทำให้เบาโปร่งสบาย และสร้างรายได้ ให้สมาชิกกลุ่มทอผ้าได้เป็นอย่างดี

บทสัมภาษณ์แม่ปราณี ดิดใจดี ปราชญ์ชาวบ้าน ประธานกลุ่มทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โทรศัพท์ ๐๘๔ ๙๖๒ ๓๔๓๙ กล่าวว่า

หมู่บ้านทอผ้าไหมบ้านท่าสว่าง ตำบลท่าสว่าง อำเภอเมือง ได้รับเกียรติและได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลให้เป็นผู้ทอผ้าไหมยกทองโบราณ ตัดเป็นเสื้อสำเร็จรูปให้กับผู้นำทุกชาติของเอเปค และผ้าคลุมไหล่ไหม เพื่อใช้เป็นของที่ระลึกแก่ภริยาผู้นำประเทศที่เข้าอบรม โดยความมั่งคั่งดังกล่าวดำเนินการออกแบบการทอด้วยฝีมือของ อาจารย์วีระธรรม ตั้งตระกูลเงินไทย ซึ่งใช้เส้นใยไหมที่มีความประณีตเล็กละเอียด (ไหมน้อย) มาย้อมสีธรรมชาติ ผ่านกระบวนการผลิตผ้าไหมด้วยภูมิปัญญาผสมผสานกับการออกแบบลวดลายเส้น การจัดวางช่องว่างที่สมดุล วิจิตรซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดศิลปะชั้นสูงเกี่ยวกับการทอผ้าไหมออกมาโชว์ จึงทำให้ผ้าไหมทอมือบ้านท่าสว่างมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่ว จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหม โดยเฉพาะวิธีการทอผ้าไหมยกทองไหมโฮล ทุกขั้นตอนที่มีความมั่งคั่ง ทั้งการออกแบบ ลวดลาย ใช้สี การจัดวางองค์ประกอบต่างๆ เป็นไปอย่างลงตัวสวยงามและการทอแต่ละผืน เช่น ลายเทพพนม ลายครุฑนาค ลายหิ้งห้อยชมสวน ก็ล้วนแต่ใช้เวลานาน บางผืนอาจใช้เวลานานเป็นแรมปีจึงแล้วเสร็จ ทั้งนี้ผ้าไหมของบ้านท่าสว่าง จะเริ่มต้นคัดสรรคุณภาพจากกระบวนการเริ่มต้น คือ การคัดพันธุ์หนอนไหมตั้งแต่แรกฟักออกจากไข่ ได้รับการเลี้ยงด้วยใบหม่อนที่สด สะอาดปราศจากสารพิษ ตามกรรมวิธีการปลูกหม่อนแบบเกษตรอินทรีย์ จนได้รังไหมที่มีคุณภาพ ผ่านการสาวเส้นไหมและการย้อมเส้นไหมด้วยวิธีธรรมชาติ การทอผ้าไหมมัดหมี่โฮล ลายมัดหมี่จึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่น่าภาคภูมิใจของชาวสุรินทร์ที่ควรสืบทอดและสานต่ออีกด้วย

บทสัมภาษณ์คุณภริภัทร ภทรสุขดำรงกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านความงามของผ้าไหมนครชัยบุรี
 บุรินทร์ Facebook : Phooreephath Phattrasukdamrongkul กล่าวว่า

ผ้าไหมไทย ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าและเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิด จิตวิญญาณของพื้นที่ที่ได้รับการสร้างสรรค์งานศิลปะ ถ่ายทอดผ่านผืนผ้าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยที่ทรงคุณค่ายิ่งจากอดีตถึงปัจจุบัน

ความงามของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ จะมีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น โดยเฉพาะการมัดหมี่ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำลวดลายบนผืนผ้า ที่คิดขึ้นมาตามวัฒนธรรมพื้นถิ่นในแต่ละจังหวัด สีของผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ จะมีความงดงามในตัวเองอยู่แล้ว ยากจะหาใครมาเทียบได้ ส่วนเส้นไหมและลวดลายผ้า จะมีความคมชัดในแต่ละผืน บ่งบอกถึงวิถีผ้าในแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจน อีกทั้งยังมีความลงตัวในด้านการจัดวางช่องว่างบนผืนผ้าได้อย่างเหมาะสม เว้นระยะห่างทำให้มองดูแล้วสบายตา ไม่เป็ดแน่นจนเกินไป รวมทั้งพื้นผิวของผ้าไหม จะมีความนุ่ม ลื่น พริ้ว รู้สึกสบายเวลาได้สัมผัสหรือสวมใส่ และเส้นไหมจะมีความมันวาว อยู่ในตัวเอง เวลาโดนแสงจะสะท้อนทำให้เกิดมิติในแสงและเงาที่งดงามมาก

ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ก็เช่นกัน เป็นการหลอมรวมความเป็นสุดยอดหัตถกรรมผ้าไหมจากดินแดนอีสานใต้ ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ให้เป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกว่าผ้าไหมไทยมีคุณภาพที่เป็นหนึ่ง และมีเอกลักษณ์ลวดลายเฉพาะตัวที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ ถือเป็นการยกระดับแพร่พรรณให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล อีกทั้งยังสร้างแรงบันดาลใจให้กับช่างทอผ้าที่จะรังสรรค์งานศิลปะออกมาให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้างอีกด้วย ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีจุดเด่นคือ ช่างทอผ้ามีความชำนาญในด้านการทอผ้าไหม ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตั้งแต่จุดเริ่มต้นคือการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การสาวไหม การออกแบบลวดลายบนผืนผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ความงามของแต่ละจังหวัด รวมทั้งการทอผ้าซึ่งมีเทคนิคพิเศษที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร

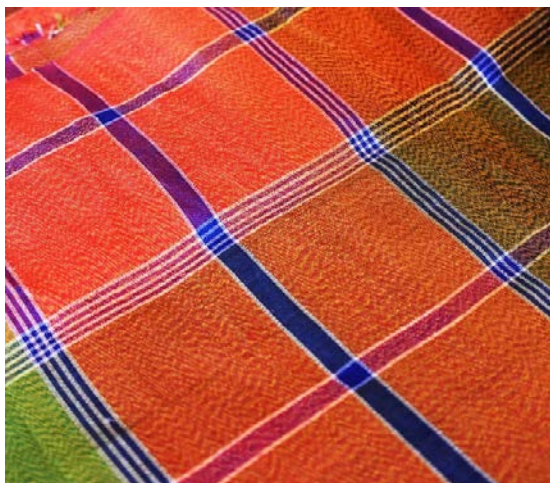
ในทัศนะของข้าพเจ้าอยากเห็นการพัฒนางานผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ไปในประเด็นดังต่อไปนี้ พระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๒ ความว่า “...การเลี้ยงไหม นอกจากจะเป็นการเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกรแล้ว ยังเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ และดีงามของชาติไทย ที่ได้สืบทอดกันมาเป็นเวลานานอีกด้วย ไม่ว่าเศรษฐกิจของประเทศจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร การพัฒนาการเลี้ยงไหมก็ต้องดำเนินต่อไป...” จากพระราชเสาวนีย์อยากให้ผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์มีการพัฒนาในขั้นตอนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การเลี้ยงไหม การทอผ้าไหม การออกแบบ การจัดทำต้นแบบผ้าไหม การพัฒนารูปแบบ ลวดลายผ้าไหมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เข้ามาสัมผัส เรียนรู้ ศึกษาต่อยอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหม เพื่อให้เกิดการหวงแหน การอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาต่อไป และยังต้องปลูกฝังให้มอง

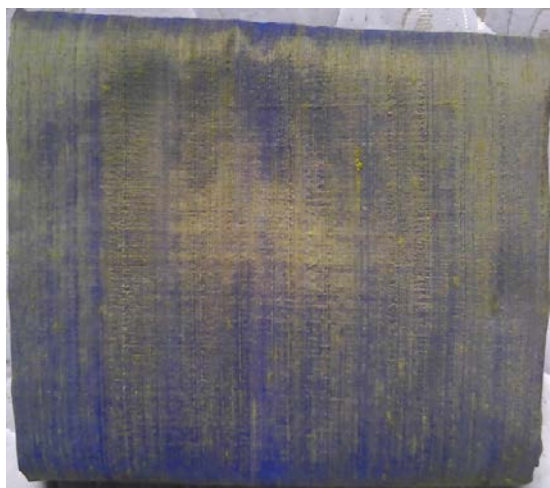
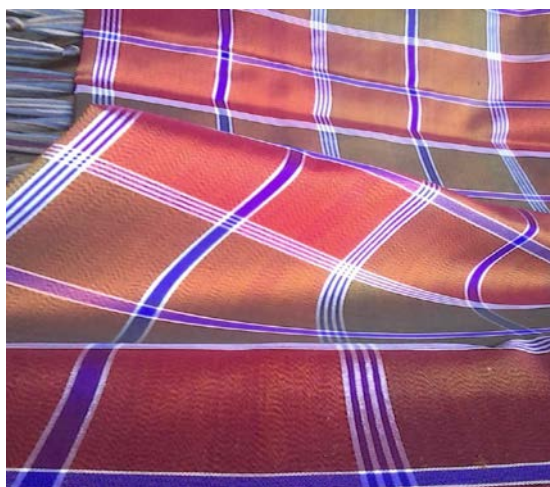
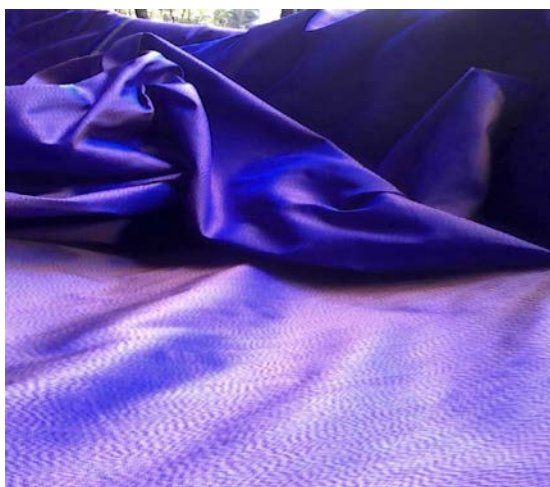
ทิศทางและแนวโน้มการตลาดในปัจจุบันให้เป็นอีกด้วย จากอดีตผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเส้นทางสายไหมที่ได้สืบทอดกันมาอย่างช้านานแล้ว และก็เป็นที่ยึดถืออย่างกว้างขวาง อยากให้มีการนำกลยุทธ์ใหม่ๆ เข้ามาใช้ในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังต้องการเห็นผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ เป็นแหล่งผลิตงานหัตถกรรมผ้าไหมไทยให้มีชื่อเสียงอย่างยาวนาน และเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติให้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น อยากเห็นผ้าไหมนครชัยบุรีรินทร์ เป็นศูนย์กลางในการผลิตและการค้าผ้าไหมที่มีมาตรฐานเป็นที่นิยมในระดับโลก เพื่อสร้างความได้เปรียบทางเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้น และยังเป็นการสร้างโอกาสให้กับช่างทอผ้าให้มีการสร้างรายได้ จนกลายเป็นอาชีพที่มั่นคงบนพื้นฐานแห่งความพอเพียงที่ยั่งยืนต่อไปอีกด้วย

ภาคผนวก ง.
ภาพลายผ้าไหม

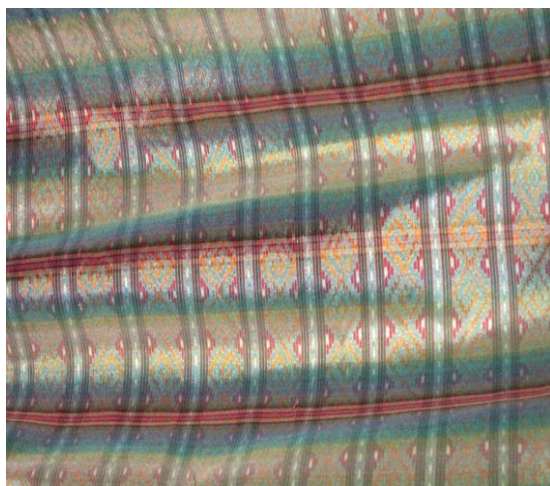
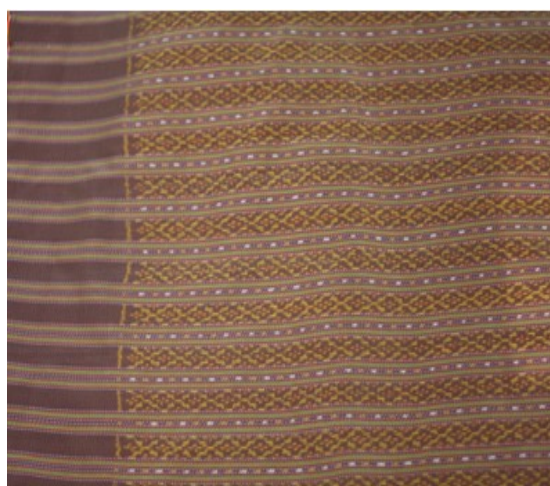
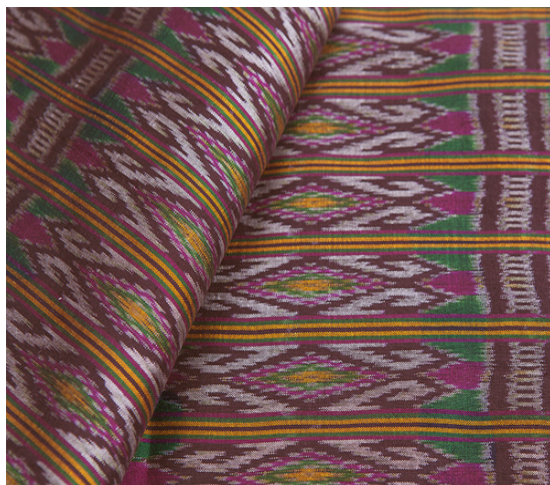
ภาพลายผ้าไหม จังหวัดนครราชสีมา

ภาพลายผ้าไหม จังหวัดชัยภูมิ

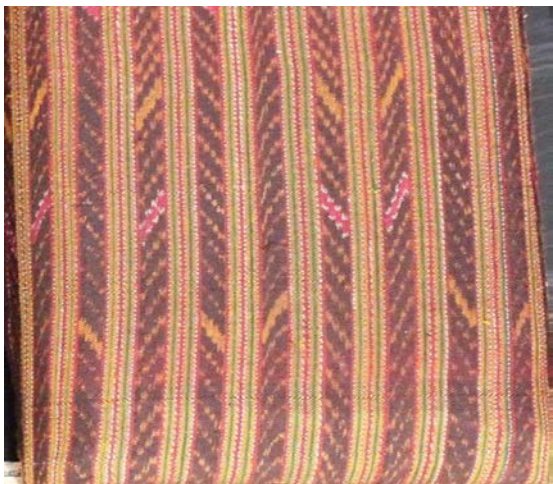

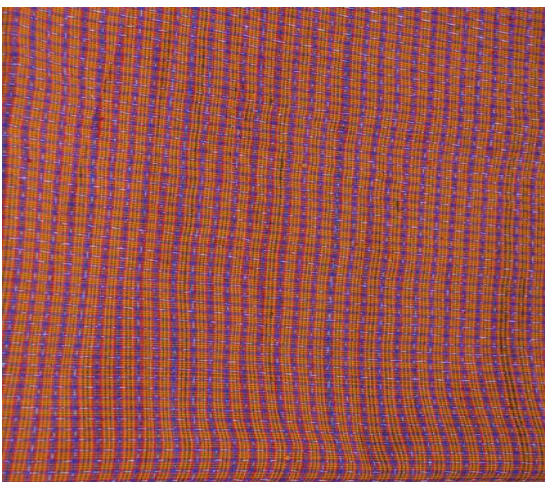
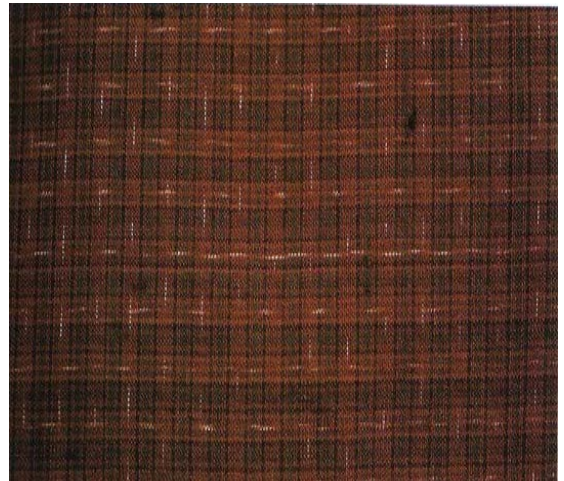
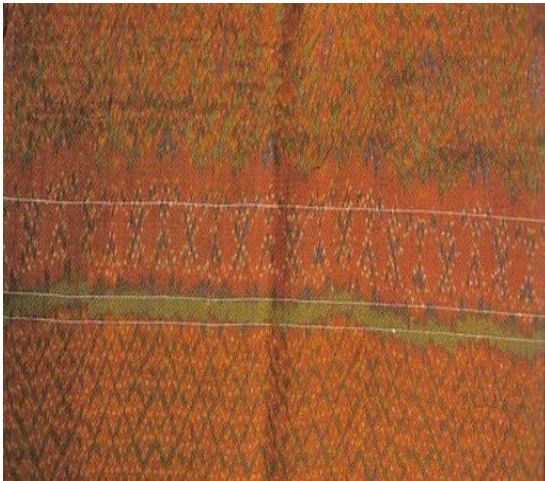
ภาพลายผ้าไหม จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพลายผ้าไหม จังหวัดสุรินทร์

ภาคผนวก จ.
ประกอบการสัมภาษณ์

ภาพประกอบการสัมภาษณ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: พระมหาณัฐพันธ์ สุทฺตสนวิภาณี / หาญพงษ์
วัน เดือน ปีเกิด	: ๓ ธันวาคม ๒๕๒๕
ภูมิลำเนาที่เกิด	: บ้านเลขที่ ๑๐๔/๒ หมู่ที่ ๑๓ บ้านจอก ตำบลคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๑๔๐
การศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๔๔ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๕๕ จบมัธยมศึกษาชั้นเอก พ.ศ. ๒๕๕๗ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค พ.ศ. ๒๕๕๘ จบปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา (เกียรตินิยมอันดับ ๑) พ.ศ. ๒๕๕๙ จบปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา
ประสบการณ์การทำงาน	: พ.ศ. ๒๕๕๕ - ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะ ตำบล ตำบลหนองแสง อำเภอหนองแสง จังหวัด อุดรธานี : - ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูพระสอนศีลธรรมประจำ โรงเรียนบ้านนาดีโคกกลาง อำเภอหนองแสง : พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม : พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลนาดี เขต ๒
ทุนการศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑ ได้รับทุนการศึกษาจาก มูลนิธิมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อุปสมบท	: ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๒
สังกัด	: วัดสะอาดเรืองศรี
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดสะอาดเรืองศรี ตำบลนาดี อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี โทร. ๐๙๘-๙๓๙-๙๕๗๕